تالیف

الشیخ عبد القادر البغدادی

رحمه الله

تالیف

الشیخ عبد القادر البغدادی

رحمه الله

بسم الله الرّحمن الرّحیم

شهنامهٔ هر لغت بوَد حمدِ خدا ، کز نعمتِ اوست بندہ را نطق بجا
گر هر سرِ موی صد زبانی باشد ، از شکر ز صد یك نتوان کرد ادا

حمدِ ثابت الاساس وسپاسِ بیحدّ وقیاس اول پادشاهِ بیزوال ومفیض الخیر والنّوال جوابنه شایسته وسزاواردر که حمدی ایچون هر دهانده بر لسان وهر لسانده بر تبیان انعام واحسان ایلدی ، ودرودِ نامعدود اول خلاصهٔ هر موجود حبیبِ مَلِكِ معبود حضرتِ محمّدِ محمودڭ آل واصحابی ایله روحِ منوّر ومرقدِ مطهّرلرینه علی التّوالی مَدَی الایّام واللّیالی نثار اولنور که نیچه پادشاهانِ وَالامقدارِ فریدون و[a] کیخسرواعتبار خَدَمهٔ دینِ متینی[b] سطوتندن زبون وخاکسار اولمشدر شعر[c]

لیس کلامی بَغَی بنعتِ کمالِه ، صلِّ الٓهی علی النّبیّ وآله

و بعد اشبو عبدِ حقیر وبندهٔ پرتقصیر المعتمد علی لطفِ ربّهِ الهادی عبد القادر بن عمر البغدادی بو وجهله تقریر وبو طرزله[d] تعبیر ایدر که هجرتڭ بعد الالف سبع وستّین سنه ۱۰۶۷ سنده مطالعهٔ شهنامهٔ فردوسئ نامدارِ بلاغت‌شعار که متضمّنِ احوالِ ملوك ویلان ومقبولِ طبعِ مشکل‌پسندانِ جهان‌در[e] واقع اولدی فی الواقع شعر[f]

بِه ازین کس نگفت ونتوان گفت ، دُر چنین کس نسفت ونتوان سفت[g]

اثناء مطالعه‌ده ضبطِ اسامئ رجال وبقاع[h] اصحّ ضبطنه اتباع ایدوب هر لفظ غریبه مصادف اولدقده کتبِ لغاتِ فارسیّه‌یه مراجعت اولنوب بعد[i] تبیینِ الحقیقة من المجاز بر جریدهٔ تسویده افراز اولنور ایدی[k] ونیچه کتبِ مفیده‌دن لغاتِ عدیده اکا ضمّ اولندی وبر مدّت صحایفِ مسوّده‌ده[l] مهجور وزاویهٔ نسیانده خفی ومستور قالدقدنصکره اعزّهٔ احبابدن

L 3 v. V 1 v. — a) om. LV — b) متین L — c) عربیّه V — d) V ایله ut saepissime, quod notatu dignum non habebam — e) V 2 — f) بیت V — g) V add. نثر ut saepius post versum, id quod semel annotasse sufficit — h) وبقاعک V — i) L 4 — k) اولنوردی V et ita saepissime — l) مسوّدده V —

بری تسویددن تبییضه نقل ایتمکی اشارت بیوروب التماسنه اجابت واستدعاسنه اطاعت اولنوب جمع وتألیف وتلفیق وتصنیف ایتمکه عزم وجنابنه اهدا اولنمغه جزم اولندی شعر

ومَن عزَّ مِن دونِ الانامِ مقامُه ، فـأحسنُ مـا یُهْدَی الیه کتابُ

واقفِ خبیر وناقدِ بصیردن مأمولدر که بو فقیرڭ بضاعتِ مُزْجاتن عینِ رضایله قبول ایدوب قدح وتزییف ایله باعثِ خجالت وتشویر اولمیوب خلل وفسادن اصلاحله دستگیر اوله ، ومن الله التّوفیق وهو خیر رفیق بیت[m]

قلبست نقدِ ما وخریدار جوهریست ، لیکن امید بر نظرِ سعدِ مشتریست

بـاب الالف ، مـع الالـف

۱ **آسا** اداتِ تشبیه‌در مشبّه بهڭ آخرینه لاحق اولور (1) بطهمورث‌آساست کردارِ او ، نکورای وپاکیزه وخوبرو ، — اوج معناسی واردر بری آسودن‌دن فعلِ امر در[n] ووصف در *نته که[o] رکن الدین بیورر[o] (2) بکش از راهِ جست وجویش پا[p] ، [q]از تنگ وپوی یکزمان آسا[p] ، کاتبی *دخی بیورر[o] (3) در گهِ کین معرکه‌آرایِ رزم ، در دمِ عیش انجمن آسای بزم ، — ثانی لغتِ خراسانده وقار وتمکین معناسنه‌در نته که ابن یمین بیورر (4) سرو اگر با قدِّ رعنایِ تو هم‌بالاستی ، کی چنان مطبوع وخوش‌اندام و[r] باآساستی ، — ثالث اَسْنَمك معناسنه اسمِ مصدردر عربیده ثُؤَباء معناسنه کردن و کشیدن ایله استعمال[s] اولنور نته که بهرامی بیورر (5) چنان نمود بمن دوش ماهِ نو[t] دیدار ، چو ماهِ من[u] که کند گاهِ خوابِ خوش آسا ، بونڭ دورت اسمی دخی واردر بری پاسك در باء فارسی وعربی وضمّ سینِ مهمله وآخری کافِ عربیله نته که لبیبی بیورر (6) چو پاسْك کند ماهِ من از خمار ، قرارِ مهِ نو نماید فرار ، — ثانی خامیاز در نته که ملّای روم بیورر (7) آنچنان کز عطسه واز خامیاز ، این دهان گردد بناخواهِ تو باز ، خامیازه دخی لغتدر نته که سوزنی[v] بیورر (8) کُس ازان جمله شادمانه نگشت ، بتبِ گرم وخامیازهٔ من ، الف حذف اولنوب خمیازه دخی دینور نته که عرفی بیورر (9) سرعتِ اندیشه را افگنده در دامانِ تیر ، عادتِ خَمْیازه در جَیبِ کمان انداخته ، — ثالث دَهان‌دَره در[n] فتحِ دالین ایله — رابع فاژ در فاء وزای فارسیله نته که طیّان[w] دیمشدر (10) میکند چون زبیدماغی فاژ ،

m) نظم V — n) om. V — o) haec verba et similia recepi e V, in L plerumque desunt — p) پای & آسای V — q) V 2 v. — r) om. L — s) L 4 v. — t) من A — u) نو V — v) سوزی L marg. سـ — w) طبّان LV! —

در دهانش نهاد باید ژاژ ، فاژه دخی دینور نته که انوری بیورر (11) تو زر خواهی ومن سخن عرضه دارم ، تو در فاژه افتی ومن در عُطاسه ،[x]

٢ **استا** فتح وضمّ همزه ایله دینِ مجوسده[y] کتابِ زندك شرح وتفسیری‌در رئیسلری زردشتِ حکیم تألیف ایدوب حضرتِ باری تعالی[z] جنّتده اپکیسن[a] بگا ویردی دیو ادّعا ایتدی (12) خداوند را دیدم اندر بهشت ، مر این[b] زند واُسْتا همه او نوشت ، — [c]ضمّ ایله استاددن مخفّف دخی کلور ملّای روم بیورر[d] (13) گفت ای اُستا مرا طعنه مزن ، گفت اُستا زان دو یك را در شکن ، معنای اوّلده ابستا فتح همزه وکسرِ باء عربیله دخی لغتدر خسروانی بیورر[d] (14) چو گلبن از گُلِ آتش‌بهار عکس فگند ، بشاخ او پرِ دُرّاج شد اَبِسْتاخوان ، مدِّ همزه ایله دخی لغتدر. شاعر دیمشدر (15) چو اینجا معنئ قرآن ندانم ، رَوَم آنجا که آبِسْتا بخوانم ،[c]

٣[e] **اژدها** ضحّاكِ ناپاك اسیدر (16) بران محضرِ اَژْدَها ناگزیر ، گواهی نوشتند بُرنا وپیر ، اصلده معروف ایلان معناسنه‌در که عربیده تِنّین دینور هر بر اوموزنده علّتِ[f] سَرَطاندن ایلان باشی شکلنده بر عارضه ظهور اتمکله اکا اژدها دیوب بو علاقه ایله کندینه دخی اطلاق اولنمشدر ، اَژْدَهاك واَژْهَراك دخی دینور وعند البعض ازهراك اول عارضه‌نك اسیدر ، بر اسمی دخی دَهاك در که ضحّاك ایله تعریب اولندی اصلی ده ایله آكدن مركّبدر ، آك مدِّ همزه وكافِ عربیله عیب وآفت[g] معناسنه‌در نته که منصور شیرازی بیورر (17) عدوِي تو که چو هیزم شکسته باد مدام ، تنورِ حادثه می سوزدش در آتشِ آك ، محتشم دخی وصفِ شتاده بیورر[h] (18) گر نهد موسئ عمران یدِ بیضا در آب ، چون کشد جانبِ خود باشدش از یخ آکك ، اول سفّاكِ ناپاك اون عیبی اولمغله ده‌آك ایله ملقّب اولدی نته‌که کتبِ تواریخده بو وجهله معدوددر اوّل زشتی دوّم کوتاهی سوم بیدادگری چارم بی‌شرمی پنجم بسیارخواری ششم بدزبانی هفتم دروغ‌گویی هشتم شتابگاری نهم بددلی[i] دهم بیخردی ، بر اسمی دخی بیور در انشاء الله[j] محلّنده ذکر اولنور ،

مع الباء

٤ **آب** معروف واستعاره طریقیله رونق ولطافته وقدر و منزلته وعرض ووقاره اطلاق اولنور ، عربیده دخی بو تجوّز شایعدر قال الثعالبی اَلْعَرَبُ تَسْتَعِيرُ اَلْمَاءَ لِكُلِّ مَا يَحْسُنُ

x) L add. in margine: اَفْدِسْتا ستا لغتنده بیان اولنمشدر — y) V 3 — z) om. L — a) ایکیسنی V, ut saepissime in acc. sg. pronominis possessivi, egomet L secutus sum — b) مرا L marg. ص — c-c) om. V — d) addidi — e) M 5 — f) مرض V — g) آفت وعیب V inversis duobus locutionibus, quam inversionem infra nota ∽ significavi — h) در وصف شتا L — i) کوتاهی V — j) V 3 v. —

مَنْظَرُهُ وَمَوْقِعُهُ وَيَعْظُمُ قَدْرُهُ وَمَحَلُّهُ ، بو بیتده قدر ومنزلت معناسنه‌در (19) ورا هر زمان نزدِ افراسیاب ، فزونتر بُدی حشمت وجاه وآب ،

٥ **اندراب**[k] فتحِ همزه ایله هند طرفندن غزنین قربنده بر شهردر (20) زغزنین سوی اَنْدَراب آمدم ، زآسایش اندر شتاب آمدم ،

٦ **ایزدگشسب** بهرامِ چوبین سپهسالاریدر (21) بیکدست بر بود ایزَدْگَشَسْب ، که بگذاشتی آبِ دریا بَاَسب ، اصلده اوچ کلمه‌دن مركّبدر بری ایزد که ذاتِ بارینك اسمِ شریفیدر وبری گَش[l] در گوزل ومحبوب معناسنه وبری اسب در ات معناسنه ، گش ایله مركّب اولیجق همزه ساقط اولدی گشسب گوزل ات صاحبی معناسنه‌در وایزدگشسب اضافهٔ مقلوبه قبیلندندر اصلی گشسبِ ایزددر ، وتأخیرِ مضاف لغتِ پهلویدر وتقدیمی لغتِ جهوردر ،

٧ **اشتاب** عجله واِیومك‌در الف زایددر (22) که این باره را نیست پایابِ او ، درنگی شود چرخ از اُشتابِ او ،[m]

٨ **آذرگشسب** گشتاسب بلخده بنا ایتدوکی آتشکده‌در اسکندر انی[n] خراب ایدوب ایچنده اولان خزاین ونفایسی الدی ، اضافتِ مخفّفه قبیلندندر اصلی کسرِ رایله در (23) فروزندهٔ جوشن وزین واسب ، پرستندهٔ فرّخ آذرگَشَسْب[o] ، گشسب دینِ مجوسده زردشت اتباعندندر اتی نعللری التوندن اولمغله بو لقب ایله ملقّب اولدی ، بوڭا زَراَسْب دخی دنور نته که بو بیتده مذکوردر وکیخسرو خزینه‌داریدر (24) زپاکیزه جانِ فرود وزَرَسْب[p] ، همی بر فروزم چو آذرگشسب ، وجهِ تسمیه شیخ نظامینك بو بیتندن ظاهردر (25) زده موبدش نعلِ زرّین بر اسب ، شده نامِ آن آذر آذرگشسب ، مجوسدن هر کم آتشکده بنا ایدرسه یا خدمتنده شهرت بولورسه اول آتشی اسمنه مضاف[q] ایدرلر ، — ومطلقا آتشکده معناسنه ده گلور نته که سیاوش گرشیوزه خطاب ایتدوگی محلده‌در (26) همان اسپِ تو شاه اسپِ منست ، کلاهِ تو آذرگشسپِ منست ، — ومقامِ سرعتده آتش معناسنه شدّتِ احراقی جهتندن مشبّه به چوق یرده گلمشدر [r]اول جمله‌دن بو بیتده[r] (27) سواری بکردارِ آذرگشسب ، بکابل سوی سام شد بر سه اسب ، وله (28) کمانرا بزه کرد واز بادِ اسب ، بینداخت تیری چو آذرگشسب ، — مجازا اول آتشك صاحبنه ده اطلاق اولنمشدر (29) سپهبد چنین گفت کاذرگشسب ، نبُد نامورتر زجنگی زرسب ، زرسب بونده غیرِ زرسبِ مذکوردر انشاء الله

k) اندرآب bis L 5 v. — l) L in marg. کش کاف فارسیله منه — m) totum paragraphum om. V — n) ∽ V — o) V 4 — p) om. و LV — q) L 6 — r-r) om. V —

محلّنه ذکر اولنور — وآتش‌پرست معناسنه ده گلور نته که لطیفی بیورر[s] (30) اگر رخ نماید بدین شیوه دوست ، شوند اهلِ اسلام آذرگشسب ،

٩ **آشوب** هرج ومرج معناسنه اسمِ مصدردر آشوفتن‌دن مأخوذدر اسمِ فاعل دخی گلور شهرآشوب کبی (31) بترسم زآشوبِ بدگوهران ، بویژه زگُردانِ مازندران ،

١٠ **افراسیاب** بن پَشَنْگ بن زادشَم بن تور بن فریدون‌در پادشاهِ توران زمین‌در نوذَری قتل ایتدکدنصکره اون ایکی ییل ایران زمینه متصرّف اولدی زال بن سام انی مملکتدن سورب زَو[t] ابن طهماسبی پادشاه ایلدی آخر الامر کیخسرو النده هلاك اولدی ،

١١ **ارجاسب** پادشاهِ توران زمین ابن افراسیاب‌در پدرندنصکره پادشاه اولدی اسفندیار انی رویین دِز شهرنده قتل ایلدی (32) مگر شاه ارجاسب توران خدای ، که دیوان بُدندی به پیشش بپای ،

مع التّاء

١٢ **است**[u] ضمِّ همزه ایله کتابِ زندک شرح وتفسیریدر استا دخی لغتدر نتکه ذکر اولندی واَبِسْتا قصر ومدِّ همزه وکسرِ باء عربیله ده لغتدر (33) بدان آبِ روشن سر وتن بشست ، همیخواند اندر نهان زند واُست ، — [v]سُرین معناسنه ده گلور که عربیده گَفَل[w] دنور شمس فخری بیورر[x] (34) از پیِ افتخار وحشمتِ خویش ، شیر را داغِ او بُوَد بر اُست ،[v]

١٣ **اغریرت** فتحِ همزه وکسرِ راء اولی ایله افراسیاب برادریدر (35) همی ساختش کارِ رزم‌آزمای ، بکاخ اندر اغریرثِ رهنمای ،

١٤ **الچخت** سکونِ لام وفتحِ جیمِ فارسی وسکونِ خا ایله طمع معناسنه در (36) بَاَلْچَخْت خود را مَیفگن بدام[y] ، میانِ دَلیران شوی نیکنام ،

١٥ **آبخوست** علی وزنِ آبدست واوِ رسمی ایله جزیره‌در که دریاده اولور (37) بنزدِ سرایِ تو ماندم بشَست ، چو کَشتی زدریا برِ آبْخَوست ،[v] آبخو دخی دنور عمعق بیورر[x] (38) گویی که هست مردمِ چشمم چو آبْخو ، یا خود چو ماهیَست که دارد در آب خو ،[v]

١٦ **آهخت** مدِّ همزه وکسرِ هایله سلاحی غلافندن یا محلّندن چقروب حواله ایتدی دیمکدر آهختن‌دن فعلِ ماضی‌در (39) بپیچید بُرزین[z] وگرزِ گران ، بر آهِخت چون پتکِ

---

s) V 4v. — t) زاب L — u) L 6 v. — v-v) om. V — w) گفل L — x) addidi — y) V 5 — z) sic L —

آهنگران ، — ومطلقا کشیدن وچقرمق وصویمق معناسنه‌ده گلور[a] (40) کنون سر بر آهختی از بندِ خویش ، برون آمدی از خداوندِ خویش[a] ، (41) وله[b] گشاد آن میان‌بستهٔ پهلوان ، بر آهخت ازو جامهٔ خسروان ، [a]اصلی آهیختن‌در سعدی بیورر[b] (42) چو عزمش بر آهیخت شمشیرِ بیم ، بمعجز میانِ قمر زد دو نیم ، هایی حذف ایدوب آختن دخی دیرلر واخته[c] ده گلور (43) تیغِ زبان آخت برایِ جَدَل ، کای شده در شُهرتِ کاذب مثل ،[a]

١٧ **اردی‌بهشت** بعضی ضمِّ همزه ایله و[d]بعضی کسر ایله روایت ایتمشدر ، فرسِ قدیمده سنه‌دن ایکنجی اَی اسمیدر وتأریخ جلال الدّین ملکشاهِ سلجوقیده فصلِ بهارک ایکنجی ایی در ، [a]بو ایکی اصطلاحک شرحی انشاء الله ماه شرحنده مفصّل ذکر اولنور[a] (44) بدو گفت پیران که خرّم بهشت ، کسی کُو به بیند بَاَردی‌بهشت ، [a]وهر ایک اوچنجی کونی اسمیدر نتکه مسعود سعد فرماید (45) اردی‌بهشت روزست ای ماهِ دلستان ، امروز چون بهشتِ برینست بوستان[a] ، فصولِ اربعه‌نک اسامیسی بودر فصلِ بهار فروردین اردی‌بهشت خرداد فصلِ صیف تیر مرداد شهریور فصلِ خریف مهر آبان آذر فصلِ شتا دَی بهمن اسفندارمذ ، فرسِ قدیمه بونلر اسامئ شهورِ سنه‌در بر فصله تعلّقی یوقدر ابتداء سنه فروردین‌در مجموعی نصاب الصّبیانده بو قطعه‌ده مذکوردر (46) زفَرْوَرْدین چو بگذشتی مهِ اَرْدیبهشت آید ، بمان خُرداد وتیر آنگه که مُردادت همی باید ، پس از شَهریور واز مِهْر وآبان آذر ودَی دان ، که بر بهمن جز اِسْفَنْدارمُذ ماهی نیفزاید ،[e]

مع الجیم العربی

١٨ **آگج** مدِّ همزه وفتحِ کافِ فارسی ایله بر آغاجدر که باشنده اکری دمور اولور [a]انکله بوز چکرلر و کمیجیلرک آلتِ حربیدر[a] دشمن کمیسنه اتوب انکله چکرلر قانجه دیدکلری آلت‌در (47) بجستند تاراجِ وَرْشیش‌را ، بَآگَج گرفتند کشتیش را ،

١٩ **ارج** قدر وقیمت معناسنه‌در وارجند[f] بوندن مرکّبدر (48) پسر داد یزدان بینداختم ، زبیهودگی اَرْج نشناختم ،

٢٠ **آخشیج** مدِّ همزه وسکونِ خاء معجمه ایله عنصر معناسنه‌در اصلی ضدّ ومخالف[g] معناسنه [h]عناصره بری برنه ضدّ اولمغله اطلاق اولندی جمعی آخشیجان در[i] ،

---

a-a) om. V — b) addidi — c) sic, annon اَخْتن ? — d) L 7 — e) V 5v. — f) om. و V — g) مخالفت L — h) L 7 v — i) L add. in marg.: راضی (48[a]) حکیم شفایی در هجوِ شعرای زمانه — زطورشان نه سپهر ونه آخْشیج ، فرزندِ عاقِ نُه پدر وچار مادرند

۲۱ **الفنج** الفنجیدن‌دن فعلِ امردر قزَنغق واکتساب[k] معناسنه (49) مَیَلْفَنْج دشمن چو شاهی کنی ، نکو نامِ خود در تباهی کنی ،

۲۲ **ایرج** کسرِ همزه ایله فریدونک کوچك اوغلیدر فارس وعراق وخراسان ولایتنی اکا ویروب ولیعهد ایتمشدی برادرلری تور وسَلْم اکا حسد ایدوب قتل ایتدیلر نسل واتباعنه ایران دنور حذفِ جیم ایله ومذکور اولان[l] ولایته دخی ایران دنور (50) که شایستهٔ جنگِ ایران منم ، هماوردِ سالارِ ایشان منم ،

مع الجیم الفارسی

۲۳ **ایچ** هیچ معناسنه‌در انشاء الله محلنده ذکر اولنور (51) نشانه نهادند بر اسپریس ، سیاوش نکرد ایچ با کس مَکیس ،

مع الدّال

۲۴ **آفند** مدِّ همزه وفتحِ فا وسکونِ نونله جنگ وخصومت[k] معناسنه[m] در (52) دلیر وجهانسوز وپرخاشخر[n] ، ندارد جز آفَنْد کارِ دگر ،

۲۵ **آوند** مدِّ همزه وفتحِ واو وسکونِ نونله دلیل وبرهان وکوزهٔ آب معناسنه‌در (53) چنین گفت با پهلوان زالِ زر ، چو آوَنْد خواهی به تیغم نگر ،[o] وسائر اوانی وظروفه اطلاق اولنور (54) شود هر سفالی چو آوندِ مَی ، برِ ما بوَد بهتر از تاجِ کی ،[o]

۲۶ **آورد** مدِّ همزه وفتحِ واوله جنگ وحمله معناسنه آوردیدن‌دن مأخوذدر حمله ایتمك ومبارزت معناسنه در[l] هماوَرْد بوندن مأخوذدر[p] جنگده عِدْل معناسنه[l] در (55) ازو بازگشتند دل پر زدرد ، کس آوَرْد با کوهِ خارا نکرد ،

۲۷ **اروند** فتحِ همزه وسکونِ را وفتحِ واوله اوچ معناسی واردر بری امك ورنج[k] وگدِّ یمین معناسنه‌در (56) بَارْمان واَرْوَنْد مردِ هنر ، فراز آورد گونه‌گون سیم وزر ، — وبری بغداد ارماغی‌در که دجله دنور (57) اگر پهلوانی ندانی زبان ، بتازی تو اروند را[q] دِجْلَه خوان ، — وبری لهراسب شاهك پدری اسیدر (58) که لهراسب بُد پورِ اروند شاه ، که اورا بُدی آنزمان تاج وگاه ،

۲۸ **اورند** تقدیمِ واوله راء مهمله اوزرنه اُبَّهت وشکوه معناسنه‌در (59) سیاوش مرا همچو فرزند بود ، که با فرّ وبا برز واَوْرَنْد بود ،

k) ∽ V — l) om. V — m) om. L — n) om. و V6 — o-o) om. V — p) add. و V — q) L 8 —

۲۹ **اند** فتحِ همزه وسکونِ نونله عددِ مجهولدر [r]اوجدن اونه وارنجه عربیده بِضْع معناسنه[r] وعلی وجه الشّكّ والتّخمین سوز سویلمك (60) بدید آمد آن چهرهٔ نورمند ، نکوتر زخورشید صد بار واَنْد ، [s]ایند دخی لغتدر رودکی بیورر[t] (61) جهان اینست وچونینست تا بود ، وهم چونین بوَد اینَنْد یارا ، شمس فخری دخی بیورر[t] (62) چون تو صاحبقران نه بیند چرخ ، این سخن فاش گفته ام ایند ،[s]

۳۰ **اورمزد** سماء سادسه‌ده اولان مشتری یلدزیدر وسعددر (63) کنون این جهانجوی نزدِ منست ، که فرّختر از اورمَزْد[u] منست ، [s]حذفِ واوله دخی لغتدر لطیفی بیورر[t] (64) هر آنکو زاد در رَی دزد باشد ، اگرچه مادرش اُرْمُزد باشد ، اورمز حذفِ داله دخی لغتدر وهورمزد وهرمزد وهرمز وهرمس دخی لغتدر انشاء الله هر بری محلنده کلور ، مشترینك ایکی اسمی دخی واردر بری برجیس‌در بو دخی عنقریب بیان اولنور — وبری زاوش‌در زا وشینِ معجمتین ایله لفظنده دورت لغت واردر بری فتحِ واوله لطیفی بیورر[t] (65) خالِ او چون فلفلی بر آتشست ، یا بخورشید احتراقِ زاوَشست ، — وبری ضمِّ واوله سنایی بیورر[t] (66) فلك سادسست زاوُش‌را ، که دهنده‌ست دانش وهُش‌را ، — وبری ایکی واو ایله علی وزنِ طاؤس — وبری زواش علی وزنِ معاش نته‌که اورمزدی بیورر (67) حسودانْت را داده بهرام بخش ، ترا بهره کرده سعادت[v] زَواش ، شمس فخری بونلرك خلافنه ذاهب اولوب عطارد معناسنه‌در دیوب بو بیتلری نظم ایلدی (68) اگر نباشد عونِ تو در چنین وقتی ، بر آید از همه اهلِ جهان فغان وخروش ، بدرگهِ تو توسّل همی کند کیوان ، بمدحتِ تو تفاخر همی کند زاؤش ، وله (69) کمترین منشئ ورا زاوش ، کهترین چاوشی ورا بهرام ،[s]

۳۱ **ارد** کسرِ همزه وسکونِ راء مهمله ایله[w] هر ایك یکرمی بشنجی کونیدر (70) همی رفت سویِ سیاوخش‌کرد ، بماهِ سپندار در روزِ اِرْد ، فرسِ قدیمده هفته واسبوع اولمغله ایك اوتوز کونینك هر بریسنه بر اسم وضع ایتدیلر جمله‌سی بودر ۱ اُورمَزْد ۲ بهْمَن ۳ اَرْدی‌بهِشْت ۴ شَهْرِیوَر ۵ اِسْفَنْدَارمذ ۶ خُرْداد ۷ مُرْداد ۸ دَیْبادَر ۹ آذَر ۱۰ آبان ۱۱ خَوَر[x] ۱۲ ماه ۱۳ تِیر ۱۴ گُوش ۱۵ دَی‌بِمِهْر ۱۶ مِهْر ۱۷ سُروش ۱۸ رَشْن[y] ۱۹ فَرْوَرْدِین ۲۰ بَهْرام

r-r) om. L — s-s) om. V — t) addidi — u) sic, cum a L — v) L 8 v. — w) V 6 v. — x) خُور L — y) V رَشَن L —

٢١ رام ٢٢ باد ٢٣ دَیْبادَیْن ٢٤ دَیْن ٢٥ اِرْد ٢٦ اَشْتاد ٢٧ آسمان ٢٨ زامیاد ٢٩ مارِاسْفَنْد ٣٠ انیران فیضیٔ هندی بو قطعه‌ده جمع ایلدی (71)

اُوَرْمزدست دیگر بهمن واردی‌بهشت آنگه ، دگر شهریور اسفندارمذ خرداد ومردادست زدیبادر گذشتی آذر وآبـان وخور بـاشد ، .چو ماه وتیر وگوش ودی‌بمهر این نیمه افتادست رسد مهر وسروش و رشن وفروردین وبهرامت ، چو رام وباد ودی‌بادین ودین وارد واشتادست وزان پس آسمان وزامیاد اسفند انیران دان ، که این سی‌روزه مه یاد ازحکیم فارسی‌یادست ، ضرورتِ شعر ایچون اورمزد واوی تحریك اولندی ، معلوم اوله که بو اسامی اصطلاحِ فرسِ جاهلیّتدر که تأریخِ قدیمی دیمکله مشهوردر ابتداسی[z] جمشید زماننددر سنهٔ شمسیّه ضبطی ایچون ییلی اون ایکی حصّه ایدوب هر بر حصّه‌یه بر اسم وضع ایتدیلر نته که ذکر اولندی[a] وهر بریسنی اوتوز کون طوتمغله سنه اوچیوز التمش کون اولوردی [b]وآبان اینك آخرنه بش کون زیاده ایدوب اوچیوز التمش بش کون اولوردی[b] وهر ایده یوز یکرمی ییله‌دق[c] بر ربع یوم دخی اعتبار ایدوب بر ای زیاده ایدرلردی بیهیزَك ایله مسمّی ایدوب اوّلندن آخرینه دك[d] بیرام ایدرلردی اول ییل اون اوچ ای[e] اولوردی قانونلری مختلّ اولمق ایچون کبیسه اعتبار اولنمزدی ، واصطلاحِ فرسِ اسلامیده که واضعی سلطان جلال الدّین[f] ملکشاهِ سلجوقیدر عصرنده مقوّمین بو ذکر اولنان ایلری کبیسه اعتباری ایله فروردین اینك اوّلن نوروزدن طوتوب دورت فصلك هر بریسنه اوچ ای تعیین ایتدیلر نته‌که ذکر اولندی[a] ، وآبان آخرنه اولان بش کونك مجموع اسمی اَنْدرگاه‌در وعربیده خمسهٔ مُسْتَرَقه دنور مفصّل اسملری بودر اَهْنُوذ اَشْتُوذ اسْفَنْدْمذ وَهْشَت هَشْتوِیش ، وپَرْوَرْدِجان آبان اینك صوك بشنجی کونلریدر که مجوسك معتبر بیرامیدر معناسی ترتیبِ روح دیمکدر بو اسمله مسمّی اولدغنك وجهی بودر که مذکور کونلرده طائفهٔ مجوس انواعِ اطعمه واشربه اولولرینه مهیّا ایدوب زعم فاسدلرنجه جانلری کلوب غدالنور وخمسهٔ مسترقه آبان آخرنده اولمغله بعضلرینه مشتبه[g] اولوب خمسهٔ مسترقه‌یی[h] پروردجان ظنّ ایتمکین مابینلرنده اختلاف واقع اولدی احتیاط ایچون خمسهٔ مسترقه‌یی پروردجانه اضافت ایدوب اون کون بیرام ایدرلردی کذا فی کتاب التّفهیم فی صناعة التّنجیم[i] لابی الرّیحان البیرونی ، واسامیٔ ایّامده یوم ایله ای اسمی موافق کلیجك بیرام ایدوب زمزمه ایدرلردی مثلا فروردین اینك اون طقوزنجی کونی واردی‌بهشتك اوچنجی کونی وخردادك التنجی کونی وتیرك اون اوچنجی کونی ومردادك یدنجی کونی وشهریورك دوردنجی کونی ومهرك اون التنجی کونی وآبانك اوننجی کونی وآذرك[j] طقوزنجی

z) L 9 — a) cf. § 17 — b-b) om. L — c) sic L — d) om. L — e) V 7 — f) الدّوله L — g) بعضیلرینه اشتباه V — h) om. یی V — i) L 9 v. — j) V 7 v.

کونی ودیگ سکزنجی واون بشنجی ویکرمی اوچنجی کونی وبهمنك ایکنجی کونی واسفندارمذك بشنجی کونی کبی ،

مع الذّال المعجمة

[k]حالا بو الفاظ جمله‌سی دالِ مهمله ایله اوقنور لکن اصلِ لغت اوزرینه تبویب اولندی ، [k]

٣٢ **اسپهبد** صاحبِ سپاه وسرعسکر[l] معناسنه‌در سپهسالار کبی وشهنامه‌ده پادشاه معناسنه چوق کلمشدر بونده زالدن عبارتدر (72) که از بیم اسپهبدِ نامور ، چگونه گشاییم پیش تو در ، اکثر سپهبد حذفِ همزه ایله‌در — وعُرفده ملوكِ دَیلم وطبرستانه اطلاق اولنور ،

٣٣ **آرامد** آرامیدن‌دن فعلِ مستقبل وامرِ غایب‌در استراحت معناسنه (73) بفرمود تا اَشْکَنِ تیزهوش ، بیارامد از غارت وجنگ وجوش ،

مع الرّاء

٣٤ **آذر** فرسِ قدیمك تاسعِ شهورِ سنه‌در وتأریخِ جلالیده آخرِ شهورِ خریف[m] در (74) دَی وبهمن وآذر وفوردین ، همیشه پر از لاله بینی زمین ، — [n]اوج معناسی دخی واردر بری هر ایك طقوزنجی کونی اسمیدر — ثانی محسوس اولان آتشدر محسوس اولمینه آذر دینلمز انجق آتش دنور مسعودِ سعد بیورر[o] (75) ای خردمند سروِ تابان ماه ، روزِ آذر مَیی چو آذر خواه ، — ثالث تأریخِ سریانیده فصلِ بهارك ماهِ اوّلیدر انوری بیورر[o] (76) اگر نه کلكِ او شد نافِ آهو ، وگر نه طبعِ او شد ابرِ آذر ، چرا بارد بنطق این درِّ دریا ، [p] چرا بیزد بنوك آن مشكِ اذفر ، بونك اصلی آذاردر الف حذف اولنمشدر سعدی بیورر[o] (77) این هنوز اوّلِ آذارِ جهان‌افروزست ، باش تا خیمه زند دولتِ نیسان وایار ، [n]

٣٥ **اسپر** کسرِ همزه ایله قلقان معناسنه‌در واکثر حذفِ همزه ایله‌در (78) همی تیر بارید همچون تگرگ ، بران اِسْپَرِ گَرْك وبر خود وترگ ،

٣٦ **آژیر** مدِّ همزه وکسرِ زای فارسی ایله متیقّظ وهوشمند[q] معناسنه در[r] (79) زبدخواه روز وشب آژیر باش ، شب وروز با ترکش وتیر باش ، — [n]وبانگ وغلبه معناسنه ده کلور انوری بیورر[o] (80) در جهان چندانکه خواهی بیشمار ، نیستی ومحنت وآژیر هست ، وز فلك چندانکه خواهی بیقیاس ، نفرتِ[r] آهو وخشمِ شیر هست ، [n] — وآژیریدن دن امر دخی کلور هشیار کردن معناسنه ،

k-k) haec verba in V in باب الباء post مع الذال لمعجمه leguntur; in fine vocum L interdum ذ littera utitur — l) om. و V — m) صیف V! — n-n) om. V — o) addidi — p) L 10 — q) om. و L — r) om. L — s) نغزت L! —

٣٧ **اصطخر** پارس‌ده که شیراز ولایتی‌در بر شهردر طولی اون ایکی فرسخ وعرضی اون فرسخدر بناسنه کیومرث شروع ایدوب جمشید تمام ایلدی ملوكِ پیشدادیان وکیانیان تختگاهی ایدی آثارِ غریبه‌لری واموال وخزاینلری انده ایدی وحضرتِ سلیمان بن داود دخی[t] تختگاه ایدنمش ایدی[u] حالا خراب ویبابدر چل‌مناره[v] ایله معروف‌در (81) سکندر بیامد باصطخرِ پارس ، بدیهیمِ شاهان شد وفخرِ پارس ،

٣٨ **اختر** یلدزدر که عربیده نجم وکوکب[w] دینور [x]مجازا طالع وبخت معناسنه ده کلور نته‌که عربیده وترکیده دخی بو تجوّز مشهوردر نیك‌اختر وبلنداختر وبداختر دنور اصلی اخترِ بخت‌در نته که حافظڭ بو بیتنده اصل اوزرنه کلمشدر (82) اخترِ بختِ مرا هیچ منجّم نشناخت ، یا رب از مادرِ گیتی بچه طالع زادم ،[x] — ایکی معناسی دخی واردر بری فالدر (83) یکی اختری گفت ازان پس براه[y] ، کزینسان ببرّم سرِ ساوه شاه ، — وبری رایت وعَلَم معناسنه‌در شهنامه‌ده بو معنی چوقدر (84) بتازید کاید بنزدیكِ شاه ، چو ترکان بدیدند اختر براه ، — [x] وبعض لغاتده مسطوردر که اختر بر فرشته اسمی معناسنه ده کلور که عالمده آمین دیه‌رك کزر هر کیمڭ سوزی انڭ تأمیننه مقرون اولورسه حاصل اولور خاقانی بیورر[z] (85) روزی ازین خراس بیابی خلاصِ جان ، فالی بزن بخیر که اختر گذشتنیست ، نظامی دخی بیورر[z] (86) زدولت بر رخ شه خال میزد ، چو اختر میگذشت او فال میزد ، وله (87) من قرعه زنان بدانچنان فال ، واختر بگذشتن اندر آن حال ، وله (88) بسا فالی که از بازیچه بر خاست ، چو اختر میگذشت آن فال شد راست ، حافظ دخی بیورر[z] (89) روزِ هجران وشبِ فرقتِ یار آخر شد ، زدم این فال وگذشت اختر وکار آخر شد ،[x]

٣٩ **آبشخور** مدِّ همزه وکسرِ باء وواوِ رسمیله چایدن وچشمه‌دن صو الاجق یردر (90) ازان رفتنِ میش اندیشه خاست ، بدل گفت کابشخورِ این کجاست ،

٤٠ **ار** حرفِ شرطدر — وارّه‌دن مخفّف بچقو ومِنشار[a] معناسنه در[w] (91) چو خستو نیاید نبندد کمر ، ببرّم میانش ببرّنده ار ،

٤١ **آغار** آغاریدن‌دن فعلِ امردر اِصلامق واصلنمق معناسنه متعدّی ولازم کلور وقرشدرمق معناسنه ده کلور (92) اگر شاخِ بد خیزد از بیخ نیك ، تو با شاخِ بد بر میاغار ویك ، [x]بدآغار بدسرشت ومفسد معناسنه‌در ابو شکور بیورر[z] (93) یکی زشت‌روی بدآغار بود ، تو گویی بهردم گزی مار بود ،[x]

t) V 8 — u) ایدنمشیدی V, ut saepius — v) چل‌منار L — w) om. V — x-x) om. V — y) L 10 — z) addidi — a) ∞ V —

٤٢ **آهار** مدِّ همزه ایله خشل‌در که چولهه انکله اِیْلِك خَشْلر (94) همه ریگ شد زیرِ نعل اندرون ، چو کرباسِ آهار داده بخون ،

٤٣ **اخگر** آتش قوریدر که عربیده جُمره دنور (95) نه اخگر[b] چو آتش بوَد راست‌رَوْ ، زاختر شناس این نه از شاهِ نو ،

٤٤ **اردشیر** ملوكِ فرسڭ طبقهٔ رابعه‌سندن که ساسانیاندر اوج[c] پادشاه اسمیدر بری اردشیرِ بابگان‌در وبو طبقه‌نڭ اوّلکی پادشاهیدر پدرینڭ اسمی دخی اردشیردر ابن ساسان بن بهمن بن اسفندیاردر بابك والده‌سی پدرینڭ اسمیدر بابك اردوان بن نرسی طرفندن که ملوكِ اشکانیاندندر فارس حاکمی ایدی واردشیر پدری بابك یاننده چوبانلق ایدردی بابك انڭ خصوصنده بر واقعه کوردی صویندن سؤال ایتدکده نسبن اظهار ایلدی بابك اڭا عزّت واکرام ایدوب قزینی ویردی واندن اردشیرِ مذکور متولّد اولدی حدِّ بلوغدنصکره اردوان اوزرینه خروج ایدوب قتل ایتدکدن صکره پادشاه اولدی جمیعِ ربعِ مسکونه حکمی نافذ اولدی قرق ییل ایله ایکی ای پادشاهلق ایلدی — وبری اردشیرِ نیکوکاردر که شاپورِ ذو الأکتاف برادریدر اون ایکی ییل پادشاه اولدی غایت[d] عاقل ونیکوکار اولمغله بو لقب ایله ملقّب اولدی — وبری اردشیر بن شیرویه بن خسروِ پرویزدر یدی یاشنده ایکن پادشاه اولدی بر بُچُق ییلدنصکره بر بنده‌سی کندینی قتل ایلدی ،

٤٥ **آبگیر** اول چقور یردر[e] که ایچنده صو اوله کرك کول اولسون که عربیده اڭا غدیر دنور نته که بو بیتده[f] (96) برینسان تنش را بخستم بتیر ، که از خونِ او گشت خاك آبگیر ، کرك بِرکه وحوض اوله نته که بو بیتده بزم تعریفنده بیورر (97) طبقهایِ زرّین پر از مشكِ ناب ، به پیش اندرون آبگیرِ گلاب ، [g] اصلده وصفِ ترکیبیدر صو طوتیجی معناسنه نته که بو بیتِ[h] نظامیده اصل اوزرینه کلمشدر (98) به پیرامنِ برکهٔ آبگیر ، زسوسن بیفگن بساطِ حریر ،[g]

٤٦ **ایدر** کسرِ همزه ایله اینجا معناسنه‌در شهنامه‌ده چوق مذکوردر[i] (99) بدو گفت بر گَرد ایدر مپای ، چه دانی که ایدر مرا چیست رای ،

٤٧ **اسفندیار** بن کشتاسب بن لهراسب‌در شجاعتده مانندِ رستم ایدی لهراسب سلطنتی اوغلی کشتاسبه ویردکدن صکره بلخه واروب انده عبادته مشغول اولدی کشتاسب دخی اصطخره زند اوقومغه واریجق ارجاسب پادشاهِ توران زمین فرصتی غنیمت بیلوب ایلغار ایله بلخه کلوب لهراسبی قتل ایدوب اسفندیار همشیره‌لرین اسیر ایلدی اسفندیار هفتخوان یولندن رویین دِزه واروب تجّار شکلنده شهره کیروب ارجاسبی قتل ایدوب همشیره‌لرین

b) L 11 — c) V 8 v. — d) غایتله V — e) om. V — f) om. L — g-g) om. V — h) L 11 v. — i) V 9 —

خلاص ایلدی پدرندن سلطنتی طلب ایتدکده رستمک بزه اطاعتی یوقدر اگر بنم درگاهمه انی مقیّد کتورسک سکا سلطنتی فراغت ایده‌رم دیو بو اداء خدمته تعلیق ایلدی اول دخی زابلستانه واروب رستم ایله عظیم محاربه ایلدی بر برینه ظفر بولمدیلر حکیم زردشت اسفندیاری طفل ایکن بر نوع آبِ حکمت ایله ییقامق ایله کوده‌سنه اصلا سلاح تأثیر ایتمزدی ولهذا رویین‌تن ایله ملقّب ایدی رستم اندن عاجز قالدی اخر الامر ایلغون اغاجندن چتال دمرنلو اوق ایله کوزلرینه اوروب هلاك ایلدی ، [l]

۴۸ **آور** آوردن‌دن فعلِ امردر بیاور معناسنه — یقین معناسنه ده کلور باور بونکله بادن مرکّبدر صدق وکرچك معناسنه ابو شعیب بیورر[m] (100) اگر دیك بگردون[n] در[o] گمارد ، زسهمش پاره پاره گردد آور ، خاقانی دخی بیورر[m] (101) آتش اندر خزینه‌خانهٔ دل ، چرخ ناکس بر آور اندازد ، شمس فخری دخی بیورر[m] (102) بندهٔ او بوَد فلك بیشك ، چاکرِ او بوَد جهان آور ، آوری یاء نسبتله موقن ومصدّق معناسنه‌در بو شکور بیورر[m] (103) کسی کو بمحشر بوَد آوری ، ندارد بکس کینه وداوری ، نظامی دخی بیورر[m] (104) روزِ قیامت که بُوِی آوری ، شرم نداری که چه عذر آوری ، [l]

۴۹ **ازدر** علی وزن حَیْدَر لایق وسزاوار معناسنه‌در شهنامه‌ده چوق مذکوردر (105) از ایران سپه بود مردِ هزار ، همه نامدار ازدرِ کارزار ،

۵۰ **اسکدار** فتح وضمِ همزه ایله اول قاصددر که هر منزلده اکا ات مهیّادر (106) فرستاده شد اُسْکُداری براه ، پسِ پشتِ خود ساخت کُه را پناه ،

۵۱ **استوار** قَوی ومحکم‌در واَمین معناسنه ده کلور که خاین اولمیه (107) بپویید رستم سوی کشتزار ، یله کرد اسب وبخفت اُسْتُوار ، [p]معنای ثانی‌یه مثال سنایی بیورر (108) این نه شرطِ مؤمنی باشد که در ایمانِ تو ، حق همی خاین[q] نماید خاك وسرگین استوار ، استوار داشتن ایناممق وباور کردن معناسنه‌در سعدی بیورر[m] (109) ای که میگویی خرد بِه یا روان ، من بگویم گر تو داری استوار ، آدمی را عقل باید در بدن ، ور نه جان در کالبد دارد حمار ، [p]

۵۲ **اسکندر** عاشرِ ملوكِ کیانیان‌در وآخرلری در[r] دارا[s] ابن داراب بن بهمن بن اسفندیار برادری[t] در وذو القَرْنَیْن ایله مشهوردر که سدِّ یأجوج ومأجوجی ایلدی برادری دارایی قتل ایتدکدنصکره ایران زمینه متصرِّف اولدی اون دورت ییل پادشاه اولدی ،

l) utrumque paragraphum om. V — *m*) addidi — *n*) L 12 — *o*) subscripto بر L — *p-p*) om. V — *q*) L addit inter lineas glossam: یعنی ترا — *r*) om. L — *s*) om. V — *t*) om. LV! —

مع الزّاء العربی

۵۳ **اسپروز** کسرِ همزه وفتحِ باء فارسی وضمّ رای مهمله ایله بر طاغدر که چین ایله دریای زِرِه مابیننده‌در افراسیابك[u] دار الملکی اولان دِزِ بهِشْت‌گَنگ[v] بو طاغ ایله دریای زره میاننده[w]در (110) چو با درد وبا رنج وغم دید روز ، بیامد دمان تا کُهِ اِسْپَروز ،

۵۴ **افراز** یوقرو معناسنه‌در افراختن‌دن مأخوذدر (111) تلی بود بر گوشهٔ ره بلند ، بر افرازِ تل شد بر آن هوشمند ، —[x]وافراختن‌دن وصف دخی کلور نته‌که ابو العاصم بیورر (112) ای در همه عِلمها سرافراز ، دائم زجهانیان سر افراز ، [x]

۵۵ **ارز** ارزیدن‌دن اسمدر قیمت وبها معناسنه‌در ، ارزیدن لایق وسزاوار[y] اولمق معناسنه ده کلور (113) بسنده کنم زین جهان مرزِ خویش ، بداند مگر پایه واَرْزِ خویش ، [z]

۵۶ **اندرز** وصیّت واصرلمه معناسنه‌در (114) بکینِ سیاوش فرستادتان ، بسی پند واَنْدَرْزها دادتان ،

۵۷ **اورمز** ضمّ همزه ومیم ایله مشتری یلدزیدر آخرندن دال محذوفدر نته‌که ذکر اولندی[*z] (115) کهین بندهٔ تو بوَد اورْمُز ، که تو چون شبانی ومردم چو بُز ،

۵۸ **آز** حِرص‌در تضرّع معناسنه ده کلور (116) فرود آمد از نامور بارگی ، بیزدان نمود آز وبیچارگی ، [x]آزور حریص معناسنه‌در ایکی وزنله کلمشدر بری ضمِّ زایله کمال اسمعیل بیورر[a] (117) دهانِ تیر چنان باز مانده از پیِ چیست ، اگر نشد بجگرگوشهٔ عدوت آزُور ، وبری سکونِ زا وفتحِ واو ایله اسدی بیورر[a] (118) بچیزی فریبد دلِ آزْوَر ، که باشد نیازَش بدان بیشتر ، [x]

۵۹ **ارنواز** [x]فتحِ همزه وضمِّ نونله[x] جمشید همشیره‌سی‌در که[b] ضحّاك منکوحه‌سیدر (119) بایوانِ شاهی شبِ دیریاز ، بخواب اندرون بود با اَرْنَواز ،

۶۰ **انداز** اندازه ومقدار معناسنه در[y] (120) اگر بشمری نیست انداز ومر ، همی از تبیره شود گوش کر ،

مع السّین

۶۱ **افسوس** حذفِ همزه ایله ده لغتدر کلمهٔ تحسّر وندامت‌در طنز واستهزاء وعبث وبیهوده ومکر[c] وحیله معناسنه ده کلور بو بیتده معنئ اخیر مراددر (121) که چندین بافسوس خوردی خزر ، کنون روزِ آسایش آمد بسر ،

u) L 12 v. — *v*) کنند L — *w*) مابیننده V — *x-x*) om. V — *y*) om. L — *z*) V 9 v. — **z*) cf. § 30 — *a*) addidi — *b*) om. در V, که L — *c*) L 13 —

۶۲ **اسپریس** فتحِ همزه وسکونِ باء فارسی ایله میدان معناسنه‌در (122) نشانه نهادند بر اَسْپَریس ، سیاوش نکرد ایچ باکس مکیس ،

۶۳ **الکوس** ضمّ همزه وسکونِ لام ایله بر دیو اسمیدر (123) چو اُلْکوس آوازِ رستم شنید ، دلش گفتی از تن همی بر طپید ،

مع الشّین المعجمة

۶۴ **آرامش** آرامیدن‌دن اسمِ مصدردر راحت وقرار معناسنه (124) نخست آفرین کرد بر کردگار ، خداوندِ آرامش وکارزار ،

۶۵ **آرش** مدِّ همزه وفتحِ رایله کیقبادڭ ایکنجی اوغلیدرکی آرَش دخی دنور وکیکاوسڭ[d] برادریدر (125) نخستین[e] چو کاوسِ باآفرین ، چو آرش دوم بُد[f] سوم کی پشین — وبر کمانکشڭ[d] اسمی دخی آرشدر بر روایتده طهماسب وبر روایتده منوچهر سلاحداریدر بر اوقی قرق مرحله‌یه کتدی تأریخِ دولتشاهیده وسائر کتبِ تواریخده حکایه‌سی مسطوردر نظامی بیورر (126) ازان شد نامِ آرش را جهانگیر ، که از آمل بمرو انداخت او تیر ،

۶۶ **ارش** فتحِ همزه وکسرِ رایله دِرْسَکدن برمقلر اوجنه‌دکدر که عربیده ذِراع دنور (127) پیاده پس پیل کرده بپای ، ابا نه‌اَرِش نیزهٔ جان‌ربای ،

مع الغین المعجمة

۶۷ **آمرغ** فتح وضمّ میم وسکونِ راء مهمله ایله مهابت وقدر وقیمت معناسنه‌در (128) جوانی باَمُرْغِ مردانه بود ، نشانش درفش[g] سپید وکبود ، —[h] ایکی معناسی دخی واردر بری سرمایه وذخیره معناسنه‌در سنایی بیورر[i] (129) بیکی دلو سیر گردد مرغ ، صد درم مر مرا شود آمُرْغ ، — ثانی اندك وشئ قلیل معناسنه‌در کسایی[k] بیورر[i] (130) از عمر نماندست بر من مگر آمرغ ، وز کیسه نماندست بر من مگر آخال ، شمس فخری دخی بیورر[i] (131) سیلِ ستم وحادثه بنیادِ مرا کند ، وز مایهٔ امیّد نماندست جز آمَرْغ ، آخال سقط وبیمعنی نسنه‌در ،[h]

۶۸ **ازغ** فتحِ همزه وسکونِ زاء عربیله شاخِ درخت معناسنه‌در (132) درین اَزْغها ودرین بیشه‌سار ، خدا را بخواهشگری خواه یار ،

۶۹ **آمیغ** آمیختن‌دن فعلِ امردر اصلی آمیز در (133) مَیامیغ با راستی کژروی ، کهن چیز باشد بدید از نوی ، آمیختن قرشمق و قرشدرمق معناسنه لازم ومتعدّی کلور ،

---

d) om. ڭ V — e) V 10 — f) و V — g) نشان درفش V — h-h) om. V — i) addidi — k) L 13 v. —

مع الکاف

۷۰ **اشك** معروف — وثانئ ملوكِ اشکانیاندر که ملوكِ فرسڭ طبقهٔ ثالثه‌سی‌در اَشْغ غینِ معجمه[l] ایله ده لغتدر ابن اشکان بن دارادر بر روایتده یدی ییل وبر روایتده یکرمی ییل پادشاه اولدی ،

مع الکاف الفارسی

۷۱ **آژنگ** مدِّ همزه وفتحِ زاء فارسی ایله بُروشِق که یوزده والِنده اولور قوچه‌لقدن یا غضبدن (134) بگفت این وبیرون شد از پیشِ او ، پر از خشم جان وپر آژَنْگ رو ، [m]قصرِ همزه ایله ده کلور (135) اگر در جبینِ تو افتد اَژَنْگ ، فتد لرزه اندر تنِ شاهِ زنگ ،[m]

۷۲ **آذرنگ** آتش‌رنگ دیمکدر اصلی آذررنگ‌در را حذف اولنمشدر (136) فروغی بدید آمد از هر دو سنگ ، دلِ سنگ گشت از فروغ آذَرَنْگ ، —[m] وآتش معناسنه ده کلور مسعود سعد بیورر[n] (137) چو گوگرد زد مختم آذرنگ ، که در[n] خاکم افگند چون باذرنگ ، — ورنج وهلاك معناسنه ده کلور اسدی بیورر[n] (138) بگردون رسید از بس آشوب وجنگ ، بدریا نهیب وبکوه آذرنگ ، شمس فخری دخی بیورر[n] (139) زترکیبِ دستِ شه وتیغِ او[o] ، فلك کرد دفعِ غم وآذرنگ ،[m]

۷۳ **اورنگ** ایکی معناسی واردر بری تخت پادشاه معناسنه‌در (140) دریغ افسر وگنج واَوْرَنْگِ عاج ؛ همان یاره وطوقِ زرّین وتاج ، — وبری حشمت وابهت معناسنه در[l] افرنگ ده لغتدر (141) نجوید همانا فرنگیس بخت ، نه اورنگِ شاهی نه تاج ونه تخت ،

۷۴ **ارژنگ** بر دیودر که پادشاهِ مازندران ایدی[p] ودیوِ سپید انڭ سپهسالاری ایدی کیکاوس انڭ یاننده اسیر اولوب رستم هلاك ایلدی (142) نباید که اَرْژَنْگ ودیوِ سپید ، بجان از تو یابند هر دو امید ، — وتَژاوِ تورانی مبارزلرندن بر مبارزدر (143) یلانش چو ارژنگ مردی چو شیر ، که هرگز ندیدی دل از جنگ سیر ، — وبر نقّاشِ مشهور اسمیدر نقشِ ارژنگی اکا منسوبدر نته که نظامی بیورر (144) روان کرد کلكِ سیه‌رنگ را ، ببرد آبِ مانی وارژنگ را ، میر خسرو دخی بیورر (145) بقصرِ دولتم مانی وارژنگ ، طرازِ سحر می بستند در سنگ ، امّا میر خسروڭ بو بیتنده ارژنگ مانی‌دن عبارتدر (146) که در چین دیدم از ارژنگِ بدکار ، که کردی دایره بی خطِّ پرگار ، — مجازا

---

l) om. L — m-m) om. V 10 v. — n) addidi — o) L 14 — p) در V —

تصاويرينه ونگارخانه‌سنه ده اطلاق اولنور ومطلق نگارخانه‌يه دخى اطلاق اولنور نته‌كه شيخ نظامى بيورر (147) كه چون كرده اند اين دو صورت نگار، دو ارژنگ را بر يكى سان نگار[q]، بو نقّاشه ارتنگ دخى دنور،

مع اللّام

٧٥ **آغال** آغاليدن‌دن فعلِ امردر مدِّ همزه ايله اِرشدرمك وكشكورمك معناسنه[r] كه عربيده اِغراء وتحريش دنور (148) تو لشكر بر آغـــال بر لشكرش، بيكبار تـــا خيره گردد سرش،

٧٦ **ارماييل** بر شاهزاده ايدى كه ضحّاك انى مطبخنده اشچى ايمتش ايدى غايت[s] صاحب‌مرحمت ايدى هر كون كه ضحّاك ايكى كمسه‌يى[t] بيگناه قتل[u] ايتدروب مغزِ سرلرينى اوموزنده اولان اژدهايه طلا[v] ايتمك ايچون مطبخه[w] قتل ايچون كوندرردى ارماييل كرماييل نام يولداشى ايله بريسن قتل ايدوب بريسن آزاد ايدوب طاغلره قچورررلردى روايت اولنور كه كُرد اول اوباش نسلندندر،

٧٧ **اردبيل** ايرانده مشهور بر شهردر لكن فتحِ بايله‌در (149) دو فرزندِ ما را كنون با دو خَيْل، همى رفت بايد سوى اَرْدَبِيل،

مع الميم

٧٨ **آرام** معروف — ومستقرّ ومكان معناسنه ده كلور (150) بمردى نشيند بآرامِ تو، زتاج وكمر بستَرَد نامِ تو،

٧٩ **آزرم** مدِّ همزه وفتحِ زاء عربيله توقير واحترام معناسنه‌در (151) كنون خيره آزرم دشمن مجوى، بدين بارگه بر مبر آب‌روى، وله (152) سياوُش را دل پر آزرم بود، زِپيران رُخانش پر از شرم بود،

٨٠ **اندام** عضوِ بدن معناسنه‌در (153) ببر چون گرفتش يلِ نامدار، بنشكنج اندامِ او شد فگار،

مع النّون

٨١ **آذرابادگان** آذربايجان اقليميدر كه كُرسيسى شهرِ تبريزدر قديمده آتشكده‌لر مكانى اولمغله بو اسمله مسمّى اولدى معرّبى آذَرْبِيجان‌در[x] (154) بيك ماه در آذرآبادگان، ببودند شاهان وآزادگان، وله (155) چنين تا درِ آذرآبادگان، بشد با بزرگان وآزادگان،

q) V 11 — r) addidi — s) غايتله V — t) كمسنه‌يى V — u) L 14 v. — v) طلايه V — w) مطبخنه V — x) V 11 v.

٨٢ **آفريدون** مدِّ همزه ايله سادسِ ملوكِ پيشداديانڊر نسلِ جمشيددن مشهور[y] پادشاهِ عاليجاه‌در كاوهٔ آهنگر اعانتى ايله ضحّاكى قتل ايدوب سلطنتى الندن الدى (156) زدهقانِ پرمايه كس را نديد، كه شايستهٔ آفريدون سزيد، وقصرِ همزه وحذفى ايله ده لغتِ مشهوردر، پدرينڭ اسمى آتبين‌در على وزن پاكدين تانڭ ايكى طرفى ياء حطّى‌در نته كه خاقانى بيورر (157) خاصهٔ سيمرغ كيست[z] جز پدرِ روستم، قاتلِ ضحّاك كيست جز پسرِ آتْبين، حالِ حياتنده مملكتى اوچ اولادنه تقسيم ايلدى ديارِ مغربى فراته كلنجه بيوك اوغلى سلمه نامزد ايلدى وديارِ مشرقى جيحونه كلنجه ولدِ وسطى[a] توره معيَّن ايلدى وايران زمين كه فارس وعراق وخراسان‌در كوچك اوغلى ايرجه ويردى اول ايكى برادرى تختگاهه حسد ايدوب ايرجى قتل ايلديلر فريدون ايرجڭ قزى اوغلى منوچهرى اوزرلرينه ارسال ايدوب ايكيسن قتل ايدوب باشلرين فريدونه كتوردى، فريدون بشيوز ييل پادشاه اولدى،

٨٣ **آبِ دندان** موافق وملايم ولطيفدن كنايتدر (158) اگر آبِ دندان بوَد ميزبان، بدان شهرِ خرّم دو هفته بمان، —[b] زبون وخوار ومغلوب معناسنه ده كلور لطيفى بيورر[c] (159) گرچه گشتم آبِ دندان در دهانِ حاسدان، ليك همچون عِلْكِ رومى بوىِ خوش آيد زمن، انورى دخى بيورر[c] (160) دشمنت با تو اگر نردِ عداوت بازد، آبِ دندانتر ازو كس نتوان ديد بباز، وله (161) حادثه در نردِ درد وفتنه در شطرنجِ رنج، بدسگالت را حريفِ آبِ دندان يافته،[b]

٨٤ **آيين** رسم وقانونِ مألوف معناسنه‌در (162) دل از داوريها بپرداختند، بآيين يكى جشنِ نَو ساختند، وله (163) كه تا زندهٔ بر تو نفرين بوَد، پسِ زندگى دوزخ آيين بود،[d]

٨٥ **اشكان** ابن دارادر اوّلِ ملوكِ طوايفدر كه ملوكِ فرسڭ طبقهٔ ثالثه‌سيدر ملوكِ اشكانيان جمله‌سى بوڭا منسوبدر اسكندر عصرنده خوفندن پنهان ايدى اسكندر دار الملك اولان فارسى وزمينِ عراق وجزيره‌يى افطحشِ روميه ويردى دورت ييلدنصكره اشكان خروج ايدوب افطحشى هلاك ايلدى وجمله ملوكِ طوايفه عهد ايلدى كه اسمنى اسملرى اوستنه يازوب[e] حينِ احتياجده عسكرِ امداد ويره‌لر كنديلرندن خراج المیه، اون ييل پادشاه اولدى،

٨٦ **اردوان** اشكانياندن اوچ پادشاهڭ[f] اسميدر برى اردوان بن بلاسان بن بلاس بن فيروز بن نرسى بن بلاس بن بهرام بن شابور بن اشك بن اشكان بن دارادر اون اوچ ييل پادشاه اولدى — وبرى اردوان بن اَشْغ‌در كه فريبرز بن كيكاوس نسلندندر

y) om. V — z) L 15 — a) وَسْط L — b-b) om. V — c) addidi — d) V 12 — e) L 15 v. — f) om. ك V —

يكرمى اوج ييل پادشاه اولدى — وبرى اردوان بن نرسى بن گودرز بن بلاس بن خسرو بن اشغ مذكوردر اون بش ييل پادشاه اولدى ،

٨٧ **ايران** فارس وعراق وخراسان ولايتيدر كه فريدون مملكتى اولادنه تقسيم ايتدكده بو مذكور ولايتى كوچك اوغلى ايرجه ويرمش ايدى اسميله تسميه اولندى وبر روايتده ايران هوشنگ بن سيامك بن كيومرث اسميدر وايران زمين اكا منسوبدر (164) سپاه اندر ايران پراگنده شد ، زن ومرد وكودك همه بنده شد ،

٨٨ **انوشروان** ملوكِ ساسانيّه‌دندر ابن قباد بن فيروز بن يزدگرددر نوشيروانِ عادل ايله مشهوردر اصلى انوشه‌روان در انوشه[g] خرّم وخوشحال معناسنه‌در قرق سكز ييل پادشاه اولدى اون[h] يدى ييل سلطنتندن[i] كچدكدنصكره شول مرتبه عدل ايله يريوزينى معمور ايلدى كه اللّى دونم ير خراب بولنمدى حضرتِ رسالت‌پناه صلّى الله عليه وسلّم انڭ عصرنده دنيايى مشرّف ايدوب وجوده كلدى ،

٨٩ **آذربرزين** ضمّ با ايله بر آتشكده‌نڭ اسميدر بُرزين اول آتشڭ صاحبى‌در انشاء الله محلّنده ذكر اولنور (165) سزاوارِ اين جستنِ كين منم ، برزم آذرِ تيزِ برزين منم ،[l]

٩٠ **اهرمن**[m] ديو وابليس وشيطاندر (166) برفت اَهرِمن را بافسون ببست ، چو بر تيزرَو بارگى برنشست ، وله (167) دروغست يكسر همه گفتِ او ، نشايد بجز اهرمن جفتِ او ، مدّ همزه وفتحِ هايله ده لغتدر (168) تو گويى كه از روى واز آهنست ، نه مردم‌نژادست كاهَرْمنست ، واهريمن يايله ده لغتدر نته كه امير معزّى بيورر (169) مگر ناگه كمين آورد بر عفريت سيّاره ، مگر در شب شبيخون كرد بر مرّيخ اَهرِيمَن ،

٩١ **آزمون** آزمودن‌دن اسم مصدردر امتحان وتجربه معناسنه[n] (170) نشست آزمون را بصندوقِ شاه ، زمانى همى راند اسبان براه ،

٩٢ **ارمان** فتحِ همزه ايله امك وسعى[o] معناسنه ماوراء النّهر لغتيدر (171) بَارْمان وارونْد مردِ هنر ، فرازِ آورد گونه‌گون سيم وزر ،

٩٣ **آهختن** مدِّ همزه وكسرِ هايله سلاحى غلافدن چقروب حواله وقصد ايتمك معناسنه در[h] (172) زآهِخْتنِ تيغها در غلاف ، كُه قاف را در دل افتاد كاف[p] ، ومطلقا چقارمق وچكمك معناسنه ده كلور (173) كنون سر بر آهختى از بندِ خويش ، برون آمدى از خداوندِ خويش ،

٩٤ **آبزن** مدِّ همزه وسكونِ باء عربى ايله چوقوردر ، اصلده لبِ دريادر كه موج اوره اوره التنى مجوّف ايدوب پاره پاره صويه اينر (174) همى خونِ دام ودد ومرد وزن ، بريزد كند در يكى آبْزَن ،

g) V 12 v. — h) om. L — i) سلطنتدن L — l) L add. in margine: يعنى رزمده برزينڭ تيز آتشى مانندیم منه — m) L 16 — n) add. در V — o) ــو V — p) V 13 —

٩٥ **آفرين** آفريدن‌دن فعلِ امر واسمِ فاعلدر خالق معناسنه (175) جهان‌آفرين تا جهان آفريد ، سوارى چو رستم نيامد بديد ، — وكلمهٔ تنزيه وتحسين وحمد وثنا دخى كلور (176) همى آفرين كرد بر يكخداى ، كه گيتى بفرمانِ او شد بپاى ،

٩٦ **ايدون** كسرِ همزه ايله همچنين وبوبجلين معناسنه در[q] (177) بايران گر ايدون كه سهرابِ گُرد ، بيايد نماند بزرگ ونه خرد ،[r]

٩٧ **آذين** شهر دونَنمه‌سى[s] وتزيين وآرايشدر وجمعه يومنه آذينه ديدكلرى يوم زينت اولدوغيچوندر (178) سراسر همه شهر آذين ببست ، بياراست ميدان وخود برنشست ،

٩٨ **آشوفتن** متغيّر وپريشان اولمقدر آشفتن دخى دينور (179) كنون رستم آن بارگش كوفتست ، زراه وزرنج اندر آشوفتست ،

٩٩ **الان** فتحِ همزه ايله تركستانده بر ولايتدر وقيل بر شهردر (180) اَلانان وفرغر[t] بلهراسب داد ، بدو گفت كاى گُرْدِ خسرونژاد ،

١٠٠ **اندريمان** فتحِ همزه ايله افراسياب اوغلى ارجاسب شاهڭ برادريدر ايكى وزن اوزره كلمشدر برى كسرِ رايله (181) همان اَنْدَريمان كه پيروز گشت ، بكُشت از دليرانِ ما سى وهشت ،[u] — وبرى سكونِ رايله وفتحِ يايله (182) برادر بُد اورا دو آهرمنان ، يكى كُهْرَم وديگر اَنْدَرْيمَان ،

١٠١ **اهرن** راء مهمله ايله على وزن افسر داماد قيصرِ رومدر كشتاسب اژدهايى قتل ايتدوكى قصّه‌سنده (183) پرستنده گفت اَهْرَنِ پيلتن ، بيامد همى با يكى انجمن ،

١٠٢ **انجمن** درنَك ومجلس جماعتيدر (184) زبيگانه خيمه بپرداختند ، زخويشان يكى اَنْجُمَن ساختند ،

١٠٣ **آوريدن** آوردن وكتورمك معناسنه‌در (185) نماز آوريدش دران پيش‌تخت ، چنان گشته خشنود از چرخ وبخت ،

١٠٤ **اوژن** زاء فارسى ايله اَوْژَنيدن‌دن فعلِ امر واسمِ فاعلدر اقْدَرمق وخصمه غالب كلوب يره برقمق معناسنه‌در (186) منم گفت شيراَوْژَنِ گُردگير ، كمند وكمان دارم وگرز وتير ،

١٠٥ **اشكردن** كسرِ همزه ايله شكار ايلمك معناسنه‌در (187) نبودى بگيتى چنين كهترم ، كه هزمان بدو پيل وشيرِ اِشْكَرم ،

١٠٦ **اندر خوردن** لايق وسزاوار اولمق[v] ويافشمق معناسنه‌در (188) كنون اى خردمند وصفِ خرد ، بدان جايگه گفتن اندر خَوَرد ،

q) om. L — r) L 16 v. — s) طوننماسى V — t) وفرغز V وغرچه Vull. — u) V 13 v. — v) L 17 —

١٠٧ **اشكن** على وزن افسر نسلِ فریدوندن بر سپهسالارِ ایرانیدر (189) سرِ انجمن اَشْکنِ نامدار ، نگهدارشان بود در کارزار ،

١٠٨ **انگاشتن** سزمك وظن ایلمك معناسنه‌در — وکردن وایلمك معناسنه ده کلور (190) وزان جایگه روی بر گاشتند ، سه منزل یکی منزل انگاشتند ،

١٠٩ **آرمین** مدِّ همزه وفتحِ رایله کیقبادڭ دوردنجی اوغلیدر وکیکاوس[w] برادریدر (191) کجا آرَمین بود چارم بنام ، بدین هرچهاران بُدی شادکام ، [x]

١١٠ **آب‌چین** سکونِ بایله کفن التنده‌کی پیراهندر (192) بپیمان که چیزی نخواهی زمن ، ندارم بمرگ آبْ‌چین در کفن ،

مع الواو

١١١ **آهو** حیوانِ معروفدر — وعیب ونقیصه معناسنه ده کلور (193) هنرها بسی هست وآهو یکی ، که گردد هنر پیشِ او اندکی ، [y] منصور شیرازی بیورر[z] (194) بما رقیبِ تو داند هنر گرفتن عیب ، بلی بود هنرِ سگ گرفتنِ آهو ، [y]

مع الهاء

١١٢ **ارغنده** راء مهمله وغین معجمه ایله علی وزن برکنده خشم ایله حرکته کلن یرتجی حیواندر (195) سوی رزم آمد چو اَرْغَنْده شیر ، کمندی ببازو سمندی بزیر ،

١١٣ **آرغده** مدِّ همزه وضمِّ رایله مثله (196) سراپردهٔ سبز دیدم بزرگ ، سپاهی بکردارِ آرْغده گرگ ، — [y] وفتحِ رایلهَ حریص معناسنه‌در منوچهری بیورر[z] (197) آرَغده بر ثنایِ تو جانِ منست ازانك ، پروردهٔ مکارمِ اخلاقِ تو منم ، [y]

١١٤ **آب در زیرِ کاه** صمان التنده صو مَثَلیدر دسیسه وحیله معناسنه (198) زگفتِ سیاوش بخندید شاه ، نبد آگه از آب در زیرِ کاه ،

١١٥ **آزرده** معروف — وچَتلامش وویران[a] اولمغه قریب اولان بنا کبی (199) سپهبد همی گردِ لشکر بگشت ، ازان طاقِ آزْرْده اندر گذشت ،

١١٦ **آرمده** مدِّ همزه وفتحِ رایله ساکن ومستقِرّ معناسنه‌در مصدری آرمدن‌در آرمیدن معناسنه (200) زدریایِ آرَمْده برخاست موج ، سپاه اندر آمد همی فوج فوج ،

١١٧ **آخته** مدِّ همزه ایله یوجَلتمش افراخته معناسنه‌در [b] اصلی آهخته‌در ماضیسی شرح اولندی [b] (201) چو شاهان یکی مرکبی ساخته ، سرش بر سپهرِ بلند آخته ،

---

w) سک . . . V — x) V 14 — y-y) om. V — z) addidi — a) L 17 v. — b-b) آختن وافراختن مترادفدر; cf. supra § 16 —

١١٨ **استوه** ضمِّ همزه ایله حذفی ده جائزدر عاجز وفرومانده معناسنه در[c] ،

١١٩ **انبوه** کثرت ووفرت معناسنه‌در ایکیسنڭ مثالی (202) زبس کُان سپه کوه تا کوه بود ، [d] زِاَنبوهشان کوه اُسْتوه بود ،

١٢٠ **آژده** مدِّ همزه ایله[e] وزاء فارسی وعربی دخی مرویدر آژدن‌دن [f] اسمِ مفعول وفعلِ ماضی‌در آژدن رنگ کردن یعنی بویامق ونقش ایلمك معناسنه در[f] (203) بر آورده در کُنْدِز آتشکده ، همه زند واُستا بزرِّ آژَده ، وله (204) همه راه بی راه کلّه زده ، زمین بر زدیبای زرِّ آژده ، — وبچاق ایله یا اکنه ایله صانجوب اکه ودورپی کبی دیش دیش ایلمك ودیدِلمك معناسنه ده کلور (205) زمردم شمر گر زدام ودده ، دلی کو نباشد بدرد آژده ، [g] انوری دخی بیورر[e] (206) بادام‌وار چشمِ حسودِ تو آژَده ، وز ناله باز مانده دهان همچو پسته باد ،

١٢١ **آسیاه** دکرمندر طاحونه ورَحَی معناسنه (207) سوی شهر شد شاددل با سپاه ، شبِ تیره آمد سوی آسیاه ، اصلی آسیادر ها قافیهٔ شعر ایچون مزید اولدی آسیانڭ اصلی آسیاب صو دکرمنی معناسنه اکثر با حذف اولنوب آسیا دنور بعده[h] مطلق دکرمن وطاحونه معناسنه اولدی ، [g]

١٢٢ **آشناه** مدِّ همزه ایله صوده یوزمکدر (208) بزرگان بدانش بیابند راه ، زدریا گذر نیست بی آشناه ،

١٢٣ **انوشه** فتحِ همزه وضمِّ نونله خُنُك وخرّم و خوشحال معناسنه‌در (209) بدو گفت پیران که ای شهریار ، انوشه بزی تا بود روزگار ، وعربیده طُوبٰی لَهُ وترکیده نَه مُودلی وفارسیده خُنُکا معناسنه ده کلور (210) فروغست جسم وروان را خرد ، انوشه کسی کو خرد پرورد ، وله علی طریق الاستهزاء (211) انوشه که کردید گوهر بدید ، درود از شما خود بدینسان سزید ،

١٢٤ **آسیمه** مختلّ الدّماغ دَنْـگ ودَبَنْـگ معناسنه‌در (212) سراپرده بردند زایوان بدشت ، سپهر از خروشیدن آسیمه گشت ،

١٢٥ **آوردگاه** معرکه ومحلِّ جنگدر (213) نهادند آوَرْدگاهی بزرگ ، دو جنگی بکردارِ ارغنده گرگ ، وله (214) خروشید وبگرفت نیزه بدست ، بآوردگه رفت چون پیلِ مست ،

١٢٦ **آغشته** اِصلَنمش معناسنه آغشتن‌دن[i] ماضی واسمِ مفعولدر (215) زتورانیان کُشته ام من چنان ، که شد خاك آغُشته از خونِ‌شان ،

١٢٧ **الفقده** فتحِ همزه وسکونِ لام وفتحِ فا وسکونِ قافله قازنج و کسب[k] معناسنه الفقدن مصدریدر (216) بکردارِ دانا اگر کردمی ، زاَلْفَقْدهٔ خویشتن خوردمی ، [l] بو غلطِ مشهور

---

c) om. L — d) V 14 v. — e) addidi — f) om. V — g-g) om. V, usque ad § 122 — h) L 18 — i) V 15 — k) ∾ V — l-l) om. V —

قبیلندندر اصلی الفخته‌در مصدری الفختن میر خسرو بیورر[m] (217) غُزی کو بغارت ببندد میان ، در الفختهٔ خویش بیند زیان ، شمس فخری دخی بیورر[m] (218) تا جهان باشد بمان کز اصطناع ، نامِ نیکو در جهان الفختهٔ ،[l]

مع الیاء

۱۲۸ **آموی** آمون نونله دخی مرویدر جیحون ارماغیدر که خوارزم ولایتنه کیدر (219) بآموی لشکرگهی ساختن ، شب وروز ناسودن از تاختن ،

۱۲۹ **اسپری**[n] کسرِ همزه وفتحِ باء فارسی ایله تمام وکامل معناسنه‌در سپری حذفِ همزه وضمّ سین ایله ده لغتدر (220) زبان اندر آرم بشعرِ دری ، چو گشت این گزین داستان اِسْپَری ،

۱۳۰ **اسپنوی** کسرِ همزه وفتحِ باء فارسی وضمّ نونله دامادِ افراسیاب اولان تژاو جاریه‌سیدر منهزم اولدقده بیژن انی اسیر[o] ایلدی (221) بچهره چو ماه وبنام اِسْپَنُوی ، سمن‌پیکر ودلبر ومشکبوی ،

۱۳۱ **ایزدی** الله ایچون اولان[p] ایش حِسْبَةً لِلّٰهِ واللّٰه ایچون ویریلان صدقهٔ شکرانه معناسنه در[m] (222) دگر ایزدی هرچه بایست بود ، یکی سرخ یاقوت بُد نابسود ، وله (223) زمردان واز جنگ ونیروی دست ، همه ایزدی هر چه بایَدْت هست ،

باب الباء العربی ، مع الالف

۱ **بالا** معروف — اوج معناسی دخی واردر بری قدّ وقامت معناسنه در[q] (224) ببالا بوَد چون یکی سروِ برز ، بگردن بر آرد زپولاد گرز ، — وبری یَدَك ات معناسنه در[q] که عربیده جنیبت[r] دینور[s] (225) فرود آمد از کوه وبالای خواست ، همان جامهٔ خسروآرای خواست ،[t] اسدی دخی بیورر[m] (226) هزار اسبِ بالای پیشش درون ، ببرگستوان وزره گونه‌گون ، بونڭ اصلی بالاد در نته که کلور ،[t] — وبری طاغ وکوه[u] معناسنه‌در وبو[v] اوج معنی شهنامه‌ده چوقدر (227) فسونگر چو[w] بر تیغِ بالا رسید ، تن واسب را سویِ بالا کشید ، وله (228) بر آمد بران تند بالا چو دود ، بشد پیشِ دستان وسیمرغ زود ،

۲ **برنا** فتح وضمّ با ایله یکت وجوان معناسنه‌در (229) همی بدروَد پیر وبرنا بهم ، ازو داد بینم وهم زو ستم ،

۳ **بوا** محلِّ دعاده اوله معناسنه در[w] اصلی بواد در آخرندن دال محذوفدر (230) که خرّم بوا میهن[x] ومانِ تو ، بگیتی پراگنده فرمانِ تو ،

---

m) addidi — n) L 18 v. — o) قتل V — p) ویریلن V — q) om. V — r) جنیب V — s) V 15 v. — t-t) om. V — u) ی V — v) om. و V — w) om. L — x) L 19 —

مع الباء

۴ **باب** پدر ووالد معناسنه‌در (231) چرا نزدِ بابِ تو خواهشگران ، نه انگیزی از هر سویی[y] مهتران ،

۵ **بانوگشسب** رستم قزیدر که گیو منکوحه‌سی وبیژن والده‌سیدر (232) مهین[z] دخت بانوگشَسْبِ سوار ، بمن داد گردنکشِ نامدار ،

۶ **بوب** ضمّ بایله نفیس او دوشمه‌سی خالی وکیچه[a] کبی (233) بگسترد بوب اندران بارگاه ، نشست از برِ گاهِ خسرو بگاه ،

مع التّاء

۷ **بایست** کرکلو معناسنه که عربیده حاجت دنور بایستن‌دن مأخوذدر کرکلو اولمق معناسنه مستقبلاتنده سین یایه ابدال اولنور (234) گر اکنون که یزدان بوَد یارمند ، بگردد ببایست چـرخ بلند ،[b] بایسته دخی دینور شاه ناصرِ خسروِ بیورر[c] (235) هرچند باز[c*] اصلِ خود گردد زیك[i] وبد ونفایه وبایسته ، وبایا دخی اندن مأخوذ اول معنایه اسمدر سوزنی بیورر[c] (236) بایاتری بصلحتِ عالم ، از بهتری بسینهٔ بیماران ، وایا واو ایله ده لغتدر شهاب الدّین بیورر[c] (237) گاه وبیگاه راعئ جودت ، زائران را روا کند وایا ، وایه دخی دنور اصلی بایه‌در جامی بیورر[c] (238) وایهٔ جامی همین لعلت بوَد ، گر نیابد وایهٔ او وای وای ،[b]

۸ **بست** ضمّ بایله قندهاره قریب بر شهردر (239) ززابلستان تا بدریایِ بُسْت ، زنویی[d] نوشتند عهدی[e] درست ،

مع الجیم

۹ **برخفج** راء مهمله وخاء معجمه ایله علی وزن سمندر اویقوده اغر[f] بصمقدر که عربیده کابوس دنور (240) سوی دشمنِ خود بصد دل دوید ، بجنگش بسانِ بَرَخْفَج شوید ، سکونِ را وفتحِ خائله ده کلمشدر نته که شمس فخری بیورر (241) چنان در خواب شد ظلم از نهیبش ، که پنداری ورا بگرفت بَرْخَفْج ،[g] استاد آغاجی دخی بیورر (242) بوصالِ تو من ایمن بُدم از مکرِ جهان ، تا فراق آمد وبگرفت[h] چو برخفج مرا ،

مع الجیم الفارسی

۱۰ **بسیچ** بسیچیدن‌دن اسمِ مصدردر که مهیّا ایلمك وبر ایشه عزم وشروع ایلمك معناسنه در[c] (243) بخوردن چو کردند سویش بِسیچ ، رمیدند واز وی[i] نخوردند هیچ ، وفعلِ

---

y) سوی LV — z) همین LV — a) قالی وکچه V — b-b) om. V — c) addidi — *c) بازاء L — d) sic LV, cf. s. v. — e) عهد L — f) V 16 — g) L 19 v. — h) om. و L — i) وارون L! —

امر دخی کلور *نته که بو بیتده در[k] (244) بکفتِ ستاره‌شمر منگر ایچ ، خرد گیر وکارِ سیاوش بسیچ ، با اصلده زایددر نته که میر خسرو بیورر (245) میداد چو نظم نامه را سیچ ، باقی نگذاشت نامه را هیچ ، سعید هروی دخی بیورر (246) پیِ سیچیدنِ کارِ ممالك ، زکلکش کارِ صد دستور آید ، بو کلمه‌ده لزومی شیوع بولمغله نفسِ کلمه‌دن جزؤ اولوب بر[l] باء دخی اوزرینه[l] ادخال اولنور نته که بو بیتده‌در (247) شوم گفت وبِبْسیچم این کار تفت ، بخویشان بگویم که مارا چه رفت ،

مع الخاء

١١ **برخ** حصّه وبهره وبِرَز معناسنه‌در (248) کجات آن بر وبازو وتیر وچرخ ، که اکنون نداری ازان هیچ بَرْخ ،

مع الدّال

١٢ **برد** فتحِ با وسکونِ رایله اسمِ فعلِ امردر یولدن صاول واوزاق اول معناسنه دار وبرد وکرّ وفر وهای وهوی دن کنایتدر (249) بپوشید رستم سلیح نبرد ،[n] بآوردگه رفت با دار وبرد ،

١٣ **بلید** لفظِ عربی جمع بَلَددر شهر معناسنه اصلی بلاددر فارسی قاعده‌سی اوزره اماله اولنمشدر (250) بخانِ[o] جهانَ شهریارِ بلید ، نبودی جز از کودكِ نارسید ،

١٤ **باورد** فتحِ واو وسکونِ راء مهمله ایله خراسانده[p] سرخس ایله نسا اراسنده *بر شهردر[p] اصلده باورد بانیسی اسمیدر کیکاوس اول یری کندینه اقطاع ویردکده اول شهری بنا ایدوب اسمی ایله مسمّی اولدی[q] ابیورد دخی دنور (251) میانِ سَرَخْسست وباوَرْد وطوس ، زباورد برخاست آوازِ کوس ،

١٥ **بسند** فتحِ[l] با وسینِ مهمله ایله قانع وخشنود معناسنه‌در (252) مکن بیشتر زین دلت‌را نژند ، بدادِ خدایِ جهان کن بَسَنْد ، — وبرابر وکافی معناسنه ده کلور (253) وزو شد گریزنده پولادوند ، که با وی بُکشتی نیامد بسند ، [r]

١٦ **بند** معروف — وحیله ومکر معناسنه ده کلور (254) بسی گشته ام در فراز ونشیب ، نِیَم مردِ گفتارِ بند وفریب ، وله (255) همی همچو روباه بند آوری ، چه سودست هم سر ببند آوری ،

١٧ **بادِ تند** ضمّ تا ایله نعره وغضب ایله هیقرمقدر (256) بالکوس بر زد یکی بادِ تُنْد ، کجا دست شد سُست وشمشیر کُند ، [rr] چو الکوس آوازِ رستم شنید ، دلش گفتی از تن همی برطپید ،

k) om. L — l) om. V — m) om. و LV — n) V 16 v. — o) بخوان LV — p) haec tria verba ante بر پهلواندر سرخس ponit V — q) L 20 — r) V marg. pr. manu: پولادوند بر دیوک اسمیدر et sec. m. — rr) add. وله L; alterum versum om. V —

مع الذّال المعجمة[s]

١٨ **بالاد** یَدَك اتدر عربیده جنیبت[t] دنور آخرنده دال حذف اولنوب بالا دخی دنور نته که ذکر اولندی[u] (257) بپیشش زبالاد هفتاد وپنج ، که درگاهِ کار آمدندی بخنج ،

١٩ **بید** بش[v] معناسی واردر بریِ قواق اغاجیدر — ثانی[w] جماعته مُسْنَد اسمِ[x] فعلِ امردر باشید معناسنه یعنی اولُنْك (258) بگردان چنین گفت بیدار بید ، بدین فرّخی فالِ ما یار بید ، — ثالث[w] بر دیوِ مازندرانی اسمیدر (259) نه ارژنگ ماند نه دیو سُپید ، نه سنجه نه اکواد وغندی[y] نه بید ، بونلر هب دیولر[z] اسمیدر — *رابع باد لفظنه اتباع اولنور[z]* (260) که بهرام دادش بایران نوید ، سخن گفتنِ او بوَد باد وبید ، — [a]خامس کووه[b] معناسنه در[c] که عربیده عُثّه دنور مظفّر هروی بیورر[c] (261) هوا چنان زبرودت که آدمی خواهد ، که همچو بید بموینه درشود پنهان ،[a]

٢٠ **بیجاد** جیم عربیله[d] بر نوع یاقوتِ سرخدر وکهربا معناسنه دخی[e] کلور ومشهوردر (262) شد آن تختِ شاهی وآن دستگاه ، زما تار و[c]پودش چو بیجاد وکاه ،

٢١ **بیاد** کسرِ بایله بیداری ویَقَظه[f] معناسنه‌در (263) که افراسیابش بسر برنهاد ، نبودی جدا زو بخواب وبِیاد ،

٢٢ **بیداد** معروف — وترکستانده بر شهردر پادشاهی کافور نام وجمله اهلی آدمی‌خواردر رستم انی فتح ایلدی (264) دزی بود واز مردم آباد بود ، کجا نامِ آن شهرِ بیداد بود ،

٢٣ **بسّد** ضمّ با وتشدیدِ سینِ مهمله[x] ایله تخفیفی دخی جائزدر مرجان معناسنه (265) چو نرّ اندر آمد یکی تیغ زد ، که شد رنگ زیرش برنگِ بُسَد ،

٢٤ **بخرد** عاقل معناسنه‌در اصلی[x] با ایله خرددن[g] مرکّبدر باخرددن[x] مخفّفدر[c] (266) شدند انجمن موبدان وردان ، ستاره‌شناسان وهم بخْردان ،

٢٥ **برازد** ضمّ بایله برازیدن‌دن فعلِ مستقبلدر یاقشمق ولایق اولمق معناسنه (267) بُرازد ترا گاه وتختِ کیان ، بتو شاد مردم ازین دودمان ،[h]

٢٦ **به‌آفرید** اسفندیار همشیره‌سیدر *بری همای‌در[i] که ایکیسن دخی[x] ارجاسب شاه اسیر ایدوب رویین‌دز شهرنده حبس ایلدی اسفندیار برکاستان یولندن اول شهره واروب ارجاسبی قتل ایدوب همشیره‌لرین خلاص ایلدی (268) هُمایِ خردمند وبِه‌آفرید ، که بادِ

s) cf. supra pag. 11 not. k) — t) جنیب V — u) V 17; cf. supra § 1 — v) دورت V — w) وبری V — x) om. V — y) om. و V — z) دیو V — *z) وبری بیهوده وبی‌معنی معناسنه‌در V — a-a) om. V — b) کوده L — c) addidi — d) L 20 v. — e) ده V — f) ∞ V — g) om. L — h) V 17 v. — i) همای دخی همشیره‌سیدر V L

هوا رويِ ايشان نديد ، ببردند از ايوان برهنه‌سران ، تهی‌پای اسيران دو شه‌دختران ، بروبين‌دز اندر بتوران زمين ، اسيرند وبی‌تاج وتخت ونگين ، [k]

٢٧ **بسود** ضمّ بايله بسودن‌دن فعلِ ماضی واسمِ مصدردر اَلْ يُوقَمَقْ[l] ولمس وسورمك معناسنه (269) چنين گفتَ پس نامور با فرود ، كه اين‌را بَتندی نبايد بُسود ، وله[m] (270) ظرايف بچين اندرون هر چه بود ، زدينار واز گوهرِ نابسود ، يعنی لمس اولنمامش[n] كه نفاستدن وعزّتدن كنايتدر ،

٢٨ **باليد** باليدن‌دن فعلِ ماضيدر اوزامق وبيومك معناسنه ونشو ونما بولق (271) دلش تازه شد زينچنين آگهی ، بباليد بر گاهِ شاهنشهی ،

٢٩ **بدرود** اصلی بادروددر الف حذف اولندی ياخود باء الصاقيه‌دن مركّب اوله درود اسنلك وسلامت معناسنه‌در باش ايله استعمال اولنورسه صاغ واسن اول ديمكدر (272) بدو گفت خسرو كه بدْرود باش ، جهان جاودان تار وتو پود باش ، وكردن ايله استعمال اولنورسه وداع ومفارقت معناسنه اولور زيرا وقتِ وداعده بری برينه صاغ واسن اول دنور (273) ببدرود كردن رخِ هر كسی ، ببوسم همان اشك بارم بسی ،

٣٠ **بهزاد** سياوشگ شبرنگ اتيدر (274) چنين گفت شبرنگ بِهْزاد را ، كه فرمان مبر زين سپس باد را ، [o]

٣١ **باد** مقامِ دعاده اوله معناسنه‌در — وريح معناسنه اسمدر — وهر ايگ يكرمی ايكنجی كونی اسميدر رافعی بيورر[p] (275) هميشه تا بوَد از پيشِ رشن مهر وسروش ، چنانكه از پسِ بهرام رام باشد وباد ، [o]

مع الرّاء

٣٢ **بيور** كسرِ بايله زبانِ پهلويده[q] اون بيگ عددر [o]زاء عربيله ده[p] مرويدر[o] (276) كجا بيوَر از پهلوانی شمار ، بوَد در زبانِ دری ده هزار ، — وضحّاكگ دخی اسميدر (277) نه من بيش دارم زجمشيد فر ، كه ببريد بيور ميانش بَاَر ، ضحّاك اون بيگ اته مالك اولمغله بو اسمله مسمّی اولدی اكثر بيورسب دنور نته كه خاقانی بيورر (278) دوشِ محمّد از درِ مُهرِ نبوّتست ، آن دوشِ بيورسب بوَد جایِ اژدها ،

٣٣ **باختر وخاور** ايكسی الفاظِ اضداددندر هم مشرق[r] وهم مغرب معناسنه‌در قرينه ايله مقصود معلوم اولور بو بيتده باختر مشرق خاور مغرب معناسنه‌در (279) چو مهر آورد سویِ خاور گريغ ، هم از باخْتر بر زند باز تيغ ، وبو[s] ابياتده برعكس‌در (280) كنون خاور اوراست تا باختر ، همی بشكند پشتِ شيرانِ نر ، وله (281) چو پيراهنِ زرد پوشيد روز ، سویِ باختر

k) ultimum versum om. V — l) يوقلمق V — m) L 21 — n) اولمامش L — o-o) om. V — p) addidi — q) V 18 — r) L 21 r. — s) om. و L —

گشت گيتی‌فروز ، وله (282) چو خور چادرِ زرد بر[t] سر كشيد ، ببُد باختر چون گلِ شنبليد ، وله (283) همی بود تا تيره شب گشت روز ، سویِ باختر گشت گيتی‌فروز ،

٣٤ **بور** اسب معناسنه در[u] (284) كه زين‌را نه بر دارم از پشتِ بور ، بنيرویِ يزدان وفرمانِ هور ، اصلده اشقر ات معناسنه وصف‌در نته‌كه بو بيتده وصف واقع‌در (285) چو پاسخ ندادند نستور را ، بر انگيخت آن بارهٔ بور را ، ووصفِ[v] مذكور معناسنه اولدوغی مسعود سعدگ بو بيتنده واضح‌در (286) بور شد چرمهٔ تو از بس خون ، كه زدش بر بَرَخْش وبر پهلو ، برخش ات ارقه‌سيدر ، اصلده[w] بور الواندن رنگِ فستقی‌در ،

٣٥ **بادسر** متكبّر وسركش معناسنه‌در (287) مرا پيشِ كاوس بردی نوان ، يكی بادْسَر نامور پهلوان ،

٣٦ **بادغر** سكونِ دال وفتحِ غينِ معجمه ايله خانهٔ تابستانيدر كه ايچنده يل كُفْ كُفْ[x] اسر (288) هر آنگه كه تابش فتد در جهان ، زتابش نشين بادْغَر شادمان ، [y]اصلی بادغرددر آخرنده دال محذوفدر ابو شكور بيورر[z] (289) بسا خان وكاشانه وبادْغَرْد ، بدو اندرون شادی ونوش وخورد ، [y]

٣٧ **ببر** معروف حيواندر — وقپلان دريسندن بر گَيِم‌در كه رستم جنگده گيردی (290) از ايران تبيره بر آمد بابر ، كه آمد خداوندِ كوپال وببْر ، وله[z] (291) ميان بسته ونيزه وخود[a] وببر ، همی گردِ اسبش بر آمد بابر ، ودر وصفِ شاهِ مازندران[b] (292) چو بشنيد شد چون يكی پاره ابر ، بسر برش پولاد وبر تنش ببر ، بوگا ببرِ بيان دخی دنور انشا الله محلّنده كلور ،

٣٨ **بر** نتيجه معناسی واردر بری اوست وفوق[c] معناسنه در[d] (293) سخن چون بسر برد دستانِ سام ، نشست از برِ چرمهٔ تيزگام ، — وبری سينه‌نگ طرفِ يمين وطرفِ شماليدر كه[d] ايكی پستان طرفيدر (294) بزد بر بر وسينهٔ اشكبوس ، فلك آنزمان دستِ او داد بوس ، مجازا سينه معناسنه مشهوردر نته‌كه بو بيتده‌در (295) پياده بزد بر ميانِ سرش ، بدو نيمه شد پشت ويال وبرش ، — وبری وطن وقرارگاه معناسنه‌در (296) زبهرِ بر وبوم وفرزندِ خويش ، بكوشيم واز بهرِ پيوندِ خويش ، — وبری ميوه وثمر معناسنه‌در كرك مأكول اوله وكرك غيرِ مأكول اوله[u] (297) درختی كه شيرين بوَد بارِ او ، نگردد كسی گردِ آزارِ او ، وگر زانكه شيرين نباشد بَرَش ، [e] زپا اندر آيد زناگه سرش ، مجازا نتيجه وفائده معناسنه ده كلور (298) بدو گفت كای شاهِ پيروزگر ، همی يابی از اخترِ نيك بر ،

t) در L — u) om. L — v) om. و L — w) V 18 v. — x) كوف كوف V — y-y) om. V — z) addidi — a) L 22 — b) وله شه م وصفنده V — c) ∞ V — d) om. V — e) V 19 —

٣٩ **بار** بونڭ دخی برقاج معناسی واردر بری یوك وحمل[f] معناسنه — وبری كرّه ومرّه معناسنه — وبری اولو و جلیل[f] معناسنه — وبری دیوانِ پادشاهی معناسنه — وبری اذن ودستور[f] معناسنه نته كه بو بیتده اذن معناسنه‌در (299) در بار دادن بر ایشان ببست ، روانش زدردِ برادر بخست ، — و بوین وگردن[f] معناسنه ده كلور كه عربیده جید ورَقْبه دنور وبو معنی غریبدر (300) بخواهشگری رفتم ای شهریار ، وگر نه سرش را بكندی زبار ،

٤٠ **بهاگیر** بهاسی چوق ثمین معناسنه در[g] (301) دو یاره بهاگیر ودو گوشوار ،[h] یكی طوقِ پر گوهرِ شاهوار ،

٤١ **بیچار** اصلی بیچاره‌در ها حذف اولنمشدر (302) هوا پود گشت ابر چون تار شد ، سپهدار ازان كار بیچار شد ،

مع الزّاء

٤٢ **باز** بر قاج معناسی وار در[i] بری طوغاندر كه انكله شكار اَولنور — وبری قولاج معناسنه‌در كه عربیده باع دینور (303) بدو گفت رَو خنجری كن دراز ، ابا دشنهٔ آر چون پنج باز ، — وبری قول وبازو معناسنه در[i] كه عربیده عَضُد دنور (304) جوان جهانجوی بردش نماز ، گرازان سوی تخت افگند باز ،

٤٣ **بنفوز** ضمّ با وسكونِ نون ایله ونون یرینه تاء قرشت ودال وراء مهملتین ایله ده مرویدر وبا اوزَرینه تقدیمِ تاء قرشت ایله دخی منقولدر وباء موحّده یرینه میم ایله تُمْفوز[k] دخی مضبوطدر ، حیواناتده قوشه منقار وماعداسنه اغز چوره‌سی معناسنه‌در (305) چو رستم بدان اژدهایِ دژم ، بدان یال وبُنْفوز وآن دود ودم ، اصلی بُنِ پوز در باء فارسی ایله یالـگوز پوز دخی قوشه منقار وماعداسنه اغز ودهان معناسنه كلور سعدی بیورر[g] (306) میرفت وهزار دیده با او ، همچون شكرش لبی وپوزی ، ملّای رومڭ بو بیتنده[l] سوز سویلمك وتكلّمدن كنایتدر (307) گفت دانم مرد را در حینِ پوز ، ور نگوید دانمش اندر سه روز ،[m]

٤٤ **برز** ضمّ با وسكونِ رایله یوجه وبلند معناسنه‌در (308) به بینید بالایِ بُرْزِ مرا ، بر وبازو وتیغ وگرَزِ مرا ، وله (309) میانجی نخواهی بجز تیغ وگرز ، مَنِش برز داری وبالای برز ،[n] یعنی همّتڭ وقامتڭ ایكیسی ده بلندر — یوجه‌لك وبلندی[f] معناسنه ده كلور (310) چو خورشید بر زد سر از برزِ كوه ، میانها ببستند توران گروه ، — وزیبایی وحسن ولطافت[o] معناسنه ده كلور (311) دریغ آن بر وبازو ویالِ او ، همان چهره وبرزِ چنگالِ او ، وله (312) دریغ این دلیری وچندین سپاه ، كه با فرّ وبرزند وبا تاج وگاه ،

f) ∞ V — *g*) addidi — *h*) L 22v. — *i*) om. L — *k*) sic L in marg., in contextu متغوز deletum — *l*) correxi e بیتندن L — *m*) totum § om. V — *n*) V 19v. — *o*) L 23; om. و V —

٤٥ **بگماز** فتحِ با وسكونِ كافِ فارسی ایله خمر وباده‌در وقیل مهمانئ شرابدر (313) به بَگْماز بنشست یك روز شاه ، همیدون بزرگانِ ایران سپاه ، وله[p] (314) تو با این سوارانِ بس ارجمند ، بیارای دلرا به بگماز چند ،

مع الزّاء الفارسی

٤٦ **باژ** كومرك وعشر وخراج معناسنه‌در باج معرّبیدر (315) به بیچارگی باژ وساوِ گران ، پذیرفت باید ترا بیكران ، باژخواه كومركجیدر وباژگاه كمرك الدقلری مكاندر (316) چنین گفت پس گیو با باژخواه ، كه كشتی كدامست بر باژگاه ، وله[p] (317) اگر باژ نزدیكِ شاه آورند ، وگر سر بدین بارگاه آورند ، بونده باژ خراج‌در ،

مع السّین

٤٧ **برطاس** [q]اصلی برتاس‌در[q] حدودِ روس‌ده بر شهردر وقیل ولایتِ تركستان‌در (318) نخستین زبنیاد گنجِ عروس ، زچین وزبَرْطاس واز روم وروس ، [q]نظامی بیورر[p] (319) نه برطاس مانم نه روسی بجای ، سرِ هر دو را بسپرم زیرِ پای ، اول ولایتده تلكی دریسندن ایو كُرك اولور ،[q]

٤٨ **برجیس** ضمِّ بایله سماء سادسه‌ده نجم مشتری در (320) خروشید پیشِ جهان آفرین ، برخشنده بِرْجیس كرد آفرین ، نجومِ سبعهٔ سیّاره[r] بو بیتده جمله‌سی مذكوردر (321) كواكب مه وتیر وناهید را دان ، چو خورشید وبهرام وبرجیس وكیوان ،[s]

٤٩ **بیوس** فتح با وضمّ یاء حطّی ایله امید معناسنه‌در (322) بَیُوسم نبُد این بكاوسِ شاه ، بنزدم چو آمد زلشگر سپاه ، — وكندی حقنده نه سویلنور دیو قولق اورب[t] دڭلمك معناسنه ده كلور — [q]بیوسیدن‌دن مأخوذ اسمدر بیوسیدن اوج معنایه كلور بری[u] اومّق رجا معناسنه — وبری تواضع ایتمك معناسنه — وبری صَنمق وظنّ ایتمك معناسنه‌در ،[q]

٥٠ **بامس** مقیَّد وپایِ بسته معناسنه‌در مس[v] فتحِ میم[w] ایله قید وبنددر انشا الله محلّنده كلور (323) جوان وتوانا وگُرْبز بُدم ، به پیری در اكنون جو بامَس شدم ،

٥١ **بلاس** ملوكِ اشكانیاندن كه طبقهٔ ثالثه‌در اوج پادشاه اسمیدر بری بلاس بن بهرام بن شاپور بن اشك بن اشكان بن دارادر اون بر ییل پادشاه اولدی — وبری بلاس بن فیروز بن هرمز بن بلاسِ مذكوردر بر روایتده اون ایكی ییل وبر روایتده یكرمی دورت ییل پادشاه اولدی — وبری بلاس بن اشغان‌در كه ابنِ عمِّ اشك‌در فریبرز بن كیكاوس

p) addidi — *q-q*) om. V — *r*) جمله‌سی ante بو ponit V — *s*) V 20 — *t*) قبردوب ط L marg. — *u*) L 23v. — *v*) om. V — *w*) om. L —

نسلندن‌در اون ایکی سنه[x] پادشاه اولدی — وطبقهٔ رابعه‌دن که ملوكِ ساسانیان‌در بر پادشاهڭ اسمیدر که بلاس بن فیروز بن یزدگرد بن بهرامِ گوردر بش ییل پادشاه اولدی ،

مع الشّین المعجمة[y]

٥٢ **بخشایش** مرحمت وشفقت معناسنه‌در بخشودن‌دن اسم مصدردر بخشودن اَسِرْکَمك ومهربانی[z] در بخشیدن بغشلمق وهِبَه ایلمك[z] معناسنه در[y] بَخشاید ایکیسنڭ مستقبلیدر قرینه ایله تمیز اولنور (324) سرش‌را بدین گرزهٔ گاوچهر ، بکوبم نه بَخْشایِش آرم نه مهر ،

٥٣ **بخش** بخشیدن‌دن فعلِ امردر — وحصّه[a] معناسنه ده کلور — ویلدز برجنه ده[b] بخش دنور (325) برینسان همی گشت گردِ سپاه ، [c] نبد آگه از بخشِ خورشید وماه ، وله (326) چو پیدا شد آن چادرِ عاج‌گون ، خور از بخشِ دو پیکر آمد برون ،

٥٤ **بوش** ضمِّ با وکسرِ واو ایله وجود وکَوْن[z] معناسنه بودن‌دن اسمِ مصدردر (327) هر آن چیزکو ساخت اندر بوِش ، بر آنست چرخِ روان را روش ، [d]

مع الطّاء

٥٥ **بربط** جعفر وزنی اوزره قوپوز دیدکلری آلتِ لهودر ضمِّ باء ثانیه غلطدر زیرا بَر ایله بط‌دن مرکّبدر قاز کوکسنه مشابه اولمغله بو اسم ایله مسمّی اولدی[e] (328) پرستندگان ایستاده بپای ، ابا بَرْبَط وچنگ رامش‌سرای ، اصلی کسرِ رایله‌در نته‌که بو بیتده اصل اوزره کلمشدر (329) بَرِ بَط چو بایست بر ساخت زود ، بر آورد مازندرانی سرود ،

مع الغین المعجمة

٥٦ **بالغ** ضمِّ لامله اوکوز بوینوزندن ایتدکلری قدحدر انکله شراب ایچرلر (330) ببالُغ خورَد می چو مستی کند ، بیارانِ خود زیردستی کند ،

مع القاف

٥٧ **بطریق** لفظِ عربیدر ملّتِ ترساده مجتهد وصاحبِ مذهب منزله‌سنده‌در نته که مطران قاضی واسقف مفتی وقسّیس مُقرِئ وجاثلیق امام وشمّاس مُقیم ومؤذّن منزله‌سنده‌در [f]وقائد وسردار وخواصِ ملوکه دخی بطریق اطلاق اولنور[f] (331) زبطریق واز جاثلیقانِ شهر ، هر آنکس کش از مردمی بود بهر ،

مع الکاف

٥٨ **بزشك** کسرِ با وزاء عربیله طبیب معناسنه‌در (332) نه آن خستگان‌را خورش یا بِزِشْك ، همه جای غم بود وخونین سرشك ،

---

x) بیل V — y) addidi — z) ى V — a) om. و V — b) om. L — c) V 20 v. — d) L 24 — e) اولندی L — f-f) om. V —

٥٩ **برك** فتحتین ایله برچای اسمیدر (333) بگویش که تا پیش رودِ بَرَك ، شمارا فرستاده ام بهرِ چك ، خسروی بیورر[g] (334) چون نمك خود تبه شود چه علاج ، چاره چه غرقه را زرودِ بَرَك ، — ستارهٔ سهیل معناسنه ده کلور بو معنی باء فارسی ایله ده مضبوطدر عمید بیورر[g] (335) طاسكِ مه شکسته شد در سر وپایِ هر مهی ، ره بمحیط بسته شد گِردِ ستارهٔ بَرَك ، جامعِ شرفنامه ده بیورر (336) بتابد اگرچند در شب پَرَك ، برِ مهرِ رایت بوَد شب‌پرك ، [h]

مع الکاف الفارسی[i]

٦٠ **بهشت گنگ** فتحِ کافِ فارسی وسکونِ نونله دار الملكِ افراسیاب‌در (337) همی بود یکسال بَبِهِشْت گَنْگ ، [j] بر آسود از جنبش وسازِ جنگ ،

٦١ **بادرنگ** ترنج ونارنج در (338) یکی نامه فرمود پر خشم وجنگ ، زبان تیز ورخساره چون بادْرَنْگ ،

٦٢ **بیدبرگ** قواق ییراغنه مشابه بر نوع اوق دمرنیدر (339) یکی بیدبرگی نشانك به تیر ، که از سهمِ او تیرِ چرخست پیر ،

٦٣ **بارگ** فتحِ رایله اسب معناسنه‌در اکثر بارگی یایله دنور[k] (340) کنون رستم آن بارگش کوفتست ، زراه وزرنج اندر آشوفتست ، وله[g] (341) بر انگیخت آن بارگش‌را زجای ، سوی لشکرِ خویشتن کرد رای ،

٦٤ **برگ** اوج معناسی واردر بری یاپرق معناسنه — وبری مَیل وهوس معناسنه[l] — وبری یَراق ولوازم ومهمّاتدر که عربیده جهاز دینور بفتح الجیم وکسرها (342) سوار وپیاده بآیین وبَرْگ ، همه زیرِ جوشن همه زیرِ ترگ ،

٦٥ **بلگ** ییراق وبرگ معناسنه در[m] لام رادن بدلدر (343) بمرزِ کروشان همه هرچه بود ، زَبْلَگ درخت وزِکشت ودرود ،

مع اللّام

٦٦ **بلبل** معروف طیرِ مأنوس‌در — وبلبله دیدکلری ظرفِ[m] شراب معناسنه ده کلور که ترکیده کِلِندَر دنور (344) تو ای میگسارِ مَیِ زاولی ، بپیمای تا سر یکی بُلْبُلی ، وله (345) یکی بلبلی سرخ در جام کرد ، تهمتن برویِ زواره بخورد ، زواره چو بلبل بکف بر نهاد ، هم از شاه کاوس را کرد یاد ،

٦٧ **بددل** یورکسز قورقق معناسنه‌در (346) دلِ مردِ بَدْدِل گریزان زتن ، دلیران زخفتان بریده کفن ،

---

g) addidi — h) totum § om. V — i) L 24 v. — j) V 21 — k) در V — l) om. L — m) om. V —

٦٨ **بدسکال** کافِ عربیله بداندیش وبدگوی معناسنه‌در[n] (347) یکی شربت آب از پیِ بَدْسِکال ، بِه از عمرِ هفتاد وهشتاد سال ،

٦٩ **بال**° انسانك قول وعضد[p] وقوشك قنات وجناح[p]در (348) زمانی پر اندیشه شد زالِ زر ، بر آورد بال وبگسترد پر ،

مع المیم

٧٠ **بدرام** خرّم ومسرور معناسنه در[q] (349) نمانم که کیخسرو از بختِ خویش ، شود شاد وبَدْرام بر تختِ خویش ، وله (350) چو رستم دلِ گیو بدرام دید ، بتنگی مر آنرا سرانجام دید ، — [r]وسرکش وتوسن ومجلسِ دلگشا ومفرّح معناسنه ده کلور شمسِ فخری ایکی معنایله بیورر (351) چرخِ بدرام تا که شد رامَش ، از کواکب چو خلد شد بدرام ، [r]

٧١ **بچکم** فتحِ با وسکونِ جیمِ فارسی وفتحِ کافِ عربیله صُفّه وخانهٔ تابستانیدر (352) هزاران بُد واندرو پیچ وخم ، به بَچْکَمِ درش سویِ باغِ ارم ،[s]

٧٢ **بام** اَو اوستی سقف معناسنه‌در — وصباح معناسنه ده کلور (353) یکی مرغ دارد پریشان[s] کنام ، نشیمش ببام این بود آن بشام ،

٧٣ **بیم** توقّعِ شرّدر نته که امید توقّعِ خیردر (354) نشست از برِ اسبِ تازی سمند ، همی رفت ترسانَ زبیمِ گزند ،

٧٤ **بهرام** سبعهٔ سیّاره‌دن مرّیخ یلدزیدر سماء خامسه‌ده اولور (355) چو شد رویِ گیتی چو دریایِ قیر ، نه بهرام پیدا نه کیوان نه تیر ، [r]مرّیخك بر اسمی دخی بخون‌در فتحِ باء عربی وضمّ خایله — وهر ایك یکرمنجی کونی اسمی دخی بهرام‌در[r] — وگیو برادری اسیدر که گودرزِ سپهسالار اوغلیدر (356) بفرمود بهرامِ گودرز را ، که ای[t] نامور لشکر ومرز را ، — وملوكِ فرسك طبقهٔ ثالثه‌سندن که انلره اشکانیان دینور بر پادشاه اسیدر بهرام بن شاپور بن اشكِ بنِ اشکان‌در اون بر ییل پادشاه اولدی — وطبقهٔ رابعه‌سندن که طبقهٔ ساسانیان‌در بش پادشاهك اسیدر بری بهرام بن هرمز بن شاپور بن اردشیرِ بابکان‌در[u] اوچ ییل ایله اوچ ای پادشاه[v] اولدی — وبری بهرام بن بهرام مذکوردر یکرمی ییل پادشاه اولدی — وبری بهرام بن بهرام بن بهرام مذکوردر دورت ایَ پادشاه اولدی اوچلری بو اسمله مسمّی اولدیلر — وبری بهرام بن شاپورِ ذو الاکتاف‌در اون اوچ ییل پادشاه اولدی — وبری یزدجرد اوغلیدر که بهرامِ گور دیمکله مشهوردر التمش اوچ ییل پادشاه اولدی ،

٧٥ **باد ودم** غرور وتکبّردن کنایتدر بادَ ایله دمَ‌دن مرکّبدر (357) بیاراست آن جنگ را پیلسم ، همی راند چون شیر با باد ودم ،

n) V 21 v. — o) L 25 — p) ں V — q) om. L — r-r) om. V — s) sic LV — t) این V زین L — u) L 25 v. — v) V 22 —

٧٦ **بادرم** سکونِ دالله بیهوده وباطل معناسنه‌در (358) مکن بی گنه بر تنِ ما ستم ، که گیتی سپنجست با بادْرَم ،

٧٧ **براهام** اول یهودینك اسیدر که بهرامِ گور مالنی الوب لُنْبَكِ سقّایه ویردی ،

٧٨ **برسم** فتحِ با وسکونِ راء مهمله وفتحِ سینِ مهمله ایله بر گیاهدر که مجوسیلر آتشه عبادت ایتدکلرنده وغیریسنده دخی الده طوترلر (359) سر وتن بشوییم بَرْسَم بدست ، چنان چون بوَد مردِ یزدان‌پرست ،

٧٩ **بوم** بر قاج معناسی واردر بری بَیقوش دیدکلری قوشدر — وبری محلّ ومکان معناسنه‌در واَکلِمامش ونَطَس اولمامش یردر (360) زمینی که دارم بر وبومِ سست ، اساسی برو بست نتوان درست ، ومطلقا زمین ومکان معناسنه ده کلور (361) همه بومَ دخمه گل ومشك بود ، ندیدند جایی که او خشك بود ، — ونقش یرینه که[w] ترکیده زمینَ دینور معناسنه ده کلور (362) بفرمود صد جامه[x] دیبایِ روم ، همه پیکرش گوهر وزرّ بوم ،[*x] — وبو بیتده بوم معناسی معلوم اولمدی (363) نیاسود یك تن زبومِ[y] شکار ، همان[z] یك سواره همان شهریار ،

٨٠ **بزم** صحبت وعشرت معناسنه‌در (364) چو فرزند ودامادِ اورا برزم ، تبه کردی اکنون میندیش بزْم ،

مع النّون

٨١ **بامین** هراة اعمالندن ناحیهٔ بادغیس‌ده بر قصبه‌در (365) سویِ بلخ وبامین فرستادشان ، بسی پند واندرزها دادشان ،

٨٢ **برهمن** علی وزنِ سمندر وسکونِ را وفتحِ هایله ده لغتدر آتش‌پرستلرك حکیمی ودانشمندی معناسنه‌در — وبتکده معناسنه ده کلمشدر ، [a]

٨٣ **بشوتن** علی وزن زدودن کشتاسب اوغلی اسفندیار قرنداشیدر ایکیسی ناهید نامِ وکتایون لقب دخترِ قیصردن حاصل اولدیلر (366) بُشوتَن دگر بوَد شمشیرزن ، شهِ نام‌بردارِ لشکرشکن ، — بشوتن معنای لغویسی بدخوی ومیمون دیدکلری جانور معناسنه‌در نته که لطیفی بیورر (367) کسی کو بشوتن بوَد زشت‌کار ، بهر جا که باشد کند کارزار ،

٨٤ **بهمن** بش معناسی واردر بری فرسِ قدیمده اون برنجی ای‌در سنه‌دن وتاریخ جلالیده قیش فصلنك ایکنجی ایدر (368) دَی وبَهْمَن وآذر وفوردین ، همیشه پر از لاله بینی زمین ، — وبری هر ایك ایکنجی کونی اسمی[b] در — وبری حدودِ اردبیلده بر قلعه اسیدر (369) چو نزدیکیٔ حصنِ بهمن رسید ، برابر سپه را فرود آورید ، — وبری بر عُشْبه[c] اسیدر که کوده‌یی فربه ایدر وریاحی دفع ایدوب باهی زیاده ایدر ایکی قسم‌در بری بهمنِ سفید

w) om. L — x) جای L — *x) V 22 v. — y) زبوم و V — z) L 26 — a) totum § om. V — b) om. V — c) اوت voce superscripta V —

وبری بهمنِ سرخ‌در — وبری سادسِ ملوكِ کیانیان بهمن بن اسفندیار بن کشتاسب بن لهراسب‌در جدّی کشتاسب وصیّتی ایله پادشاه اولدقده رستمدن پدری اسفندیار کینن المغه عسکرِ[d] بیشمار ایله زابلستانه واروب رستمی برادری[e] شغاد حیله‌سی ایله قویوده مقتول بولیجق خاندانِنی بَر باد ایدوب رستم اوغلی فرامرزی انواعِ سیاستله هلاك ایدوب زالی بر مدّتِ حبسدنصکره صالیویردی وزابلستانی خراب ویباب ایلدی بهمن والده‌سی نسلِ طالوتدندر که قرآنده مذکوردر ومنکوحه‌سی نسلِ راحبعیم بن سلیمان بن داوددن ایدی یوز اون ایکی ییل پادشاه اولدی ،

٨٥ برکاستان بلخدن رویین‌دِز شهرینه یدی مرحله اولان یوللر که هر بر مرحله‌ده بر آفت وار ایدی اسفندیار اول یولی سلوك ایدوب هر مرحله آفتدن نجات بولوب انده قوندقده خوانِ عیش وعشرت ایتمکله هفتخوان ایله مسمّی اولدی (370) نمایم ترا راهِ آن شارستان ، که ارجاسب خوانَدْش برکاستان ،

٨٦ بهرمان یاقوتِ سرخدر — وحریرِ رنگارنگِ منقّش‌در (371) بخروار سیم وزر وبَهْرَمان ، ببخشید فرّخ بایرانیان ، [f]شمسِ فخری ایکی معنایله بیورر (372) تا بود خورشید ومه بر کرزمان ، تا بود در کان عقیق وبهرمان ، پیشِ تیغ خسرو[g] گیتی بوَد ، کوهِ خارا بر مثالِ بهرمان ، — وعربیده بهرمان عُصفر چچکی معناسنه‌در ویاقوتِ بهرمانی اول لونه منسوب اولان یاقوتدر ویاقوت انواعنك افضلی بودر ،[f]

٨٧ برزین ضمّ بایله دینِ مجوسده زردشت اتباعندن بر کمسنه‌در که آتشکده صاحبیدر (373) یکی آذری ساختَ بُرْزین بنام ، بآن آتش او بود دل شادکام ،

٨٨ بهرامِ چوبین[h] بر قول ایله گرگینِ میلاو نسلندندر وبر قول ایله یزدجردِ اثیم تخمندندر ضعیف الخلقه ولاغر اولمغله بو لقب ایله ملقّب اولدی اوایلده هرمزك که پدرِ خسروِ پرویزدر اتباعندن ایدی بعده شاهلق[i] هوسی ایله محاربه ایدوب خسروِ پرویز منکسر اولوب قیصرِ رومه التجا ایلدی قیصرك مریم نام قزینی عقدِ نکاحه کتوروب امدادی ایله مملکتنی بهرامِ چوبین‌دن خلاص ایلدی بهرامِ چوبین ایکی ییل وکسور ایران زمینه تصرّفدنصکره[j] پرویزدنِ قاچوب خاقانِ چینه پناه کتوردی پرویز دسیسه ایله بر کمسه[k] کوندوروب انده قتل ایلدی ،

٨٩ بیشهٔ نارون شهرِ آمُله قریب بر نارون اغاجی بیشه‌سی وار ایدی[l] فریدونك انده بر سرایی وار ایدی اکا تمّیشه دخی دنور انشاء الله حرفِ تاده کلور (374) منوچهر با قارنِ رزم‌زن ، برون آمد از بیشهٔ نارُوَن ،

d) عساکر V — e) L 26 v.; om. V 23 — f-f) om. V — g) خسروی L — h) چوپین V — i) L 27 — j) V 23 v. — k) کمسنه V — l) در V —

٩٠ بلاسان ملوكِ فرسك طبقهٔ ثالثه‌سندن که اشکانیان‌در بر پادشاه اسمیدر بلاسان بن بلاس بن فیروز بن هرمز بن بلاس بن بهرام بن شاپور بن اشك بن اشکان بن دارادر اصفهانده اولان مرغزارِ بلاسان اکا منسوبدر یکرمی ایکی ییل پادشاه اولدی ،

[اوباریدن یوتمق که عربیده بلَع دنور (375) اگر مرگ مردم نِیوْباردی[*l] ، زپیر وجوان خـاك نسپاردی ،]

٩١ بلاشان شینِ معجمه ایله بر مبارزِ تورانیدر افراسیاب پهلوانلرندن (376) زترکان بیامد دلیری جوان ، بلاشانِ بیداردل پهلوان ،

٩٢ ببرِ بیان بر کَیِم‌در که رستم جنگده کیردی (377) تهمتن بپوشید بَبْرِ بیان ، نشست از برِ اژدهایِ دمان ، بر روایتده اکا جنتدن کلدی وبر روایتده دیو اکوان دریسندندر وفردوسی روایتی ایله قپلان دریسندندر نته که تصریح ایلدی (378) یکی خام دارد زچرم پلنگ ، بپوشد همی اندر آید بجنگ ، زخفتان وجوشن فزون دانَدش ، همی نامِ ببرِ بَیان خوانَدش ، زره اوستنه جوشن جوشن اوستنه ببرِ بیانی کیردی[m] نته که تعریفِ رستمده بیورر[m] (379) زره زیر بُد جوشن اندر میان ، وزان پس بپوشید ببرِ بیان ،

٩٣ برگستوان اته مخصوص بر گیم‌در جنگده استعمال اولنور[n] (380) زاسبان فرو ریخت بَرْگُستْوان ، زره پاره شد بر میانِ کوان ،

٩٤ برین یوقاریغی دیمکدر بَر لغظنه منسوبدر (381) زغزنین برَو تا براهِ بَرین ، چو گردد ترا تخت وتاج ونگین ،

٩٥ بیژن رستمك قزندن گیو بن گودرز اوغلیدر بیجن دخی دنور (382) سبك بیژَنِ گیو بر پای جست ، میان کُشتنِ اژدها را ببست ، افراسیاب قزی منیژه‌یه بر شکارگاهده کورمك ایله عاشق اولدی قز دخی اکا مایل اولوب سرایندہ پنهان ایلدی افراسیاب خبردار اولوب بر قویویه یدی ییل حبس ایلدی رستم تاجر صورتنده افراسیابك دار الملکنه کلوب منیژه امدادی ایله قویودن اخراج ایلیوب منیژه ایله ایران زمینه کتوردی ،

٩٦ برزن محلّه صوقاغیدر کوی ایله فرقی بودر که محلّه‌نك مجموع صوقلرینه واُولرینه کوی دنور وبرزن همان صوقق معناسنه‌در (383) ببستند آذین بشهر وبراه ، همه بَرْزَن وکوی وبـازارگاه ،

٩٧ باب‌زن سکونِ بایله کباب شیشی‌در (384) که اورا بنیزه بر افراختی ، چو بر بابْزَن مرغ بر ساختی ،

*l) نیَو.. L; totum § recte om. V — m-m) در تعریف او L 27 v. — n) که جنکده کیوررلر V 24 —

۹۸ **بارمان** افراسیاب طرفندن بر پهلوانِ تورانیدر گودرز اوغلی رهّام انی قتل ایلدی (385) به پنجم چو رهّامِ گودرز بود ، که با بارمان او نبرد آزمود ،

۹۹ **باستان** سکونِ سین ایله اسکی وقدیم[o] معناسنه‌در (386) بدو گفت نشنیدی آن داستان ، که دستان زدست از گهِ[*o] باستان ، وله (387) نباشی بدین نیز همداستان ، یکی شو بخوان نامهٔ باستان ، [p]

۱۰۰ **بارگین** سکونِ راء مهمله وکسرِ کافِ فارسی ایله باء فارسی ایله دخی مرویدر اول چوقور یر[q] در که[r] مردار وناپاك صولر ایچینه اقر (388) تنِ پهلوانرا کزو خواست[s] کین ، کشیدند دو نیمه تا بارگین ،

۱۰۱ **بافرین** باَ ایله آفریندن مرکّبدر آفریندن الف حذفی اولنمشدر وآفرین ستایش ومدح معناسنه‌در (389) همانا که تو خود زترکان نهٔ ، که جز بافرینِ بزرگان نهٔ ،

مع الواو

۱۰۲ **بانو** خاتون معناسنه در[q] که ترکیلیٰ قادنِ دنور [t]که اَوِّك اموری نظرینه منوط اوله[t] (390) مهینِ زنان بانوی گیو بود ، که دختِ[u] گزین رستمِ نیو بود ،

۱۰۳ **باهو** ال دکنکی که چوبان ودوه‌جی الده طوتر ومطلقا اغاج وکرسته معناسنه ده کلور که عربیده خشب دینور (391) ببردند بسیار باهو وتخت ، نهادند بر تخت زیبا درخت ،

۱۰۴ **برو** ضمّ بایله حاجب معناسنه ابرودن مخفّفدر (392) یکی نامداری بُرو پرگره ، برون رفت نامش گَروِی زِرِه ، وله (393) دلِ رستم آگنده از کینِ اوست ، بُروهاش یکسر پر از چینِ اوست ،

مع الهاء

۱۰۵ **بادفره**[*u] فتحِ دال وسکونِ فائله جزاء شرّ ومکافات معناسنه‌در (394) همی گفت هر کس که جوید بدی ، نه پیچد زبادَفْرهِ ایزدی ، [t]وله[v] (395) کنون روزِ بادفرهِ ایزدیست ، مکافات بد را زیزدان بدیست ،[t] — بونده ایکی لغت دخی واردر بری بادفراه[*u] زیادهٔ الف ایله نته که انوری بیورر (396) زشیر کین بستاند بشیرِ[*v] شادروان ، زآب گرد بر آرد بباد بادفراه ، وبری بادافراه ایکی الف زیاده‌سی وفتحِ فائله نته که شاعر دیمشدر[w] (397) بجایِ هر بهی پاداشِ نیکی ،[x] بجایِ هر بدی باداَفراهی ،

۱۰۶ **باره** بر قاج معناسی واردر بری شان وخصوص معناسنه در بارهٔ تو سنك خصوصکده دیمکدر — وبری کرّه ومرّه معناسنه در[q] صد باره یوز کرّه[y] کبی — وبری یوکلو ومتحمّل

o) ∽ V — *o) کِه L! — p) V 24 v. — q) om. V — r) L 28 — s) خاست LV — t-t) om. V — u) جفت V — *u) ubique بادافره et بادافراه LV — v) addidi — *v) بشهر LV! — w) بیورر V — x) V 25 — y) L 28 v.

معناسنه ریاضت‌باره ومحنت‌باره که ریاضته ومحنته متحمّل دیمکدر — وبری بارو وشهر دیواری در[z] (398) شدی باره ودز هم آنگاه پست ، نماندی دز وباره جایِ نشست — وبری اسب وات معناسنه‌در (399) پیِ بارهٔ کو چماند بجنگ ، نماید بر آن رویِ جنگی پلنگ ،

۱۰۷ **بر شده** بلند ویوکسك اولمش معناسنه در[z] بر شدن بلند اولمق معناسنه‌در (400) بفرمود تا گیو با پیر رفت ، بنزدیكِ آن بَرشُده باره رفت ،

۱۰۸ **برده** فتحِ با ایله سَبْی اولنمش اسیردر کرك ارکك کرك دیشی بنده‌دن اخصّ‌در (401) همه بوم زیر وزبر کرده دید ، کهان کُشته ومهتران بَرْده دید ،

۱۰۹ **بنده** مطلقا اسیردر کرك خانه‌زاد اوله کرك سَبْی اولنمش اوله وکرك دیشی کرك ارکك اوله اسیر دیشی اولورسه اسمی داه وکنیزدر ارکك ایسه غلام‌در (402) سپاه اندر ایران پراگنده شد ، زن ومرد وکودك[a] همه بنده شد ،

۱۱۰ **بیجاده** جیم عربیله یاقوتِ سرخدر بیجاد دخی دینور [b]نته که ذکر اولندی[b] (403) کمرهایِ زرّین وبیجاده تاج ، زدیبایِ رومی واز تختِ عاج ، وله (404) تو گفتی که بیجاده بارد همی ، بسنگ اندرون لاله کاره همی ، — وکهربا معناسنه ده کلور وبو مشهوردر نته که خاقانی بیورر (405) اقلیم‌گشایی که زجاسوسیٔ عقلش ، [c] بیجاده نیارد که کند کاه‌ربایی ،

۱۱۱ **بتیاره** کسرِ با وسکونِ تایله ایکی معناسی واردر بری بلا ومصیبت وداهیه[d]در (406) مگر مرگ کز مرگ خود چاره نیست ، بترتر زمرگ ایچ بِتْیاره نیست ، مجازًا مَهُول وقورقنج معناسنه ده کلور (407) جهانی بران کوه نظّاره بود ، که آن اژدها زشت بتیاره بود ، وله (408) دو بتیاره زینگونه[e] پیچان شدند ، زتیغ دل[f] سام بیجان شدند ، وله[*f] (409) چنین گفت کان کو چنین باره[g] کرد ، نه از بهرِ پیکار وبتیاره کرد ، — وبری بی‌تاب وعاجز معناسنه[d]در (410) همه زیرِ فرمانش بیچاره اند ، که با سوزش ودرد بتیاره اند ،

۱۱۲ **بیخته** اَلَنمِش نسنه معناسنه‌در وعاجز وگرفتار ودر مانده معناسنه ده کلور مصدری بیختن‌در (411) دو یل در هم آمیخته در نبرد ، یکی بیخته شد ازان کار وکرد ،

۱۱۳ **بویژه** با ایله ویژه‌دن مرکّبدر ویژه محض وصِرْف معناسنه‌در که بر نسنه‌یه خصوصیّتی اوله با ایله مرکّب اولیجق علی الخصوص معناسنه اولدی عربیده لا سیّما وخصوصًا دینور (412) بترسم زآشوبِ بدگوهران ، بویژه زگردانِ مازندران ، وله[h] (413) سزاوارِ هر کس بیخشید گنج ، بویژه کسی کش فزون بود رنج ،

۱۱۴ **باشگونه** ترس ومقلوب ومعکوس[i] معناسنه‌در بازگونه وواژگونه دخی دنور (414) بدین باشْگونه دو لشکر دمان ، شبیخون بر آرند در ناگهان ،

z) om. L — a) ∽ L contra metrum — b-b) om. L, cf. § 20 — c) V 25 v. — d) om. V — e) L 29 — f) sic LV — *f) addidi, versum 409 om. V — g) add. L in marg. glossam بو محلده باره حصاردر منه — h) addidi — i) ∽ V —

١١٥ **بهره** حصّه وپای معناسنه‌در (415) از ایران دو بهره بفرمانِ اوست ، چه آباد وویران همه آنِ اوست ،

١١٦ **بدره** فتح با ایله لفظِ عربیدر اون بیگ درهم اولان کیسه‌در (416) پذیرفت هر چیز کاورده بود ، ظرایف بد وبدره وبرده بود ، [j]

١١٧ **بستوه** عاجز ودر مانده معناسنه با ایله ستوه‌دن مرکّبدر ستوه عجز معناسنه‌در (417) زراهِ جِرَم[k] بر سِپِد کوه شد ، دلش پرجفا بود بَسْتوه شد ،

١١٨ **بارگاه** ایکی معناسی واردر بری بارخانه معناسنه‌در یعنی یوك یاب قویَجق مکاندر که اورزینه خیمه قوریلور بار بونده یوك وحمل[l] معناسنه‌در نته که سعدی بیورر (418) منعم بکوه ودشت وبیابان غریب نیست ، هرجا که رفت خیمه زد وبارگاه ساخت ، [m] اکثر مجازِ مرسل طریقی ایله مطلقا چادر وخیمه[l] معناسنه ده کلور — وبری دیوانخانه معناسنه‌در بار بونده اِذْن ودَستور معناسنه‌در ودیوان وملاقات معناسنه ده کلور بو معنالرك بریسندن گاه ایله ترکیب اولنوب محلِّ دیوان معناسنه اولدی (419) بسالارِ بار آنزمان گفت شاه ، که بنشین بره بر درِ بارگاه ، یکی را مده بار در پیشِ من ، زبیگانگان مردم وخویشِ من ،

١١٩ **براه** ضمِّ با وراء مهمله ایله زیب وزینت‌در وزیبا ونغز معناسنه ده کلور (420) چه چیزست کم‌راست‌گو پیشِ شاه ، نه رویش نکو ونه رایش بُراه ،

١٢٠ **بویه** یاء حطّی ایله آرزو واشتیاق معناسنه‌در (421) مرا بویهٔ زالِ سامست گفت ، چنین آرزو را نشاید نهفت ،

١٢١ **بسنده** برابر وکافی معناسنه در[n] بسند دخی دنور نته که ذکر اولندی (422) بَسَنْده نباشی تو با پیلتن ، از ایدر مَرَو بی یکی انجمن ،

١٢٢ **بنه** ضمِّ بایله ایکی معناسی واردر بری کوك ودیب معناسنه (423) همه تخمشان از بُنه بر کَنیم ، به بوم وببر آتش اندر زنیم ، [o] وله (424) چهل رش ببالا وپهنا چهل ، بگرد اندرش در بُنه آب وگل ، — وبری مسافر اسبابی واغرلغی[p] معناسنه‌در (425) وزان پس بدو گفت بر میمنه ، سپاهست بسیار وپیل وبُنه ،

١٢٣ **بنگاه** ضمِّ با وسکونِ نونله مسافر اسبابی واغرلغی[p] اولدوغی محلّ[q]در (426) بِنْگاهِ دستان شوم دَسْتور ، شوم رَسته زین خستگیها مگر ، وله (427) بداندیش گرگینِ شوریده‌هش ، زبنگه به بیشه در آمد خَمُش ،

j) V 26 — k) sic L — l) ں V — m) L 29 v. — n) om. L; cf. s. § 15 — o) V 26 v. — p) اغریغی L — q) یر V —

مع الياء

١٢٤ **بالای** یدك اتدر که عربیده جنیب دنور (428) زبهرِ جوان اسبِ بالای خواست ، همان جامهٔ خسروآرای خواست ، [r]

١٢٥ **بارگی** فتحِ را وکسرِ کافِ فارسی ایله ات معناسنه‌در حذفِ یا دخی لغتدر نته که ذکر اولندی[s] (429) چو بر تیزرو بارگی بر نشست ، برفت اهرمن را بافسون ببست ،

١٢٦ **بسای** بسودن‌دن فعلِ امردر ال یوقمق ولمس معناسنه‌در (430) چو رفتی برش نیك بِبْسای چهر ، بیارای وبیسای روشن[t] بهر ،

١٢٧ **بزی** زیستن‌دن فعلِ امردر یشامق معناسنه (431) بدو گفت افراسیاب ای پسر ، همیشه بِزی شاد وپیروزگر ،

١٢٨ **بژندی** زاء فارسیله لغتِ میرزا ابراهیم صفاهانیده تحمّل ووقار ومجمع الفرس‌ده تنگئ معیشت وبیچارگی معناسنه ع (432) بژندی نگهدارِ آن مرز وبوم ، [u]

١٢٩ **بی** ضمِّ بایله بوی‌دن مخفّف‌در رایحه معناسنه (433) کنم تازه آیینِ ضحّاك را ، بُبِ مشكِ سارا کنم خاكَ را ،

باب الباء الفارسی ، مع الالف

١ **پارسا** عفیف وصالح ومتدیّن معناسنه‌در (434) خُنُك آن کسی کو بوَد پادشا ، کفی راد دارد دلِ پارسا ، [v]

٢ **پیران‌سرا** قوجه‌لق واختیارلق[w] معناسنه‌در الف زایددر اکثر پیرانه‌سر دنور (435) ببین تا زبیژن چه آمد مرا ، ازین بختِ بد نیز وپیران‌سرا ،

مع الباء

٣ **پایاب** طاقت وجلادت معناسنه‌در (436) اگر خود ندارند پایابِ جنگ ، بریشان کنم روز تاریك وتنگ ، — وقعر ودیب معناسنه ده کلور وبو مشهوردر نته‌که خلّاق المعانی بیورر (437) همّتِ عالئ تو دریاییست ، که ندیدست سپهرش پایاب ،

مع التّاء

٤ **پردخت** پرداختن‌دن ماضی واسمِ مصدردر حذفِ الفی جایزدر بر قچ معناسی واردر بو بیتده بوش وخالی[w] ایتمك[x] معناسنه‌در (438) زبیگانه پَرْدَخْت کردند جای ، نشستند وگفتند هرگونه رای ،

r) L 30 — s) cf. supra § 63 — t) sic, an رویش? — u) hunc § om. V — v) V 2′ — w) ں V — x) L 30 v. —

٥ پشت معروف — ونیشابورده بر شهردر ایکیوز یکرمی التی قریه‌سی واردر نیشابوره ظَهْر کبی اولمغله بو اسمله مسمّی اولدی (439) زرگران بیامد سوی راهِ پُشت ، پر آژنگ رخساره ودل درشت ، — ونواحئ هراتده قرای بادغیس‌دن دخی بر قریه‌در ،

٦ پاداشت جزا ومکافات معناسنه‌در حذفِ تا دخی لغتدر نته که مُلّده کلور (440) چنین بود پاداشت رنج مرا ، بآهن بیاراست گنج مرا — آخری تا یرینه نون ایله ده لغتدر نته که حکیم سنایی بیورر (441) دلِ من کرد قصدِ پاداشَن ، کآفگنم در سرای تو شیون ،

مع الجیم

٧ پخج فتحِ با وسکونِ خایله اباغ ایله باصوب یَنْچمك وبصّی ایلمك معناسنه‌در بخجیدن‌دن مأخوذدر (442) لکد بر سرِ مرد زد در نبرد ،[y] سر وتنش را با زمین پَخْج کرد ،

مع الخاء

٨ پاسخ ضمّ سین ایله جواب معناسنه‌در (443) پیامت شنیدم تو پاسخ شنو ، یکایك بگو وبزودی برو ،[z]

مع الدّال

٩ پرند فتحتین ایله ساده وبی‌نقش حریر در[a] نته که پرنیان حریرِ منقّش‌در (444) دو صد جامه از پرنیان وپَرَنْد ، بدو داد وسوگند[a] را بی فگند ،

١٠ پرند کسرتین ایله دمور وقلج جوهری‌در معرّبی فِرِنْدْدر وشمشیرِ جوهردار معناسنه ده کلور (445) ابر میسره لشکرآرایِ هند ، زرهدار ودر چنگ رومی پرند ، وله[b] (446) بر زینِ سیمین یکی تیغ هند ، جز او سی بزهراب داده پرند ، — وساده حریر معناسنه ده کلور بو معناده فتحتین ایله مشهوردر (447) یکی نامه دارم من از شاهِ هند ، نبشته[c] بمشك سیه بر پرند ،

١١ پژند فتحِ با وزاء فارسی ایله ایکی معناسی وار در[d] بری اکثر اربابِ لغت یاننده بر اوتدر که عربیده اکا قُنابَری وغُمْلُول دنور وعند البعض بر خوشبوی گیاهِ بهاریدر وعند البعض کاکَنج[e] در که ایت اوزومنه مشابهدر وفارسیله عروسِ در پرده دینور (448) نه کرباس باشد بسانِ پَرَند ، نه همرنگِ گلنار باشد پژند ، — وبری ایت خیاری که قُثّاء الحِمار دیمکله مشهوردر نته که شمسِ فخری بیورر (449) بویِ خُلقت بهر زمین که گذشت ، نیشکر آورد بجایِ پژند ،

١٢ پیکند کسرِ با ایله توران زمینده فریدون بنا ایتدوکی شهردر وقیل سمرقنددر (450) جهاندارِ پر دانش افراسیاب ، نشسته به پیکند بی خورد وخواب ،

y) V 27 v. — z) om. V — a) om. و V — b) addidi — c) L 31 — d) om. L — e) کاکنج V; vocalium signa desunt in L —

١٣ پایمرد سکونِ یا ایله معین ومساعد[f] وشفیع معناسنه‌در (451) پدر پیر شد پایمردش جوان ، جوانی خردمند وروشن‌روان ،

١٤ پیراگند کسرِ با ایله پیراگندن‌دن فعلِ مستقبل‌در طاغتمق وپریشان ایلمك معناسنه اکثر حذفِ یا ایله پراگندن دنور (452) به نیرویِ یزدان زبُن بر کند ، زمهشان بشمشیر پیراگند ،[g]

مع الذّال المعجمة

١٥ پناهید التجا ایلدی وصغندی پناهیدن مصدری‌در (453) بدید از بد ونیك بازارِ او ، بیزدان پَناهید در کارِ او ،

١٦ پراشید کسرِ با ایله صاچدی وصاوردی وپریشان ایلدی پراشیدن مصدری‌در (454) چو رستم بسر بر پَراشید خاك ، همه جامه بر تنش بُد چاك چاك ،

١٧ پژمرید زاء فارسی ایله صولدی وآب وتابی کتدی پژمریدن مصدری‌در اکثر پژمردن حذفِ یا ایله دنور (455) ندانم چه چشم بد آمد بروی ، چرا پژمرید آن چو گل‌برگ روی ،

١٨ پژوهید ضمِّ با وزاء فارسی ایله تفحّص وتفتیش ایلدی پژوهیدن مصدری‌در[h] (456) سوی خانهٔ آفریدون شتافت ، فراوان پژوهید وکس را نیافت ،

مع الرّاء

١٩ پیشیار قارورهٔ مریض‌در که بَولنی قاروره‌ده طبیبه تشخیصِ مرض ایچون کوسترررلر (457) بزشك آمد ودید پیشیارِ شاه ، سوی تندرستی نشد کارِ شاه ،

٢٠ پور ابن واوغل معناسنه‌در (458) بترسم من ای پورِ جانِ پدر ، ازین بیوفا چرخِ بیدادگر ،

٢١ پرندآور کسرتین ایله شمشیرِ جوهرداردر (459) بینداخت تیغ پرندآورش ، همی خواست از تن بریدن سرش ،

٢٢ پایکار خدمتکار معناسنه‌در (460) بدو گفت بهرام شو پایکار ،[i] بیاور که سرگین کشد بر کنار ،

٢٣ پای وپر قدرت وطاقتدن کنایه‌در (461) ستودان همی سازدش زالِ زر ، ندارد همی جنگ را پای وپر ، وله (462) شکسته‌سلیح وگسسته‌کمر ، نه کوس ونه بوق ونه پای ونه پر ،

٢٤ پیکار فتحِ بایله جنگ وخصومت معناسنه‌در (463) که من زان فریبنده گفتارِ او ، بسی بازگشتم زپیکارِ او ،

f) V 28 — g) hunc §, codicibus vetantibus, in sectionem sequentem, ut rectius esset, transferre nolui — h) L 31 v. — i) V 28 v. —

٢٥ **پیکارگر** محارب ومخاصم معناسنه‌در (464) چنین پاسخ آورد پیکارگر ، که ای پهلوانانِ با نـــام وفر ،

٢٦ **پرخاشخر** جنگه مشتری وراغب یعنی محارب معناسنه‌در (465) دو پَرْخاشْخَر با یکی تندخو ، گرفتند پرسش نه بر آرزو ،

٢٧ **پیغمبر** عرفده رسولِ خدا معناسنه‌در واصلِ لغتده ایلچی وخبر ایلتجی معناسنه‌در که بر کمسنه‌دن[j] آخره موصِلِ خبر اوله بو معنی شهنامه‌ده چوقدر (466) که پیغمبرِ شاهِ توران سپاه ، گوی پر منش با درفشی سیاه ،

٢٨ **پیمبر** مثله (467) چنین گفت کامد زکابل پیام ، پیَمبَر زنی بود سین‌دخت نام ،

٢٩ **پرستار** خدمتکار معناسنه‌در کرك ارکك کرك دیشی کرك[k] بنده کرك حرّ الاصل پرست ایله آردن مرکّبِ وصف‌در پرست پرستیدن‌دن اسمِ مصدردر خدمت واطاعت وانقیاد معناسنه‌در عربیده *خالقه اولورسه اسمی[l] عبادت وطاعتدر ومخلوقه اولورسه اسمی خدمت‌در بو بیتده عابد ومطیع معناسنه‌در (468) یکی مرد بُد اندران روزگار ، زتخمِ فریدونِ آمرزگار ، پرستار وبا فرّ وبرزِ کیان ، بزنّارِ شمّاس بسته میان ، بو معناده شیخ سعدی دخی[m] بیورر (469) پرستارِ امرش همه چیز وکس ، بنی آدم ومرغ ومور ومگس ، وبو بیتده کنیز وجاریه[n] معناسنه‌در (470) پرستارزاده نیاید بکار ، وگرچند باشد پدر شهریار ، — پرستار پرستش وعبادت معناسنه اسمِ مصدر دخی کلور نته که گفتار ودیدار گفتن ودیدن معناسنه کلور (471) همی گفت کای مردِ با ترس وباك ، پرستار دارند یزدانِ پاك ،

٣٠ **پیشکار** قرشوده خدمت ایدن خدمتکار معناسنه‌در (472) ورا گفت کشتاسب کای شهریار ، منم بر درت بر یکی پیشکار ،

٣١ **پروردگار** بحسب اللّغة مُرَبّی و بسلیجی معناسنه‌در (473) زگیتی هنرمند وخامش تویی ، که پروردگارِ سیاوش تویی ، وله (474) نه بینی که پروردگارِ پلنگ ، نیابد زپروردهٔ خود درنگ ،

٣٢ **پدرمادر** انه پدری الجَدُّ لِلاُمِّ معناسنه (475) از افراسیاب ان سپهدارِ چین ، پدرمادرِ شاهِ ایران زمین ،

[**تگاور** تگ ایله آوردن مرکّب یورغه معناسنه طواره مخصوص وصف‌در (476) برخشِ تَگاور سپردم عنان ، زدم بر کمربندِ گبرش سنان ،]

٣٣ **پازور** زاء عربیله بر ساحرِ تورانیدر که افراسیاب[o] طوسِ سپهسالار ایله پَشَن‌ده جنگ ایتدکده اکثرِ ایرانیلری سحر ایله هلاك ایلدی یغمور وقاری[p] اوزرلرنه یاغدردی (477) کجا جایِ پازورِ نستوه بود ، بافسون وتنبل بران کوه بود ،

j) کمسه‌دن V — k) L 32 — l) اسمی ذ ا V — m) om. L; V 29 — n) عبد وقول L — o) L 32 v. — p) وقار V —

مع الزّاء

٣٤ **پروز** پیوند وعلاقه معناسنه‌در وترکیبده پرواز دیدکلریدر پرواز طرف[q] ونهایتده اولمغله مجازا طرف ونهایتِ[r] نَسَبْده دخی استعمال اولنور (478) بدو گفت من خویشِ گرشیوزم ، بشاه آفریدون کشد پَرْوَزَم ، وله (479) همان مادرت خویشِ گرشیوزست ، ازین سوی وان سوی تا پروزست ،

٣٥ **پر آمد قفیز** ضمّ بایله مدّتِ[s] عمری تمام اولدی دیمه‌دن کنایتدر قفیز بُرّ اولچکیدر[t] (480) میانرا ببست اندرَان[u] ریوِ تیز ، همی زان نبردش پر آمد قفیز ، — [v]پیمانه پر شد دخی دنور کاتبی بیورر[w] (481) باز آن مست برندان سرِ پیمان دارد ، ساقیا چیست مگر پر شده پیمانهٔ ما ، نصیبی قالمادی وطوزی اتمکی دوکندی دیجك یرده دخی ضرب اولنور نته که سعدی بیورر[w] (482) وگر پر شد از شام پیمانه ام ، گرفت آرزومندئ خانه ام ، قضارا چنان اتّفاق اوفتاد ، که بازم گذر بر عراق اوفتاد ، [v]

٣٦ **پشیز** فتح با ایله کم‌قدر ومحقّر اقچه‌در که باقردن اولور وبالق پولنه دخی اطلاق اولنور بو بیتده طریقِ مجاز ایله کونشه اطلاق اولنمشدر (483) که ای فرّ گیتی یکی لخت نیز ، نهانی بدار این بدخشان[x] پشیز ، وبو بیتده سایر یلدزلره اطلاق اولنمشدر (484) چو پوشید شب عاجِ گیتی به شیز ، پراگند بر سبز مینا پشیز ، حقیر اولدوغی اعتباریله تعمیم محلّنده نقیر وقطمیر قومدی دیجك[y] یرده یك پشیز نگذاشت دنور (485) سر آوردم این رزمِ کاموس نیز ، درازست ونگذاشتم یك پشیز ،

٣٧ **پالیز** قاون وقارپوز بستانیدر (486) بهومان چنین گفت کای شوربخت ، زپالیزِ کین بر نیاید درخت ، [v]وبستان وحدیقه معناسنه ده کلور (487) خم آورده از بار شاخ سمن ، صنم گشته پـالیز وگلبن شمن ، وله[w] (488) بپالیز چون بر کشد سرو شاخ ، سرِ تاجِ خسرو بر آید زکاخ ، [v]

٣٨ **پرویز** ملوكِ فرسك طبقهٔ رابعه‌سندن پرویز بن هرمز بن نوشیروانِ عادلدر ولقبی خسرودر بهرام چوبین غایله‌سن دفع ایتدکدنصکره استقلال ایله پادشاهلق ایلدی اوتوز سکز ییل پادشاه اولدی ، تواریخ فرسده مبالغه ایله مذکوردر مرویدر که اون بش بیك خدمتکار ومطربه جاریه‌لری والتی بیك خادم وجاریه‌سی وکندی یاننده یکرمی[s] اوج بیك بشیوز اتی وقاطری ویدیوز التمش فیلی وار ایدی شهرلرده اولنلردن غیری[z] واته بندکده ایکیوز کمسنه[a] التون بخوردان ایله[b] اطرافنده عود وعنبر یاقوب کندینه رایحهٔ طیّبه ایصال ایدرلردی وبیك کمسه طوار ایله صو کوتورب توز اولمامق ایچون یولنده سپرلردی[c] ، اگا میسّر اولان امورِ غریبه غیرِ سلاطینه میسّر اولمدی جمله‌دن ایکیوز مثقال التون وار ایدی که زرِ

q) طرف V — r) V 29 v. — s) om. V — t) بر اولچکدر V — u) اندرون LV! — v-v) om. V — w) addidi — x) sic LV; an درخشان legendum? — y) L 33 — z) مامدا V — a) کمسه V — b) V 30 — c) سرپرلردی V —

دست‌افشار ایله مشهوردر موم کبی ملایم ایدی اندن ال ایله دورلو دورلو صورتلر دوزب بوزاردی — والتمش بطمان بر التون تاجی وار ایدی جواهرِ نفیسه ایله مرصّع ایدی وسلسله ایله باشی اوستنده اصلمش ایدی دیوان ایدیجك باشین ایچنه صوقاردی — وعاج وساجدن زرنشانلی[d] بر تختی وار ایدی انواعِ جواهر ایله مرصّع ومکلّل ایدی صُوَرِ شکار وغیره وشکلِ اقالیمِ سبعه وفلكُ البروج انده مصوّر ایدی — وفصولِ اربعه‌یه مناسب فرشی ودوشمه‌سی وار ایدی هر فصلده برینی استعمال ایدردی — وبر شطرنجی وار ایدی که بر طرفی یاقوتِ مخروط وبر طرفی زمرّدِ مخروطدن ایدی — وبر نردی وار ایدی که بر طرفی مرجان وبر طرفی فیروزه ایله یشم‌دن مرکّب ایدی[e] — وبر خوانچه‌سی وار ایدی جواهرِ نفیسه ایله مرصّع وپنجره‌لری التون وکاسه‌لری بعضی[f] التون وبعضی زمرّد ایدی — وبر فیلی وار ایدی غایت ایله کوده‌دار وغایتِ[g] بیاضندن لمعانی وار ایدی — وباربد نام بر مطربی وار ایدی که فنِ موسیقیده مثلی دنیایه کلممشدر بزمی ایچون اوچیوز التمش لحن ونوا تصنیف واختراع ایتمش ایدی[h] هر کون بریسن اوقور ایدی — وسکز گنجه مالك ایدی جمله‌دن بری[i] گنجِ بار در انشاء الله محلّنده ذکر اولنور وبری گنجِ بادآور در بونڭ اصلی بودر که قیصرِ روم ایله کندو مابیننده مخالفت واقع اولمغله پرویز قیصر قصدین ایتدکده قیصر توهّم ایدوب آبا واجدادی خزینه‌لرین کمیلره طولدوروب دریاده اولان[j] جزیره‌لرینه ارسال ایدیجك بادِ مخالف اسوب بالضّروره پرویز تصرّفنده[k] اولان ساحلِ دریایه کلوب جمله اول کمیلر پرویزه ضبط اولنوب گنجِ بادآور ایله تسمیه اولندی ، حضرتِ رسالت‌پناه صلّی علیه الآله[l] اول بدبخته نامه یازوب ایمانه دعوت ایتدکده حضرتڭ نامهٔ شریفن یرتدی حضرت دخی مزّق الله مُلکه کما مزّق کتابی دیو بد دعا ایلدی هم اول سنه قتل اولنوب[m] مال وملکتی برباد اولدی خسر الدّنیا والآخرة ،

مع السّین

٣٩ پاس ایکی معناسی واردر بری رعایت وحفظدر (489) به پیروزی از بارهٔ کاخ پاس ، بر آرید از پاك یزدان سپاس ، — وبری کیجه‌دن بر حصّه معناسنه (490) چو یك پاس بگذشت از تیره شب ، چنانچون کسی بر خروشد زتب ، وله[e] (491) چو ماه از برِ تختِ سیمین گذشت ، سه پاس از شبِ تیره اندر گذشت ،

٤٠ پارس شیراز ولایتی‌در شیراز انڭ دار الملکیدر ،

مع الشّین

٤١ پاداش جزا ومکافات‌در پاداشت دخی لغتدر[n] نته که ذکر اولندی (492) بپاداش جان خواهد از من همی ، سرِ بدگمان خواهد از من همی ،

d) L 33 v. — e) addidi — f) بعض L — g) وعایتله V — h) add. که V — i) om. V — j) V 30 v. — k) طرفنده L — l) صلی الله علیه وسلم V — m) L 34 — n) دینور L; cf. s. § 6 —

٤٢ پرخاش فتح وضمِّ بایله جنگ وحربدر (493) چکاچاك برخاست از هر دو روی ، زپرخاش خون اندر آمد بجوی ،

٤٣ پخش فتحِ بایله ایاغ ایله بصلمش ویصّیلنمش وچغنامش[o] معناسنه در[p] پخشیدن‌دن مأخوذدر (494) همه پَخْش کردند در زیرِ نعل ، همه جامهاشان زخون گشته لعل ،

٤٤ پژوهش ضمّ با وزاء فارسی ایله تفحّص وتفتیش معناسنه اسمِ مصدردر پژوهیدن مصدریدر (495) بدینَ[q] گیتی ات در نکوهش بوَد ، بروزِ شمارت پژوهش بود ،

٤٥ پوزش عذر معناسنه اسمِ مصدردر پوزیدن مصدریدر[r] اعتذار معناسنه (496) بنزدیكِ یزدان چه پوزش برم ، بد آمدَ زکاوسِ کی بر سرم ،

مع الکاف

٤٦ پتك کسرِ با ایله بیوك چکوج ومطرقه معناسنه[p]در (497) نخست اندر آمد بگرزِ گران ، همی کوفت چون پتكِ آهنگران ،

مع الکاف الفارسی

٤٧ پالهنگ یولار وچلبر معناسنه در[s] (498) بشد بر پیِ میش وتیغی بچنگ ، گرفته بدست دگر پالهنگ ،

٤٨ پشنگ فتحِ بایله پدرِ افراسیابدر ابن زادشم بن تور بن[t] فریدوندر (499) چو بشنید سالارِ ترکان پشنگ ، چنان خواست کاید بایران بجنگ ، — وافراسیابڭ[u] اوغلیدر که شیده لقبیله مشهوردر وحذفِ نون ایله دخی لغتدر (500) گزین کرد آندم چپش را پشنگ ، که او داشتی زورِ جنگِ[v] نهنگ ، پشگ بود نامش پدر شیده خواند ، که شیده بخورشیدِ تابنده ماند ،

٤٩ پنگ فتحِ با وسکونِ نونله تابوت قپاغیدر که ترکیده انڭ مثلینه گپَنْك دنور (501) سرِ پنگِ تابوت کردند سخت ، شد آن بارور خسروانی درخت ، وله[w] (502) کزین پنگِ تابوت سر بر گشای ، تنِ کشته از دور مارا نمای ، وله[w] (503) چو شد پنگ نزدیكِ تختش فراز ، بپرسید ودید وببردش نماز ، وله[w] (504) سرِ پنگِ تابوت کردند خشك ، بدبق وبقیر وبموم وبمشك ،

مع اللّام

٥٠ پول جِسْر وکوپریدر حذفِ واو ایله پُل دخی دنور (505) یکی پولِ دیگر بباید زدن ، شدن را یکی راه وباز آمدن ، [*w]

٥١ پهل فتحِ با وسکونِ هایله حَشَم وتوابع وخاصّه معناسنه‌در (506) یکی هفته بودند با سوگ ودرد ، سرِ هفته پَهْل وسپه گرد کرد ،

o) وچکننمش V — p) om. V — q) V 31 — r) مصدردر V — s) om. L — t) L 34 v. — u) add. بر V — v) روزجنك LV — w) addidi — *w) V 31 v.

مع الميم

٥٢ پيلسم كسرِ با وفتحِ سين ايله بر مشهور مبارزِ تورانيدر رستم انى قتل ايلدى (507) بيامد زقلبِ سپه پيلْسَمَ ، دلش پر زخون بود وچهره دژم ،

مع النّون

٥٣ پرداختن حذفِ الف دخى لغتدر مستقبلاتنده خا زايه تبديل اولنور بر قاچ معناسى واردر برى خالى وبوش ايلمك معناسنه متعدّى ولازم كلور (508) يكى چاره بايد كنون ساختن ، دل وجانم از رنج پَرْداختن ، وله[x] (509) بياراست روىِ زمين را بداد ، چو پَرْدَخْت ازان تاج بر سر نهاد ، — وبرى *دوزمك وآراسته ايتمك[y] معناسنه نته كه رودكى بيورر (510) بهشت آيين سرايى را بپرداخت ، زهر گونه درو تمثالها ساخت ، مجازا رونق وجلا ويرمك وتمام ايتمك معناسنه ده كلور — وبرى بر نسنه ايله مشغول ومقيّد اولمق معناسنه نته كه خلّاق المعانى بيورر (511) چو پنبه‌زارِ بناگوش بشكُفيد ترا ، زگوش پنبه برون كن بكارِ حق پرداز ،

٥٤ پژمان فتحِ با وسكونِ زاء فارسى ايله غمناك ومحزون معناسنه‌در (512) بكشتى درون زار وگريان شديم ، بجان وتنِ خويش پژْمان شديم ،

٥٥ پشن فتحتين ايله بر مكان اسميدر كه طوسِ نودر ايله افراسياب مابيننده محاربه وقتال اولنمشدر گودرزڭ اكثرِ اولادى اول جنگده هلاك اولدى (513) كنون تا بيامد زجنگ پشَن ، ازان كشتن ورزمگاهِ گشن ، — اول جنگه جنگِ پشن وجنگِ لاون دخى دينور گيوِ گودرزڭ[z] انده دلاورلكى مشهوردر[a] (514) مژگانت همى گذر كند از جوشن ، مانندِ سنانِ گيو در جنگِ پشن ،

٥٦ پشين فتحِ با ايله كيقبادڭ اوچنجى اوغلى وكيكاوسڭ كوچك برادرى در[b] ولهراسب پدريدر (515) پشين بود از تخمهٔ كيقباد ، خردمند شاهى دلش پر زداد ،

٥٧ پرنان فتحِ با وسكونِ رايله اَتمك الاجليجق قالبدر كه اتمك يوزينى خير ايكن انكله بصوب منقّش ايدرلر (516) تنت را به نيزه چو پَرْنان كنم ، ستاره همى بر تو بريان[c] كنم ،

٥٨ پروان فتحِ با وسكونِ رايله غزنين شهرنه قريب بر شهردر (517) بدو گفت كاى نام‌بردارِ هند ، زپرْوان بفرمانِ تو تا بسند ،

٥٩ پرستيدن خدمت واطاعت معناسنه‌در پرستارده شرح اولندى[d] (518) خنك شهرِ ايران كه تختِ ترا ، پرستد وبيدار بختِ[e] ترا ، وله[x] (519) پرستيدنِ شهرياران همان ، از امروز تا روزِ پيشين زمان ،

x) addidi — y) ∽ V; L 35 — z) om. ڭ V — a) V 32 — b) om. L — c) sic LV — d) cf. s. § 29 — e) L 35 v. —

٦٠ پرنيان فتحِ بايله نرم وباريك حريرِ منقّش‌در بى‌نقش اولانه پرند دنور (520) دلش زان سخن پر زتيمار شد ، همه پَرْنيان بر تنش خار شد ،

٦١ پيلتن فيل كوده‌لى ديمكدر اكثر رستمڭ لقبيدر (521) سپه را سوى زابلستان كشيد ، ابا پيلتن سوىِ دستان كشيد ،

٦٢ پيران افراسياب وزيرى وباش سپهسالارى‌در پدرينڭ اسمى ويسه‌در (522) به پيرانِ ويسه چنين گفت شاه ، كه گفتم بياور زهر سو سپاه ،

٦٣ پهلوان سكونِ لام ايله شجيع ودلير معناسنه‌در اصلده پهل ايله وان‌دن مركّبدر پهل حَشَم وخاصّه معناسنه‌در نته كه عنقريب ذكر اولندى[f] ووان حافظ وناظر معناسنه‌در واو بادن بدلدر مجموعى قائد الجيش وسرلشكر معناسنه‌در (523) مرا شاه داد اين درفشِ سياه ، همان پهلوانى وتخت وكلاه ، وله[g] (524) تو گر پهلوانى زقلبِ سپاه ، چرا آمدستى بدين رزمگاه ،

٦٤ پهلوانِ جهان باش سردار وباش سپهسالار ديمكدر جهان پهلوان دخى دنور حالا عجمده بو منصبده اولانه امير الامراء دنور رستم كيقباد عصرندن كيخسرو وفاتنه‌دك[h] جهان پهلوان ايدى (525) كسى گر بود پهلوانِ جهان ، ميانِ سپر در نماند نهان ،

مع الواو

٦٥ پهلو فتحِ لام ايله ايكى معناسى واردر برى شجيع ومردِ بزرگ وضابط معناسنه‌در (526) بفرمود تا گرزِ سامِ سوار ، بيارند زى پَهْلَوِ نامدار ، وله (527) چو شب تيره شد پهلوِ پيشبين ، بر آراست با شاهِ ايران زمين ، وله (528) فريبرز باشد سپهبد براه ، چو رستم بوَد پهلوِ كينه‌خواه ، وله (529) زگردانِ پهلومنش چند مرد ، كه آورد[i] سازند روزِ نبرد ، — معناى ثانى بش شهره اطلاق اولنور برى اصفهاندر[k] برى رَىْ[l] برى همدان[l] برى نهاوند[m] وبرى آذربايجاندر (530) همى بود تا يك زمان شهريار ، زپهلَو برون شد زبهرِ شكار ، وله (531) بدان كوه سر خويشِ كيخسروست ، كه يك موىِ او بهتر از پهلوست ، وله (532) بفرمود تا قارنِ جنگجوى ، زپهلو بدشت اندر آورد روى ، زبانِ پهلوى بوڭا منسوبدر معرّبى فَهْله در — معلوم اوله كه زبانِ فارسى بش قسمدر برى پهلويدر پادشاهلره[n] مخصوص ايدى مجلسلرنده بونكله تكلّم ايدرلردى[o] — وبرى زبانِ پارسى در[p] كه شيراز واطرافى لسانيدر — وبرى زبانِ دَريدر اهلِ مداين واطرافى لغتيدر پادشاهلرڭ[n] قپولرنده انكله تكلّم اولنوردى ولهذا دَره منسوبدر بعض كتبِ لغتده مذكوردر كه بهمن بن اسفنديار عصرنده اطرافِ عالمدن درگاهنه طوايفِ امم كلور ايدى برى برينڭ لسانن[q] بلمك ايله بهمن دانشمندلره امر ايلدى كه

f) cf. s. § 51; V 32 v. — g) addidi — h) عصرندن تا كه وفاتنه V; quae in L leguntur, ex عصرندن تا كى mutata sunt — i) L 36 — k) add. و V — l) add. در و V — m) add. در V — n) شهلـ... V — o) V 33 — p) om. L; فارسى V — q) لسانتى V —

لسانِ پارسیدن بر لغت وضع ایدوب دری ایله تسمیه اولنه وحکم ایلدی که جیعِ ممالکده انکله تکلّم ایده‌لر جهانیانه بو وضع خوش اولمغله مرورِ ایّام ایله پاکیزه ومنقّح[r] اولدی — وبری خوزیّه‌در خوزستان واطرافی لغتیدر ملوك واشراف خارجِ شهرده ومواضعِ استفراغ وحمّامده انکله تکلّم ایدرلردی — وبری دخی سُریانیدر سورستانه منسوبدر سوادِ عراقدن عبارتدر که انلره نبطَ دینور خواصِّ ملوك وارباب مصالح ودعاوی انکله تکلّم ایدرلردی وضعی تملّق وخوش آمده مبنی‌در — زبانِ پهلوی دیدکلری کبی زبانِ پهلوانی دخی دینور (533) گشاده زبان وجوانیت هست ، سخن گفتنِ پهلوانیت هست ،[s] وله (534) اگر پهلوانی ندانی زبان ، بتازی تو اروند را دجله خوان ، وله (535) سیاوش غمی گشت از ایرانیان ، سخن گفت با پهلوانی زبان ، الف ونون مبالغهٔ نسبت ایچوندر کیانی وخسروانی دیدکلری کبی ، امورِ عظیمه واشیاء نفیسه که شاهانه واکابرانه اوله اکا دخی پهلوانی دینور کیانی وخسروانی دیدکلری کبی (536) یکی پهلوانی نهادند خوان ، نشستند بر خوانِ او فرّخان ، وله (537) هنرهایِ رستم بنای وبرود ،[t] بگفتند بر پهلوانی سرود ، بونده پهلوی دخی دنور نته که سیاوش ماتمنده بیورر (538) چو نزدیکئ شهرِ ایران رسید ، همه جامهٔ پهلوی بر درید ،

۶۶ **پیغو** فتح با وسکونِ یا وفتحِ غینِ معجمه ایله زیر باده بر عظیم شهردر یاقوت انده اولور وعند البعض اوّل ولایتك پادشاهی اسیدر پادشاهِ رومه وعجمه قیصر و کسری دیدکلری کبی[u] ، (539) کرا[v] کرد کش نیزه اندر نهاد ، بران نرّه دیوانِ پَیْغُونژاد ، وله (540) همه ایرجی‌زاده وپهلوی ، نه افراسیابی ونه پیغوی ،[x] وله (541) بدادندش آن نامهٔ خسروی ، نبشته بدو در خطِ پیغوی ،[x]

۶۷ **پرو** فتح با وسکونِ رایله کنش وآفتاب[r]در (542) ببالایِ تو در چمن سرو نیست ، چو رخسارِ تو تابشِ پَرْو نیست ، —[x]اولکر وپروین معناسنه‌ده کلور شمسِ فخری بیورر[y] (543) فروغِ رایِ منیرش اگر جهد در باغ ، بجایِ خوشه زتاکش همی بر آید پرو ،[x]

مع الهاء

۶۸ **پژمایه** سکونِ زاء فارسی ایله فریدون طفل ایکن سودی ایله پرورده اولدوغی صو صغرینك اسیدر (544) یکی گاو کش نام پژْمایه بود ، زگاوان ورا برترین پایه بود ، وکسرِ باء عربی وسکونِ[z] راء مهمله ایله دخی مضبوطدر اوّل جاموسه بزمایون[x]دخی دنور فتحِ[x] با و[a] زاء عربیّین ایله وراء مهمله ایله دخی مرویدر نته که شمسِ فخری بیورر (545) تو رستمی وفریدون وبارگیرِ ترا ، زاحترام بخوانند رخش وبرمایون[*a] ،

r) ں V — s) L 36 v. — t) V 33 v. — u) om. L — v) کوا V, sed quomodo primum miçra' legendum sit, eruere non potui — x-x) om. V — y) addidi — z) و V — a) L 37 — *a) بزم LV —

۶۹ **پنجه** معروف — ودمردن بش برمق بر چنگالدر اوزون نیزه‌یه بغلیوب[b] حصار طشره‌سنده اولانی انکله حصاره چکرلر (546) گروهی زآهنگران رنجه کرد ، زپولاد بر هر سوِی پَنْجه کرد ، —[c]وضمّ با وجیمِ فارسی ایله پیشانی معناسنه شمسِ فخری بیورر[d] (547) آن خسروی که سرخ زخونِ عدوش کرد[e] ، سلطانِ نوبهاری پیکانِ غنْچه‌را ، بر آستانِ درگهِ شاهِ جهان‌پناه ، سایند مهر وماه شب وروز پُنْچه[f]را ، شاعر دخی دیمشدر (548) به تیغ طرّه ببرّد زپنچهٔ[f] خاتون ، بگرز پست کند تاج بر سرِ چیپال ،[c]

۷۰ **پیشگاه** صدرِ خانه‌در (549) یکی خوانِ زرّین بفرمود شاه ، که بنهاد گنجور در پیشگاه ، مجازا صدرده اوتورانه دخی اطلاق اولنور[g] هر کسك رتبه‌سنه کوره تفسیر اولنور بو بیتده صاحبِ تخت ومسند معناسنه‌در منوچهردن عبارتدر (550) ازان پس بدخمه سپردند شاه ، تو گفتی نبد نامور پیشگاه ، وله (551) ترا در سرندیب شاهی دهم ، بهند اندرت پیشگاهی دهم ،

۷۱ **پایگاه** مرتبه ومنزلت[h] معناسنه‌در (552) یکی کام خواهم زپیروز شاه ، وگرچه مرا نیست این پایگاه ، — آخر واصطبل[i] معناسنه ده کلور (553) وزان روی چون رخش خسته برفت ، سوِی پایگه می خرامید تفت ، — ونردبان پایه‌سی وصدرِ مجلس وآبخانه معناسنه ده کلور ،

۷۲ **پذیره** ایلرو وارمق واستقبال معناسنه اسمدر پذیره شدن مصدریدر (554) اگر لشکرِ ما پَذیره شوند ، سوارانِ بدخواه چیره شوند ، — وپذیرفتن‌دن اسم دخی کلور قبول معناسنه ،

۷۳ **پیغوله**[j] بوجق وکوشه[h]در (555) به پَیْغولهٔ خیزم اندر جهان ، مگر[k] خود بزودی سر آید زمان ،

۷۴ **پیغله** مثله (556) کنم هرچه دارم بر ایشان یله ، گزینم زگیتی یکی پَیْغَله ،

۷۵ **پناه** ملجأ ومأوی[l] معناسنه پناهیدن‌دن اسمدر پناهیدن التجا وصغنمق معناسنه واندن فعلِ امر دخی کلور (557) زهر بد بزال وبرستم پَناه ، که پشتِ سپاهند وزیبایِ گاه ، واسمِ مصدر دخی کلور (558) بیزدان گرفتند هر دو پناه ، همان دلشده ماه وهم پیشگاه ، بونده پیشگاه مهراب شاهدن عبارتدر ،

۷۶ **پده** ضمّ بایله میوه‌دار اولمین درختدر (559) همه ریگ وگز بود وچوبِ پُده ، جهان چون سیه دیگ تاری شده ،[m] — حرّاق وقاو معناسنه ده کلور نته که شمسِ فخری بیورر (560) خسروِ اعظم جمالِ دنیی ودین آنکه هست ، آتشِ تیغ ورا جان وتنِ اعدا پده ،

۷۷ **پوده** مثله بو بیتده قوجامش وقاو کبی قوریمش کهنه‌سال معناسنه‌در (561) چو فرزند پذرفت سوِی پدر ، تو اندوهِ این چوبِ پوده مخور ،

b) بغلنوب V — c-c) om. V — d) addidi — e) کنل L! — f) ≠ L — g) V 34 — h) ں V — i) آخور واصطبل V — j) L 37 v. — k) وکر V — l) om. V — m) V 34 v. —

۷۸ **پیغاره** فتح با ایله طعنه وسرزنش معناسنه‌در (562) نه پَیْغاره باید کشیدن مرا ، نه زهرِ سخنها چشیدن مرا ،

۷۹ **پالوده** سوزلش ومصفّا معناسنه‌در پـــالودن مصدری[n] در سوزمك وتصفیه معناسنه (563) چو آن شاه پالوده گشت از بدی ، بتابید ازو فرّهٔ ایزدی ،

۸۰ **پرستنده** خدمتکار ومطیع وعابد معناسنه‌در پرستارده شرح اولندی[o] (564) وگر نه یکی بُد پرستنده مرد ، نه با گنج ولشکر نه با دار وبرد ، — وخادمه وجاریه معناسنه ده کلور پرستار کبی (565) پرستندهٔ خوب‌رخ یافتند ، پر از خندهٔ لب هر دو بشتافتند ،

۸۱ **پیسه** الاجه وایکی رنکلو[p] ذو الوجهین معناسنه‌در پیس بَرَص مرضی‌در صاحبنه دخی اطلاق اولنور هاء نسبیّه ایله مرکّب اولیجق مذکور معنایه[q] اولور (566) بزرگان که از تخمهٔ ویسه اند ، دورویند وبا هر کسی پیسه اند ،

۸۲ **پیوسته** پیوستن‌دن اسم مفعولدر موصول معناسنه پیوستن بر نسنه‌یی بر نسنه‌یه وصل وربط ایتمکدر (567) تو با او چو پَیْوَستهٔ خون شوی ، ازین مایه هر دم بافزون شوی ، وعلاقه ورابطه معناسنه ده کلور (568) بویژه که پیوستهٔ خون بود ، چو از دور بیند ترا چون بود ،[r] خون بو ایکی بیتده خِصلق وقرابت[s] معناسنه‌در ،

مع اليا

۸۳ **پوی پوی** سرعت وعجله معناسنه‌در پوییدن‌دن مأخوذدر (569) همه پیشِ من جنگجوی آمدند ، چنان خیره وپوی پوی آمدند ،

۸۴ **پر وپای** قدرت وطاقتدن کنایتدر پای وپر کبی[t] (570) چو این چار گوهر بجای آورد ، دلاور شود پَرّ وپای آورد ،

۸۵ **پیغوی** زبانِ ترکی[u] وخطِ ترکی وپیغو شهرنه منسوب نسنه پیغوده شرح اولندی (571) نوشت اندر آن نامهٔ خسروی ، نکو آفرینی بخطْ[v] پَیْغَوی ،

۸۶ **پوشیده‌روی** قاری وعورتدن کنایه‌در عربیده مخدّرة معناسنه (572) برفتند پوشیده‌رویان دو خیل ، عماری یکی در میان با جُلیل ،[x]

۸۷ **پیوستگی** وصل ومقاربت معناسنه‌در (573) بخون نیز پیوستگی ساختم ، دل از کارِ ایران بپرداختم ، — وبدنه ارتباطِ صحّت وعافیت معناسنه ده کلور (574) ببینی همان گاه پیوستگی ، بران سان که بینی نبد خستگی ،

۸۸ **پای** معروف — وپاییدن‌دن فعلِ امر ده کلور پاییدن التی معناسی واردر بری کویمك واکلنمك که عربیده انتظار وتربّص معناسنه‌در (575) تو امروز پیش صف اندر مپای ، یك

n) مصدر V — o) cf. s. § 29 — p) یوزلو V; L 38 — q) معنای مذکوره V — r) V 35 — s) ∽ V — t) cf. s. § 23 — u) ترکستانی V — v) sic LV; cf. s. § 66 — x) totum § om. V —

امروز وفردا[y] مکن رزم رای ، — ثانی[z] اایاغ ایله بصمق وچِغْنَمق[a] معناسنه‌در نته که لطیفی بیورر (576) بپایید پایِ مرا ناگهان ، برمزی که در پی بپایی[b] نهان ، — ثالث[z] ایاغ ایله دپمك معناسنه نته که لطیفی بیورر (577) هر که در پیش آیدش بر می جهد دندان زند ، هر که در پس می رود می‌پاید ودندان کند ، — رابع قیام واستقلال معناسنه‌در نته که ینه لطیفی بیورر[c] (578) جوهرم گر بخویشتن پایم ، عَرَضم گر بدیگری پایم ، — خامس بقاء معناسنه‌در که حالتِ واحده اوزرینه ثباتدر که مسعودِ سعد بیورر (579) بملكِ خویش بناز وبعدلِ خود بر خور ، بکام ودولت[d] پای وبعزّ وحشمت پای ، — سادس ضبط وحفظ معناسنه‌در (580) زبانرا بپای از بداندیش ودوست ، که نزدیکتر دشمنِ سرّت[e] اوست ،

۸۹ **پی** *اثر وایزدر[f] — پای‌دن مخفّف *دخی کلور[g] ایاغ معناسنه (581) چو این راهِ دشوار واین کوهسار ، بزیرِ پیِ اسبِ من شد سپار ، — وتمل و اساس[h] معناسنه ده کلور (582) چو بالایِ او گشت بسیار شاخ ، پی افگند گِردش یکی خوب کاخ ، پای دخی مجازا تمل واساس[h] معناسنه کلور نته که سعدی بیورر (583) پادشاهی که طرحِ ظلم افگند ، پایِ دیوارِ ملك خویش بکند ،

باب التّاء

۱ حرفِ **تا** ضمیر مخاطبدر ما قبلی مفتوح اولور تسکینی شعره مخصوص‌در (584) خرد بهتر از هر چه ایزدْت داد ، ستایش خرد را به از راهِ داد ،

مع الالف

۲ **تا** اسم‌در وحرف[i] ، قسم اوّل قات معناسنه‌در که عربیده طاق دنور یکتا ودوتا کبی آخرینه گاه بر یا زیاده اولنور[k] توصّلِ وصفیّت واضافت ایچون نته که سعدی بیورر (585) پشتِ دوتایِ فلك راست شد از خرّمی ، تا چو تو فرزند زاد مادرِ ایّام را ، وگاه ها زیاده اولنور[k] مدِّ صوت[l] ایچون یا قافیه ایچون وهر کلمه‌نك که آخری الف‌در حالی بویله‌در نته که انوری بیورر (586) شعلهٔ صبحِ روزگارِ دورنگ ، در زد آتش بآسمانِ دوتاه ، — وقسم ثانی یدی معناسی واردر بری ابتداء غایت ایچون[m] (587) زهفصد همانا فزونست سال ، که تا من جدا گشتم از پشتِ زال ، — ثانی تعجّب ایچون کلور آیا معناسنه (588) بنزد دز آمد خروشان سپاه ، که تا این خروش از کجا وچراه ، — ثالث تعلیل ایچون کلور حتّی ولامِ جارّه معناسنه (589) بفرمود تا رخش را زین کنند ، دم اندر دَمِ نایِ رویین کنند ، — رابع انتهاء غایت ایچون کلور *الی معناسنه[f] وبو مشهوردر — خامس تأکید ایچون کلور البتّه وزنهار

y) L 38 v. — z) وڈ V — a) چکنمك V — b) Ḥalîmium et Fh. Šu'ûrî secutus scripsi pro برمزی LV — c) V 35 v. — d) om. و L — e) posui pro سیرت LVŠu'., auctore Ḥal., qui versum Asadio attribuit — f) om. V — g) در V — h) ∽ V — i) add. در V — k) اولور V — l) L 39 — m) V 36 —

معناسنه نته که سعدی بیورر (590) ای که شخصِ منت حقیر نمود ، تا درشتی هنر نپنداری — سادس استمرار ایچون کلور مادام معناسنه نته که ینه سعدی بیورر (591) اقلیمِ پارس را غم از آسیبِ دهر نیست ، تا برسرش بود چو تویی سایهٔ خدای ، — سابع اَنِ مصدریّه مقامنده[n] اولان که معناسنه کلور نته که شاعر دیمشدر[*n] (592) لقب از عرفِ عامّه تاجِ دین داشت ، غلط کردم ندانم تا چه دین داشت ،

مع الباء

٣ **تاب** دورت معناسی واردر بری طاقت معناسنه (593) ترا تابِ آن نه که جنگ آوری ، مکن جنگ ویکسو نِه این داوری ، — وبری ماه وآفتابک[o] ضیاسی ولمعانی فروغ معناسنه — وبری قِورم ویوروشق معناسنه که اپیده وصاچده اولور — وبری حرارت معناسنه بو معانی تابیدن‌دن مأخوذدر — تابیدن مجازا یوز چورمك واعراض ایتمك معناسنه ده کلور ،

مع التّاء

٤ **توخت** توختن‌دن فعلِ ماضی‌در از از جمع ایلمك وقَزَنَق[p] واوِدَمك والمق معناسنه امّا معنای ثالث کینه مخصوص در[q] (594) یکایك همه وامِ کین توختیم ، همه شهرِ آبادِ او سوختیم ،[r]

٥ **تخت** معروف — وتخته معناسنه ده کلور (595) ببردند بسیار باهو وتخت ، نهادند بر تخت زیبا درخت ،

٦ **تفت** اسّی وقزمش معناسنه‌در تفتن‌دن مأخوذدر اصلی تافتن در (596) همه ریگِ تَفْتست با خاك وشخ ، برو نگذرد مرغ ومور وملخ ، — وزود وتیز معناسنه *ده کلور[s] (597) زنزدیكِ گودرزِ کشواد تفت ، سواری بنزدِ فریبرز رفت ،

٧ **تیرست** علی وزنِ بِفْرِسْت عددر اوچ یوز معناسنه (598) بر اورده یکسر زسنگِ رخام ، درازا وپهناش تیرِسْت گام ،

مع الجیم

٨ **ترفنج** علی وزنِ دُرْ سَنْج اینجه وطار وصرپ یولدر ،

٩ **تاراج** یغما ونهب معناسنه‌در (599) بکردیم تاراجِ گنج وبنه ، بایران نه هشتیم جز درمنه ،[t]

مع لدّال

١٠ **ترفند** علی وزنِ فرزند مکر وحیله معناسنه‌در (600) زتَرْفَنْد بسیار وبیهوده چند ، بگرزِ گران آرمت زیرِ بند ،

---

n) om. V — *n) بیورر V — o) آفتاب وماهك V — p) L 39 v. — q) دکلدر L; cf. s. v. توختن — r) V 36 v. — s) در L — t) versum om. V —

١١ **تند** ضمّ تایله معروف — وطاغك سِوری باشی حرف الجبل معناسنه دخی[u] کلور (601) تو با شاه بر شو ببالایِ تُنْد ، زبیران ولشکر مشو هیچ کند ،

مع الذّال المعجمة

١٢ **توفید** توفیدن‌دن فعلِ ماضی‌در یَکْصِلَمَق معناسنه[v] حمّامده وطاغده آواز عکسیدر نون ایله دخی[u] مرویدر (602) زبانگ تبیره میانِ سپهر ، بتوفید کوه وبیفگند[w] مهر ، وله (603) بتوفید دشت وبر آمد خروش ، تو گفتی همی کر کند نعره گوش ،

١٣ **تازید** تازیدن‌دن فعلِ ماضی‌در یَلْدی یوکردی معناسنه (604) چو بشنید بیرون ازانجا برفت ، سوی چارهٔ خویش تازید تفت ،[x]

مع الرّاء

١٤ **تار** دورت معناسی واردر بری تیل معناسنه‌در مثلا[y] ابریشم تَلی[z] — وبری مظلم وتاریك معناسنه‌در (605) شبِ تار بود وچو قطران سیاه ، نه پروین بدیدار بود ونه ماه ، — وبری پود مقابلی ارش واوزنلق معناسنه‌در (606) تنِ زال سیمرغ بدرود کرد ، ازو تار از خویشتن پود کرد ، — وبری باشك دپه‌سی معناسنه‌در (607) زدن مرد را تیغ بر تارِ خویش ، بِه از باز گشتن زگفتارِ خویش ،

١٥ **تیر** اون معنایه کلور بری اوق معناسنه در[y] — ثانی سبعهٔ سیّاره‌دن عطارد معناسنه‌در (608) شبی چون شبه روی شسته بقیر ، نه بهرام پیدا نه کیوان نه تیر ، — ثالث حصّه ونصیب معناسنه‌در (609) نه گهواره دیدم نه پستانِ شیر ، نه از هیچ خوشی[*z] مرا بهره تیر ، وله (610) ترا تیر از تیر فیروزی است ، درین پادشاهی ترا روزی است ، تیرِ ثانی عطارددر — رابع *کشتی و[a] کمی دِرَکی‌در (611) سرِ بادبان تیر بر گاشتی ، خَله پیشِ ملّاح بگذاشتی ، — خامس دلیل وقلاوز معناسنه‌در — سادس تیره وبولانق معناسنه‌در مظلم معناسنه اولمق مجازدر — سابع فرسِ قدیمده رابع[*a] شهورِ سنه‌در وتأریخ جلالیده اوّلِ شهورِ صیف‌در — ثامن خزان وخریف فصلیدر — تاسع هر ایـك اون اوچنجی کونیدر تیر ماهده واقع اولدقده مجوس یانده بیرام اولور وبو بیرامه تیرگان دخی دیرلر منوچهر ایله افراسیاب شهرِ آملدن ماوراءالنّهر سمتنه بر اوق اتمینه‌دك سرحد وسنور ایتمکه صلح ایتدکلری کونه منسوبدر — عاشر هر اوزون ویوغون دِرَكدر[b] کرك سقفده اولسون کرك مِعْصَره‌لرده اولسون ،

١٦ **تیمار**[c] حزن واندوه معناسنه‌در (612) چو بهرام بشنید گفتارِ او ، [d] دلش گشت پیچان زتیمارِ او ، اصلی تیم ایله آردن مرکّبدر تیم حُزن واندوه معناسنه‌در گفتار وپرستار قبیلندن

---

u) ده V — v) add. که V — w) sic LV — x) L 40 — y) om. V — z) add. کبی V 37 — *z) خویشی L — a) om. L — *a) سابع LV! — b) add. که L — c) L 40 v. — d) V 37 v. —

در[e] شاعر بيورر (613) من زتيمِ تو بتيمار گرفتار شدم ، تو بتيمار مهلِ باز به تيم آر مرا ، — تيم[f] كاروان‌سراى* ومطلق خانه وسراى[g] معناسنه ده كلور نته كه شيخ عطّار بيورر (614) سالى بگذشت كاندرين تيمارم ، تا دستِ تو گيرم وسوى تيم آرم ، وآخرِ بيتِ اوّلده دخى[e] تيم بو معنايه‌در ،

١٧ تشوير خجالت وشرم معناسنه‌در (615) كه پاداشِ نيكى هر آنكس كه كرد ، نبايد بفرجام تشوير خورد ، وله (616) پر آژنگ وتشوير شد مادرش ، زگفته پشيمانى آمد برش ،

١٨ تندر ضمِّ تا وسكونِ نون[h] وفتحِ دالله رعد وكورلدى معناسنه‌در (617) بر آورد بيژن چو تُنْدَر خروش ، عمودِ گران برنهاده بدوش ،

١٩ تور تورج دخى دينور فريدون اوغليدر كه ماوراءالنّهردن چين وماچينه‌دك انك حصّه‌سيدر برادرى سلم ايله اتّفاق ايدوب ايرجى قتل ايتديلر ايرجك قزى اوغلى منوچهر تور ايله سلمى قتل ايلدى (618) بسى كرد ياد از نيا زادشم ، هم از تور بر زد يكى تيز دم ، وترك نسلنه[i] واتباعنه توران وتورانيان دينور (619) وزان پس زمرگِ منوچهرِ شاه ، بشد آگهى تا بتوران سپاه ، واول ولايته دخى تور دنور نته كه مير معزّى بيورر (620) گر كينِ تو بگذرد سوى هند ، ور خشم تو ره برد سوى تور ، اكثر توران زمين دنور ، وتور لغتِ فرسده دلبرِ هر جايى معناسنه‌در نتَه كه[k] حكيم قطران بيورر (621) هيچ توريرا نفرمايد فلك پيكارِ تو ، ور بفرمايد شود چون مردمِ مستورِ تو ، — وايرج قزينك[l] اسمى دخى توردر كه منوچهر بر قَول ايله اندن حاصل اولدى ،

٢٠ تيزوير ايو قوّتِ حافظه‌سى اولان كمسنه‌در وير كسرِ واو ايله قوّتِ حافظه‌در انشا الله محلنده ذكر اولنور (622) گرفتند پس موبدى تيزوير ، سخن‌گوى ودانادل ويادگير ، وله (623) همان بچّهٔ شير ناخورده سير ، شناسد همان موبد تيزوير ،

٢١ تار وتور تار تاريك معناسنه در[e] وتور اتباع قبيلندندر (624) بهنذر[m] چنين گفت بهرام گور ، كه اكنون چو شد روزِ ما تار وتور ،

٢٢ تخوار ضمِّ تا وواوِ رسمى ايله پادشاهِ دهستان‌در كه افراسياب طرفندن كيخسروه مبارز اولدى (625) چو پرسى زگردانِ گردنكشان ، تُخوارِ دلاور بگويد نشان ،

٢٣ تبار صوى واصلِ مردم معناسنه‌در (626) چو اندر تَبارش بزرگى نبود ، نيارست نامِ بـزرگى شنود ،

مع الزّاء

٢٤ توز توختن‌دن فعلِ امر واسمِ فاعلدر توختن قَزَنمق معناسنه‌در قزنمقده طلب اولمغله مجازا طلب معناسنه ده كلور (627) بدان خنجرِ آبگون نيوسوز ، چو شيرِ ژيان با يلان رزم‌توز ، —

e) om. L — f) add. خانه و V — g) om. V — h) add. ايله V — i) نسل V — k) V 38; L in marg. add. مطلب — l) L 41 — m) بميدان LV! —

وياىْ توزى معناسنه ده كلور اسمِ جامددر (628) همى از لبت شير بويد هنوز ، كه زد بر كمانِ تو از جنگ توز ،

٢٥ تنديار سريع الحركه معناسنه‌در* كه انشاء الله محلّنده شرح[n] اولنور (629) نشست از برِ بارهٔ تُنْدِيار ، همى رفت با وى بسى رزم‌ساز ،

مع الشّين

٢٦ تش فتح وضمّ ايله بيوك بالته ونجّار كَسَرى معناسنه‌در (630) جز[o] اين بشنوى دل زغم باز[p] كش ، مزن بر جگر بر زتيمار تَش ،

٢٧ تركش بَلِـكِكْ[q] اوق طوران يانيدر[r] كيش دخى دنور اصلى تيركش‌در (631) چو سيراب شد سازِ نخچير كرد ، كمر بست وتَرْكَش پر از تير كرد ،

٢٨ توش زور وقوّت معناسنه‌در (632) بزين اندر از زخم بيهوش گشت ، زاسب اندر افتاد وبى‌توش گشت ،[s] وله (633) پسِ پشتِ او اشكنِ تيزهوش ، كه با راى ودل بود وبا تاو وتوش ، — بصيرت معناسنه ده كلور (634) پراگنده شد دانش وتوشِ من ، ببند اندر آمد سر وگوشِ من ، وله (635) تو خود زين منديش وباز آ بهوش ، چه گفت آن خردمندِ بسيارتوش ،

مع الغين

٢٩ تيغ اوج معناسى واردر برى قلجدر كرك بر يوزلو اوله كرك ايكى يوزلو اوله — وبرى طاغ دپه‌سيده (636) بيفتاد بيژن جدا گشت ازوى ، سوى تيغ با تيغ بنهاد روى ، — وبرى روشنايى وشعاع[t] معناسنه‌در (637) چو مهر آورد سوىِ خاور گريغ ، هم از باختر بر زند باز تيغ ،

مع الفاء

٣٠ توف ضمِّ تا[u] ايله ينقودر كه *طاغلو وحماملو اولور[v] صدا معناسنه توفيدن مصدريدر (638) زرخمِ تبرزين وزخمِ يلان ، زكُه توف باز آمدى در زمان ،

مع القاف

٣١ تتق ايكى تا ضمّيله پرده وستر[t] معناسنه‌در (639) بر آمد چو زرّين سير از اُفُق ، زانجم بيفشاند گردون تُتُق ،

مع الكاف

٣٢ تارك باشك دپه‌سى ميان‌سر معناسنه‌در اصلده كاف تصغير ايچوندر (640) شمارا زپيمان شكستن چه باك ، گر او ريخت بر تارك خويش خاك ،

٣٣ ترك ضمِّ تا ايله توران زمين اهلنه اطلاق اولنور ،

n) يآز ان شاء الله محلنده ذكر V — o) sic L; totum § om. V — p) بار L — q) sic L; بلّكك V: quae vox quum in lexicis desit, nescio quid scribam — r) V 38 v. — s) L 41 v. — t) ى V — u) om. L — v) haec verba post معناسنه ponit V —

مع الكاف الفارسی

۳۴ **ترگ** فتحِ تا ایله تولغه[w]در که خُود ومِغْفَر دخی دنور امّا کافِ عربیله مشهوردر[x] (641) مرا تخت زین باشد وتاج ترگ ، قبا جوشن ودل نهاده بمرگ ، وله (642) بدان ای برادر که تن مرگ راست ، سرِ نامور سودنِ ترگ راست ،

۳۵ **تگ** اسمِ مصدردر سکرتمك ودویدن[y] معناسنه تگیدن مصدریدر بو دخی کافِ عربیله مشهوردر (643) همی رفت پیش اندرون چار سگ ، سگانی که گیرند[z] آهو بتگ ، — وقعر ودیب معناسنه ده کلور ،

۳۶ **تگرگ** کافِ اوّل دخی فارسیدر طولو معناسنه‌در که کوکدن یغَر (644) همی تیر بارید همچون تگرگ ، بران اسپرِ گرگ بر خود وترگ ،

۳۷ **ترنگاترنگ** پی در پی یای کریشنَك وامثالینگ چِکرمسی وآوازیدر ترنگ علی وزنِ خدنگ* چِکلمك ویای کریشی[a] اوتمك[b] معناسنه اسمِ صَوت‌در (645) بغز اندر افتد تَرَنْگاتَرَنْـگ ، هوا پر شد از نالهٔ بوق وزنگ ،

۳۸ **تنگ** بش معناسی واردر بری ضیّق وطار معناسنه — وبری یوکگ بر طرفی معناسنه[a] که ترکیده دَنْك دنور — وبری اتگ وقاترگ قولانی معناسنه‌در[c] (646) ززینِ کیانی چو بگشاد تَنْـگ ، ببالینِ نهاد آن جناغ خدنگ ، — وبری توران زمینك بر شهردر که کوزللری نهایت حسنده‌در ترکانِ تنگی اکا منسوبدر — وبری طاغ دره‌سی معناسنه‌در بو بیتك معنای اخیر مراددر (647) فسیله چو آمد بتنگی فراز ، بخوردند وسیراب گشتند باز ،

مع اللّام

۳۹ **تنبل** فتحِ تا وسکونِ نون وضمّ بای عربیله مکر وحیله معناسنه‌در (648) بدو گفت شاه آفریدون تویی ، که ویران کُن[d] تَنْبَلَ وجادویی ، وله (649) ندارد جز از تنبل وجادویی ، فریب وبداندیشی وبدخویی ،[e]

۴۰ **تال ومال** تار ومار معناسنه‌در لام رادن بدلدر ومال اتباعدر (650) همه دشت تن بود بی دست وبال ، شد از بی‌شُبانی رمه تال ومال ،

۴۱ **تل** لفظِ عربیدر دپه معناسنه[f] که فارسیده توده دنور (651) تَلی بود بر گوشهٔ ره بلند ، بر افرازِ تل شد یلِ هوشمند ،

مع المیم

۴۲ **تهم** فتحِ تا وسکونِ هایله کوده‌دار بویلی وبوصلی معناسنه رستم القابندندر (652) یکی

w) توغلغه V — x) V 39 — y) ∽ V — z) L 42 — a) om. V — b) add. وچکرمق V — c) om. L — d) کنی V — e) V 39 v. — f) add. در V —

آفرین کرد سامِ دلیر ، که تَهْما هزبرا بمان سالِ دیر ، [g] وفتحِ ها دخی لغتدر (653) کنون بهمن آمد بنزدِ تَهَم ، کمربندِ ما بگسلانی زهم ،

۴۳ **تیز دم** آه معناسنه‌در که عربیده تنفّس الصُّعَداء دینور (654) بسی یاد کرد[h] از نیا زادشم ، هم از تور بر زد یکی تیز دَم ،

۴۴ **تخم** ضمّ تا[i] ایله معروف — ونسل وذرّیّت معناسنه ده کلور (655) کسانی که دانی تو از تخمِ گور ، کهَ بر خیره کردند این آب شور ،

مع النّون

۴۵ **تهمتن** صفت ایله موصوفدن مرکّبدر تهم شرح اولندی *بو دخی رستم القابندندر[j] (656) تَهَمْتَن بپوشید ببرِ بیان ، نشست از برِ اژدهایِ دمان ، — واسفندیاره دخی اطلاق اولنمشدر[k] (657) چو اسفندیار آن یلِ تَهَمْتَن ، خداوندِ فرهنگ وباسهم تن ،

۴۶ **تازیان** تازیدن دن صفتِ مشبّهه‌در یلَرَك[l] وسکردرك[m] معناسنه (658) شود تازیان تا بمرزِ ختن ، نماند که ترکان شوند انجمن ، — وجمعِ تازی دخی کلور تازی عرب‌در که مقابلِ عجم‌در (659) مر ان خانه را داشتندی چنان ، که مر مکّه را تازیان این زمان ، وله (660) چو شد کارِ گیتی بر آن راستی ،[n] بدید امد از تازیان کاستی ،

۴۷ **تبرزین** اَیَر بالته‌سیدر (661) زبس چاكِ چاكِ تَبَرْزین وخود ، روانها همی داد جانها درود ، وله (662) ززخمِ تبرزین وآوایِ زنگ ، همی موجِ خون خاست از جایِ جنگ ،

۴۸ **تافتن وتابیدن** اوچ معناسی واردر بری بوکمك وبورمق معناسنه[o] عربیده فتل وبرم معناسنه (663) بیاموختشان رشتن وتافتن ، بتار اندرون پود را بافتن ، اکِلمك واکمك[p] انـگ لوازمندندر بعضی بونی معانئ اصلیه‌سندن عدّ ایلدی — ثانی ایشِلامق وضیا ویرمك[p] ولمعان معناسنه‌در — ثالث قزمق وحرارت الق[p] معناسنه‌در تفته بوندن مأخوذدر قزمش معناسنه مجازا مُسْرِع معناسنه کلور نته‌که ذکر اولندی[q] — تابیدن طاقت کتورمك معناسنه ده کلور ،

۴۹ **تاختن** ات سورمك وچَپمق معناسنه‌در (664) چه گویی بهانه گه تاختن ، وزینگونه رنگ وفسون ساختن ، — وغارت وشبیخون ایتمك معناسنه ده کلور ایکیسنگ مستقبلنده خا زایه تبدیل اولنور (665) بدانسان شبِ تیره بی ساختن ، نباید زترکان یکی تاختن ،

۵۰ **ترکان** جمعِ تُرك در توران زمین اهلنه اطلاق اولنور (666) چو بشنید سالارِ ترکان پشنگ ، چنان خواست کاید بایران بجنگ ،

g) L 42 v. — h) کیر L! — i) om. V — j) om. V; cf. § 42 — k) اولنور V — l) V pr. m.; یکرک V sec. m. L — m) سکررك L — n) V 40 — o) om. L — p) ∽ V — q) L 43; cf. s. v. تفت § 6 —

٥١ **توختن** قزنق واکتساب معناسنه‌در (667) ندانی همی جز بد آموختن ، بریدن زنیکی بدی توختن ، — واوده‌مك وادا ایلمك معناسنه ده کلور امّا کینه مخصوص در[r] ایکیسنك مستقبلنده خـا زایه تبدیل[s] اولنور (668) شب وروزگارش بُدی سوختن ، همان وامِ بادافرهی توختن ،

٥٢ **ترسخوان** بلخدن رویین دِز شهرینه اولان یدی منزلِ ترسناك[t]در انشا الله تعالی[u] هفتخوان‌ده شرح[v] اولنور (669) دگر گفت کو از درِ ترسخوان ، سپه برد وشد بر رهِ هفتخوان ،

٥٣ **تگین** بهادر وشجاع[w] معناسنه‌در تـگ لفظنه منسوبدر تـگ میدانده کرّ وفرّ وحمله معناسنه در[u] (670) بفرمود تا جهنِ رزم‌آزمای ، رود با تگینانِ لشکر زجای ، وله (671) وزانجا دلاور بهامون شتافت ، بکُشت از تـگینان کسی را که یافت ، — سبکتگین سلطان محمودڭ پدریدر ترکیبِ توصیفی‌در جنگده خفّت ونشاط ایله حمله وکرّ وفرّ ایدن بهادر معناسنه‌در — تـگین بر پادشاه وبر پهلوانڭ[x] دخی اسمی‌در ،

٥٤ **توران** ما وراء النّهردن چین وماچینه‌دك اولان ولایتدر که تور بن فریدون حصّه سیدر نته که تورده شرح[y] اولندی — وخسروِ پرویزڭ دخی قزی اسیدر شیرویه‌دنصکر نسلِ سلطنتدن کمسه قالمغله اول قزی پادشاه ایتدیلر بر ییل ایله دورت ای پادشاه اولدی حضرتِ رسالت‌پناه *صلّی علیه الآله[t] بونڭ عصرنده جنّته انتقال ایتدیلر ،

٥٥ **تلیمان** علی وزنِ نَریمان بر مبارزِ تورانیدر ،

مع الواو

٥٦ **تاو** طاقت معناسنه‌در اصلی تاب‌در ،

٥٧ **تژاو** زاء فارسی ایله داماد افراسیابدر گیو انی اتندن کمند ایله طوتوب برادری بهرام انتقامی ایله انی قتل ایلدی ایکیسنڭ ده[z] مثالی بو بیتده‌در (672) چنین گفت کین هدیه آنرا که تاو ، بود در تنش روزِ جنگِ تژاو ، [a]

٥٨ **تو** ضمیرِ مخاطبدر انت معناسنه واو تلفّظ اولنماز وشعرده تلفّظ اولنور واست لاحق اولیجق تُسْت یازیلور — واشباعِ واو ایله اوچ معناسی واردر بری قات معناسنه‌در تو بتو قات قات دیمکدر (673) بران بی‌بهَا چرمِ آهنگران ، بر آویختی تو بتو گوهران ، میر خسرو *دخی بیورر[b] (674) گل‌فروش از عطایِ روَ در رو ، برگِ گل چون نهاد تو بر تو ، آخرینه ها لاحق اولیجق توه دخی دنور نته که ملّای روم بیورر[b] (675) از سرِ کُه من ببینم پایِ کوه ، هر گو وهموار را من توه توه ، — ثانی تفو معناسنه — ثالث قیمق معناسنه‌در که سوددن حاصل اولور وله

r) دکلدر L, cf. s. ad § 4; V 40 v. — s) ابدال L — t) om. V — u) om. L — v) ذکر V — w) ‌ى V — x) om. ‌ڭ V — y) L 43 v.; cf. s. § 19 — z) ایکینك V — a) V 41 — b) addidi —

(676) ما بگفتارِ خوشت خو کرده ایم ، ما زشیرِ حکمتت تو خورده ایم ، کمالِ خجندی *دخی بیورر[b] (677) یکروز خلیل اجکویِ ما پیشِ شبانی ، جغراتِ تُرش میزد وتو نیز همی خواست ، گفتم قدری ماستِ ترش بر تو چکیدست ، گفتا زکه نالیم که از ماست که بر ماست ، آجکوی[c] لقب‌در ،

٥٩ **تفو** تُکرك‌در حالتِ غضبده تو یوزینه دیمکدر (678) تُفو باد بر این گزیده جهان ، [d] بتر زاشکارا مر اورا نهان ،

٦٠ **تذرو** سوکلون دیدکلری قوشدر درّاج کبی‌در (679) تذروان بچنگالِ باز اندرون ، چکان از هوا بر سمن برگ خون ،

٦١ **تنندو** اورمجك وعنکبوت[e] معناسنه‌در تَنیدن‌دن مأخوذدر تنیدن اورمك معناسنه‌در عنکبوت فعلیدر (680) شکافی وپنهان درو گشته مار ، تَنَنْدو شده بر درش پرده‌دار ، —[f] اورمجك اغینه ایکی اسم وار بری ابرکاکیا در فتحِ همزه وباء عربی وکسرِ کافِ ثانئ عربیله لطیفی بیورر[b] (681) دلیلِ تو ابریست پوشایِ حق ، بسستیست[g] همچون اَبَرْکاکِیا ، — ثانی انفست‌در فتحِ همزه وفا وسکونِ نون وسینِ مهمله ایله خسروانی بیورر[b] (682) عنکبوتِ بلاش بر دلِ من ، گردَ بر گرد بر تنید اَنْفَسْت ، [f]

٦٢ **تیو** طاقت‌در تاب معناسنه (683) بدلشان نماند از غمِ عشق تیو ، بیك ره زهر دو بر آمد غریو ،

٦٣ **تبنگو** فتحِ تا وبا[f] وسکونِ نون[f] وضمّ کافِ فارسی ایله صندوق معناسنه‌در (684) تَبَنْگویِ پر زر بر استر نهاد ، بسی چیزِ دیگر بشهزاده داد ، چَنَق وسبد وزنبیلِ حجّام وعطّار طبله‌سی معناسنه ده کلور ،

مع الهاء

٦٤ **تاسه** الم واندوه معناسنه که بشرهٔ وجه اندن متکدّر اوله (685) اگر تاسه هست مر ترا زین سخن ، نه سر هست پیدا ترا ونه بن ،

٦٥ **تازانه** قمچیدر که تازیانه دخی دنور (686) من این درع وتازانه بر داشتم ، بتوران دگرخوار بگذاشتم ،

٦٦ **تبیره** طبل وکوس ونقاره معناسنه‌در (687) تبیره بر آمد زهر دو سرای ، جهان پر شد از نالهٔ کوس ونای ،

٦٧ **تخمه** ضمّ تا ایله نسل وذرّیّت معناسنه‌در (688) هشیوار واز تُخْمهٔ گیوگان ، که از درد وسختی نگردد ژکان ،

٦٨ **ترونه** فتحِ تا وضمّ رایله صرب ودشوار[e] یولدر[h] که اینشی ویوقوشی[i] وطاشی چوق اوله (689) بیابان ودشتِ تَرونه برید ، بسی رنج بر تن ازان ره کشید ،

c) sic L, totum § om. V — d) L 44 — e) ‌ى V — f-f) om. V — g) پوشانئ et بسستیت L false, quae Surûrium secutus correxi — h) L 44 v. — i) V 41 v. —

٦٩ **تمّیشه** فتحِ تا وکسرِ میمِ مشدّده ایله*واداة الفضلاده ولغتِ میرزاده تهمیشه ها ایله[k] شهرِ آمله قریب بر بیشهٔ ناروندر فریدونک انده بر سرایی وار ایدی بیشهٔ نارون دخی دینور نته که ذکر اولندی (690) زآمل گذر سویِ تمّیشه کرد ، نشست اندران نامور بیشه کرد ،

مع الیاء

٧٠ **تاری** مظلم وتاریكدر آخرندن کاف محذوفدر (691) همه ریگ وگز بود وچوب پده ، جهان چون سیه دیگ تاری شده ،

٧١ **تسی** فتحِ تا وکسرِ سین ایله اوقلی کرپیدر (692) نیارم برو کرد نیرو بسی ، شدن جنگ جستن به نیشِ تسی ، شینِ معجمه ایله ده لغتدر نته که اسدی بیورر (693) تو این رو سوی پارسی چون کشی ، یکی سنگه خوانند[l] ودیگر تشی ، — کرپینك فارسیده چوق اسمی واردر بری چیزودر وبری جبروز جیم وباء وزاء عربیّات ایله وبری جبرور ایکی راء مهمله ایله وکلاهما علی وزنِ مرموز وبری چژكدر کسرِ جیم وسکونِ زاء فارسیین ایله وبری خارپشتدر وبری خاراندازدر وبری ژوژهدر زائینِ فارسیین ایله وبری راوراء علی وزنِ سمنسا ایکی[m] راء مهمله ایله وبری سنگهدر وبری زکاشه در[n] زاء معجمه ایله وبری ریکاشه ذر راء مهمله ایله وبری روباهِ ترکیدر ،

٧٢ **توزی** توز فتحِ تا وسکونِ واو ایله شیرازده بر شهردر اصلده تشدیدِ واوِ مفتوحه ایلهدر توّج معرّبیدر ویا نسبت ایچوندر (694) بگیتی ندارم کسی هم‌نبرد ، زرومی وتوزی وآزاد مرد ، اول[o] شهرده ایو وانجه ولطیف کتّان بزی اولور که جامهٔ تابستانیدر وایو[p] ایَر دخی اولور (695) بپوشید جاماسب توزی قبای ، فرود آمد از کوه بی رهنمای ، وله[q] (696) سپاهش همه تیغِ هندی بدست ، زره سغدی وزینِ توزی نشست ، — توزی ضمّ تایله اولورسه توختندن فعلِ مستقبلِ مخاطب اولور جمع ایدرسن وادا ایدرسن دیمك اولور[r] ایکسی ده[s] بو بیتِ شاکرِ بخاریده مذکوردر (697) نز شره گنجِ خواسته توزی ، بل کزان وامِ سایلان توزی ،

باب الجیم ، مع الالف[q]

١ **جویا** طالب معناسنهدر — وبر پهلوانِ مازندرانیدر رستم انی قتل ایلدی ،

مع الباء

٢ **جاماسب** باء فارسی ایله دخی مضبوطدر علم حکمت ونجومده بر مشهور حکیمدر کشتاسب بن لهراسب وزیری ایدی[r] وجاماسب‌نامه انڭ تألیفیدر (698) بخواندش گرانمایه جاماسب را ، کجا رهنمون بود کشتاسب را ،

k) om. V; cf. s. II § 89 — l) خواهند L! — m) وایکی V, ubi etiam رَاَوْرآ et سَمَنْسَا (سمنساء L) scriptum est — n) om. L — o) L 45 — p) V 42 — q) addidi — r) در V — s) om. V —

٣ **جلب** لفظِ عربیدر غوغا وشماطه[t] معناسنه وهر نسنه آوازنه وصوتنه اطلاق اولنور (699) همی لشکر آمد سه روز وسه شب ، جهانی پر آشوب وجنگ وجلب ، وله (700) براندند یك نیمه رفته زشب ، نه بانگِ تبیره نه بوق وجلب ، — وفارسیده روسپی عورت وقحبه معناسنهدر نته که شمسِ فخری بیورر (701) کسی که یکسرِ مو از هواش بر گردد ، یقین که مادرِ او زانیه‌ست وزنش جلب ،

مع التّاء

٤ **جبخشت** فتحِ جیم وسکونِ باء عربی وکسرِ خائله بردع دریاسیدر که افراسیاب هوم زاهد دلالتی ایله طوتلوب قتل اولندی (702) بجنبید وزو خویشتن را کشید ، بدریای جبخشت شد نــــابدید ،

مع الدّال

٥ **جغد** ضمِّ جیمله اوکی[u] قوشیدر گوندز گیزلنوب[v] گیجه ظاهر اولور شومدر[w] وبایقوشه مشابهدر[x] (703) بموبد چنین گفت دهقانِ سغد ، که بر ناید از خانهٔ باز جغد ،

مع الذّال المعجمة

٦ **جمشید** رابعِ سلاطینِ پیشدادیاندر[y] بر پادشاهِ مشهوردر ابن انوجهان برادرِ طهمورث بن هوشنگ بن سیامك بن کیومرثدر جم اسمی وشید لقبیدر شید گونشدر یوزی نورانی وصبیح[z] اولمغله گونش اسمیله ملقّب اولدی (704) چو جمشید بر باد بنشست وراند ، بدانسان کزو باد خود خیره ماند ، بر الف مزید ایدوب جام شید دخی دینور (705) جهانرا ازو دل بترس وامید ، تو گفتی مگر زنده شد جام شید ، والفی اماله ایدوب جیمشید دخی دینور (706) سیه گشت رخشنده روزِ سفید ، گسستند پیوند از جیمشید ، یدییوز ییل پادشاه اولدی تکریلق دعواسن ایدوب کندینه[a] عبادت ایتمك امر ایلدی ضحّاك اوزرینه مسلّط اولوب سلطنتدن جدا دوشوب قاچدی یوز ییل اطرافِ جهانی سیاحتدن صکره هلاك اولدی ،

مع الرّاء

٧ **جگر** معروف — ومشقّت وتعب معناسنه ده کلور نته که خلّاق المعانی بیورر (707) تویی که کامِ دلِ آرزو زفیضِ گفت ، بخلق بی جگر وانتظار می آید ،

٨ **جانوسار ومانوسار** ایکسی قاتلِ دارای ابنِ داراب‌در ،

٩ **جویبار** جوی ایله باردن مرکّبدر بار بویوك واولو معناسنه وکنار معناسنه ده کلور پس

t) شماته V ubique — u) L 45 v., V 42 v. — v) کزلنور V — w) om. V — x) add. شومدر دیرلر V — y) ...مدن L! — z) ∽ V — a) کندویه V —

جویبار گاه اولور ایرمق معناسنه‌در (708) چو گیو وچو گودرز چندی سوار ، بگشتند گردِ لبِ جوْیبار ، [b] وگاه ایرمق کناری معناسنه‌در ،

مع الزّاء

١٠ جلویز فتحِ جیم وسکونِ لامله مفسد وغمّاز[c] معناسنه‌در ،

١١ جواز فتحِ جیم ایله لفظِ عربیدر خلاص ومرور معناسنه (709) اگر با تو گردون نشیند براز ، نیابی هم از گردشِ او جَواز ، — وضمّ ایله لفظِ فارسیدر طاشدن یا اغجدن هاوندر میر خسرو بیورر[d] (710) کنجد که زکامِ آسیا جست ، اندر لکنِ جُواز شد پست ، [e]

مع الشّین المعجمة

١٢ جاش انبارده صماندن پاك اولمش غلّه‌در ،

مع الغین المعجمة

١٣ جناغ [f] ضمِّ جیمله اَیَرده بر اسبابِ زائده‌در که زینت ایچون مرصّع ومنقّش اولور وبر قَولده فرودِ دامنِ زین‌در (711) ززینِ کیانی چو بگشاد تنگ ، ببالین نهاد آن جُناغ خدنگ ، وله[d] (712) هم از تازی اسبان بزینِ پلنگ ، گهر بافته در جناغ خدنگ ، [g]

مع الفاء

١٤ جاف جاف روسپی وقحبه معناسنه‌در (713) زدانا شنیدم که پیمان‌شکن ، زنِ جاف جافست بل کم ززن ،

مع القاف

١٥ جاثلیق لفظِ عربیدر ملّتِ نصاراده امـــام وپیشوا مقامنده‌در (714) زبطریق واز جاثَلیقانِ شهر ، هر آنکس که از مردمی بود بهر ، ورئیس وسردار معناسنه ده کلور (715) نترسد زعرّاده ومنجنیق ، نگهبان نباید ورا جاثلیق ،

مع اللّام

١٦ جلیل ضمّ جیم وفتحِ لامله پرده وات چولیدر (716) زهودج فرو هشت دیبا جُلَیْل ، سپاه ایستاده رده خیل خیل ، وله[d] (717) برفتند پوشیده‌رویان دو خیل ، عماری یکی در میان با[d] جلیل ،

مع المیم

١٧ جام پیاله وقدح‌در کرك صرچه‌دن اولسون کرك اباقلی اولسون کرك اولمسون (718) مَیِ خسروانی بجامِ بلور ، گسارنده را داد با فرّ وزور ، — جامِ هلالی هلاله مشابه بر

b) versum om. V — c) ∽ V; L 46 — d) addidi — e) totum § om. V — f) V 43 — g) versum om. L —

جام‌در[h] بوکه زورق وکشتی دخی دنور — وجامِ جم وجامِ جهان‌نما وجامِ جهان‌بین جمك بر قدحیدر که حکما ایتمش ایدی هر مملکت احوالنیَ بلمك اَستسه اول قدَحه نظر ایدر ایدی انده احوالنیِ[i] مشاهده ایدر ایدی دارابِ بنِ بهمن زماننه کلنجه سلاطینِ عجم یاننده ایدی دارابك اوغلی دارا که اسکندرِ رومینك بابادن قرنداشی ایدی مابینلرنده خصومت واقع اولیجق هر بار اسکندرك احوالنی اول جامدن معلوم ایدردی[k] سکندر دخی حکمایه امر ایلدی که اكا نظیره ایدوب[l] بر آیینه ایتدیلر احوالِ عالمی انده مشاهده ایدر ایدی — ومشایخِ صوفیه یاننده جامِ جم قلبِ عارفدر اسرارِ غیبیّه‌یه انکله مطلّع اولورلر[m] — وشعرا یاننده جامِ جم قدحِ باده‌در ، جام پنجره‌لرده اولان صرچه جامه ده اطلاق اولنور ومشهوردر — و جام بر قصبه‌در ملّا جامی اكا منسوبدر — وجام توجدن کوب کبی بر کوس‌در جنکده چالنور چالجق آلتنه مهره دنور (719) بزد مهره بر جام بر پشتِ پیل ، وزو بر شد آواز تا چند میل ، وله[n] (720) بزد مهره بر پشتِ پیلان بجام ، سپه تیغِ کین بر کشید از نیام ،

١٨ جم خاتم ایله یاخود[o] باد ایله ذکر اولنسه حضرتِ سلیمان علیه السّلام‌در وجام ایله ذکر اولنسه جمشیددر واگر قیددن خالی اولورسه جمشیددر ، وغیرِ شهنامه‌ده سلاطین‌دن هر کیم اراده اولنسه جائزدر (721) کرا دانی از خسروانِ عجم ، زعهدِ فریدون وضحّاك وجم ، [p]

١٩ جرم کسرِ جیم وفتحِ رایله توران زمینده بر مکان‌در کیخسرو برادری فرود تصرّفنده ایدی (722) زیکسو بیابانِ بی آب ونم ، کلات از دگرسو وراهِ جِرَم ،

مع النّون

٢٠ جشن دوکون ویمه[q] اچه وضیافت وعیش وعشرتدر (723) یکی جَشْن کردند کز چرخ وماه ، ستاره بنازید بر جشنگاه ،

٢١ جهان کسر ایله ایکی معناسی واردر بری جهیدن‌دن صفهٔ[r] مشبّهه‌در قـــالغیجی وصچرایجی معناسنه‌در — ثانی اسم دنیا وعالم معناسنه‌در معنای اوّلدن منقولدر نته که بو بیتدن فهم اولنور (724) ستاند زتو دیگریرا دهد ، جِهان خوانیش بی گمان بر جِهد ، وشیخ سعدی توریه طریقیله بیورر (725) بگفت احوالِ ما برقِ جهانست ، گهی پیدا ودیگر دم نهانست ، [s]

h) V add. in marg., sec. manu: مهِ نو مینماید گوشهٔ ابرو تو هم ساقی ، چو گردون (718[a]) بر سرِ چنگ آر آن جامِ هلالی را — i) L 46 v. — k) ایدینوردی V — l) V 43 v. — m) اولور V — n) addidi — o) یا V — p) V add. in marg., sec. manu: وفی تذکرة دولتشاه عند ذکر خواجه افضل الدّین محمّد الوزیر (721[a]) بعهدِ مملکتِ جم گر آصفی بودی ، نیوفتادی خاتم بدستِ اهریمن — q) add. و V — r) L 47 — s) totum § om. V —

۲۲ **جهانبان** القابِ سلاطين‌دندر حافظِ جهان معناسنه‌در بان حافظ وضابط معناسنه‌در باغبان وديدبان وكشتى‌بان وبادبان كبى ،

۲۳ **جهان پهلوان** امير الامراء ديمكدر شرحى پهلوان‌ده ذكر اولندى (726) جهان‌پهلوانى برستم سپرد ، همه روزگارِ بهى زو شمرد ، [t]

۲۴ **جهن** فتحِ جيم وسكونِ ها ايله افراسيابك كوچك اوغليدر (727) دليرى كجا جَهْن بُد نامِ او ، پراگنده‌ گِرد از جهان كامِ او ،

مع الهاء

۲۵ **جريره** سپهسالارِ افراسياب پيرانِ ويسه قزيدر كه سياوش منكوحه‌سى ايدى اندن كيخسرو برادرى فرود حاصل اولدى (728) جَريره زنى بود ماهِ فرود ، زكينِ سياوش دلش پر زدود ،

۲۶ **جبيره** يراقلنوب مجموع ومنضمّ اولمق معناسنه‌در (729) بفرمودشان تا جَبيره شدند ، سپاه وسپهبد پذيره شدند ،

مع الياء

۲۷ **جهانجوى** وصفِ تركيبى‌در طالبِ دنيا معناسنه سلاطين القابندندر (730) دليران همه دست كرده بكش ، به پيشِ جهانجوىِ خورشيدفش ،

باب الجيم الفارسى ، مع الالف

۱ **چليپا** خاجدر كه نصاراده اولور عربيده صَليب دينور — وآتش‌پرستلر يانده اوج كوشه‌لى اولور التوندن يا كومشدن يا بقردن يا دمردن يا اغجدن اولور زنّارلرينه بغلرلر ،

مع الباء

۲ **چرب** غالب وراجح معناسنه‌در[u] ال ايله اولورسه غلبه فعل وعملده اولور لسان ايله اولورسه غلبه[v] فصاحت وحسنِ گفتار ايله اولور (731) كه بيداردل بود وهشيارمغز ، زبان چَرْب وشايستهٔ كارِ نغز ، چربيدن غالب وراجح اولمق معناسنه‌در نته كه كمالِ خجندى بيورر (732) بحسن از ماه مى چربى وپروين ، اگر باور نشد اينك ترازو ،

۳ **چپ** باء فارسى ايله صول معناسنه و[x] صاغه راست دنور (733) ستون كرد چپ‌را خم آورد[y] راست ، فغان از دلِ چرخِ چاجى[z] بخاست ،

t) V 44; cf. s. III § 64 — u) L 47 v. — v) om. V — x) در V — y) وخم كرد L; V 44 v. — z) چاچى L —

مع التّاء

۴ **چست** ضمِّ جيم[a] ايله چِوك وچاپك ومنضمّ ومتداخل معناسنه‌در ،

مع الجيم

۵ **چاج** جيمِ فارسى ايله ده لغتدر تركستانده بر شهردر كمانِ چاجى[z] اكا منسوبدر (734) چنان هم همه شهرها تا بچاج ، تو گفتى عروسيست با طوق وتاج ،

مع الخاء

۶ **چرخ** بش معناسى واردر برى اسمِ مصدردر حركتِ دَوريّه ورقص معناسنه زدن ايله استعمال اولنور— ثانى هر نسنه كه حركتِ دوريّه‌سى اوله اكا چرخ دينور فلك وچِقْرِق وطولاب وقَـكْلى وقيو مَقَره‌سى كبى واكا كوره هر نه وار ايسه اكا چرخ دنور — ثالث قتى ياى معناسنه‌در قورلمه‌دن حلقه كبى اولمغله تشبيها چرخ دنمش‌در (735) يكى تيز پيگانِ تيرِ خدنگ ، بچَرْخ اندرون راندم بى درنگ ، — رابع يقه وگريبان معناسنه‌در— خامس خراسانده بر شهر اسمى[b] در ،

۷ **چخ** چخيدن‌دن فعلِ امردر دورشمق وخِرْلَشمق معناسنه در[c] (736) يكى لشكرست اين چو مور وملخ ، تو با پيل وبا پيلبانان مَچَخ ،

مع الدّال

۸ **چرد** فتحِ جيم وسكونِ رايله قاپو ايشكى وعتبه‌سى التنده اولانِ يردر كه ايشك اوزرنده[d] اولور (737) ابا پيلور چند مردانِ مرد ، كه جويند مر جنگ را زيرِ چِرْد ،

مع الذّال المعجمة

۹ **چكاد** طاغ باشيدر (738) بيامد همى ديدبان از چكاد ، كه آمد سپاهى بايران چو باد ، — تارك وباش دپه‌سى معناسنه ده كلور نته كه سنايى بيورر (739) شب وروز غرقه در احسانِ اويم ، كه تاجيست زاحسانِ او بر چكادم ،

۱۰ **چهرزاد** اسمِ هماى بنت[e] بهمن بن اسفنديارذر ،

۱۱ **چخيد** چخيدن‌دن[e] فعلِ ماضى واسمِ مصدردر دورشمق[f] وخرلَشمق معناسنه (740) يكايك كه با سام يارد چَخيد ، همان زخمِ گرزش كه خواهد كشيد ،

۱۲ **چمد** چميدن‌دن فعلِ مستقبلدر صالنمق وخرام ايلمك[g] معناسنه در[b] (741) چو بادِ سپيده‌دمان بر دمد ، سپه جمله بايد كه اندر چَمَد ،

۱۳ **چماند** مذكورك متعدّيسى‌در صالندرمق معناسنه (742) پىِ بارهٔ كو چَمانَد بجنگ ، نمايد برو روىِ جنگىِ پلنگ ،

a) om. L — b) om. V — c) om. L — d) L 48 — e) V 45 — f) دورشمك L — g) ن V —

مع الرّاء

١٤ چار معروف — وچاره‌دن مخفّفدر (743) بدو گفت پیران که مارا بجنگ ، چه چارست جزجستنِ نام وننگ ،

١٥ چیر یکن وغالب[g] معناسنه در[h] اصلی چیره در ، [i]

مع الزّاء

١٦ چغز قوربغه معناسنه‌در — واچلماش چبان معناسنه ده کلور خیارك کبی نته که ملّایِ روم بیورر (744) تا نِیَشکافی به نشتر ریشِ چَغْز ، کی شود نیکو وکی گردید نغز ،

١٧ چرز فتحِ جیم وسکونِ زایله طوی قوشیدر که عربیده حُبارَی دنور ،

مع السّین

١٨ چابلوس جیمِ عربیله ده[k] لغتدر متبصبص وشیرین‌زبان معناسنه در[h] (745) بروم اندرون شاه بد فیلقوَس ، یکی شاهِ بادانش وچابْلوس ،

مع الشّین

١٩ چخش بویونده بادنجان دکلو اوردر فتحِ جیم وسکونِ خایله‌در کسری دخی لغتدر نته که بو بیتده در[k] (746) فرستاد وگفت[l] ای یلِ کامران ، چَخِش باد برگردنِ دشمنان ،

٢٠ چنگش فتحِ جیم وسکونِ نون وکسرِ کافِ فارسی ایله بر مبارزِ تورانیدر رستم انی قتل ایلدی ،

مع الغین المعجمة

٢١ چرغ فتحِ جیم وسکونِ رایله چاقر قوشیدر که عربیده صقر دینور ، [m]

مع الکاف

٢٢ چاك ایکی معناسی واردر بری یرتق معناسنه‌در وقفتان وخیمه اتکنده اولان یرتماج معناسنه ده کلور — وبری حکایتِ صَوتدر اجسامِ صَلبه بری برینه مصادمه‌سندن حاصل اولور ،

٢٣ چاك چاك اجسامِ صلبه بری برینك مصادمه‌سندن حاصل اولان مترادف صوتدر سلاح بری[n] برینه طوقنمه‌سی کبی — وپاره پاره معناسنه ده کلور (747) تن از خَوی پر آب ودهان پر زخاك ، زبان گشته از تشنگی چاك چاك ،

---

h) om. V — i) L add. in marg.: چهل خواهر نام پسرِ کیکاوس که ریوِ نیز(sic) خوانند شهنامه شعر (743a) چهل خواهرستش چو خرّم بهار ، ندارند جز این پسر در تبار ، از کنارِ شرفنامه نوشته گشت — k) om. L — l) L 48 v. — m) V 45 v. — n) بر L —

٢٤ چکاچاك بو دخی اسمِ صوتِ مذکوردر (748) چکاچاكِ خنجر بگردون رسید ، زهندوستان خون بجیحون رسید ،

٢٥ چك ایکی معناسی واردر بری حجّت وبرات معناسنه در[o] معرّبی صكّ‌در[p] (749) بگویش که تا پیشِ رودِ بَرَك ، شمارا فرستاده بهرام چَك ، بوگا قباله دخی دینور فتحِ قافله نته که سعدی بیورر (750) بطیره گفت مسلمان که گر قبالهٔ من ، درست نیست خدایا جهود میرانم ، [p] — وبری قطره وطمله معناسنه‌در چَکیدن‌دن مأخوذدر ،

٢٦ چالاك خفیف الحرکه جلد وچوِك معناسنه در[q] (751) یکی مردِ دزدارِ چالاك بود ، زمادر نژادش زضحّاك بود ،

٢٧ چاپك مثله چاپوك دخی لغتدر نته که اسدی بیورر (752) چه چاپوك‌دستست بازوسکال ، که در پرده داند نمودن خیال ،

٢٨ چکاوك فتحِ واو ایله طورغی قوشیدر که عربیده قبّره دینور — وعلمِ موسیقی‌ده[r] بر لحن وپرده‌در (753) خوش آمد فرستاده را چون شنید ، زراهِ چکاوَك بسی میکشید ،

٢٩ چکوك فتحِ جیم وضمِّ کافله مثله واوی حذف ایدوب چَکُك دخی دنور ،

٣٠ چربك مصغّرِ چرب ونمیمه وغمز[o] وسعایت معناسنه ده کلور ،

٣١ چریك فتحِ جیم وکسرِ رایله لشکردر وامداده کلن عسکر معناسنه ده کلور ،

مع الکاف الفارسی

٣٢ چنگ اوچ معناسی[s] واردر بری یرتجی حیوان طرناغیدر کرك چارپا اولسون کرك قوش اولسون ویرتجی قوشك منقارنه ده اطلاق اولنور مجازا انسانك پنچه‌سنه ده چنگ دنور (754) بیفشرد چنگش میانِ سخن ، زبرنا بخندید پیرِ کهن ، —. وبری آلاتِ ملاهی‌دن بر مشهور سازدر — وبری شل واکری بوکری معناسنه‌در چنگ‌دست ودستِ فلان چنگ شد دنور ،

٣٣ چرنگ ایکی کسره ایله اجسامِ صلبه بری برینه ملاقاتندن حاصل اولان صوتدر گرز وچاك صوتی کبی (755) ازان های وهویِ چِرِنْگ درای ، بکردارِ طهمورثی کرّه‌نای ،

مع اللّام

٣٤ چنگال بو دخی یرتجی حیوان طرناغی معناسنه‌در کرك قوش اولسون کرك چارپا اولسون چنگُل دخی ضمّ کاف ایله بو معنایه‌در (756) تذروان بچَنْگالِ باز اندرون ، چکان از هوا برسمن برگ خون ، مَجازا انسان پنچه‌سنه وقولنه ده اطلاق اولنور (757) بزخمِ عمود وبکوپالشان ، همه خرد شد یال وچنگالشان ، — ایکی معناسی دخی واردر بری معروف اول *برمقلر کبی[q]

---

o) om. V — p-p) om. V — q) om. L — r) L 49 — s) V 46 —

دمردر که اوجی سِوْری واکلمش اوله عربیده اسمی کَلّاب‌در — وبری[t] بسیسه معناسنه‌در که یاغ ایله بال ایچنده ازلمش اسّی اتمك‌در بوڭا چنگالی دخی دنور ،

٣٥ **چیپال** هندده لاهور پادشاهیدر[u] هر کیم اولورسه ،

مع المیم

٣٦ **چرم** کون دَریدر ،

٣٧ **چم** ایکی معناسی واردر بری چمیدن‌دن فعلِ امر واسمِ مصدردر صالنمق وخرامیدن معناسنه — وبری[t] معنای لفظ معناسنه‌در نته که شهید بیورر[v] (758) دعوی کنی که شاعرِ دهرم ولیك نیست ، در شعرِ تو نه حکمت ونه لذّت ونه چم ،

مع النّون

٣٨ **چپّین** ضمّ جیم وکسرِ بای پارسیٔ مشدّد ایله اینجه چوبقدن اورلمش طبقدر (759) بگسترد کرباس وچپّین نهاد ، بچپّین بر آن نانِ کشکین نهاد ،

٣٩ **چخیدن** دورشمق[x] وخرلَشمق وارشمك[y] وعناد ایتمك معناسنه‌در (760) که یارد چَخیدن ابا آسمان ، که با آسمان بر نیاید زمان ،

٤٠ **چغان** فتحِ جیم وغینِ معجمه ایله توران زمیننده بر شهردر (761) چَغانی وشکنی وسقلاب وهند ، کُمایی وبَجری وروِمی وسند ،

٤١ **چمان** چمیدن‌دن مأخوذدر خرامان معناسنه (762) فرنگیس نالیده بود این زمان ، بلب ناچران وبتن ناچَمان ،

٤٢ **چرنگیدن** چرنگ مصدریدر که ذکر اولندی[z] (763) چرِنْـگیدنِ گرزهٔ گاوچهر ، تو گفتی همی کوه بارد سپهر ،

مع الواو

٤٣ **چکاو** مذکور چکاوك قوشیدر که عربجه[a] قبّره‌در (764) بر آمد خروشِ خروس وچکاو ، کبوده نشد باز پیشِ تژاو ،

٤٤ **چغو** سَرچه وعصفوردر اصلی چغوك‌در (765) اگر بازی اندر چَغو کم نگر ، وگر باشهٔ سوِی بطّان مپر ،

٤٥ **چامه‌گو** غزلخوان وشعرخوان معناسنه‌در (766) یکی چامه‌گوی ویکی چنگ‌زن ، یکی پای کوبد شکن بر شکن ،

مع الهاء

٤٦ **چامه** شعر ونظم در (767) بزد دست وطنبور را بر گرفت ، سراییدنِ چامه اندر گرفت ،

---

t) om. و L — u) L 49 v. — v) V 46 v. — x) دورشمك L — y) وایرشمك V — z) cf. s. § 33 —

٤٧ **چاه** معروف — وزندان معناسنه ده کلور سابقده زندانی[a] قویی مثالی چقور یرلرده ایدرلر ایدی[b] (768) بگیتی نه بینم کم از طوس کس ،[c] که آواز در بند وچاهست وبس ،

٤٨ **چرکه** معروف خیمه‌در (769) زباران واز برف واز نوسه شاه ، یکی چرکه زد در میانِ دو راه ،

٤٩ **چرمه** پولاد دمر قِرات‌در که عربیده ازرق دینور (770) بپوشید سهراب خفتانِ جنگ ، نشست از برِ چَرْمهٔ سنگ‌رنگ ،

٥٠ **چمنده** چمیدن‌دن اسمِ فاعلدر رونده وخرامنده معناسنه در[d] (771) فرود آمدند از چَمَنْده ستور ، شکسته‌دل وچشمها گشته کور ، — وپَیك واولاق[e] معناسنه ده کلور (772) چمنده برِ شاه برد آگهی ، که تیره شد آن روزگارِ بهی ،

٥١ **چیره** غالب ویگن ومستولی معناسنه‌در (773) چرا بر دلت خیره شد چیره دیو ، که برد از دلت ترسِ گیهان خدیو ، یعنی نیچون شیطان قلبگه بویله عبث مستولی اولدی ،

مع الیاء

٥٢ **چدی** فعلِ مستقبلِ مخاطبدر اصلی چیدی در[a] جمع ایلدگ معناسنه چیدن‌دن دَوشرمك ودِرمك[f] معناسنه در[a] ضرورتِ شعر ایچون یا حذف اولندی (774) چو از کوه خورشید سر بر زدی ، منیژه زهر در همی نان چِدی ، وله (775) بهاران بُد از گلستان گل چِنم ، زروی زمین شاخِ سنبل چِنم ،

٥٣ **چربی** طلاقتِ لسان وفصاحتِ بیان ایله غالب اولمقدر چرب‌ده شرح اولندی[g] (776) زمین‌را ببوسید وچَرْبی نمود ، بران کهتری آفرین بر فزود ،

٥٤ **چوگانی** چوگان‌بازلغه مناسب اولان اتدر ،

باب الخاء ، مع الالف

١ **خدا** ایکی قسمدر بری اصلی خود ایله آی‌دن مرکّب[h] واجب الوجود معناسنه‌در — وبری صاحب ومالك معناسنه[i] اسمِ مفرددر (777) برون رفت مهرابِ کابل خدای ، سوِی خانهٔ زالِ زابل خدای ،

٢ **خارا** ایکی معناسی واردر[j] بری سنگ سخت وقاتی طاشدر که دمرگ اڭا تأثیری[k] از اوله عربیده جلمود دینور — وبری معروف بر قماشدر بو دخی ایکی نوعدر بری الاجه ومخطّطدر که[f] خارای عَتّابی[l] دیمکله مشهور[m]در — وبری خارای ساده ویکرنگ‌در ،

---

a) om. V — b) اولوردی V 47 — c) L 50 — d) om. L — e) om. و L — f) دورمك V — g) cf. s. § 2 — h) add. در V — i) V 47 v. — j) L 50 v. — k) دمر تأثیری آکا V — l) ع L! — m) معروف V —

٣ **خنيا** ضمّ خا وسكونِ نونله سرود وطرب معناسنه‌در که[n] عربيده تغنّى دنور ،

٤ **خورا** لايق ودرخور معناسنه‌در (778) خوراىِ تـــو نبْوَد چنين کارِ بد ، بود کارِ بد ازدرِ هيربد ،

مع الباء

٥ **خوشاب** سيراب وتازه وطَرى معناسنه‌در [o]اکثر ايو انجويه اطلاق اولنور (779) يکى شوشهٔ زر بسيم اندرست ، دو شيبش زخوشاب واز گوهرست ، [o]

٦ **خيزاب** موج معناسنه‌در خيز ايله آب‌دن مرکّبدر ،

٧ **خلاب** فتحِ خايله باتَق وچامورلى معناسنه‌در ،

مع التّاء

٨ **خارپشت** کرپيدر اوزون اوقلرى ديکنه مشابه اولمغله خارپشت دنلدى (780) فتاده دران پهن دشتِ درشت ، سرِ ناتراشيده چون خارپشت ،

٩ **خشت** معروف — ويلمانِ نيزه وحربه معناسنه ده کلور (781) درخشيدنِ خِشْتِ رويين زگرد ، چو آتش پسِ پردهٔ لاجورد ، مجازا نيزه ومزراق معناسنه ده کلور (782) ببالاىِ سرو و بنيروىِ پيل ، بآورد خشت افگند بر دو ميل ،

١٠ **خست** خستن‌دن فعلِ ماضيدر يَرالَدى و مجروح ايلدى معناسنه (783) چو او از کمان تيز بگشاد شست ، برِ رستم ورخشِ جنگى بخَسْت ، [p]

مع الجيم

١١ **خنج** فتحِ خا وسکونِ نونله فائده ومنفعت وناز وطرب‌در (784) مرا هر چه شهر وسپاهست وگنج ، [q]همه آنَ بتست وترا زوست خَنْج ،

١٢ **خوج** ضمّ[n] جيمِ فارسى ايله اول حريرِ سرخدر که نيزه[r] اوزرينه قويوب[s] بيراق اولور (785) سپاهى زگَردانِ کوچ وبلوج[t] ، سکاليده جنگ وبر آورده خوج ،

مع الخاء

١٣ **خلّخ** على وزنِ فَرُّخ ترکستانده بر شهردر (786) سپه را بمرگ آمد اکنون نياز ، زخَلُّخ پر از درد شد تا طراز ،

مع الدّال

١٤ **خرد** ضمِّ خايله هر نسنه‌نک اوفاغى وکوچکى معناسنه‌در (787) چنين گفت پيران بهومانِ گرد ، که دشمن ندارد خردمند خرد ، شيخ سعدى گلستانده بو مضمونى[u] زاله نسبت ايدوب ديمشدر (788) دانى که چگفت زال با رستمِ گرد ، دشمن نتوان حقير وبيچاره شمرد ،

n) om. L — o-o) om. V — p) hos duos §§ ordine inverso habet V — q) V 48 — r) L 51 — s) om. V — t) يلوچ V, om. و LV — u) بو م گ L —

مع الذّال المعجمة

١٥ **خاد** زغن وچيْلاق[v] معناسنه‌در ،

١٦ **خويد** فتحِ خا وکسرِ واو ايله ياش ارپه‌در که طواره يدررلر (789) وزان پس سوى روشنايى رسيد ، زمين پرنيان ديد يکسر خويد ، وله[x] (790) جهان سر بسر سبز گردد خويد ، بهامون سراپرده بايد کشيد ، واوِ رسمى ايله بيد وزنى اوزره دخى لغتدر نته که حکيم ازرقى بيورر (791) زخويد سبز نگردد همى سُرينِ گوزن ، زلاله سرخ نگردد همى سروىِ غزال ، حکيم انورى دخى بيورر (792) بر محيط فلك از هاله سپر سازد ماه ، بر بسيطِ کُره از خويد زره پوشد طَل ،

١٧ **خرّاد** فتحِ خا وتشديدِ رايله بر پهلوانِ ايرانيدر زال اقراننددن که بر آتشکده بنا اتدى (793) چو برزين وچون قارنِ رزم‌زن ، چو خَرّاد وکشوادِ لشکرشکن ، — وبنا ايتديکى آتشخانيه ده اطلاق اولنور (794) چنان ديد در خواب آتش‌پرست ،[y] سه آتش ببردى فروزان بدست ، چو آذرگشسب وچو خرّاد ومهر ، فروزان بکردارِ گردان سپهر ،

١٨ **خرداد** ضمّ خايله فرسِ قديمده ثالثِ شهورِ سنه‌در وتأريخِ جلاليده ثالثِ شهورِ فصلِ بهار در (795) زخُرْداد کامِ تو ايزد دهاد ، هميشه ترا بخت[z] آباد باد ، وهر ايک يومِ سادسى اسميدر (796) برون رفت شادان بخرداد روز ، به نيك اختر وفالِ گيتى‌فروز ،

١٩ **خميد** خميدن‌دن فعلِ ماضى‌در * اکلدى و منحنى اولدى[v] معناسنه (797) مرا خواست کُارد بخمّ کمند ، چو ديدم خَميدم زراهِ گزند ،

٢٠ **خماند** خمانيدن‌دن فعلِ مستقبل‌در * اکمك ومنحنى ايتمك[v] معناسنه انک[a] متعدّيسى‌در (798) خمانَد شما را همين روزگار ، نماند خماننده هم پايدار ،

٢١ **خنيد** خنيدن‌دن ماضى‌در صدا ايتمك وينقولمق وچکره‌مق[b] معناسنه‌در که[c] طاغده وصحراده وحمّامده[v] وطاسده آواز چقار وچکرر (799) همه دشت از آوازِشان مى خُنيد ، همى رفت تا شهرِ پيران رسيد ،[d] مجازا دنياده[e] مشهور اولمق وصيت وصدا صاحبى اولمق معناسنه ده کلور ،

٢٢ **خود** تولغه ودمر تقيه[f]در که جنکده باشه کيرلر (800) ميان بسته ونيزه وخُود وببر ، همى گردِ اسبش بر آمد بابر ،

مع الرّاء

٢٣ **خواربار** ازُق يوکيدر که قوت ومأکل ايچون اوله خوار خوردن‌دن مأخوذدر (801) اگر مصريان را کنم برگ راست ، شود خواربارِ همه زود کاست ،

٢٤ **خشين‌سار** مارتى ديدکلرى قوشدر که دکزده چوق اولور[g] (802) پياده همى شد زبهرِ

v) س V — x) addidi — y) V 48 v. — z) L 51 v. — a) om. V, sequente متعدّيدر — b) (!) يانغولنمق وچکرمك L — c) om. L — d) sic — e) hanc vocem inter و et صيت ponit V — f) توغلغه ودمر ناقيه V — g) V 49 —

شکار، خَشین‌سار دید اندران رودبار ، خشین بوز رنگلو معناسنه‌در که عربیده اغبر دنور بازِ خشین کبودرنـگ طوغاندر غایت ایله صیّاد در[h] ومقبولدر شمسِ فخری بیورر (803) بعهدِ او نکشد رنگ نازِ شیرِ ژیان ، بدورِ او نبرد کبگ جورِ بازِ خشین ،

۲۵ خاور مغرب معناسنه‌در (804) چو خورشیدِ تابان زگنبد گذشت[i] ، زبالا همی سوی خاوَر بگشت ، — مشرق معناسنه ده[k] کلور نته که باختره شرح اولندی ،

۲۶ خوالیگر واوِ رسمی ایله خوان‌سالار معناسنه‌در که ترکیده چاشنیگیر باشی دینور وعند البعض طبّاخ معناسنه‌در (805) بفرمود خوالیگران را که خوان ، بیارند وبنهند پیشِ کوان ، خوالی خوالیدن‌دن مأخوذدر خوالیدن سفره و یمك دوشَمك معناسنه‌در ،

۲۷ خوارخوار واوِ رسمی ایله بی‌آرام معناسنه‌در (806) چنین گفت پس نامور با تخوار ، که این کیست کاید چنین خوار خوار ،

۲۸ خزر فتح خا وزاء عربی ایله گیلانه قریب بر ولایتدر (807) سوی باختر تا بمرزِ خَزَر ، همه گشت لهراَسب را سر بسر[l] ،

۲۹ خیرخیر خیره وطونق کوز معناسنه‌در (808) یکی خیمه زد بر سر از دودِ قیر ، سپه را همه چشم شد خیر خیر ؛

۳۰ خسر ضمّ خا وسین ایله قاین اتا وپدرِ زن معناسنه‌در (809) بگوهر بدان روز ننگ آورم ، که پیشِ خُسُر هدیه جنگ آورم ،

۳۱ خواستار خواست ایله اردن مرکّبدر شفیع معناسنه[m] (810) بریدند سر زان تنِ پیلوار ، نه فریادرس بود ونه خواستْار ، — ودلَك وشفاعت[n] معناسنه ده کلور (811) من اورا کنم از پدر خواستار ، چو زیبد بمشکویِ ما آن نگار ،

۳۲ خوار ذلیل معناسنه‌در مجازا سهل وآسان معناسنه ده کلور (812) که گر پَر بر آرد یل اسفندیار ، نیارد گذشتن بدان راه خوار ،

۳۳ خور واوِ رسمی ایله آفتاب معناسنه‌در (813) جو پیدا شد آن چادرِ عاج گون ، خَور از بخشِ دو پیکر آمد برون ، — وهر ایـگ اون برنجی کونی معناسنه ده کلور نته که مسعودِ سعد بیورر (814) روزِ خورست ای بدو رخ همچو خور ، تافت خور از جرخِ فلك باده خور ،

۳۴ خرّهٔ اردشیر ضمّ خا وتشدیدِ رایله اردشیر بَنا ایتدوکی الکه وولایتدر (815) زیرمایه چیزی که بُد دلپذیر ، همی رفت[o] تا خُرّهٔ اَرْدَشیر ،

۳۵ خورهٔ اردشیر مثله (816) یکی نام او خَوَرّهٔ[p] اردشیر ، که گردد زیادش جوان مردِ پیر ،

۳۶ خنیاگر سازنده ومطرب معناسنه‌در ،

h) om. V — i) بکشت L — k) L 52; cf. s. II § 33 — l) تسر V (an pro تا سر ??); ed. Vull. secutus scripsi همه pro همی LV — m) V 49 v. — n) ∽ V — o) L 52 v. — p) خورهٔ LV —

مع الزّاء

۳۷ خامیاز تثاؤب واَسْنَمك معناسنه‌در ،

مع السّین

۳۸ خس یبان اوتی که بی منفعت اوله وچورچوب معناسنه در[q] (817) بچشم تو اندر خس افگنده باد ، نه بینی تو این لشکرِ کیقباد ، — مجازا ناکس وبدگوهر معناسنه ده کلور ،

مع الشّین المعجمة

۳۹ خلالوش غلغله وشماطه معناسنه‌در (818) خَلالوش وافغان وفریادِ مرد ، چو تندر بر آمد زجایِ نبرد ،

۴۰ خدیش ضمّ خا وکسرِ دالله کدبانو یعنی قادین واَو صاحبه‌سی معناسنه‌در (819) چه خوش گفت آن مردَ با آن خُدیش ، [r] مکن بد بکس گر نخواهی بجویش ،

مع الفاء

۴۱ خف یاغمش بَزدر که قاو یرینه استعمال اولنور ،

مع القاف

۴۲ خفچاق کسرِ خا وجیمِ فارسی ایله توران زمین‌ده بر بیاباندر که ساکنی ترکلردر انده اولان ترکلره دخی خفچاق دینور (820) چنین تا بخِفْچاق پاسی براند ، فرود آمد آنجا وچندی بماند ،

مع الکاف

۴۳ خاشاك سوپرندی وچورچوب معناسنه‌در (821) مرا چون بدرگاه دادی پناه ، جو خاشاك وخاکم میفگن براه ،

۴۴ خایسك کسرِ یا وسکونِ سین ایله چکوچ ومطرقه[s] معناسنه‌در (822) به پولادِ خایِسْك آهنگران ، فرو برده مسمارهایِ گران ،

۴۵ خدوك ضمّ ایله طیره وخشمناك معناسنه‌در (823) بهر کار چون در رَوی هوش دار ، خدوکی مکن پند را گوش دار ، — ترکیده هُدوك معناسنه ده کلور که برکمسه یولداشنی اوشندرسه بکا هدوك ویرمه دیر[t] نته که عنصری بیورر (824) هر که بر درگهِ ملوك بود ، [u] از چنین کار باخدوك بود ،

۴۶ خنك ضمّتین ایله ایکی معناسی واردر بری بختلو معناسنه در[v] که عربیده طُوبَی لَهُ دنور (825) خُنُك آن کسی کو بود پادشا ، کفی راد دارد دلی پارسا ، — وبری معتدل ولطیف وطَری معناسنه‌در (826) همی رای زد تا جهان شد خنك ، بِجَست از برِ کوه بادی سبك ،

q) om. L — r) V 50 — s) ∽ V — t) دینور V — u) L 53 — v) om. V —

مع الكاف الفارسي

٤٧ **خدنگ** قاین اغاجیدر اندن اوق ایدوب تیرِ خدنگ دنور (827) بر اورده آن تیرهای خَدَنْگ ، گرفته کمانِ نبردی بچنگ ، — گاه اولور یالگور خدنگ دخی دنور (828) خدنگی که پیکانِ او ده ستیر،[w] زترکش بر آورد گُرد دلیر ، — واندن اَیَر دخی دوزب زینِ خدنگ دنور (829) زاسبانِ تازی بزینِ خدنگ ، زبرگستوانهای وحفتانِ جنگ ،

٤٨ **خرچنگ** ینگچ معناسنه[x] در ومنازلِ شمس وقمردن بر منزلدر عربیده ایکسنه دخی سَرَطان دینور (830) چو سر بر زد از برجِ خَرْچَنْگ شید ، جهان گشت چون رویِ رومی سپید ،

٤٩ **خنگ** کسرِ خا وسکونِ نونله قِر اتدر که[x] بیاضنه بِرَز سواد مختلط اوله عربیده اشهب دنور (831) بتارک زپولادِ سبزش کلاه ، فرس خِنْگ وبرگستوانش سیاه ، — نُقره خنگ بیاض قر اتدر که هیچ سوادی اولمیه عربیده اشهب قرطاسی دنور نقره کمش‌در قرطاس کاغذدر سلمان بیورر (832) نقره خنگِ صبح را در تاخت سلطانِ ختن ، ساقیا گلگون کمیتت را بمیدان در فگن ، — سبز خنگ طورنه قِری دیدکلری اتدر که سوادی بیاضنه غالب اوله عربیده احمّ دنور فتحِ همزه وحاء مهمله وتشدیدِ میم ایله انوری بیورر (833) هم سبز خنگِ چرخ کمین بارگیرِ اوست ، هم دستگاهِ[y] بحر کمین دستگاهِ اوست ، — خنگ زیور پول پول بیاض وسواد نقطه‌لری اولان اتدر عربیده اَنْمش وابلق دینور مسعودِ سعد بیورر (834) با زیورِ گردان کارزاری با مرکبِ تازی خنگ زیور ، — خنگ اته مخصوص دکلدر مطلق ابیض معناسنه ده استعمال اولنور نته که شاعر بیورر (835) قوس قزح گشت کمان‌وار کوز ، از دو طرف خنگ‌پَی وسرخ توز ، — خنگ بت بر صنمِ اشهب‌در که بامیان طاغلرینگ بریسنده اولور سرخ بت دخی بر صنمدر یاننده اولور بامیان بر ولایتدر غزنه ایله بلخ میاننده اولور[z] انساب سمعانی‌ده بویله مذکوردر که بامیان بلدةٌ بین بلخ وغزنه بها قلعةٌ حصینةٌ والقصبةُ صغیرةٌ واَمّا المملکةُ فواسعةٌ جدًّا وبها بیتٌ ذاهب فی الهواء باساطین مرفوع منقوش فیه کلِّ طیرٍ وخَلْقٍ علی وجهِ الارضِ یَنْتابُه الزُّعّار وفیه صنمان عظیمان نُقِرا فی الجبلِ من اسفلهِ الی اعلاه احدهما یُسمَّی سرخ بت والآخر خنگ بت قیل لیس فی الدّنیا مثلُهما ، سیف الدین اسفرنگی بیورر (836) مردمِ نادان اگر حاکمِ داناستی ، شحنهٔ یونان بدی خنگ بتِ بامیان ،

مع اللّام

٥٠ **خیل** بلوك وگروه معناسنه‌در (837) زهودج فرو هشت دیبا جُلَیْل ، سپاه ایستاده رده خَیْل خَیْل ، وله[a] (838) برفتند پوشیده‌رویان دو خیل ، عماری یکی در میان با جلیل ،

w) V 50 v. — x) om. L — y) L 53 v. — z) V 51 — a) addidi, totum § om. V —

٥١ **خرچال** فتحِ خا وجیمِ فارسی ایله کوکچه قرغه‌در ،

٥٢ **خوهل** ضمِّ خا وفتحِ هایله کج واکری[b] معناسنه در[c] ،

٥٣ **خرطال** فتح ایله اوکوز دریسنگ طولوسی التون معناسنه‌در ،

مع المیم

٥٤ **خرام** فتحِ خایله بشارت[d] معناسنه‌در (839) یکی نامه فرمود نزدیكِ سام ، سراسر درود ونوید وخرام ، اسدی دخی بیورر (840) سپهدار ازان گفتها گشت رام ، زپیغامبر بانوید وخرام ،

٥٥ **خرام** کسرِ خایله ایکی معناسی واردر بری خرامیدن‌دن فعلِ امر واسمِ مصدردر — بری کوزل وخوش‌صورت معناسنه‌در ،

٥٦ **خم** فتحِ خایله خمیدن‌دن مأخوذدر اکلمك معناسنه بش معناسی واردر بری بوکلم معناسنه در[c] (841) همه بند وپیچ وهمه تاب وخَم ، خم وپیچ وی عنبرین بیش وکم ، — ثانی کمر وطاق[b] معناسنه‌در (842) درودِ جهان‌آفرین بر تو باد ، خمِ چرخ گردون زمین تو باد ، — ثالث ایوان وُصفّه معناسنه‌در کمر ایوان ایله اولمغله ایوانه خم اَطلاقی مجازدر[e] (843) هزاران بدو اندرون طاق وخم ، هزاران نگار اندرون بیش وکم ، عنصری دخی بو معناده بیورر[f] (844) سپه پهلوان بود با شاه جم ، بخم اندرون شاد وخرّم بهم ، — رابع کمند حلقه‌سیدر که بوغازه کچر بو معناده تشدیدِ میم جایزدر (845) چرا خواست کارد بخمّ کمند ، چو دیدم خمیدم زراهِ گزند ، وله (846) کمندی بفتراك برشست خم ، خم اندر خم وروی کرده دژم ، شَست بونده عددر التمش معناسنه — خامس یای قولیدر که کرش بند اولدوغی یردن اشاغیدر یای اکناسی طرفین‌دن قرشو بقرشو طوغری کورینور (847) چو چپ راست کرد وبخمِ کرد راست ، خروش از خمِ چرخِ چاچی بخاست ،

٥٧ **خم** ضمِّ خایله کوپ‌در وتوجدن کوب کبی دوزیلن کوس‌دُر (848) بفرمود تا بر درش گاودم ، زدند وبستند بر پیل خُم ، توجدن اولمغله رویینه خم دخی دینور انشاء الله محلّنده ذکر اولنور ،

٥٨ **خیم** التی[ff] معناسی واردر بری طبیعت و سجیّت[g] معناسنه‌در *وقیل بد خوی معناسنه‌در[h] تعریبی *بو معناده[h] ینه بو لفظله واقع اولمشدر (849) دگر خویِ بد آنکه خوانیم خیم ، که با او ندارد دل از دیو بیم ، — ثانی زخم وجراحت معناسنه‌در (850) بزد دست بر خیم وبگسست بند ، همه بند وپابند یکسو فگند ، — ثالث کوز چپاغی معناسنه‌در نته که منجیك بیورر (851) دو جویی روان در دهانش زخُلْم ، دو خرمن زده بر دو چشمش زخیم ، — رابع بغرسق وشکنبه قازندوسی‌در نته که شمسِ فخری بیورر (852) خصمش ار گه خورد عجب نبود ، که سگانرا کلیچه

b) ∽ V — c) om. L — d) L 54 — e) V 51 v. — f) سویلمشدر V — ff) بش V — g) ∽ V; L 54 v. — h) om. V —

باشد خِیم ، [i] — خامس اسکی پنبه‌دن طوقنمش جوال‌در [j] — سادس دیوانه معناسنه‌در کذا فی تحفة الاحباب (853) کمانِ تو گردد درونه بدست ، زبیم من ای خیمِ جادوپرست ،

٥٩ خام اوج معناسی واردر بری بشمامش ضدِّ پخته‌در مجازا مردِ بی تجربه معناسنه ده [k] کلور — ثانی دباغت اولنمامش کوندر — ثالث کمندر (854) بهر سو که خام اندر انداختی ، زمین از دلیران بپرداختی ، اصلده دباغت اولنمامش کوندر کمندی اندن ایدرلر نته که بو بیتده اصل اوزرینه کلمش [k] در (855) همی خواست کان خمّ خامِ کمند ، به نیرو زهم بگسلاندش زبند ، شیخ نظامی دخی بیورر (856) دیو بندد بخمّ [l] خامِ کمند ، کرّه ساید بزیرِ سمّ سمند ،

٦٠ خُلم ضمِّ خایله کسری دخی مرویدر سموك معناسنه [k] در که *بورونډن اقر [m] عربیده مخاط دنور ،

مع النّون

٦١ خان پادشاهِ سمرقند وپادشاهِ چین وپادشاهِ ترکستاندر هر کم اولورسه واولو بك وپاشا معناسنه ده کلور — وخانه واَو معناسنه ده کلور (857) گر آیی بشادی سوی خانِ من ، چو خورشید روشن کنی جانِ من ، وله (858) سه روز اندرین خانِ من [n] شاد باش ، مِی نوش خور وز غم آزاد باش — وکاروان‌سرای ومنازلِ غُرَبا معناسنه ده کلور ،

٦٢ خوابنیدن اصلی خوابانیدن‌در متعدّی خوابیدن الف حذف اولنمشدر (859) سپاهی که نوروز گرد آورید ، شجامش بیکدم فرو خوابنید ، [o]

٦٣ خون معروف — وباقن قرابت وخصلق معناسنه ده کلور القرابةُ لحمٌ ودمٌ مضمونیدر عربیده وترکیده دخی دم ایله قان قرابت معناسنه ده کلور (860) تو با او چو پیوستهٔ خون شوی ، ازین مایه هر دم بافزون شوی ، وله (861) بدو گفت بر من ترا مهرِ خون ، بجنبید وشد مر مرا رهنمون ، وله (862) بخون نیز پیوستگی ساختم ، دل از کارِ ایران بپرداختم ، وله (863) نهانش ببین آشکارا کنون ، [p] چنین دان وایمن مشو زو بخون ، وله (864) سپهبد سیاوش را خواند وگفت ، که خون ومی ومهر نتوان نهفت ، وله (865) برین داستان زد یکی رهنمون ، که مهری فزون نیست از مهرِ خون ،

٦٤ خونِ سیاوشان عقاقیردندر دم الاخوین معناسنه ابتداء منشائی افراسیاب ناحق وغدر ایله سیاوشی [m] قتل ایدوب قاننی یره دوکدیکی یردن دم الاخوین پیدا اولدی دیو بیان ایلدی (866) بساعت گیاهی بر آمد زخون ، بدانجا کجا طشت شد سرنگون ، گیا را دهم هم کنونت نشان ، که خوانی ورا خونِ اسیاوشان ، بسی فایده خلق را هست ازوی ، که هست آن گیا اصلش از خونِ اوی ،

i) V 52 — j) caetera om. V — k) om. L — l) sic V, Lmg. ص; زخمّ L in contextu — m) om. V — n) L 55 — o) totum § om. V — p) V 52 v. —

٦٥ خفتان بر نوع پنبه‌دار قفتاندر که جنکده زره اوستنه کیرلر قزاگند دخی دنور (867) زره بود وخفتان وببرِ بیان ، زکلك وزپیکان نبودش زیان ، وله (868) جهان‌جوی در زیرِ پولاد بود ، بخفتانش بر تیر چون باد بود ،

٦٦ خاستن قالقمق وقیام [q] معناسنه در [r] مستقبلاتنده سین زایه تبدیل اولنور (869) دو صد مردِ نیو از میانشان بخاست ، بفرمودشان کی که بر دستِ راست ،

٦٧ خواستن واوِ رسمی ایله استمك وطلب معناسنه‌در وسؤال وجرّ معناسنه ده کلور مستقبلاتنده سین هایه تبدیل اولنور ،

مع الواو

٦٨ خَو فتحِ خائله اوج معناسی واردر بری سرمشق اوتیدر که عربیده لبلاب دنور — وبری بیان اوتیدر اکن اراسنده یا باغچه‌ده کندندن بتر یر قوّت بولسون دیو قوپاروب یبانه اترلر (870) گر ایدون که رستم بود پیش‌رو ، نماند برین بوم وبر خار وخَو ، [s] وله (871) کنون رزمِ ارجاسب را نو کنم ، بطبعِ روان باغ را خو کنم ، وله (872) بگیتی صد آتشکده نو کنم ، جهان از ستمگاره بی‌خو کنم ، — وبری قره‌چاو معناسنه‌در که بنّالر [t] اغچدن چاتوب اوزرینه [u] چقوب بنا ایدرلر نته که شمسِ فخری بیورر (873) هر که تطیین کند اساسِ علوت ، چرخ باید که باشد اورا خو ،

٦٩ خستو فتحِ خا وضمِّ تایله مُقِرّ ومعترف معناسنه‌در (874) بهستیش باید که خَستو شوی ، زگفتار وپیکار یکسو شوی ، وله (875) تو خستوی [v] آنرا که هست ویکیست ، روانِ خردرا جز این راه نیست ،

٧٠ خشنو ضمِّ خا وسکونِ شینِ معجمه ایله راضی وموافق معناسنه خشنوددن مخفّف‌در (876) خردمند مردم بیکسو شوند ، دو لشکر بدین گونه خُشنو شوند ،

٧١ خامِ گاو صغرِك بی‌دباغت دریسندن اولان [q] قرباجدز که انکله ضرب اولنور (877) همی کوفت بر کِفتِ او خامِ گاو ، چنین تا نماندش [x] بتن هیچ تاو ، وله (878) بیازید [y] وبر کفتِ او خامِ گاو ، زنانن تا [x] نمانَدش نیرو وتاو ،

٧٢ خدیو کسرِ خایله وقیل بالضمّ خداوند یعنی مالك وافندی وپادشاه ووزیر معناسنه‌در [z] (879) بکار آور آن دانشی کت خِدیو ، بدادست ومنگر بفرمانِ دیو ،

٧٣ خسرو ایکی پادشاهك اسمیدر بری طبقهٔ ثالثه‌دن که ملوكِ اشکانیاندر خسرو بن بلاس بن فیروز بن هرمز بن بلاس [x] بن بهرام [x] بن شاپور بن اشك بن اشکان بن دارا در یکرمی ییل پادشاه اولدی — وبری طبقهٔ رابعه‌دن که [a] ساسانیاندر خسروِ پرویز دیمکله مشهوردر احوالی [b] پرویزده شرح اولندی ،

q) ں V; L 55 v. — r) om. L — s) V 53 — t) om. V — u) اوزرنده L — v) pro ای habet شو V — x-x) om. L — y) بیارند et vs. 877 تن V — z) L 56 — a) V 53 v. — b) احوال L; cf. s. III § 38 —

٧٤ **خیو** فتحِ خا وضمِّ یاء حطّی ایله خدو دخی لغتدر توکرك معناسنه‌در که عربیك بصاق دنور ،

٧٥ **خبزدو** فتحِ خا وبا وسکونِ زاء عربیّین وضمِّ داللّه جُعَل بوجکیدر لبیبی بیورر (880) آن روی وریش بین که پر از بلغم وخیوست ، همچون خَبَزْدوی که شود زیرِ پای پخچ ،

٧٦ **ختو** فتحِ خا وضمِّ تاء قرشت ایله بر حیواندر که بوینوزی اَنْفَسِ اشیادندر انجق سلاطین‌ده بولنور حاملنه زَهر تأثیرِ ایتمز وزهر اکا قریب اولسه اوزرنده عرق ظاهر اولور شقّ اولنسه ایچی طاش کبیدر ایچنده نقوشِ غریبه وتصاویرِ عجیبه واردر و[c]اول حیوان تعیننده دورت قول واردر بری چینك بر صغردر وراجح ومشهور بو قولدر — ثانی ایلاندر که بڭ یلدنصکره بوینوزی اولور — ثالث کرکدندر — رابع چین صحراسنده بر قوش‌در غایت ایله بویوکدر اسدی[c] بیورر[d] (881) چهل تنگ بار از ملمّع خُتو ، زگوهر ده افسر زگنج بهو ،

مع الهاء

٧٧ **خاشه** خاشاك معناسنه‌در (882) نه گویا زبان ونه جویا خرد ، زهر خاشهٔ خویشتن پرورد ،

٧٨ **خنجه** ضمِّ خا وسکونِ نون وجیم عربیله وقتِ انزالده اولان آوازدر کرك ارککدن[e] کرك دیشیدن بعض[f] اول حالده لذّتنه تحمّل ایده‌میوب[g] چاغرر (883) بوقتِ جماعش[h] یکی خنْجه خاست ، تو گویی که گاوی بغرّید راست ،

٧٩ **خنیده** خنیدن‌دن اسمِ مفعولدر مشهور ومعروف معناسنه‌در خنیدن اصلده ینقولمق وصدا ایلمك معناسنه‌در فعلِ ماضی‌ده شرح اولندی[i] (884) یکی شادمانی بُد اندر جهان ،[l] خنیده میانِ کهان ومهان ، وله (885) خنیده زنی نیز بر خاستست ، ازان انجمن مر ترا خواستست ،

٨٠ **خنیره** فتحِ خا وکسرِ نونله یراقلنوب مجموع ومنضمّ اولمق معناسنه‌در جیم وبا ایله ده مضبوطدر نته که ذکر اولندی ،[m]

٨١ **خیره** اویوشمش ال وایَق وقماشمش کوز وطونق معناسنه‌در (886) کجا بسته بد گیو وگودرز وطوس ، شده خیره از غم دو چشم کیوس ، — ولجوج و مُعانِد[n] معناسنه ده کلور (887) همه پیشِ من پوی پوی آمدند ، چنان خیره وجنگجوی آمدند ، — وعبث وبیهوده معناسنه ده کلور (888) نه بینی زگردانِ ما جز گریز ، مکن خیره با چرخِ گردان ستیز ، — ویورغون وفرومانده[n] معناسنه ده کلور (889) چو جمشید بر باد بنشست وراند ، بدان سان کزو باد خیره بماند ،

٨٢ **خواسته** خواستن‌دن اسمِ مفعولدر مطلوب[o] معناسنه — ومال معناسنه ده کلور کرك متاع وکرك نقد اوله (890) دلی کز خرد گردد آراسته ، یکی گنج باشد پر از خواسته ،

٨٣ **خودکامه** کندی مرادی اوزره اولان مُعْجِب ومغرور معناسنه‌در (891) نویسد بهر کشوری نامهٔ ، بهر شهریاری وخودکامهٔ ،

c) om. V — d) addidi — e) om. دن V — f) بعضی V — g) ایتمیوب L — h) L 56 v. — i) cf. s. § 21 — l) V 54 — m) cf. s. V § 26 — n) ∽ V — o) طلب V —

٨٤ **خله** فتحِ خایله دورت معناسی واردر بری گمی کوره‌کی ومُردی اغاجیدر که کمی یرده اوتوردقده انکله دورتوب یوریدرلر (892) سرِ بادبان تیز بر گاشتی ، خَله پیشِ ملّاح بگذاشتی ،[p] — وبری مفاصلده واعضاده اولان صانجیدر که وجعدن سِزلر واغرر نته که مسعود سعد بیورر (893) رویها تابان زخشم اندامها پیچان زبغض ،[q] گوییا دارند بادِ لقوه وردِ خله ، —[r] وبری صانجو معناسنه اسمِ مصدردر نته که میر خسرو بیورر[r] (894) چو رمحش سنان بر مه انداخته ، خله در دلِ انجم انداخته ، — وبری هر اوجی سوری وتیز نسنه‌در که انکله دورتیلور اکنه وجوالدوز ودرفش کبی نته که میر خسرو بیورر (895) آدمیانرا سخنی بس بوَد ، گاو بوَد کش خله در پس بود ، بو معانی خلیدن‌دن مأخوذدر صانچمق واکنه باتورمق وجوالدوز وامثالیله[s] دورتمك[t] معناسنه‌در وفعلِ لازم دخی کلور ملّای روم بیورر (896) گر منافق خوانیش این نامِ دون ، همچو کژدم میخَلَد در اندرون ،

٨٥ **خُله** ضمِّ خایله وتشدیدِ لام ایله دخی لغتدر *بونڭ دخی[s] دورت معناسی واردر — بری غلغله واصواتِ بیمعنی وهذیان معناسنه‌در (897) بر آرد یکی باد با[u] زلزله ، زگیتی بر آید خروش وخله ، — وبری[v] خالی وبوش معناسنه‌در (898) چو شیر اندر آمد میانِ رمه ، همه رزمگه شد زمردم خله ، بو بیتده قافیه‌ده نظر واردر — وبری یِتك وگم‌شده[x] معناسنه‌در نته که عنصری بیورر (899) او مر اورا دران یله کرده ، مهرِ اورا زدل خله کرده ، — وبری سومك معناسنه‌در *بورندن چقر[y] عربیده مخاط دینور نته که عسجدی بیورر (900) چو آمد زان برون خدان بدان مانَد سرِ سرخش ، که از بینیٔ سقلابی فرود آید همی خلّه ،

٨٦ **خوشه** صَلقم وبِشَق‌در — ومنازلِ فلکدن بر منزلدر ایکیسنه ده عربیده سنبله دینور (901) بگشت اندرین تیز گردان سپهر ، چو خورشید از خوشه بنمود چهر ،[z]

٨٧ **خوارمایه** کم‌قدر وبی‌بها معناسنه‌در (902) بجاماسب گفت آنگهی شهریار ، که این روز را خوارمایه مدار ، وله (903) اگر صد شود کشته با صد هزار ، تنِ خویش را خوارمایه مدار ، وله (904) دو شاهِ دو کشور چنین کینه‌دار ، برفتند با خوارمایه سوار ،

٨٨ **خسته** ایکی معناسی واردر — بری خستن‌دن اسمِ مفعول در[s] مجروح معناسنه[a] مریض وبیماره خسته دیدکلری مجازدر — وبری چکردك معناسنه‌در که فواکه‌ده اولور نته که میر خسرو بیورر (905) لب رطب خوانی وانگه خَسْته از دندان کنی ، خسته از دندانِ من کن گر رطب میخوانیش ،

مع الیاء

٨٩ **خستگی** جراحت ویاره معناسنه‌در (906) همه دامنِ کُرته بدرید چاك ، همه خَسْتَگیهاش بر بست پاك ،

p) L 57 — q) V 54 v. — r-r) om. L, haec verba una cum v. *894* in V sequuntur v. *895* — s) om. L — t) add. امثالی L — u) بی V! — v) om. و V — x) ∽ V — y) om. V — z) L 57 v. V 55 — a) add. در L —

٩٠ **خسروانی** نفیس وپادشاهانه دیمکدر بو نسبت شئ مفتخر وامرِ معتبرده استعمال اولنور کیانی وپهلوانی دخی بویله‌در (907) میِ خُسْرَوانی بجامِ بلور ، گسارنده را داد با فرّ وزور ،

٩١ **خوی** فتحِ خا واشمامِ ضمّه ایله وواوِ رسمی ایله یدندن خارج اولان عرقدر (908) ازیشان روان گشته خوَی چون دو رود ، . . . . ،[b]

٩٢ **خی** کسرِ خایله قربه وطولم معناسنه‌در اصلی خیك‌در (909) بشادی دران شهر از فرّخی ، همه مست گشته ولیکن زخِی ،

باب الدّال ، مع الالف

١ **دارا** تاسعِ ملوكِ کیانیاندر ابن *داراب بن[c] بهمن بن اسفندیاردر اون دورت ییل پادشاه اولدی اسکندر جنگنده قتل اولندی قصه‌سی مشهوردر — وداشتن‌دن صیغهٔ مبالغه طوتیجی وحفظ ایدیجی معناسنه ده کلور ،

مع الباء[d]

٢ **داراب** دارای مذکورك پدریدر والده‌سی همای بنت بهمن‌در کندی پدرندن دارابه حامل[e] ایکن بهمن هلاك اولدی همای پدری وصیّتی ایله پادشاه اولدی وضع حمل ایدیجك حبِّ سلطنت کندینه غالب اولوب اوغلنی بر صندوقه قویوب دریایه براقدی بر گازر صو کنارنده ایکن اول صندوقی کوروب ایچندن اوغلانی الدی صوده بولمغله اسمنی داراب قودی حدِّ بلوغه کلدکده اول گازرك صنعتنه سر فرو ایتمیوب سلاح ادمانته مشغول اولدی والده‌سی همای بر عسکری[f] که روم جنگنه کوندرمش ایدی داراب انلره منضمّ اولدی بعد الرّجوع اول عسکرك سرداری دارابدن[g] مشاهده ایتدوکی بهادرلغی همایه تقریر ایتدکده احوالنی تفحّص ایدوب اوغلی اولدوغنی محقّق بلدکدنصکره سلطنتی اکا تفویض ایلدی جمله سلاطینِ جهان اکا رام اولدی فیلقوسِ رومی قزین الوب گنده‌دهان اولمغله ینه پدرینه ارسال ایلدی اول قز دارابدن اسکندره حامل ایدی وضع حملدنصکره فیلقوس اوغلمدر دیدی داراب اون ایکی ییل پادشاه اولدقدنصکره دارا نام اوغلنی ولی‌عهد ایلدی ،

مع التّاء

٣ **دخت** *ضمِّ داله[c] دختر معناسنه‌در (910) گزیده دلم دختِ مهراب را ، ببارم زدیده بهر آب را ،

٤ **دشت** معروف — وترکستانده بر ولایتدر — وتبریز ایله اردبیل مابیننده بر شهردر — واصفهانده بر قریه‌در — وشیرازده بر موضعدر که دشتِ ارزن ایله مشهوردر ،

b) pro altero hemistichio lacunam praebent LV — c) om. V — d) V 55 v. — e) L 58 — f) عسکر V — g) ...بک V —

٥ **دست** معروف — والتی[h] معناسی دخی واردر — بری بر قات اسباب وملبوس ثیاب معناسنه‌در[i] عربید حلّه وبدله دنور (911) یکی دست جامه بپوشید ورفت ، بدانسان که گفتی که جانش بکفت ، وله (912) زگستردنیها[k] شتروار شست ، ززربفت پوشیدنی هم سه دست ، — ثانی کرّه ومرّه وپول معناسنه‌در (913) چو میدان سر آید بتابید روی ، بدیشان سپارید یك[l] دست کوی ، وله (914) یك امشب بکوشیم دست پسین ، که داند که دیدار باشد جز این ، — ثالث بر دفعه[m] اویون ولعب[n] معناسنه‌در قماربازلر یاننده معروف‌در نته که سنایی بیورر (915) در باختنِ قما بار دوست ، در اوّل دست کن دغایی ، شیخ نظامی دخی بیورر (916) دلا چند ازین بازی انگیختن ، بهر دست رنگی بر آمیختن ، — دستِ خطر رهنی چوق اولان لعب‌در که مخاطره‌سی اوله ، — دستخون قتل ایله رهن اولن[n] لعب[o]در نته که خاقانی بیورر (917) در قمرهٔ زمـانه فتادی بدستخون ، واملِ کعبتین که حریفیست بس دغا ، — رابع طرف وجانب معناسنه‌در (918) زیکدست رستم بر آمد زدشت ، زگردِ سواران هوا تیره گشت ، زدستِ دگر گیوِ گودرز وطوس ، به پیشِ سپاه اندرون پیل وکوس ، دهاده برآمد زقلبِ سپاه ، زیکدست دشمن زیکدست شاه ، — خامس صدر وپیشگاهِ مجلس معناسنه‌در (919) نشسته‌ست بر دست دستانِ سام ، کمر بسته بر درگهش خاص وعام ، — سادس جنس ونوع معناسنه‌در نته که نظامی بیورر (920) شه از قصّهٔ آرزوهایِ خویش ، سخنها زهر دستی آورد پیش ، خواجه حافظ دخی بیورر[p] (921) گر تو زین دست مرا بی سر وسامان داری ، من باهِ سحرت زلف مشوّش دارم ، وله (922) ساقی از باده ازین دست بجام اندازد ، عارفانرا همه در شربِ مدام اندازد ، بو معنی از کلمه‌سیله استعمالی[o] مقیّد اولمغین حذفی جائزدر نته که سعدی بیورر (923) ازین مهپارهٔ[q] عابدفریبی ، ملائك‌صورتی طاوس‌زیبی ، سلمان دخی بیورر (924) قضا تا مهدِ اطفالِ فلك را میدهد جنبش ، نخوابانید ازین ماهی درین کهوارهٔ مینا ، — همدست همجنس وهم‌نوع معناسنه‌در نته که سنایی بیورر (925) یارِ ناجنس تخمِ خواب آمد ، یارِ همدست پایِ آب آمد ، جنسیّت‌ده[r] موافقت اولمغله همدست موافق معناسنه ده کلور نته که خلّاق المعانی بیورر (926) بهرچ[s] این کرد در خاطر قضا همدست شد با او ، بهرچ[s] آن کرد اندیشه قدر همداستان آمد ، خواجه حافظ دخی بیورر (927) کی دهد دست این غرض یا رب که همدستان شوند ، خاطرِ مجموعِ ما زلفِ پریشانِ شما ، — دست عربیده تعریب ایله التی معنیسی واردر بری صحرا ودشت‌در — ثانی ثیاب ولباس[n]در — ثالث کاغذ وورق در — رابع صدرِ مجلس‌در وقاموسده[h] انجق بو دورت معنی مذکوردر — خامس حیله ومکر در — سادس اوینامق ولعب[n] در حریری مقامهٔ ثالث وعشرینده دورت معناسن جمع ایدوب دیمشدر که ثُمَّ قالَ نشدتُك اللّهَ اَلدَّسْتَ الّذی اَعارَهُ الدَّسْتَ فَقُلْتُ لا وَالّذی اَجْلَسَكَ فی هٰذا الدَّسْتِ ما أَنا بِصاحِبِ ذٰلِكَ

h) om. و V — i) V 56 — k) L 58 v. — l) یکی L! — m) نوعه V — n) س V — o) om. V — p) V 56 v. — q) L 59 v. — r) om. ده V — s) بهرچه LV —

الدَّسْتِ بَلْ أَنْتَ الّذى تَمَّ عَلَيْهِ الدَّسْتُ · دستِ اوّل لباسدر وثانى صدرِ مجلس‌در وثالث حيله‌در ورابع لعب‌در غالب اولنه تمّ له الدّست[t] ومغلوب اولنه تمّ عليه الدّست دنور — دست قازن وتبخره معناسنه كلدوكى مولّدر معرّب دكلدر نته كه سلمان بن عبد الحقّ قطّ ايله ملقّب اولان بر اهلِ ديوانى هجو ايدوب بيورمشدر (928) ما نالَ قُطُّ الدّستَ مِن فعلِهِ ، [u] غيرَ سُخام الوجهِ والسُّخْطِ ، ولّى عن الدَّسْتِ على رغمِهِ ، وانقلبَ الدَّسْتُ على القطِّ ، دستِ ثانى انجق صدرِ ديوان معناسنه‌در ودستِ اوّل وثالث تَوْرِيَه طريقيله ينه صدرِ ديوان معناسنه‌در ،

مع الجيم

٦ **دم آهنج** صولويجى واوفوريجى ومتنفّس معناسنه‌در (929) بدو گفت كاى بدتنِ بى‌بها ، ببين آن دَم‌آهَنْج نرّ اژدها ، آهنجيدن مدِّ همزه ايله كشيدن و چكمك معناسنه‌در ،

مع الخاء

٧ **درواخ** فتحِ دال وسكونِ رايله ايكى معناسى واردر برى اول خسته‌در كه هر كون صحّته توجّهى زياده اوله — وبرى درشتى وغلظ[v] وشدّت معناسنه‌در ،

٨ **دوخ** ضمِّ دالله دخ دخى حذفِ واو ايله لغتدر بر اوتدر كه اندن حصير ايدرلر ،

مع الدّال

٩ **دار وبرد** كرّوفرّ معناسنه‌در اصلى دار[x] طوت معناسنه وبرد فتح با ايله اسمِ فعلِ امردر صاول واوزاغ اول معناسنه حكّام قرشوسنده عظمت ايچون بو الفاظى ديمكله كلمهٔ واحده حكمنده اولوب شكوه وعظمت معناسنه اولدى (930) بپوشيد رستم سليحِ نبرد ، بآوردگه رفت با دار وبَرْد ،

١٠ **دند** فتحِ دالله ابله وبى‌باك وخودكام معناسنه‌در (931) بخواند آنگهى زرگرِ دَنْد را ، زهمسايگانان تنى چند را ، [y]

١١ **درخورد** لايق وسزاوار معناسنه اسمدر مصدرى درخوردن در (932) بايران اگرچه چو او مرد نيست ، بجاىِ سياوُش دَرْخَوَرْد نيست ،

١٢ **دستبرد** قهر وقوّت وغلبه معناسنه در[z] دست ايله بردن مركّب‌در بُرد اسمِ مصدردر (933) بدين شاخ ويال وبدين دَسْتْبُرد ، زتخمى بود نام‌بردار گُرد ،

١٣ **ديرند** كسرِ دالله[a] دهر وروزگار معناسنه‌در (934) بديرَنْد هر يك زما باج وساو ، ندارند با ما به پيكار تاو ،

١٤ **دانشومند** دانشمند واهلِ معرفت معناسنه (935) بود دانشومند وهم پهلوان ، نه بيند كسى شير ازينسان جوان ،

---

t) V 57 — u) L 59 v. — v) وغلظت V — x) ∽ V — y) V 57 v. — z) om. L. — a) L 60 — .

١٥ **دستانِ زند** پدرِ رستم اسمى در[b] يالكز اسمى[c] دستان‌در و[b]زند بزرگ معناسنه وصفيدر دستان اصلى حيله ومكر معناسنه در (936) نهادم ترا نام دَسْتانِ زَنْد ، كه با تو پدر كرد دستان وبند ،

مع الذّال المعجمة

١٦ **داشاد** عطا واحسان معناسنه‌در (937) بفرمود داشاد دادن بدوى ، بگفتش كه زنهار ايدر مپوى ،

١٧ **دميد** دَميدن‌دن ماضى‌در اوفورمك ويل اسمك معناسنه‌در (938) سياوش بدشت اندرون گور ديد ، چو باد از ميانِ سپه بر دَميد ، — وتنفّس وصُلومق معناسنه ده كلور مجازا غضبدن شِشمك وقبرمق[d] معناسنه ده كلور (939) چو رستم پيام سپهبد شنيد ، چو درياىِ آتش زكين بر دميد ، — و[e]اضطراب وچالقَنمق معناسنه ده كلور (940) چو درياىِ جوشان زمين بر دميد ، چنان شد كه كس روىِ هامون نديد ، — وصباح اغرمق ويردن اوت بتمك[f] معناسنه ده كلور ،

١٨ **درود** تحيّت ودعا معناسنه‌در (941) اگر مى گذر بايدت زابِ رود ، فرستاد بايد زكشتى دُرود ، — وانبياده صلاة وسلام معناسنه‌در ، و[b]با ايله مركّب اولوب بدرود اولورسه شرحى ذكر اولندى — درودن لفظندن ماضى دخى كلور درودن اغاج يونمق واكن بيچمك معناسنه ده كلور واسمِ مصدر دخى كلور بچين معناسنه (942) گاجل تيغِ الماس آورده بود ، دُرود ترا داس آورده بود ،

١٩ **داد آفريد** فنِّ موسيقيده بر[g] پرده وشعبه‌در (943) سرودى باواز چون بر كشيد ، كه اكنونش خوانى تو دادآفريد ،

٢٠ **درآباد** ضمِّ دالله كيخسرو گنجلرندن بر گنجدر (944) چو بگشاد گنجِ دُرآباد را ، وصى كرد گودرزِ كشواد را ،

مع الرّاء

٢١ **دستوار** ال دَكنكى‌در كه قوجه‌لر الده طوتوب يورر (945) كه پيشِ تو دستانِ سام سوار ، بيامد چنين خوار با دَسْتْوار ،

٢٢ **درگر** ضمِّ دالله نجّار وخرّاط معناسنه‌در اصلى درودگر در درود اسمِ مصدردر يونمق معناسنه (946) بفرمود تا دُرْگَران آورند ، سزاوار چوبى گران آورند ،

٢٣ **دهار** طاغ مغاره‌سى معناسنه در[e] نته كه اسدى بيورر (947) كه پر دَهار وشكسته دره ، دهارش پر ازكانِ دُر يكسره ،

---

b) om. V — c) ∽ V — d) شيشوب قبارمق V — e) om. L — f) V 58 — g) L 60 v. —

٢٤ **دستور** دست ایله وردن مركّبدر بش معناسی واردر — بری قدرت وقوّت صاحبی دیمكدر گنجور ومزدور كبی مركّبدر بو معناده سكونِ تا وفتح واو دخی[h] لغتدر (948) به بنگاهِ دستان شوم دَسْتُور ، [i] شوم رسته زین خستگیها مگر ، — ثانی قانون ورسم معناسنه‌در نته كه ملّا هاتفی بیورر (949) چنین است دَسْتُورِ این زالِ پیر ، كه زهرت دهد چون چشانید شیر ، — ثالث وزیر معناسنه‌در وزیرلره اجرای قوانین وتمشیتِ احكامه قدرتِ قاهره‌لری اولمغله اطلاق اولنمشدر (950) بگیتی مرا خود یكی پور بود ، كه هم پور وهم پاك دستور بود ، — رابع نمونه واورنگ معناسنه‌در ودستور العمل دیدكلری بو معنایه‌در نته كه خلّاق المعانی بیورر (951) ای خداوندی كز فكرِ تو دستور كنند ، نقشبندانِ طراز از فلك صورت‌باف ، — خامس اذن واجازت معناسنه‌در نته كه میر خسرو بیورر (952) بصد نومیدی از خود دوریم داد ، بر آهنگ سفر دستوریم داد ، — معرّبی ابجق[k] قوانینِ مملكته مشتمل اولان دفتردر نته كه قاموسده مذكوردر الدُّسْتُور بالضّمّ النّسخة المعمولة للجماعات الّتی[h] یقع منها تحریرها واصله فارسیّ ، امّا فارسیده بو معنی موجود اولدوغنه مطّلع اولمادم احتمالدر كه تعریب اولندقده بو معنایه وضع اولنمش اوله زیرا تعریب‌ده نقلِ معنای اصلی شرط دكلدر جایزدر كه قبل التّعریب بر معناسی اوله وبعده معنایِ آخره وضع اولنه نته كه محلّنده مبیّن‌در وضمّ داللہ اولدوغنك وجهی بودر كه فَعْلول فتح فائله لغتِ عربده موجود دكلدر تعریب ایدنكلرینی اغلب اَوْزانلرینه موافق ایدرلر ،

٢٥ **دنبر** علی وزن عنبر هندستانده بر شهردر (953) همه كابل ودَنْبَر ومای وهند ، روان همچنین تا بدریایِ سند ،

٢٦ **دار** ستون ودرك اولان اغاجدر كرك سقف دركی اولسون نته كه بو بیتده در[l] (954) دوم دانش از آسمانِ بلند ، كه بر پای جونست بی دار وبند ، كرك سیاست اغاجی اولسون نته كه بو بیتده‌در (955) كشان بیژنِ گیو را زیرِ دار ، ببردند بسته سوی چاهسار ، — وداشتن‌دن فعلِ امر دخی كلور صقله معناسنه معنای اوّل دخی بوندن مأخوذدر — جنگده بری برینی تنشیط والهاب ایچون استعمال ایدكلری[m] الفاظدن‌در بو بیتده اول الفاظدن دوردی[n] مذكوردر (956) بر آمد دِه ودار وگیر وبكش ، نه با اسب تاب ونه با مرد هش ، یعنی ویر وطوت وصقله و قتل اَیله اصواتی بلند اولدی ،

٢٧ **دمدار**[o] ضمّ دال[h] ایله دم ایله آردن مركّبدر عسكرك صوكیدر كه عربید ساقه دنور (957) چو دُمْدار[p] بر داشتی پیش‌رو ، بمنزل رسیدی[q] همه نو بنو ،

٢٨ **دو پیكر** منازلِ فلكدن برجِ جوزادر (958) جو پیدا شد از چادرِ عاج‌گون ، خور از بخشِ دو پَیْكر آمد برون ،

h) om. V — i) V 58 v. — k) L 61 — l) om. V 59 — m) اولنان V — n) sic V, L mg. درت ; ط L pr. — o) دندار L — p) دیدار L! — q) L 61 v. —

٢٩ **دیور** كسرِ دال ایله بو دخی خزاینِ خسروك بریسیدر (959) درِ گنج كش نامِ او دیوَرَست ، پر از افسر وگوهر وزیورست ،

٣٠ **دبیر** كاتب ونویسنده[r] معناسنه‌در (960) دَبیرِ خردمند بنوشت خوب ، بدید آوریدند رو زشت و خوب ،

٣١ **دمور** فتحِ داللہ بر مبارزِ تورانیدر (961) وزان سو به پیچید سویِ دَمور ، گرفتش بر وگردنِ او بزور ، — اصلِ لغتده آوازِ آهسته ونرم[r] معناسنه‌در ،

٣٢ **دمار** فتحِ داللہ نَفَس معناسنه‌در دمار ازو بر آورد هلاك اتمكدن كنایه‌در (962) تو ترسانی از رستمِ نامدار ، نخستین من از وی بر آرم دَمار ، — اصلی دم ایله آردن مركّبدر دم نفس‌در مجموعی دخی نفس معناسنه‌در نته كه[s] گفتار ودیدار وپرستار وخواستار ورفتار بو منوال اوزره‌در ،

٣٣ **دادار** حاكمِ عادل معناسنه داد ایله آردن مركّبدر (963) نخست آفرین كن بدادارِ پاك ، كزویست نیرو وهم زو هلاك ،

٣٤ **داور** مثله اصلی دادآور در تخفیف اولنمشدر (964) تهمتن سوی آسمان كرد روی ، همی گفت كای داورِ راست‌گوی ، — [t]ومطلقا سلطان وحاكم معناسنه ده كلور (965) همی تا بگردانی انگشتری ، جهان‌را دگرگون شود داوری ، [t]

٣٥ **دستگیر** ال طوتیجی معین ومساعد معناسنه در[u] — الی طونلمش اسیر معناسنه ده كلور (966) همه پیشِ من دَسْتْگیر آورید ، نباید كه خسته به تیر آورید ،

٣٦ **دیدار** دید ایله آردن مركّبدر دید اسم مصدردر دیدن معناسنه نته كه نظامی بیورر (967) تا مَی پخته بینی[v] اندر جام ، دید بَاید هزار غورهٔ خام ، مجموعی دخی دیدن معناسنه كلور نته كه پرستار وخواستار بویله‌در (968) اگر هست خود جایِ گفتار نیست ، ولیكن شنیدن چو دیدار نیست ، — كورنمك وظهور معناسنه ده كلور (969) گر از تو بدیدار ناید گناه ، بماند بتو تاج وتخت وكلاه ، ودر[x] یوسف وزلیخا (970) دو چشم از زمین سویِ دیوار كرد ، زلیخا زدیوار دیدار كرد ، — یوز آلتِ ظهور[y] اولمغله یوزه ده دیدار دنور نته كه سعدی بیورر (971) دیدار می نمایی و پرهیز می‌كنی ، بازارِ خویش وآتشِ ما تیز می‌كنی ، وملاقات وكورشمك معناسنه ده كلور (972) یك امشب بكوشیم ودستِ پسین ، كه داند كه دیدار باشد جز این ،

٣٧ **دامیار** دام ایله آردن مركّبدر الفِ ممدوده یایه قلب اولندی صیّاد معناسنه‌در ،

٣٨ **دستیار** معاونِ ومساعدِ معناسنه‌در ،

r) ∽ V — s) V 59 v. — t-t) om. V — u) om. L — v) L 62 — x) وله از V — y) دیدار V —

٣٩ **دیبادر** ایکی[z] دال فتحیله هر ایک سکزنجی کونی اسمیدر ،

٤٠ **دی بهر** فتحِ دالله هر ایک اون بشنجی کونی اسمیدر ،

مع الزّاء

٤١ **دز** کسرِ دالله قلعه‌در دزدار قلعه حافظیدر (973) به پیرامنِ دز یکی راه نیست ، وگر هست از ما کس آگاه نیست ،

٤٢ **دژ** فتح[a] ایله کسر ایله ده مرویدر وزاء فارسیدر خشم‌در وتند مزاج وسوداوی *طبیعت اولانک[b] وصفی‌در — ضمّ ایله اولورسه بز معناسنه‌در که عربیده غدّه دنور ،

٤٣ **درز** فتحِ دال وسکونِ رایله یِوْ معناسنه‌در کرك بزده کرك اغاجده کرك کلّهٔ سرده درزی که خیّاط معناسنه‌در بوکا منسوبدر (974) همه دَرْزْها در گرفته بقیر ، بر آلوده بر قیر مشك وعبیر ، — یارِق وشکاف[c] معناسنه ده کلور نته که سنایی بیورر (975) کمرِ کیر خیزه لرز بود ،[d] کیسهٔ کس فراخ درز بود ،

٤٤ **دیریاز** بَطِیٔ الحرکه معناسنه‌در یاز انشاء الله محلّنده شرح[e] اولنور (976) اگر چند باشد شبِ دیریاز ، برو تیرگی هم نماند دراز ، — وزمانِ گذشته وقدیم الایّام معناسنه ده کلور (977) که هم خویش بودند از دیریاز ، که دامادِ او بُد گو سرفراز ،

٤٥ **دهاژ** فتحِ دالله وزاء عربیله[f] ده مرویدر بانگ ونعره[e] معناسنه‌در ،

مع السّین

٤٦ **داس** اوراق معناسنه‌در که عربیده مِنْجَل دنور (978) کاجل تیغِ الماس آورده بود ، درود ترا داس بِرورده بود ، — واریه وبغدای قِلچغی معناسنه ده کلور نته که خلّاق المعانی بیورر (979) داسِ خوشه همه مسمار شود بر دهنش ، گر زند پیشِ تو تیرِ فلك از منطق لاف ،[g] — دامِ شکار ودهره معناسنه ده کلور ،

٤٧ **دبوس** فتحِ دال وضمّ بایله گُرز وچوماق معناسنه‌در (980) زیادِ دَبوسِ تو کوهِ بلند ، شود خاكِ نعلِ سرافشان سمند ، منوچهری دخی بو معنایه دیمشدر[h] (981) چون زند بر مهرهٔ شیران دبوسِ شست‌من ، چون زند بر گردهٔ گُردان عمودِ گاوسار ، — بعضی اسافلِ شخص معناسنه ده کلور دیوب نظامینک بو بیتنی ایراد ایلدی (982) گِردِ او گشته گرد می افشاند ، گه دُم وگه دبوس می جنباند ،

٤٨ **دیس** کسر ایله حرفِ تشبیه‌در مشبّه به آخرینه لاحق اولور (983) یکی خانه آراست فرخاردیس ، درو شد بشادی گل‌اندام کیس ، — دس فتحِ دال وحذفِ یا ایله ده لغتدر نته که عنصری بیورر (984) ندید ونه بیند ترا هیچکس ، گهِ رزم مثل وگهِ بزم دَس ،

z) V 60 — a) add. دال V — b) طبیعتك L — c) ∞ V — d) L 62 v. — e) ذکر V — f) عربی وفارسیله V — g) V 60 v. — h) معناده سویلمشدر V —

مع الشّین المعجمة

٤٩ **درفش** اوچ معناسی واردر — بری بیزدر که پشمقچی‌نک وسرّاجک آلتیدر نته که میر خسرو بیورر (985) به پشتش[i] خار جویی نیم نیمی ، خلیده چون دِرَفْشی در ادیمی ، — ثانی درفشیدن‌دن امر واسمِ مصدردر* (986) بدید آمد آن اژدهافش درفش ، شبِ تیره وروي گیتی درفش ،[k] درفشیدن یلدرامق ودرخشیدن معناسنه[k]در نته که نظامی بیورر (987) درفشیدنِ تیغِ آیینه‌تاب ، زده خنده بر چشمهٔ آفتاب ، — ثالث عَلَم وسَنجاق معناسنه[k]در معنای ثانیدن مشتقّ[l]در کلامِ آتیدن وجهی معلوم[m] اولور (988) یکی برنهاده زپیروزه تخت ، درفشی درفشان بسانِ درخت ، سرش ماهِ زرّین وتوغش بنفش ، بزر بافته پرنیانی درفش ، — اصلده درفش فریدون عَلَمیدر درفشِ کاویانی دیمکله مشهوردر بعده[n] هر علمه اطلاق اولندی ، اصلی بودر که ضحّاکك هر اوموزنده ایلان باشی شکلنده بر عارضه ظهور ایدوب کمالِ وجعندن راحت وحضوری اولمیوب وجعی انجق مغزِ آدم ایله ساکن اولمغین هر کون ایکی نفس قتل ایدردی اتّفاقا کاوه نام آهنگرك بر اوغلنی بو خصوص ایچون قتل ایلدی کاوه‌نك علمِ نجوم ووفق وخواصده مهارتی اولوب ضحّاکك هلاکنه رصد اوزره اولوب ظفر وقهره مناسب ساعتده وفق وضع ایدوب ایشنه مشغول ایکن اوکنه طوتدوغی سختیانه نقش ایدردی ظلمندن متضجّر اولان خلقه سردار اولوب مذکور سختیانی بر نیزه‌یه بند ایدوب عَلَم ایدندی وخلقی یاننه جمع ایدوب فریدونه معاونت ایدوب ضحّاکه ظفر بولوب هلاك ایلدی فریدون پادشاه اولوب اول علمی فال طوتوب جواهر ایله ترصیع وتزیین ایلدی هر بار دشمنه[o] عزیمت ایتدکجه اوکنجه[p] کوتوروب وفقلر برکاتیله منصور ومظفّر اولوردی اندنصکره هر کلن پادشاه اول علمه تعظیم ایدوب انواعِ جواهر ایله مزیّن ایدردی یزدجرد زماننه کلنجه که آخرِ ملوكِ فرس‌در حدّدن زیاده جواهر ایله موشّح ومزیّن ایدی وقعهٔ قادسیه‌ده مسلمانلره نصیب اولدی ، وکاویانی‌ده‌کی الف ونون تاکیدِ نسبت ایچوندر خسروانی وکیانی کبی ،[q] بو ابیاتده مذکوردر وجهِ مشروح اوزره (989)

وزان چرم کاهنگران[r] پشتِ پای ، بپوشند هنگامِ زخمِ درای
همان کاوه آن بر سرِ نیزه کرد ، همانگه زبازار بر گشت گرد
چو آن پوست بر نیزه بر دید کی ، به نیکی یکی اختر افگند پی
بیاراست آنرا بدیبای روم ، زگوهر برو پیکر از زرّ[s] بوم
بزد بر سرِ خویش چون گردِ ماه ، یکی فالِ فرّخ پی افگند شاه
فرو هشت ازو سرخ وزرد وبنفش ، همی خواندش کاویانی درفش
وزان پس هر آن کس که بگرفت گاه ، بشاهی بسر بر نهادی کلاه

i) L 63 — k) om. V — l) مأخوذ V — m) ظاهر V — n) V 61 — o) L 63 v. — p) ایتدکده اوکنده V — q) caetera huius § om. V — r) ....آهـ L — s) زهرکر. . . . . . مرز وبوم L! —

بِران بی‌بها چرم آهنگران ، بر آویختی تو بتو گوهران
زدیبای پرمایه وپرنیان ، بر آنگونه شد اخترِ کاویان
که اندر شبِ تیره خورشید بود ، جهانرا ازو دل پر امّید بود ،

٥٠ **دستکش** بش معناسی واردر — بری هر نسنه که ال ایله استعمالی *ملایم و[t] آسان اوله کرك ات اولسون نته که بو بیتلردر (990) چو بیدار شد رستم از خوابِ خوش ، بر آشفت بر بارهٔ دَسْتْکَش ، کرك یای اولسون که کپاده[u] دینور نته که سلمان بیورر[v] (991) طفلِ بخت تست پرتابی که چرخِ کوزپشت ، چون کمانِ دستکش در قبضهٔ فرمانِ تست ، یالکز دستکش[x] دخی دنور *نته که سلمان بیورر[y] (992) پیشِ زورِ بازویت قوسِ فلك شد دستکش ، زیرِ پایِ همّت مالِ جهان شد پایمال ، کرك غیرِ مذکور اولسون نته که شاعر[z] بیورر (993) دستکشِ جفا مکن آبِ رخم که فیضِ ابر[a] ، بی مددِ سرشكِ ما دُرِّ عدن نمی‌کند ، — ثانی اعمایی یَدن کمسنه معناسنه[b]در که عربیده قائد الاعمی دینور نته که شاعر بیورر (994) فرقست میانِ آنکه از رویِ یقین ، با دیدهٔ بینا رَود اندر رهِ دین ، با آنکه دو چشم بسته بی دستکشی ، هر سوی همیرود بظنّ وتخمین ، — ثالث قَزَنج معناسنه‌در که عربیده كدّ الید دینور نته که نظامی بیورر (995) دستخوشِ کس نیَم از بهرِ گنج ، دستکشی میخورم از دسترنج ، وله (996) پایگه عشق نه ما کرده ایم ، دستکشِ عشق نه ما خورده ایم ، دسترنج صنعت وحرفت معناسنه‌در که اندن كدِّ یمین حاصل اولور نته که سعدی بیورر (997) بیاموز فرزندرا دسترنج ، وگر دست داری چو قارون بگنج ، — رابع گدا ودلنجی[c] معناسنه‌در که احسانه ال اوزادر — خامس اسیر معناسنه‌در که اللری باغلنور ،

٥١ **دستخوش** عنبر ولادن کبی الده اوینادقلری ملایم نسنه‌در مجازا ملعبه ومسخره اولان کمسنه‌یه ده[t] اطلاق اولنور نته که بیتِ نظامیده ذکر اولندی ،

٥٢ **دخش** فتحِ دال وسکونِ خا ایله ابتدا وآغاز معناسنه‌در ، [d]

٥٣ **درخش** شمشك وبرق[c] معناسنه‌در — ودرخشیدن‌دن فعلِ امر دخی کلور ،

٥٤ **دورباش** چاوش معناسنه‌در که حکّام قرشوسنده خلقه بو لفظی دیوب اوزاغ ایدر مجازا الندە اولان نیزه‌یه واغاجه دخی اطلاق اولنور طرفنده سنانی واردر[e] — آه معناسنه کلدوکی بوگا[b] تشبیه طریقیله‌در ،

مع الغین المعجمة

٥٥ **داغ** طواره وغیریسنه نشان ایچون اولان یاقیدر مجازا حُرقت[f] والم معناسنه ده کلور (998) زچنگالِ شیران همه دشتِ غرم ، دریده بر ودل پر از داغ وگرم ، — داغ اصلده مطلقا

t) om. V — u) sic LV, Fh. Šuʿûrî — v) V 61 v. — x) L 64 — y) وله tantum L — z) M mg. adscriptum حافظ, recte — a) او L! V? — b) om. L — c) ∽ V — d) totum § om. L — e) V 62 — f) L 64 v. —

نشان وعلامت معناسنه‌در نته که نظامی بیورر (999) صید چنان خورد که داغش نماند ، روغنی از بهرِ چراغش نماند ،

٥٦ **دغ** فتحله اوتسز واکِنسز یر[g] معناسنه‌در که تشبیها باشنده قِل بتمین کمسنه‌یه دخی دغ ودغسر دنور ،

مع الفاء

٥٧ **درخف** قُنْفُذ وزنی اوزره زنبورِ سیاه معناسنه‌در ،

مع القاف

٥٨ **دبق** کسرِ دال[g] ایله لفظِ عربیدر ترکیده اوکسه دیدکلری یلمشك[h] نسنه‌در که انکله قوش طوتیلور *ولغتِ میرزاده دبق بر معیَّن بوی خوش معناسنه‌در[i] (1000) سرِ پنگِ تابوت کردند خشك ، بدِبق وبقیر وبموم[k] وبمشك ، وله (1001) سرش را بدبق وبمشك وگلاب ، بشویید تن‌را بکافورِ ناب ،

مع الکاف

٥٩ **دهاك** ضحّاك اسمیدر ده ایله آكدن مرکّبدر نته که اژدها شرحنده ذکر اولندی ، [l]

٦٠ **دك** فتح ایله ایز طوتمین یر معناسنه‌در ،

مع الکاف الفارسی

٦١ **دژهوخت گنگ** فتح وکسرِ دال وسکونِ زاء فارسی وفتحِ کافِ فارسی ایله قدسِ شریف اسمیدر (1002) کنون سلم جویایِ جنگ آمدست ، که یارش زَدِژْهوخت گنگ آمدست ،

٦٢ **دژآهنگ** بدآهنگ وبدخو معناسنه‌در (1003) دژآهنگ وخودرای خواندی مرا ، بگویی که گفت این سخن مر ترا ، اصلی بدقصددر انسانه مخصوص دکلدر نته که عنصری بیورر (1004) بیك خدنگِ دژآهنگ جنگ داری تنگ ، تو بر پلنگِ شخ وبر نهنگِ دریابار ، [m]

٦٣ **دودآهنگ** مطبخده وگلخنده توتن چقاجق یول معناسنه‌در ،

مع اللّام

٦٤ **دوال** قایش معناسنه‌در که اندن قوشق ایدرلر (1005) بگیریم هر دو دُوالِ کمر ، [n] بگردیم جنگی دو پرخاشخر ، — اندن کمند دخی ایدرلر کمنده دخی اطلاق اولنور (1006) زفتراك بگشاد پیچان کمند ، همی‌خواست کُارد میانش ببند ، بترگ اندر افتاد خمِّ دوال ، سپهبد زرستم بدزدید یال ، — واندن کوس چالجَق آلت دخی اولور نته که نظامی بیورر (1007) آنکه امروز بعدِ چندین سال ، همه بر کوسِ او زنند دوال ، — وآندن اوزنکی قایشی دخی اولور — دوال‌پا قایش بالدر دیدکلری مخلوقدر که آدمدن بر صنفدر دوال‌پا کردن کوترم ویحرکت[k]

g) om. L — h) یلمشکلی V — i) om. V — k) ∽ V — l) cf. s. I § 3 — m) V 62 v. — n) L 65 —

ایتمك معناسنه‌در نته که میر خسرو بیورر (1008) شه عنانرا بدو رها کرده ، باد را زو دوال‌پا کرده ، — دوالك تصغیر ایله بر قایشدر که انکله قمار اوینارلر ،

مع المیم

٦٥ **دام** ایکی معناسی واردر بری طوزاق معناسنه اسمِ عامدر *کرك اولته اوله که انکله بالق صید اولنور[o] کرك اغ اوله که انکله بالق و[p]قوش صید اولنور کرك یرتجی قوش ویرتجی[q] چارپا انکله صید اولنور (1009) بدام آیدش ناسکالیله میش ، پلنگ از پسِ پشت وصیّاد پیش ، کرك صِچَن وامثالی طوتجق آلت اوله — وبری یرتجی اولمین چارپادر چقال وتلکی کبی (1010) دد ودام ومرغ هوا را تمام ، نینداخت جز حرصِ خوردن بدام ،

٦٦ **دیهیم** تاجِ پادشاهیدر اصلی داهیم در (1011) چو دیهیمِ شاهی بسر بر نهاد ، سراسر جهانرا همه داد داد ،[r]

٦٧ **دژخیم** دژ ایله خیم‌دن مرکّب‌در دژ یراماز وپَلَشْت[o] معناسنه‌در وخیم طبیعت معناسنه[s]در نته که ذکر اولندی مجموعی بدخوی وبدطبع معناسنه‌در (1012) کجا جایِ دیوانِ دژخیم بود ، کزان جایگه پیل را بیم بود ، — اکثر جلّاد وخونیلره اطلاق اولنور (1013) بدژخیم فرمود تا تیغِ تیز ، بگیرد کند تنش‌را ریز ریز ، وله (1014) چنین گفت دژخیم[t] نرّ اژدها ، که از چنگِ من کس نیابد رها ،

٦٨ **دژم** کسرِ دال وفتحِ زاء فارسی ایله محزون واندوهناك معناسنه‌در (1015) زنا آمد کار دل‌را بغم ، سزد گر نداریَ نباشی دِژَم ، وله (1016) همی‌رفت با او تهمتن بهم ، بدان تا بره بر نباشد دژم ، — محزون[u] صولمش کبی اولمغله مخمور کوزه دژم دخی دنور (1017) دو یاقوت خندان دو نرگس دژم ، ستونِ دو ابرو چو سیمین قلم ، محزون پریشان وآشفته‌حال اولمغله اوْکلویه وقورقنج ومهوّله دخی دژم دنور (1018) دلیرانِ ایران وزال وتهم ، بکردند حمله چو شیرِ دژم ، وله (1019) همی زاسمان کرگس اندر کشید ، زدریا نهنگِ دژم بر کشید ،

٦٩ **دم** فتح ایله بش معناسی واردر — بری مادّهٔ حیات اولان نَفَسدر (1020) چو گرگین شنید این سخن شد دژم ، رخش گشت زرد وفرو برد دَم ، دم آب بر یوْدم صودر که بر نَفَس ایله ایچلن صو مقداری‌در — ثانی اوفورمك معناسنه اسمِ مصدَردر (1021) بغرّید آن اژدهایِ دژم ، همی آتش افروخت گویی بدم ، — ثالث دمرجی وقویمَجی کوروکی معناسنه[v]در که عربیله منفخ دنور — رابع صَباح اغَرمق معناسنه اسمِ مصدردر سپیده دم کبی[w] ابتلاجِ صبح معناسنه[x] ظهیرِ فاریابی بیورر (1022) سپیده دم که شدم محرمِ سرایِ سرور ، شنیدم آیتِ توبوا الی الله از لبِ حور ، بو معانئ اربعه دمیدن‌دن مأخوذدر بو[o] مصدر ماضیله شرح اولندی[y] — خامس هر

o) om. V — p) ایله V — q) وکرک V — r) V 63 — s) om. L, cf. s. VII § 58 — t) L 65 v. — u) add. اولان V — v) om. V 63 v. — w) add. که عربیسی V — x) در V — y) cf. s. § 17 —

نسنه‌نڭ کناری واغزی معناسنه‌در قلج وبچاق اغزینه دمِ تیغ و دمِ کارد دنور ایکی اغزلو قلجه تیغِ دو دم دنور مقراضڭ اغزنه دمِ گاز دنور وپیکانڭ وسنانڭ یوَقفه کنارنه دمِ پیکان ودمِ سنان دینور وگلخن اغزینه دمِ تون دنور *وقس علی هذا[z] ،

مع النّون

٧٠ **داستان** افسانه ومَثَل وحکایتِ گذشتگان معناسنه‌در ،

٧١ **دستان** رستمڭ پدری اسمی‌در (1023) بدو گفت نشنیدی ان[a] داستان ، که دَسْتان زدست از گه باستان ، — دستانڭ اصلِ معناسی مکر وحیله‌در انه‌دن متولّد اولدقلرکه کرپکی وحاجبی[b] وباشی تویی بیاض اولمغله پدری سام بو بنم اوغلم دکلدر دیو مکر وحیله ایدوب کوهِ البرزده براقدی سیمرغ انی یدی ییل تربیت ایلدی بعده واقعه‌سنده کوردی که کندینه دیرلر محبوبڭ فلان یرده صاغ‌در واروب سیمرغ‌دن الدی نته که بو بیتده سیمرغ لساننده‌ن دستانه خطاب واقعدر (1024) نهادم ترا نام دستانِ زند ، که با تو پدر کرد دستان وبند ، — دستان سرود وتغنّی معناسنه ده کلور عندلیبه هزاردستان دیدکلری بوندن مأخوذدر نته که سوزنی بیورر (1025) بفضل وعدل معروفی بر آن جمله که در عالم ، زنند از فضل وعدلِ تو به بستان بلبلان دستان ، — دستان جمعِ دست دخی کلور نته که سعدی بیورر[c] (1026) دستان که تو داری ای پری‌روی ، بس دل ببری بمکر ودستان ، — وسمرقندده بر موضع اسمیدر ،

٧٢ **دان** دانستن‌دن فعلِ امر واسم فاعلدر سخندان کبی — وظرفِ مکان دخی کلور[d] قلمدان کبی مظروفه ظرفِ خاص اولور که انڭ ایچون مُعَدّ ومهیّا اوله ستان دخی اگرچه ظرفِ مکاندر امّا ظرفِ عامدر مظروفه اختصاصی یوقدر — ودانه وحَبّه معناسنه ده کلور نته که سوزنی بیورر (1027) دانست ودام خالِ رخ وزلفِ آن صنم ، مِن سال وماه بسته بدان دان ودام دل ،

٧٣ **دستارخوان** بزدن اولان سفره وپیشگیردر نواله[e] وزلّه معناسنه ده کلور (1028) بمن داد[f] زینگونه دستارخوان ، که از من جهان‌آفرین را بخوان ،

٧٤ **دنان** صیغهٔ مبالغه‌در دنیدن‌دن مشتقّدر دنیدن بایلغه سونمك وکِبر ایلمك خُیَلاء معناسنه‌در وناز ایله صالنی صالنی یوریمك خرامیدن معناسنه‌در (1029) بیامد سوی میمنه بارمان ، سپاهی زترکان دَنان ودَمان ،

٧٥ **دالان** دهلیز معناسنه‌در ع (1030) چو از خان در آمد بدالانِ شاه ، حکیم شفایی دخی میرزا مؤمن هجونده بیورر (1031) در راهِ حریفان سرِ طاسی که تو داری ، بی‌نور چراغیست بدالانِ دیوثی ،[g]

z) L 66; وعلی هذا القیاس V — a) این V — b) ی V — c) V 64 — d) om. V — e) om. L — f) L 66 v. — g) totum § om. V —

۷۶ **دهقان** دهخان معرّبیدر ده ایله خان‌دن مرکّب‌در کویلرده [h] رئیسِ فلّاحان وشیخ البلد معناسنه‌در (1032) زدهقانِ پرمایه کس‌را ندید ، که شایستهٔ آفریدون سزید ،

۷۷ **درفشان** درفشیدن‌دن مبالغهٔ فاعلدر درخشان معناسنه (1033) یکی بر نهاده زپیروزه تخت ، درفشی درفشان بسانِ درخت ،

۷۸ **دمان** دمیدن‌دن مبالغهٔ فاعلدر صولیجی واوفورجی معناسنه [i] اکثر مهیب حیواناتده استعمال اولنور بو مصدر ماضی‌ده شرح اولندی [j] (1034) چو پیران بیامد برِ من دَمان ، سخن گفت با دردِ دل یکزمان ،

۷۹ **دین** کسر ایله هر ایک یکرمی دوردنجی [k] کونیدر (1035) بمان تا بماند مهِ فوردین ، که بفزاید اندر جهان هورِ دین ،

مع الواو

۸۰ **دغو** فتح دال وضمّ غینِ معجمه ایله توران زمین حدودنك بر صحرا اسمی [l] در ریبد قربنده طوس ایله گیو انده شکاره واردقلرنده گرشیوز اقرباسندن بر باکره قز بولوب کیکاوسه کتوردیلر سیاوش اندن حاصل اولدی (1036) بیاری همه جنگجو آمدند ، چو نزدیكِ دشتِ دَغو آمدند ،

۸۱ **دیو** شیطان وابلیس‌در عفریت معناسنه ده کلور (1037) چرا بر دلت خیره شد چیره دیو که برد از دلت ترسِ گیهان [m] خدیو ،

مع الهاء

۸۲ **داه** ایکی معناسی واردر بری عشره [n] واون معناسنه‌در اصلی [o] بودر و [l] حذفِ الفله ده [l] شایعدر (1038) ابر داه ودو هفت شد کتخدای ، گرفتند هر یك سزاوار جای ، — ثانی کنیز وجاریه معناسنه‌در نته که سنایی بیورر (1039) شاهزاده بُوی چو داری مال ، داه‌زاده شوی چو بد شد حال ،

۸۳ **دژاگاه** فتح ایله [l] وکسرِ دالله دژ ایله آگاه‌دن مرکّبدر خشمگین ومهیب واورکمش معناسنه‌در آدمه ویرتجی حیوانه صفتدر (1040) سوارِ جهان نیووارِ دلیر ، چو پیلِ دَژاگاه ودرّنده شیر ، وله (1041) بپیش اندر آمد نبرده زریر ، چو ببرِ دژاگاه وغرّنده شیر ،

۸۴ **دشنه** فتح ایله خنجردر (1042) هر آنکه که تشنه شدی تو بخون ، بیالودی آن دشنهٔ آبگون ،

۸۵ **درونه** فتحِ دال وضمِّ رایله حلّاج یاییدر (1043) کمانِ تو گردد دَرونه بدست ، زبیمِ من ای خیم جادوپرست ، — درون معناسنه ده کلور نته که میر خسرو بیورر (1044) چون غمزده را دران تحیّر ، از خوردنِ غم درونه شد پر ، [p]

h) om. L — i) add. در V — j) cf. s. § 17 — k) V 64 v. — l) om. V — m) L 67 — n) عشر L — o) اصل V— p) V 65 —

۸۶ **دیزه** کسر ایله یاغز اته اطلاق اولنور معرّبی دیزج‌در *فتح دالله [q] نته که قاموسك بیورمشدر که [r] الدَّیْزَج من الخیل معرّب دِیزه بالکسر ولمّا عرّبوه فتحوه ، لکن نه لونله متّصف اولدوغنه تعریض [s] ایتمدی ، چارپردی شرحِ شافیه‌ده اوّلِ بابِ ادغامده دیمشدر که الحمار الادغم هو الّذی یسمّیه العجم دیزه وذلك اذا لم تصدق خُضرته ولا زُرقته فکانّهما لونان قد امتزجا ، دیز ایله هاء نسبتِ اختصاصیّه‌دن مرکّبدر دیز یاغز دیدکلری رنگدر دیزه بو لونه منسوب اولان نسنه‌در کرك ات اولسون نتکه بو بیتده‌در (1045) بفرمود تا بر نهادند زین ، بران دیزهٔ پیلتن روزِ کین ، کرك قاتر اولسون نته که شاعر بیورر (1046) قطارِ استرِ دیزه صد وسی ، [t] که بارش طشت وطشخان بود وتبسی ، کرك قورت اولسون نته که بو بیتده در [r] (1047) درفشی کجا پیکرش دیزه گرگ ، نشانِ سپهدار گیوِ بزرگ ،

۸۷ **دمنده** دمیدن‌دن اسمِ فاعلدر دمان معناسنه (1048) بزال آگهی شد که رستم چه کرد ، زپیلِ دَمَنْده بر آورد گرد ، — مضطرب ومتحرّك [u] معناسنه ده کلور (1049) چو کوهِ دمنده مر اورا بدید ، بکردارِ کوهی برِ او دوید ،

۸۸ **دهاده** کسرِ دالین ایله جنگده ایکی طرفدن اقدام والتهابِ حرب معناسنه‌در معنای لفظ ویره ویره دیمکدر ایکی فعلِ امردن الف ایله مرکّب‌در (1050) دِهادِه بر آمد زقلبِ سپاه ، زیك دست دشمن زیك دست شاه ،

۸۹ **دمه** ایکی معناسی واردر بری دِپی‌در که قار ایله صوق هوادن عبارتدر معرّبی دَمَق‌در [v] (1051) که گرگ اندر آمد میانِ رمه ، سگ ومرد را دید روزِ دَمه ، — ثانی کورك‌در که دمرجیلك وقویمجیلك اولور منفخ معناسنه نته که میر خسرو بیورر (1052) نقدرا سکّه در عیار آورد ، دمه وکوره را بکار آورد ،

۹۰ **درمنه** کسرِ دال وفتحِ را وسکونِ میمله یَوْشَن اوتیدر کهٔ عربیده شیح دنور فتحِ دال وسکونِ را وفتحِ میمله ده [r] لغتدر (1053) بکردیم تاراجِ گنج وبنه ، به ایران نه هشتیم جز دَرْمَنه ،

۹۱ **دشمه** علی وزنِ چَشْمه بر پهلوانِ ایرانیدر ،

۹۲ **دده** یرتجی جانوردر سَبُع معناسنه و [q] یرتجی اولمیانه دام دنور (1054) شبی قیرگون ماه پنهان شده ، بخواب اندرون مرغ ودام ودَده ،

۹۳ **دوده** ایکی معناسی واردر بری پسرِ مهتر وفرزند وعشیره وقوم‌در که ترکیده بوی دینور که کچك قبیله‌در (1055) زبهرِ یکی بازِ گم بوده را ، بیندا ختم میهن ودوده را ، دودمان قبیله وصوی معناسنه [q] در مغایرتلری میر خسروك بو بیتنده ظاهردر (1056) شکی نیست کان زاده باشد تمام ، [x] که آبایِ خود را کند زنده نام ، نه دوده که دودی بود تیره‌داغ ، که در

q) om. V — r) om. L — s) تعرّض LV — t) L 67 v. — u) ∽ V — v) V 65 v. — x) L 68 —

دودمانِ بر نیارد چراغ ، — ثانی اِس معناسنه‌در که سیاهی مرکّب اندن‌در دود لفظنه منسوبدر نته که میر خسرو بیورر (1057) دید از قلمِ جراحت‌انگیز ، در دوده سرشته آتشِ تیز ،

٩٤ **دیده** دیدن‌دن مأخوذ اسمِ مفعولدر کورلش معناسنه — وماضی‌در کورمش معناسنه — وکوزده ببك معناسنه ده کلور که عربیده ناظر وانسان دنور و[y]کوزه اطلاقی مجازدر نته که میر خسرو بیورر[z] (1058) شبی همچون سوادِ دیده پر نور ، هوا عنبرفشان چون طرّهٔ حور ، وببك معناسنه اولدوغی بو بیتده ظاهردر (1059) چنان می دلم‌را بسندیدهٔ ، که گویی بچشم اندرم دیدهٔ ، — مجازا دیده‌بان معناسنه ده کلور نته که عربیده عین دخی بویله‌در (1060) عو دیده بشنید گودرز وگفت ، که جز خاكِ تیره نداریم جفت ، وله (1061) عو دیده بشنید دستانِ سام ، بفرمود برچرمه کردن لگام ،

٩٥ **دیده‌گاه** دیده‌بان اولدوغی یردر که انده نظر ایدر (1062) چو بر خاست از دشت گردِ سپاه ، کس آمد بر رستم از دیده‌گاه ، وله (1063) ازان دیده‌گه دیده بگشاد لب ، که این دشت پر خار وتاریك شب ،

٩٦ **دانش‌پژوه** معرفت‌اندوز معناسنه در[y] پژوهیدن‌دن مأخوذدر *تفحّص و[y]تفتیش معناسنه (1064) بدو گفت کای شاهِ دانش‌پژوه ، چو خورشیدِ تابان میانِ گروه ،

٩٧ **دستگاه** معروف — وآل آلتِ قدرت ومحلِّ مکنت اولمغله قدرت وامکانه دستگاه دینلدی (1065) اگر گشن گردد مرا دستگاه ، بفرّ وبنام جهاندار شاه ، — ومحلِّ شغل وتصرّفه دخی اطلاق اولنور کارخانه معناسنه عوام اتراك تحریف ایدوب دزگاه دیرلر نظامی بیورر[a] (1066) کیست درین دستگه دیرپای ، کو لِمَنِ المُلك زند جز خدای ، انوری دخی بیورر (1067) باصطناع بیاراست دستگاهِ وجود ، باستناد بیفزود پایگاهِ صدور ،

٩٨ **دایه** معروفدر که ترکیده طایه دنور — واتابك ولالا ومربّی معناسنه ده کلور (1068) سیاوش جهاندارِ پرمایه بود ، ورا رستمِ زابلی دایه بود ،[b] وله (1069) ترا پروریده یکی دایه ام ، همت دایه هم نیك سرمایه ام ،

٩٩ **دیه** قریه وکوی معناسنه‌در (1070) همی کرد بر کردگارش فریه ، چو ره را رها کرد وآمد بدیه ، یایی حذف ایدوب دِه دخی دنور وبو مشهوردر (1071) یکی نامور زان بسندیده ده ، گذر کرد بر وی که او بود مه ،

١٠٠ **دخمه** فتحِ دالله میّت تربه‌سیدر غارده اوله یا طاغلرده خانه کبی بنا اوله (1072) خبر شد که سامِ نریمان بمرد ، همی دخمه سازد ورا زالِ گرد ، وله (1073) یکی دخمه از بهرِ او ساختند ، همه فرشِ دیبا در انداختند ،

---

y) om. V — z) V 66 — a) L 68 v. — b) V 66 v. —

وله (1074) یکی دخمه پرداخت شاهِ جهان ، نهادند ویرا دران دخمه‌دان
یکی تخت فرمود بس شاهوار ، نهادند بر وی یل اسفندیار
ببستند آنگه درِ خیمه‌گاه ، بفرمانِ آن نام‌بردار شاه

بوندن معلوم اولدی که دخمه انجق میّت وضع اولندوغی سردابدر ودخمه‌دان ودخمه‌گاه اول خانه کبی بنادر — واداتُ الفضلاده بو وجهله مذکوردر که دخمه جایگاهی که چهار گوشه کافته باشند وزبرِ او پوششی داشته ونردبان درو نهاده وهر آدمی که بمیرد تابوت کرده درو نهند وآن گنبد که بر سرِ گور بنا کنند وسردابه ، وکتبِ تواریخده مسطوردر که سلاطین واکابرِ فرسِ جاهلیّه تربه‌لری که کوهِ اصطخر[c] واطرافنده ایدی اوج قسم اورزه در[d] بری ذکر اولناندر وبری طاغ اتکنده[e] قویوب اوزرنده طاشلر جمع ایدوب تل کبی ایدرلر ایدی وبری کوب ایچنده قیوب یر التنده دفن ایدرلر ایدی ،

١٠١ **دهره** ایکی یوزلی قلجدر که ایکی طرفی دخی قاطع در وسنان کبی اوجی سوریدر ترکیده اگا مج[f] دینور — وگیلانده ساطوره بگزر بر حربه‌در که دسته‌سی واردر سعدی بیورر (1075) ترا گر نه زدانش بهره بودی ، کجا در دل زدهرت دهره بودی ، — ونعلبند سمتراشی واوراق واغچ بودایه‌جق آلت[g] معناسنه ده کلور نظامی بیورر (1076) تبر بر نارون گستاخ میزد ، بدهره سروبن را شاخ میزد ، — وخنجر ودشنه[h] معناسنه ده کلور خاقانی بیورر (1077) دهر ارچه کشی دهره بخون ریختنِ من ، خود ریخته گردد تو مکش دهره ومشتاب ،

١٠٢ **دسته** درت معناسی واردر بری دَمَك معناسنه‌در که عربیده حُزمه وربطه دنور[i] وکاغذ دسته‌سی که[k] یکرمی دورت یپراقدر — ثانی هر نسنه‌نك طوتجق بریدر طولومك بجاغی وجوالك قبلی[l] وگوشه‌سی کبی که هر بریسنه خصوص ایله اولور دستهٔ مَشْك ودستهٔ جوال وصاب معناسنه دخی دستهٔ تبر ودستهٔ کارد کبی — ثالث یاری ومعاونت معناسنه‌در نته که شاه ناصرِ خسرو بیورر (1078) بسته هوا مباش اگر خواهی ، تا دیو مر ترا نکند[m] بسته ، چون از فساد باز کشی دستت ، آنگه کند صلاح ترا دسته ، — رابع گستاخ وبی‌باك معناسنه‌در که رودکی بیورر (1079) نیست از من عجب که گستاخم ، که تو کردی در اوّلم دسته ، سلمان دخی بیورر (1080) بنفشه دسته ازان میشود بمجلسِ باغ ، که در بهار بخود میرود فرو غمگین ، — ضمِّ دالله اولورسه سنگ وطاش معناسنه‌در ،

١٠٣ **دیوچه**[n] بش معناسی واردر بری کُوه‌در که عربیده عُثّه دنور ثیابی چورك[o] ایدر — ثانی ارضه‌در که کاغذی واغاجی افساد ایدر — ثالث ارقه قشاغیسیدر — رابع سلوکدر که عربیده عَلَق دنور صوده اولور — خامس بر گیاهدر ،

---

c) اصطخرده V — d) om. L — e) L 69 — f) مج V 67 — g) بودامق آلتی L — h) ∽ V —
i) معناسنه‌در V — k) om. V — l) چ قولپی V — m) sic LV — n) lacuna V — o) L 69 v. V 76 v. —

مع الياء

١٠٤ **دری** ایکی معناسی واردر بری لغاتِ فرسگ بش لغاتندن بر لغتِ فصیحه‌در نته که پهلوی شرحنك ذکر اولندی[p] (1081) زبان اندر آرم بشعرِ دری ، چو گشت این گزین داستان اسپری ، یا اصلده نسبت ایچوندر وبو نسبتده بش قَول واردر بری قپو معناسنه اولان دَره منسوبدر بهمن بن اسفندیار درگاهنه اطرافِ عالمدن هر جنس[q] مخلوق کلوب بری برینگ لسانن بلمك ایله بهمن علما ودانشمندلره امر ایلدی که بر لسان وضع ایده‌لر که درگاهنده انکله تکلّم ایده‌لر[r] بو لسانی وضع ایدوب درینه نسبت ایدوب زبانِ دری دیدیلر صکره حکم ایلدی که جمیع ممالکده انکله تکلّم ایده‌لر[r] خلقه بو لغت مقبول ومطبوع کلوب مرورِ ایّامله پاکیزه ومنقّح اولدی — ثانی بو لغت نفسِ لغتِ فارسیّه‌در بهرام بن یزدجرد درینه منسوبدر پادشاه اولدقده حکم ایلدی که کندی درنده زبانِ فارسیدن غیری اولمیه واحکام وفرامین ومکاتیب جمله[s] فارسی اوله یتمش یله‌دك که نهایتِ سلطنتی ایدی بو امردن رجوع ایتمیوب درگاهنه منسوب اولندی — ثالث شیرازده بر ناحیهٔ مخصوصه واردر[t] اکا در دینور اهلی فصیح اولمغله انلره نسبت اولنوب زبانِ دری دینلدی — رابع بعض[u] دیمشدر که لسانِ فارسینگ فصیحنه دری دنور نته که حدیثده مذکوردر لسانُ اهلِ الجنّة العربیّةُ والفارسیّة الدّریّة پس فارسینگ[v] دریسی وعربینگ تازیسی فصیح اولمق ملاحظه اولنور دیمشدر خفی اولمیه که بو حدیثگ اصلی یوقدر حفّاظِ حدیث قتنده[x] موضوع اولدوغی معروفدر— خامس ولایتِ عجمده[y] بر یر واردر که اهلی لغتِ عربیّه ایله تکلّم ایدرلردی اول جماعتگ اسمیدر خفی اولمیه که بو قول ماقبلی ایله درجهٔ اعتباردن ساقط ووردن مستغنیدر— معنای ثانی دره معناسنه اولان در لفظنه منسوبدر کبكِ دری بو قبیلندر ایکی طاغگ ارالغنه فارسیده دره دنور هاء نسبتِ اختصاصیّه ایله نته که حافظ[z] بیورر (1082) سیه گشته چشمش بر آهو بره ، بر آورده کبگان خروش از دره ، اصلده درِ ظرفیّت ایله هاء مذکوردن مرکّبدر یالکوز در دخی دنور نته که خلّاق المعانی بیورر (1083) چون نافهٔ مشكِ نارسیده ، لاله همه کوه ودر گرفته ،

١٠٥ **دیوپای** اورمجك وعنکبوت معناسنه‌در (1084) پناهی درو اهرمن کرده جای ، تنیده درو خانهٔ دیوپای ،

١٠٦ **دیبهٔ خسروی** کسرِ هایله خسروِ پرویزگ خزاینِ ثمانیه‌سندن *برینگ اسمیدر[a] (1085) دگر آنکه نامش اگر بشنوی ، بخوانی ورا دیبهٔ خسروی ،

١٠٧ **دغوی** ذکر اولنان دغودر که توران زمین[b] حدودنده بر صحرادر (1086) بنخچیرِ شیران بدشتِ دغوی ، همان باز ویوزانِ نخچیرجوی ،

p) cf. s. III § 65 — q) add. دن V — r-r) om. L! — s) جمله‌سی V — t) مخصوصدر که V —
u) بعضی V — v) V 68 — x) یاننده V — y) L 70 — z) sic LV — a) بریسیدر V — b) om. V —

١٠٨ **درفشی** مشهور ورسوا معناسنه‌در درفشه منسوبدر (1087) زبان بر گشایند بر من مهان ، درفشی شوم من بدین در جهان ، وله (1088) بگفتارِ گرشیوزِ بدنهان ، درفشی مکن خویش را در جهان ،

١٠٩ **درای** دورت معناسی واردر بری دمرجینگ چکیجی ومطرقه‌سی معناسنه‌در[c] (1089) ازان روی آهنگران[d] پشتِ پای ، بپوشند هنگامِ زخمِ دَرای ، — ثانی در آمدن‌دن فعلِ امردر ایچرو کیر دیمکدر نته که انوری بیورر (1090) اثرِ خیر اثیرِ دینِ خدای ، مرحبا مرحبا در آی در آی ، — ثالث چاگ معناسنه‌در که عربیده جرس وناقوس دنور (1091) ازان های وهوی وچرنگِ درای ، بکردارِ طهمورثی کرّه‌نای ، اصلده دراییدن‌دن مأخوذدر دراییدن فتحِ داللِه[e] کسری دخی مرویدر چاگ اوتمك وامثالی[f] وقبا چاغرمق معناسنه‌در نته که نظامی بیورر (1092) دراینده هر سو درایِ شتر ، زبانگ تهی مغزرا کرده پر ، — رابع دراییدن‌دن فعلِ امر واسمِ فاعلدر دراییدن سویلمك وگفتن معناسنه‌در لکن انجلین سویلمك که لقلقهٔ کلام وبی‌فایده ولاطایل اوله معنای ثالثدن مستعاردر نته که اوحدی جامِ جمده بیورر (1093) فقر اگر خوردنست وگاییدن ، هرزهٔ چند بر دراییدن ، مدرای سویلمه ودیمه معناسنه‌در نته که انوری بیورر (1094) گر زخاصت دهد از خاص تو بیهوده مگوی ، ور زتوزیع زتوزیع تو یافه مدرای ، یافه‌درای هرزه‌گو وبیمعنی سویلیجی معناسنه‌در نته که خلّاق المعانی بیورر (1095) زبس که می‌بگدازد تنم زغصّه ورنج ، بجان رسیدم ازین شاعرانِ یافه‌درای ، میر خسرو دخی بیورر (1096) خسرو از ایوانِ تو بر گشت روز ، تا کیت این هرزه‌درایی هنوز ،

١١٠ **داوری** جنگ وخصومت معناسنه‌در (1097) دل از داوریها بپرداختند ، بآیین یکی جشن نو شاختند ، [g] وله (1098) اگر تو بدین گفتِ من بنگری ، دو لشکر بر آساید از داوری ، اصلده داوری اول قضیّه معناسنه‌در که حاکم متخاصمین بیننده حکم وفصل ایدر آخرنده‌کی یا نسبت ایچوندر نته که حافظ بیورر (1099) لاله ساغرگیر ونرگس مست وبر ما نام فسق ، داوری دارم خداوندا اگر داور کنم ، اول قضیّه منشاء جنگ وخصومت اولمغله اطلاقَ المسبَّب علی السبب قبیلندن جنگه وخصومته اطلاق اولندی ومطلق قضیّه وامر معناسنه ده کلور نته که نظامی بیورر (1100) دروغی نگویم درین داوری ، بحجّت زنم لافِ نام‌آوری ، وله (1101) بخندید دانا کزین داوری ، به از چون منی را بدست آوری ، [h]

باب الرّاء ، مع الالف

١ **روستا** کوی وده معناسنه‌در رُستن‌دن مأخوذدر اکن[i] واوت بتمك معناسنه‌در اکن اعتباریله کویه اطلاق اولنمشدر (1102) نیامد زِکشتنش جز رنج بهر ، یکی روستا دید نزدیكِ

c) V 68 v. — d) sic LV et Surûrî! cf. vs. 989 — e) L 70 v. — f) ده V — g) V 69 — h) L 71 —
i) praefixo و L —

شهر ، واو حذف اولنوب رستا دخی دینور نته که ملّای روم بیورر (1103) هر که در رُستا بود روزی وشام ، تا بماهی عقلِ او نبود تمام ،

مع الباء

٢ رکیب رکاب واوزنکی در لفظِ عربیدر اماله اولنمشدر (1104) نگه کرد رستم بران سرفراز ، بدان شاخ وبال ورکیبِ دراز ، — ولغتِ فرسده رکاب پیالهٔ دراز وهشت پهلودر خاقانی بیورر (1105) خورده اند از می رِکابی چند واسبابِ صلاح ، بر سرِ این توسنِ مطلق عنان افشانده اند ،

مع التّاء

٣ رست ضمِّ رایله اوج معناسی واردر بری رستن‌دن فعلِ ماضیدر اکن واوت بتمك معناسنه‌در[k] (1106) چنین گفت کینت سرِ کین نخست ، پراگندهٔ تخم پرخاش ورُست ، — ثانی تارله ومزرعه[l] معناسنه‌در معنای اوّلدن مأخوذدر (1107) بتوران نماند بر وبوم ورست ، کلاهِ من اندازه گیرد نخست ، وله[m] (1108) زناکس نماند بدین بوم ورست ، زنیکی بباید ترا دست شست ، — ثالث قوی ومحکم معناسنه‌در نته که نظامی بیورر (1109) کرده بچنان مروّتی چُست ، کان خانهٔ ریگ بوم را رست ،[n] اوحدی دخی جامِ جمده بیورر (1110) تا یقینش بدو درست شود ، بریاضت امین ورست شود ، — وفتحِ رایله قورتلدی وخلاص اولدی معناسنه فعلِ ماضیدر — صِره وصَف معناسنه ده کلور نته که شمس فخری بیورر (1111) همیشه تا که باشد سرو وسوسن ، به بستان بر کشیده هر یکی رَست ،

مع الحاء المهملة

٤ رمیح اصلی رماح جمعِ رُمح در نیزه[o] معناسنه لفظِ عربیدر اماله اولندی (1112) بفرمود شاهِ جهان تا سلیح ، بیارند تیغ وسنان ورمیح ، سلیح دخی عربیدر اصلی سلاح در اماله اولندی ،

مع الخاء

٥ راخ غم واندوه معناسنه‌در (1113) دو گوشش بخنجر چو سوراخ کرد ، دلِ مرزِ توران پر از راخ کرد ،

مع الدّال

٦ رہ‌آورد یول ارمغانی در (1114) بهشتم ره‌اورد پیش اورید ، همه هدیهایِ نکو چون سزید ،

٧ رہ‌نورد سرعت ایله یول طی ایدیجی معناسنه‌در نوردیدن‌دن طی ایتمك ودَورمك معناسنه[p] (1115) چرانندهٔ کرگس اندر نبرد ، چمانندهٔ چرمهٔ ره‌نَوَرْد ،

k) V 69 v. — l) ں V — m) addidi — n) sic LV — o) L 71 v. — p) add. در V —

مع الذّال المعجمة

٨ راود فتحِ واو ایله اول یردر که چایر وچمنی واقر صولری اوله[q] (1116) فسیله براود همی داشتی ، شب وروز در دشت بگذاشتی ،

٩ راد دانا وخردمند وحکیم معناسنه‌در (1117) چو او راد وآزاد وخامُش نبود ، زشاهان کسی چون سیاوش نبود ، وله (1118) یکی دشت بینی همه سبز وزرد ، کزو شاد گردد دلِ راد مرد ، وسخی وجوانمرد[r] معناسنه ده کلور (1119) خنك آن کسی کو بود پادشا ، کفی رادْ دارد دلی پارسا ، وله (1120) همیشه بزی شاد ویزدان‌پرست ، برادی برین بوم گسترده دست ،

١٠ ریبد فتحِ را وسکونِ یا وفتحِ بایله توران زمیننده بر مکاندر انده اکثرِ تورانیان قتل اولندی (1121) چو گودرز نزدیکِ رَیْبَد رسید ، سرانرا زلشکر همی بر گزید ،

١١ رود دورت معناسی واردر بری چای واقر صو معناسنه‌در (1122) چنان بد که یك روز گازُر برفت ، زخانه سوی رود تازید تفت ، جوی ایله رودك فرقی بودر که جوی ارماغك بریدر رود ایچنده[s] جاری اولن صودر نته که اسدی اژدها وصفنده بیورر (1123) زدنبالِ او دشت هر جای جوی ، بهر جوی در رودی از زهرِ اوی ، ذکرِ حالّ وارادهٔ محلّ ایله یا بر عکس که مجازِ مرسل قبیلندندر بری برینك مقامنده دخی استعمال اولنور — ثانی هر سازك تلیدر نته که انوری بیورر (1124) یا رب آن رودِ بربطش بگسل ، تا ببستنش روزگار شود ، تا مگر بی سماعِ آن غرزن ، بادهٔ چندمان بکار شود ، مجازا هر تلی اولان سازه اطلاق اولنور (1125) سوی طالقان آمد ومرورود ، جهان پر شد از نالهٔ نای ورود ، اسدی دخی بیورر[t] (1126) سپهبد چو آمد هم آنجا فرود ، شد از رزم زی بزم وشادی ورود ، — ثالث ابن وفرزند معناسنه‌در نته که حافظ بیورر (1127) خواهی که بر نخیزدت از دیده رودِ خون ، دل در وفایِ صحبتِ رودِ کسان مبند ، — رابع اسّی صو ایله یوگی ویَلَکی یولنمش قوزی وقوش معناسنه‌در — رودآور سَلِندی وسیل کتوردوکی کوپك وچورچوب‌در نته که رشید وطواط بیورر (1128) رویم زغمت چو دشتِ رودآور شد ، مژگانِ من از سرشك رودآور شد ، مانندِ تو فرزند نیامد بجهان ، تا مادرِ روزگار رودآور شد ،

١٢ رد فتح ایله حکیم وفیلسوف معناسنه‌در جاماسب وصفنده بیورر (1129) سرِ موبدان بود وشاهِ رَدان ، چراغِ بزرگان واسپهبدان ، اولو وخردمند ودانا معناسنه ده کلور (1130) سپه طوسِ رد را ده وبازگرد ، نبی مردِ پرخاش وننگ ونبرد ،

مع الرّاء

١٣ رودبار رود ایله باردن مرکبدر بار بیوك واولو معناسنه وکنار معناسنه ده کلور پس

q) V 70 — r) ں V — s) L 72 — t) V 70 v. —

رودبار گاه اولو چای معناسنه‌در نته که بو بیتده[u] (1131) پیاده همی شد زبهرِ شکار ، خشین‌سار دید اندر آن رودبار ، وگاه چای کناری معناسنه‌در — وبر شهر اسپیدر (1132) بپوزش بیامد برِ شهریار ، چو آمد بنزدیکیٔ رودبار ،

۱۴ **رامشگر** کسرِ میم ایله مطرب وسازنده معناسنه‌در (1133) جهانی بآذین بیاراستند ، می ورود ورامِشگران خواستند ،

مع الزّاء

۱۵ **رویین دز** توران زمینده ارجاسب تختگاهی‌در اسفندیار اکا هفتخوان یولندن واروب فتح ایلدی[v] (1134) زرویین دز اکنون جهاندیده پیر ، نگر تا چه گوید تو زو یاد گیر ،

۱۶ **رز** اوزم اغجیدر که عربیده کَرْم دنور والکَرْمُ شجرةُ العنب آبِ رز اندن استقطار اولنان صودر انکله دمور صواررلر غایت ایله قوی اولور (1135) کمانرا بزه کرد آن تیرِ گز ، که پیکانش‌را داده بود آبِ رز ، وله (1136) بزه کن کمانرا واین چوبِ گز ، بدینگونه پروردهٔ آبِ رز ، تاك ایله زرك فرقی بودر که تاك اوزم اغاجنك شاخلریدر که اوزم اوزرنده بتر بویله شاخلری اولان اوزم اغاجنه ترکیده اصمه دنور رز اوزم اغاجیدر کرك اصمه اولسون کرك اولمسون تاك اصمه اولانه مخصوصدر پس رز تاکدن اعمّدر تاکدن دکك کسوب بردهِ دکوب تاكِ رز دنور نته که شمس فخری بیورر (1137) بنام خسرو اگر تاكِ رز نشاند مرد ، بجایِ خوشه همه لعل آورد وازیج[x] ، بونده وازیج[x] دکك‌ده اوزم بتن یردر — رَز باغ معناسنه ده کلور نظامی بیورر (1138) چو سیبِ رخ نهم در دستِ شاهان ، سبد با رز برد سیبِ صفاهان ، — و رزیدن‌دن فعلِ امر دخی کلور رزیدن بویامق ورنگ کردن معناسنه‌در رنگرز بویاجی معناسنه[y]در که عربیده[z] صبّاغ دینور رشید وطواط بیورر (1139) بدو داد جامه که ای رنگرز ، تو این‌را برنگِ رخِ من بِرز ،

۱۷ **ریوِ تیز** کیکاوسك بر اوغلیدر پیرانِ ویسه برادرلری قتل ایلدی اسمی بالکوز ریو در تیز وصفیدر (1140) بپیشِ سپه کشته شد ریوِ تیز ، که کاوس‌را بد چو جانِ عزیز ،

۱۸ **ریژ** کسرِ را وآخری زاء فارسی ایله[a] مراد وآرزو معناسنه‌در (1141) ترا ریژِ آنست کشته شوم ، درین آرزو من بسر میدوم ،

مع السّین

۱۹ **رس** ضمّ رایله حریص واکول وگلوبنده معناسنه‌در (1142) مَیلفنج والفَقدهٔ خود بخور ، گلو از رُسی‌ات بجایی مَبُر ، ابو شکور دخی بو معنایه[b] بیورر (1143) رسی بود وگویند سالارشان ، همه سال چشمش بچیزِ کسان ، انوری دخی بو معناده بیورر (1144) هر دری نیستم چو[c] گربهٔ

u) L 72 v.; add. در V — v) V 71 — x) sic LV — y) om. L — z) L 73 — a) V 71 v. — b) معناده V — c) ز LV! —

رس ، شاید ار نیستم چو سگ ساجور ، ساجور ایت بویننه باغلدقلری اغاج پاره‌سیدر که ترکیده کَسْمُك دنور — وگلوبندِ زنان معناسنه ده کلور ومطلقا کلوبند معناسنه کلور نته که شمس فخری بیورر (1145) از مویِ زنخ دشمنِ شه را فلك آرد ، هنگامِ خفه کردن وآویختنش رس ،

۲۰ **روس** فریاد وافغان معناسنه‌در (1146) چو بر خواند نامه بر آورد روس ، بر آورد چون رعدِ غرّنده کوس ، — تلکی وروباه معناسنه ده کلور — وجهتِ شمالده بر مشهور ولایتدر روسی اکا منسوبدر نته که انوری بیورر (1147) اوّلا نایبی که نیست بکار ، راست چون پیرِ کافرِ روسیست ،

مع الشّین

۲۱ **رخش** بش معناسی واردر بری متغیّر وزبون معناسنه در[d] (1148) ببخشای بر من تو ای دادبخش ، که از خونِ دل گشت رخساره رَخْش ، وله (1149) بایرانیان بزگله بخش کرد ، بشستن تنِ خویش را رخش کرد ، — ثانی رستمك مشهور اتیدر[e] (1150) بگفت وفرود آمد از پشتِ رخش ، رخِ دیو از بیمِ او گشته رخش ، اصلده رخش بگلو گلگون ات معناسنه‌در[f] رستمك اتی بو لون ایله متّصف ایدی غلبهٔ استعماله عَلَم اولدی وعند البعض بوز ات معناسنه‌در وبعض بوز وچل ات معناسنه دیمشدر وعند بعضِ آخر الاجه بگلو بوز اتدر — ثالث قوسِ قزح معناسنه‌در که ترکیده الکم صاغمال دنور نته که فرالاوی بیورر (1151) میغ چون ترکیٔ آشفتهٔ تیراندازست ، برق تیرش بوَد ورخش کمانش باشد ، — رابع پرتو وعکس وشعله معناسنه‌در نته که عنصری بیورر (1152) چو خونِ دشمنِ او شد بیحرِ مغرب آب ، فگند تیغِ یمانیش رخش در عمّان ، شمس فخری دخی بیورر (1153) رویِ مرّیخ زرد گردد اگر ، افگند بر سپهر تیغِ تو رخش ، — خامس اول صقلدر که نصفی اغارمش اوله وبیاضی[g] سیاه ایچنده لمعانی اوله — وعند بعض یلدرم وصاعقه معناسنه ده کلور — ولغتِ شاهدیده رخش زبانِ پهلویده کونش معناسنه ذکر اولندوغی هیچ بر کتابده بو معنایه اولدوغنه مطّلع اولمدم ، بو جمله معانی رخشیدن‌دن مأخوذدر رخشیدن درخشیدن‌دن مخفّفدر ،

۲۲ **رامش** کسرِ میمله شادی وطرب وسرود[h] معناسنه‌در (1154) سخن چون برابر شود با خرد ، روانِ سراینده رامش برد ، وله (1155) ترا با هنر گوهرست وخرد ، روانت همی از تو رامش برد ، وله (1156) پرستندگان ایستاده بپای ، ابا بربط وچنگ رامش‌سرای ،

۲۳ **رش** فتح ایله اوج معناسی واردر بری قولاج معناسنه‌در که عربیده باع دنور ارش‌دن مخفّفدر (1157) زصد رَش فزونست بالایِ او[i] ، همان سی وپنجست پهنایِ او ، — ثانی اول یردر که چوق انشی یوقوشی[k] اوله (1158) براهی که بُد کنده ورش دراز[l] ، بشد با سپه در

d) om. L — e) L 73 v. — f) V 72 — g) بیاضنك V — h) sic LV, Ḥalîmî — i) V 72 v. — k) praefixo و V — l) L 74 —

نشیب وفراز ، — ثالث هر ایک اون سکزنجی کونیدر (1159) یکی گفت با یارِ خود روزِ رش ، مَیِ ارغوانی بیار وبکش ، بو معناده[m] آخری نون ایله *رشن دخی[n] لغتدر نته که مسعود سعد بیورر (1160) روزِ رَشْنست ای نگارِ دلربای ، شاد بنشین وبجامِ مَی گرای ،

٢٤ ریش مجروح ویاره‌لو معناسنه‌در (1161) کسی گر خرد را ندارد زپیش ، دلش گردد از کردهٔ خویش ریش ، جرح ویاره وچبان معناسنه ده کلور نته که سعدی ایکیسین بر بیتده جمع ایلمشدر (1162) حذر کن زدودِ درونهایِ ریش ، که ریشِ درون عاقبت سر کند ،

مع الغین المعجمة

٢٥ راغ طاغ اتکی دامنِ کوه معناسنه‌در (1163) طلایه ندارند شمع وچراغ ، نه بر طرفِ کوه ونه بر رویِ راغ ،

٢٦ ریغ کسر ایله کینه وحِقْد[o] معناسنه‌در (1164) جهان ویژه کردم به برّنده تیغ ، چرا دارد از من بدل شاه ریغ ،

مع الکاف

٢٧ ریدك فتحِ رایله کنج وتازه خدمتکار معناسنه‌در (1165) پرستنده با رَیْدكِ پهلوان ، سخن گفت وبگشاد شیرین زبان ، رِدَك حذفِ یایله ده لغتدر *نته که بو بیتده در[n] (1166) نه ماهِ سیامی نه ماهِ فلك ، که این چون غلامست وآن چون رِدَك ،

مع الکاف الفارسی

٢٨ رنگ اون ایکی معناسی واردر بری مکر وحیله معناسنه در[n] (1167) من اورا چگویم چه رَنْـگ آورم ، که تا دستِ وی زیرِ سنگ آورم ، — ثانی حیات وزندگی معناسنه در[n] (1168) فرو مانده اسبان ومردانِ جنگ ، یکی را نبد هوش با توش ورنگ ، [p] — ثالث بُزِ کوهی وگاوِ دشتی وآهو وبوگا کوره یبان حیوانی معناسنه در[n] نته که نظامی بیورر (1169) به نقّاشیٔ نوكِ تیرِ خدنگ ، تهی کرده صحرایِ چین را زرنگ ، — رابع نِتاج ایچون ویُوریسن المق ایچون بسلنن دوه وشتر[q] معناسنه‌در نته که فرّخی بیورر (1170) کاروانی بیسراکم داده جله بارکش ، کاروانی دیگرم بخشید بُختی جله رنگ ، بیسراك کنج دوه‌در که ایکی اوچ یاشده[r] اوله وعند البعض اول دوه‌در که انه‌سی ناقهٔ عربی وپدری ایکی اورکجلو اوله ترکیده مایه‌دوه وبَسَرَك[s] دخی دنور ، بِسَراك[s] حذفِ یایله ده لغتدر نته که شرف یافعی بیورر (1171) بود بِسْراكِ فلك مست وسرِ عربده داشت ، دادش ایزد بکفِ کافیٔ تو رایِ مهار ، وبُختی اول دوه‌در که عربیدن وعجمیدن متولّد اولمش اوله بُختِ نَصَّره منسوبدر — خامس فائده وخوشحالی معناسنه‌در نته که عنصری بیورر (1172) بهیچ ره نروی تا دران نه بینی سود ، بهیچ کس نروی تا دران

---

m) add. رشن V — n) om. V — o) ∽ V — p) V 73 — q) L 74 v. — r) یاشنده V — s) sic V, vocalibus caret L —

نه بینی رنگ ، — سادس خجالت وشرمندگی معناسنه‌در نته که ریاض الدّین نیشابوری بیورر (1173) در ثنایِ منت ازان رنگست ، کز تو بویِ کرم همی آید ، — سابع لون وبویه معناسنه‌در نته که نظامی بیورر (1174) هفت رنگست زیرِ هفتورنگ ، نیست بالاتر از سیاهی رنگ ، — ثامن درلو ونوع معناسنه‌در — تاسع خیانت معناسنه‌در — عاشر حصّه ونصیب معناسنه‌در — حادی عشر روش وسیرت معناسنه‌در — ثانی عشر احول وشاشی کوزلو معناسنه‌در نته که ابو العبّاس بیورر[t] (1175) زفروغش بشبِ تار شده نقشِ نگین ، زسرِ کنگره بر خواند مر اورا[u] رنگا ،

مع اللّام

٢٩ رنجل فتحِ را وجیمِ عربی وسکونِ نونله طعام معناسنه‌در اصلی رنجال‌در (1176) زمین گرم ونرمست وروشن هوا ، بدین رَنْجَلی نیست رفتن روا ،

مع المیم

٣٠ رام ایکی معناسی واردر بری یواش ومطیع معناسنه‌در (1177) برین گونه خواهد گذشتن سپهر ، نخواهد شدن رام بر ما بمهر ، — ثانی هر ایک یکرمی برنجی کونیدر[v] نته که مسعود سعد بیورر (1178) رام روزست وبخت ودولت رام ، ای دلارام خیز ودر دهِ جام ،

٣١ رُستم ابن دستان بن سام بن نریمان [w]بن گورنگ[x] برادرِ گرشاسب بن اثرط بن شَمْ بن طورك بن شیدسب بن توژ بن جمشید[w] در کیقباد عصرندن کیخسروک آخرِ مدّتنه‌دك جهان پهلوان وامیر الامرا ایدی زابلستان ونیمروز انک تصرّفنده ایدی والی الآن اولادی وذرّیتی تصرّفنده‌در عجم پادشاهنه توابعدر انلره مَلِك تعبیر اولنور ، رستم سکز یوز یله قریب یاشادی نته که بو بیتده رستم لسانندن اسفندیاره خطابده واقع‌در (1179) زهفصد همانا فزونست سال ، که تا من جدا گشتم از پشتِ زال ، زیادهٔ واو ایله روستم دخی لغتدر نته که بو بیتده *واقع‌در[y] (1180) بتوران بیامد خود وروستم ، وز ایشان بماند بما بر ستم ، هایله رستهم دخی[z] لغتدر *نته که بو بیتده مذکوردر[y] (1181) ببوسید رُسْتَهْم تخت ای شگفت ، جهان آفرین را ستایش گرفت ،

٣٢ رهّام گودرز اوغلی وگیو برادریدر (1182) به پنجم چو رَهّامِ گودرز بود ، که با بارمان او نبرد آزمود ،

٣٣ رزم معرکه وجنگ اولدوغی یردر[a] جنگ وصواش معناسنه ده کلور ،

٣٤ ریم جراحت ویاره‌نک چرکیدر — ودمر بوقی معناسنه ده کلور ،

---

t) V 73 v. — u) sic — v) L 75 — w-w) om. V — x) کورنگ L, cf. Tabarîi Annales I, 598,3 ubi جورنك legendum; caeterum pro شم l. c. et 532,15 سهم atque pro توژ (quod e نوژ L correxi) 533,1 طوج scriptum extat — y) om. L — z) ∽ V — a) V 74 —

مع النّون

٣٥ **رویین** توجدن اولان نسنه‌در — وپیرانِ ویسه اوغلیدر که بیژن انی هلاك ایلدی ،

٣٦ **روزبان** نهارا درگاهِ پادشاهیده نوبت ایله ملازمت ومواظبت ایدن کمسنه[b]در کرك قاپوجی قسمندن اوله نته که بو بیته‌در (1183) بفرمود تا روزبانانِ در ، برفتند با تیغ وگیلی سپر ، کرك چاوش نوعندن اوله نته که بو بیته در[c] (1184) چو آن روزبانانِ لشکر زدور ، بدیدند زخمِ سرافراز تور ، کرك جلّادِ مقوله‌سی اوله *نته که بو بیته‌در[d] (1185) بخواری ترا روزبانانِ شاه ، سر ورخ برهنه برندت براه ،

٣٧ **رشتن** کسرِ رایله اکرمك معناسنه‌در که عربیده[e] غَزْل دنور مستقبلاتنده شین سینه تبدیل اولنور (1186) بیاموختشان رِشتن وتافتن ، بتار اندرون پود را بافتن ، ریستن دخی سینِ مهمله ایله بو معنایه‌در نته که لطیفی بیورر (1187) چون زیارش جدا بماند گریست ، دوکریسه گرفت وپشم بریست ، — صچمق وتغوّط[f] معناسنه ده کلور غیرِ ماضیده سین حذف اولنور *نته که اوحدی جامِ جمده بیورر[g] (1188) ریستن گیردت زخوردنِ زشت ، بدرت باید آمدن زبهشت ،

٣٨ **رویین‌تن** لقبِ اسفندیاردر نته که شرح اولندی ، [h]

٣٩ **ریمن** کسرِ را وفتحِ میمله مکّار وحیله‌کار معناسنه‌در (1189) که آن ترك بدپیشه وریمنست ، که هم بدنژادست وهم دشمنست ،

٤٠ **رازبان** اربابِ حاجات مصالحنی پادشاهه عرض ایدن کمسنه‌در[i] (1190) بگفتند با رازبان رازِ خویش ، نمودند انجام وآغازِ خویش ،

٤١ **روان** ایکی معناسی واردر بری رفتن‌دن صیغهٔ مبالغه‌در[k] کیدیجی معناسنه آبِ روان کبی ، رفتن‌ده جواز معناسی اولمغله مجازا جائز معناسنه ده کلور نون حذف اولنوب روا دخی دینور — ثانی روحِ مجرّد معناسنه‌در که انسانه مخصوصدر وحکما اکا نفسِ ناطقه دیرلر[l] ابن سینا رسالهٔ معراجیّه‌ده دیمشدر که روان اطلاق اولنسه مراد نفسِ ناطقه‌در وجان اطلاق اولنسه مراد روحِ حیوانیدر وروان برجسم لطیفدر که اجسامِ محسوسه ایله متشابکدر مبادئ عالیه‌یه اتّصالی وجان کبی فنا بولمیوب[m] عاقبت مبدأ باقی‌یه معادی ورجوعی اعتباریله روان ایله تسمیه اولندی وجان روحِ حیوانیدر که هر حیوانده اولور وروحِ حیوانی بر بخارِ لطیفدر که جسمِ لطیف وجسدِ کثیف بیننده علاقه‌در مادام که اول بخارِ لطیف وجهِ صلاحیّت اوزره باقیدر حیاة موجوددر واگر وجهِ صلاحیّتدن چقوب[e] منطفی اولورسه حیاة زایل اولور واول جسمِ لطیف

b) کمسه V — c) om. L 75 v. — d) om. L — e) om. V — f) ∽ V — g) اوحدی در جام جم L —
h) cf. s. I § 47 — i) V 74 v. — k) add. که L — l) دیر L — m) L 76 —

که عربیده روحِ مجرّد وحکما یاننده نفسِ ناطقه وفارسیده روان تعبیر اولنور جسدِ مذکوردن که عربیده بدن وفارسیده کالبد[n] دنور بالضّروره خارج اولور (1191) سپردم ترا جان ورفتم بخاك ، روانرا ببردم بیزدانِ پاك ، وله (1192) روانش خرد دان وتن جانِ پاك ، تو گویی که بهره ندارد زخاك ، وله (1193) سواران ربایم سر از تن بتیغ ، زتنها روان گیرد از جان گریغ ، وله (1194) بگوشِ تو گر نامِ من بگذرد ، روانت بجان اندرون بفسرد ، مجازا مجاوزه علاقه‌سیله جانه اطلاق اولنور نته که سعدی بیورر[o] (1195) شبانگه کارد بر حلقش بمالید ، روانِ گوسفند از وی بنالید ،

٤٢ **روین** ضمِ را وفتحِ یایله قزل بویه‌در که عربیده قوّة الصِّبْغ دینور ،

مع الواو

٤٣ **ریو** کیکاوس اوغلیدر که اکا ریوِ تیز دخی دنور *نته که ذکر اولندی[p] (1196) نگهبانِ ایشان همی ریو بود ، دلیر وسبکسار چون دیو بود ، — اصلِ لغتده مکر وآل معناسنه‌در نته که یوسف وزلیخاده بیورر (1197) نخستین گفت کاینها کارِ دیوست ، همیشه کارِ دیوان مکر وریوست ، [q]

مع الهاء

٤٤ **رده** صره وصف معناسنه‌در (1198) رده بر کشیدند ایرانیان ، ببستند خون ریختن را میان ، وله (1199) نگه کرد کیخسرو از پشتِ پیل ، بدید آن سپه را رده بر دو میل , [r]

٤٥ **رسته** فتحِ رایله مثله (1200) ابا ترکش وتیر وتیغ وسپر ، دو رسته پیاده پسِ نیزه‌ور ،

٤٦ **رخته** بیمار ومریض معناسنه‌در (1201) زکارِ بزرگان چو پردخته شد ، شهنشاه ازان رنجها رخته شد ، وله (1202) ززادن چو مادرش پردخته شد ، روانش ازان دیوزد رخته شد ،

٤٧ **رمه** سوری معناسنه‌در که عربیده قطیع دنور مجازا آدم سوریسنه ده که گروهدر رمه دنور (1203) گر این خواسته زو پذیرم همه ، زمن گردد آزاد شاهِ رمه ،

٤٨ **روداپه** باء فارسی ایله کابل پادشاهی مهراب قزیدر که زاله عاشق اولوب نکاح ایله الدی رستم اندن متولّد اولدی (1204) چو روداپه این از پدر بشنوید ، دلش گشت پر خون ورخ شنبلید ، — وباء عربیله رود وجوی معناسنه‌در نته که سنایی بیورر (1205) زانکه داریم عزمِ رودابه ، [s] منم ویك خر ودو سه همراه ،

مع الیاء

٤٩ **روهنی** روهن بر خاص پولاددر ایو قلجی اندن[t] ایدرلر وبوکا پولادِ هندی دنور (1206) سه مغفر زدر چون مه از روشنی ، بزر ده پرندآورِ روهنی ،

n) om. L — o) V 75 — p) om. L, cf. s. § 17 — q) L add. in margine وچهل خواهر دخی دینور
— r) L 76 v. — s) V 75 v. — t) اندن ایو قلجلر V — cf. s. p. 68 i) نتکه محلّنده در کنار اولندی لمحرره

۵۰ **رشتی** ضمّ رایله خراب ایلمك وافساد معناسنه‌در (1207) کسی را نماند که رُشتی کند ، وگر با نژندی دَرشتی کند ، آخرنده‌کی[u] یا مصدریّه‌در رشت قَغشق دیواردر که کهنه‌لکدن دوشمك اوزره‌در نته که فرالاوی بیورر (1208) چون نباشد بنایِ خانه درست ، بی‌گمانم که زیر رُشت آید ،

۵۱ **رهی** بنده وچاکر وخدمتکار معناسنه در[v] (1209) که تو شهریاری وما چون رهی ، بران دل نهاده که فرمان دهی ،

۵۲ **روزی** معروف — وعسکره ویریلن وظیفه وعلوفه‌در عربیده ارزاق الجُند دنور (1210) در گنج بگشاد[x] وروزی بداد ، بسی از روانِ پدر کرد یاد ، عسکره علوفه[y] توزیع ایدنه روزی‌ده دنور (1211) بفرمود ازان پس بروزی‌دهان ، که گویند نامِ کهان ومهان ،

۵۳ **روسپی** فاحشه عورت معناسنه‌در (1212) مرا غَرْمَج از تو بپختی به پی ، زهی شد خریده زنی روسپی ،[z]

۵۴ **روسی** روس ولایتنه منسوب — وبر پهلوانِ تورانیدر ،

باب الزّاء ، مع الالف

۱ **زیبا** بزکلو ویراشقلو معناسنه‌در ،

مع الباء

۲ **زرسب** اوج کمسنه اسمیدر بری نسلِ فریدوندن بر سپهسالاردر (1213) هر آنکس که بود از نژادِ زَرَسب ، پذیره شدن را بر انگیخت اسب ، — وبری طوسِ نودرك اوغلیدر (1214) زرسبِ سپهبد نگهدارشان ، که بردی بهر کار تیمارشان ، که تاجِ کیان بود وفرزندِ طوس[a] ، خداوندِ شمشیر وکوپال وکوس ، — وبری کیخسروك خزینه‌دارْیدر (1215) چو گنجورِ کیخسرو آمد زرسب ، بیخشید گنجی بر آذرگشسب ،

۳ **زهاب** فتح زایله زَه ایله آب‌دن مرکّبدر چشمه معناسنه‌در که یردن یا طاشدن صو قَینار چقار واولَ درِك صودر که یوزگجِ دبنه ایرشمیه (1216) بنزدیكِ رودی که سنگش گشن ، زَهابی بدید اندرو سهمگن ، خلّاق المعانی دخی بیورر (1217) زهابِ دیدهٔ من ابر را مباد حلال ، اگر زاشكِ من این ماجرا براند باز ، زَه زهیدن‌دن امر واسم مصدردر زَهیدن چشمه‌دن صو سِزمقدر که عربیده نَبْع دنور ملّای روم بیورر (1218) فوّتت از قوّتِ حق میزهد ، نز عروقی کز حرارت میجهد ، زه مثالی انشاء الله محلّنده کلور ، زَهش دخی اصلده اسم مصدردر چشمه معناسنه ده کلور نته که شمس‌فخری بیورر (1219) شاخسارِ عدل را عونِ تو بارَ ، جویبارِ بذل

[u]) om. کی L — [v]) om. L — [x]) L 77 — [y]) علوفه‌یی عسکره V — [z]) totum § om. V — [a]) V 76 —

را کلکت زهش ، واسدینك بو بیتنده جاعده انزال معناسنه اسمِ مصدر واقعدر (1220) هنرشان همینست[b] کاندر گهر ، بگاهِ زهش مردم آرند بر ،

۴ **زیب** بزك وزینت‌در ،

مع التّاء

۵ **زردهشت** پیشوای دینِ[c] آتش‌پرستاندر کسرِ ها وضمّی جائزدر (1221) اگر شاه یابی وگر زَردهِشْت ، نهالی زخاکست وبالین زخشت ، وله (1222) بجز ژرف چیزی ندارد بهشت ، بَسست این که گوید منم زردهُشت ، زردشت حذفِ هایله ده لغتدر نته که شمس فخری بیورر (1223) ابو اسحاق آن شاهی که رستم ،[d] بر آرد پیشِ او از خوف انگُشت ، ببین تا چون توان در ملكِ او کرد ، حدیثِ مذهبِ بُرزین وزردُشت ، دالی تایه ابدال ایدوب زرتشت ده لغتدر نته که میر خسرو بیورر (1224) ززرتشتیان کس نماند آشکار ، مگر در بیابان ودر کوهسار ، زرادشت زیادهٔ الفله دخی[e] لغتدر نته که لطیفی بیورر (1225) بهل آیینِ برزین وزرادُشت ، بشرعِ احمدِ مختار ده پشت ، بونده دخی زراتشت لغتدر ، واسدیِ روایتنده اسمِ اصلیِ ایسنتمان‌ْدر نته که بو بیتده بیورر (1226) پیمبر براهیم بُد آنزمان ، که بُد نام زردشتِ ایسَنْتْمان[f] ، اول دینِ باطل وآیینِ عاطلده نیجه کتاب تألیفی واردر بری استا در که ذکر اولندی[ff] — وبری زند در انشاء الله محلّنده ذکر اولنور نسك کسرِ[g] نون وسکونِ سینِ مهمله ایله زندك جزءلریدر سُوَرِ قرأن کبی اجزادر هر بریسنه نسك دنور خسروانی بیورر (1227) چه مایه زاهد وپرهیزگار وصومعگی ، که نِسْك‌خوان شده در عشقش واَیارْدَه‌گوی ، نَسْك مرجمك وعدس معناسنه ده کلور نته که منجیك بیورر (1228) آن کو زسنگِ خارا آهن برون کشد ، نسکی زکَفِ تو نتواند برون کشید ، — وبری ایارده در زندك مجموعی تفسیرندن عبارتدر هر نسك تفسیرینه خرده دنور که سوره تفسیری مقامنده‌در[h] دقیقی بیورر (1229) ببینم آخر روزی بکام دل خود را ، گهی ایارده خوانم شها گهی خرده ، — وبری پازند در بو دخی تفسیرِ زنددر ، اصلده زند حضرتِ ابراهیم علیه السّلامه نازل اولان عشره‌نك اسمیدر وپازند صحیفهٔ اخیره اسمیدر که حکم ونصایحه[i] مشتملدر لبیبی بیورر (1230) حرفی که نخستین بود از نامهٔ پازند ، آنست که با مردمِ ناهل مپیوند ، زردشت تألیف اتدوکی کتابلری بو اسامی ایله تسمیه ایدوب حضرتِ ابراهیمه نازل اولان صحف بونلردر دیو تلبیس ایله ادّعا ایدر ایدی واصلی عجمدن وبر قولده[j] فلسطین‌دندر که شام ایله مصر اورتاسنده بر شهردر وحالا رمله دیمکله معروفدر حضرتِ اِرْمِیا پیغمبرك بعض تلامذه‌سنه خدمت ایدردی خیانت ایدوب اوزرنه کذب ایتمکله بد دعا ایدوب بَرَص *مرضنه مبتلا[k] اولدی آذربایجانه واروب انده دینِ مجوسی اختراع

[b]) L 77 v. — [c]) om. V — [d]) V 76 v. — [e]) ده V — [f]) sic V — [ff]) cf. s. I § 2 — [g]) فتح L — [h]) L 78 — [i]) V 77 — [j]) در وبر قول ایله V — [k]) اوزرینه ظاهر V —

ایلدی واول کبتلہ علومِ ریاضیات واحکامِ نجوم وطبّ واخبارِ قرونِ ماضیه وکتبِ انبیا درج ایلدی لغتِ سماویه‌در بوڭا مخاطب اولدم دیو زعم ایلدی هیچ کمسه معناسنی فهم ایتممك ایله شرح ایلدی بعده هنده وچین ولایتنه وترکستانه واروب دیننی عرض ایلدی قبول ایتمیوب ولایتدن اخراج ایتدیلر فرغانه‌یه واردقلہ پادشاهی انی قتل ایتمك استدکده قاچدی کشتاسب بن لهراسبه بلخه کلدی بر مدّت حبس ایتدکدنصکره احضار ایدوب قواعدِ دینِ مجوسی اڭا شرح ایدیجك قبول ایدوب خلقی اتّباعنه امر ایلدی وتألیف ایتدوکی کتابلری اون ایکی بیڭ یشل اوکوز دریسنه یازوب التون ایله نقش ایدوب اصطخرده وضع ایلدی ، واما مجوس[l] زعم ایدر که اصلی اذربایجانیدر کشتاسب اوزرینه کندی ایواننده نزول ایدوب الندہ آتشدن بر یوالَق وار ایدی هر کیم طوترسه الی یانمزدی[m] کشتاسب نبوّتنه تصدیق ایدوب آتشکده‌لر بنا ایلدی ، بونلہ کلامِ اربابِ لغت مضطربدر حلیمی بحر الغرایب‌ده شمس فخری‌یه تابع اولوب دیمشدر که زردشت حضرتِ ابراهیم علیه السّلام ملّتندن بر اولو امام اسمیدر خفی اولمیه که بو خود مقتدای آتش‌پرستاندر نه وجهله حضرتِ ابراهیمڭ[n] ملّتنده امام اولور، وحسین وفایی لغتنده مسطوردر که زردشت لسانِ سریانیده حضرتِ ابراهیم اسمیدر بو دخی مشکل وناموجّه سوزدر، ومولانا محمّد کشمیری دیمشدر که زردشت نسلِ منوچهردن بر کمسنه‌در نبوّت ادّعا ایلدی وشاگردِ اقلادوسِ حکیمدر واقلادوس شاگردِ فیثاغورث‌در اکتسابِ علمدنصکره حدودِ سَبْلانده بر کوهده ریاضت ایله مشغول اولوب انلہ بر مدّت منزوی اولدقلہ زند وپازند کتابلرین تألیف ایلدی سلطنتِ کشتاسبدن اوتوز ییل مروردنصکره طاغدن ایندی بر دُرّاعهٔ سفید کیوب ردای آتش‌پرستانی اوموزنه قیوب کشتاسبه کلوب ادّعاء نبوّت ایلدی اندن معجزه طلب ایتدکلہ آتش بڭا تأثیر ایلمز دیو جواب ایتدی[o] دفعِ الم ناره متعلّق ادّهان ایتمك ایله اریمش باقری اوزرینه دوکدیلر اصلا متألّم اولمدی کشتاسب نبوّتنه تصدیق ایدوب خلقی دینِ مجوسه دعوت ایتدی ، ومیرزا ابراهیم بن شاه حسین اصفهانی تألیف[p] ایتدوکی لغتلہ دیمشدر[q] زردشت آذربایجانیدر واسمِ اصیلی ابراهیمدر بلخه واروب کشتاسبی دینِ مجوسه دعوت ایلدی اللہ آتشی طوتوب یاقمامق ایله اڭا تصدیق ایدوب خلقی دیننه جبر ایلدی بو اقوالڭ هیچ بریسنلہ شفاء علیل یوقدر، ملّای حسینِ واعظ جواهر التّفسیرده خاطرده اولان شبهه‌یی[r] ازاله ایدوب بیانِ وافی وتوضیحِ شافی ایدوب دیمشدر که جماعتِ مجوس دینِ ابراهیم علیه السّلامه اتّباعی ادّعا ایدرلر وآتشه عبادت ایتدکلری ذاتنه دکلدر بلکه انی قبله ییلوب وسیلهٔ تقرّبِ آفریدگار عدّ ایدرلر بعلہ فِرَقِ[s] مختلفه‌لرین بو وجهله بیان ایلدی که اصولِ مذاهبلری سکزدر بری کیومرثیّه در کیومرث یانلرنلہ ابنِ آدمدر وبعضڭ[t] یاننلہ

l) L 78 v. — m) V 77 v. — n) om. ڭ V — o) ویردی V — p) جمع V — q) add. که V; L 79 — r) V 78 — s) om. V — t) وبعضینڭ V —

حضرتِ آدمدر — فرقهٔ ثانیه زَوانیّه در که اصحابِ زَوانِ کبیردر — فرقهٔ ثالثه زردشتیّه در که اصحابِ زردشتِ حکیمدر انی ابراهیم[u]دنصکره پیغمبر اعتقاد ایدرلر — فرقهٔ رابعه ثنویّه در که قِدمِ نور وظلمته ذاهب اولمشلردر — خامسه فرقهٔ مانئ نقّاش‌در که نصارانڭ ومجوسڭ مذهبندن بر مَذهب اختراع ایلدی — سادسه مَزْدَکیّه در که تابع مزدك اولمشلردر قباد پدرِ نوشیروان عصرنلہ ظهور ایدوب انی اَتباعی ایله هلاك ایلدی — سابعه فرقهٔ دَیْقانیّه در که اصلَیْنِ قدیمدن تکلّم ایدوب یزدان واهرمنه قائل اولمشلردر — ثامنه فرقهٔ مَرْقَبُونیّه در که یزدانی اختیار ایله فاعلِ خیر واهرمنی اضطرار ایله فاعلِ شرّ اعتقاد ایدرلر، بو سکز فرقه‌دن التی فرقه هر بریسی اون فرقه‌یه متشعّب اولوب وایکی فرقه هر بریسی بش فرقه‌یه منقسم اولدی مجموعِ مذاهبِ مجوس یتمش مذهب اولمشدر ،[v]

٦ **زفت** ضمّ زایله بخیل وممسك معناسنه‌در (1231) تو با گنج ودینار جُفتی مکن ، زبهرِ صلاح ایچ زُفْتی مکن ، وله (1232) بر شَنْگُل آمد بآواز گفت ، که ای بدنژاد فرومایه زفت ، — وفتحِ زائله قَبا وگوده‌دار معناسنه‌در[x] نته که ملّای روم بیورر (1233) خشمگین شد با مگسِ خرس وبرفت ، بر گرفت از کوه سنگی سخت زَفْت ، — وکسر ایله عربیدر قیر معناسنه معروفدر ،

مع الجیم

٧ **زیج** جیمِ عربی وفارسی ایله مرویدر عربیده ایکی معنایله مستعملدر بری کتابِ علمِ سَیْرِ کواکبدر که تقویم اندن استخراج اولنور (1234) ستاره‌شمرِ پیشِ دو شهریار ، پر اندیشه وزیجها بر کنار ، [y]وله (1235) همه زیج وصُرْلاب بر داشتند ، بدان کار یکهفته بگذاشتند ، [y] — ثانی بنّا ایپی معناسنه‌در که مِطْمَر دخی دنور ، معنای اوّل زِه‌دن معرّبدر کرِش معناسنه ومعنای ثانیلہ اصمعی[z] عربی یا معرّب اولدوغنلہ متردّددر، — فارسیلہ دخی ایکی معناسی واردر بری راهِ نَفَس معناسنه[a] — وبری هزل ولطیفه معناسنه‌در نته که سوزنی بیورر (1236) بیتی دو سه ثنایِ تو خواهم بنظم کرد ، وانگه فرو روم بره زیج ومسخره ،

مع الدّال

٨ **زند** اوج معناسی واردر بری زردشتِ مذکورڭ بر کتابیدر اصلده حضرتِ ابراهیمه نازل اولان صحفِ عشره‌نڭ[b] اسمیدر تلبیس ایله بو اسمه[c] مسمّی ایلدی (1237)

یکی جادو آمد بدین‌گستری ، بـــایـــوان بدعوئ پیغمبری
هـمـی گوید از آسمان آمدم ، زنزدِ خـدایِ جـهـان آمـدم
خداوند را دیدم اندر بهشت ، مر این زَنْد واستا همه او نوشت

— ثانی بیوك وایری معناسنه‌در دستانِ زندده اولان زند بو معنایه‌در[d] اسدی دخی بیورر

u) حضرت ابراهیم عم V — v) L 79 v. — x) V 78 v. — y-y) om. V — z) in V post اولدوغنلہ transpositum — a) add. در V — b) om. نڭ V — c) اسم ایله V, L pr. — d) cf. s. VIII § 15 —

(1238) دو بازو بزنجیرها کرده بند ، بهم بسته بر یالِ پیلانِ زند ، [e] — ثالث بر پهلوانِ تورانی اسمیدر اکا زنده دخی دنور (1239) بشایسته کاری برون رفت زند ، گوی دید بر سانِ سروِ بلند ، [f]

مع الذّال المعجمة

۹ **زامیاد** هر ایک یکرمی سکزنجی کونیدر مسعود سعد بیورر (1240) چون روزِ زامیاد نیاری زمَی تو یاد ، زیرا که خوشتر آید مَی روزِ زامیاد ،

۱۰ **زشت یاد** غیبت وذکرِ قبیح معناسنه‌در (1241) کند هر که او هست از دیوزاد ، بنزدیکِ رستم مرا زشت یاد ،

مع الرّاء

۱۱ **زاستر** اولطرفدن دیمکدر ازان سوتردن مخفّفدر (1242) یکی حمله سازیم چون شیرِ نر ، شوند از بُنِ کُه مگر زاستر ، شمس فخری دخی بیورر (1243) بنشست آفتاب به پهلویِ تو زقدر ، چرخش بدید وگفت که ای خیره زاستر ،

۱۲ **زریر** یرقان علّتیدر—وبر صارو اوتدر [g] (1244) بپوشید رویِ هوا را بتیر ، رخِ شیدِ تابان شده چون زریر ، — ولهراسب اوغلی کشتاسب برادریدر (1245) دو فرزند بودش بسانِ دو ماه ، سزاوارِ تخت ونگین وکلاه ، یکی نام کشتاسب دیگر زَریر ، که زیر آوریدی سرِ نرّه شیر ،

۱۳ **زوار** فتحِ زایله زندانده محبوس اولانلرک خدمتکاریدر (1246) سوی خانه رفتند زان چاهسار ، بیك دست رستم بدیگر زوار ،

۱۴ **زفر** فتحِ زا وفایله چکه‌در که دیش اوزرنده [h] بتر (1247) سه‌دیگر زدم بر میانِ زَفَرْش ، بر آمد همی جوشِ خون از جگرش ، —سکونِ فائله ده کلمشدر *نته که بو بیتده‌در [i] (1248) سوی زَفْر کردم من آن تیر رام ، بدان تا بدوزم زبانش بکام ،

۱۵ **زنهار و زینهار** دورت معناسی واردر بری امان وپیمان معناسنه‌در (1249) به بهرام گفت ار دهی زینَهار ، بگویم بتو هر چه پرسی زکار ، زنهارخوار پیمان‌شکن معناسنه‌در کانّه پیمانی اکل وبلع ایدر نته که نظامی بیورر [j] (1250) ولیکن بود صحبت زینهاری ، [k] نکردند از وفا زنهارخواری ، — ثانی حوزه وعصمت وحفظ معناسنه‌در نته [l] که عهدنامهٔ کیکاوس‌ده بیورر (1251) بزنهار در دستِ رستم نهاد ، چنان خطّ وسوگند وآن رسم وداد ، وله (1252) بزنهار شد لشکرِ ما همه ، هراسان شد از بی‌شبانی رمه ، — ثالث تأکید ایچون البتّه معناسنه‌در که حافظ بیورر (1253) دل خرابی میکند دلدار را آگه کنید ، زینهار ای دوستان جانِ من

e) L 80 — f) V 79 — g) L add. in margine گلیست زرد وخودرو که برگهای باریك دارد — h) اوزرینه V — i) om. L — j) V 79 v. — k) L 80 v. — l) om. V —

وجانِ شما ، — رابع تحذیر ایچون کلور بترس معناسنه سعدی بیورر (1254) زینهار از قرینِ بد زنهار ، وَقِنا رَبَّنا عَذابَ النّار ،

۱۶ **زال زر** پدرِ رستم لقبیدر (1255) مرا هست جای دگر آبخور ، نیَم من بدیدار چون زالِ زر ، زَال ایله زَردن مرکّبِ توصیفیدر هر بریسی قوجه وپیر معناسنه‌در لکن زال اسم مرتبه‌سنه اولمغله زر ایله وصف اولندی یالکز دستانه زال دنور وزالِ زر دخی دنور امّا یالکز زر اطلاقی مسموع دکلدر ،

مع الغین المعجمة

۱۷ **زاغ** ایکی معناسی واردر بری قرغه وغراب‌در (1256) سیاه وشبِ تیره بر دشت وراغ ، یکی فرش [m] گسترده از پرِّ زاغ ، — ثانی گوشهٔ کمان معناسنه‌در که کرش کچه‌جك یردر [n] (1257) بیامد همانگاه چَنگِش چو باد ، دو زاغِ کمانرا بزِه برنهاد ،

۱۸ **زیغ** کسر ایله حصیر وبوریا معناسنه‌در (1258) برَو زیغ‌بافی گُزین کار وکرد [o] ، نهٔ مردِ شمشیر وروزِ نبرد ،

مع الفاء

۱۹ **زوف** کشتاسب رومده قتل ایتدوکی *اژدها وصفنده [p] واقع اولوب معناسی بلندی (1259) همی پیل‌را درکشیدی بدم ، دلِ خرّم از یادِ او شد دژم ، بدریا سپر اندر افگند زوف ، زدریا بر افگند از ننگ نوف ، [q]

مع القاف

۲۰ **زورق** کوچك کمی وبیوك صندلیدر [r] لفظِ عربیدر (1260) سپه بود سر تا سرِ رودبار ، بیاورد کشتی وزورق هزار ،

مع الکاف الفارسی

۲۱ **زرنگ** ضمّ زا وفتحِ رائله ات سوریسیدر (1261) همی تا زکابل بیامد زُرَنْگ ، فسیله همی تاخت از رنگَ رنگ ، — وفتحتین ایله دورت معناسی واردر بری بر درختِ کوهی‌در که اودون اولور نته که شاعر دیمشدر (1262) چنان بگریم اگر یار دادِ من ندهد ، که خاره خون شود اندر شخ وزَرَنْگ زگال [s] ، اغاجی غایتِ صلابت ایله اولمغله اندن اوق واَیَر ایدرلر نته که منوچهری بیورر (1263) آفرین زان مرکبِ شبدیزرنگ رخش‌روی ، آنکه روزِ جنگ بر پشتش نهد زینِ زرنگ ، — ثانی یکی وجدید [t] معناسنه‌در نته که ابو المؤیّد بیورر (1264) عید شد دیگر که آن دلدارِ شنگ ، بهرِ کُشتن جامَها پوشد زرنگ ، — ثالث دوزخ وجهنّم معناسنه‌در— رابع شهرِ سیستان اسمیدر ،

m) فرشِ L! — n) V 80 — o) L add. in marg.: کار وکرد ایش وکوج معناسنه‌در فتح کاف وکسر زگال کومردر — p) om. V — q) L 81 — r) sic L; کمی ص V — s) add. in marg.: دخی مساویدر منه وحالا زغال ایله مشهوردر منه [caeteris omissis V] منه که عربیلر فحم دنور L — t) ﻫ V —

۲۲ **زنگ** التى معناسنى واردر برى جرس معناسنه در[u] كه طوار بوينته اصيلور (1265) خروشيدنِ زَنْـگ وهندى دراى ، بچرخ اندرون ماه گم كرد راى ، [v] وپيك وقلندر ديزنده اصلن[u] چكراغى معناسنه ده كلور نته كه فيضى بيورر (1266) آن شهنشاهى كه از آوازِ زنگِ پيكِ او ، مضطرب گردند شاهان تا چه فرمان ميرسد ، واوفق چكراغى‌يه ده[w] اطلاق اولنور كه قوش اياغنده باغلنور عربيده بوگا جُلجُل دنور نته كه حكيم شفايى بيورر (1267) مرا بودست[x] زين پيش اى عزيزان ، ذَكر چون جرّه بازِ[y] تيزچنگى ، بهر صيدى كه مى افگندم اورا ، همى ديدم شتابى نى درنگى ، كنون آن باز پرّيدست وماندست ، بدستم تصمهٔ وجفته زنگى ، — ثانى طائفهٔ سوداندر معرّبى زنج در (1268) زهر سو چو بر وى جهان تنگ شد ، بزنهار نزد شه زنگ شد ، اقليملرينه دخى[z] اطلاق اولنور نته كه شمس فخرى بيورر (1269) خدايگانِ سلاطين كه صيتِ معدلتش ، گرفت روم وخراسان وهند وخلّخ وزنگ ، زنگبار دخى اقليملرى اسميدر بار كنار وحدّ معناسنه‌در نته كه جويبار ودريابارده ذكر اولندى[a] — ثالث پاس معناسنه‌در كه دمرده وصوده اولور نته كه سعدى بيورر (1270) آهنى را كه موريانه بخورد ، نتوان برد ازو بصيقل زنگ ، موريانه دمور قورديدر كه دمرگ مادّه‌سن چورك وافنا ايدر ومورچانه دخى دينور وله[b] (1271) بسكه دنيا را كمر بستم چو مورِ دانه‌كش ، مدّتى چون مورچانه روى در آهن كشم ، پاسه زنگار دخى دنور گفتار ورفتار كبى مركّبدر نته كه شاه طاهر بيورر (1272) كجاست ساقئ سيمين‌بدن كه بزدايد ، بصيقلِ مَى از آيينهٔ دلم زنگار ، تركيبك جنكار ديدكلرى بويه ولونه دخى[c] اطلاق اولنور نته كه حسين ثنايى بيورر (1273) بدورِ صيقلئ راىِ عالم‌آرايش ، [d] بخاصيّت نتوان يافت زنگ بر زنگار ، — رابع شعاع ماه وآفتاب معناسنه‌در نته كه عمّاره بيورر (1274) خوشه چون عِقدِ دُرّ وبرگ چو زر ، باده همچون عقيق وآب چو زنگ ، — خامس دائره ودف پوللريدر — سادس كوز چپاغيدر كه عربيده غَمَص دنور ،

مع اللّام

۲۳ **زال** رستم پدرينگ لقبيدر اصلده قوجه وپير معناسنه‌در وجهِ تلقيب دستان شرحنده ذكر اولندى[e] سعدى بيورر (1275) چه خوش گفت زالى بفرزندِ خويش ، چو ديدش پلنگ‌افگن وپيلتن ،

۲۴ **زابل** ضمّ وفتح[f] بايله وزاول با يرينه واو ايله ده لغتدر رستم قبيله‌سيدر وولايتِ نيمروزه دخى[g] اطلاق اولنور اصلده سنده بر شهر اسميدر نيمروز توابعندندر (1276) برون رفت مهرابِ كابُل خداى ، سوى خانهٔ زالِ[h] زابُل خداى ،

u) om. V — v) V 80 v. — w) چكراغيله V! — x) بوده آست V — y) V add. in marg.: جرّه باز — z) L 81 v.; ده V — a) de voce جويبار cf. s. V § 9, sed pro دريابار potius بياض طوغاندر منه (IX § 13) legendum esse videtur — b) نته كه سعدى بيورر V — c) لون وبويه‌يه V — رودبار d) V 81 — e) cf. s. § 16 — f) ى V — g) ده V — h) L 82 —

۲۵ **زنده پيل** فتحِ زايله بيوك وكوده‌دار فيل معناسنه‌در (1277) همى رفت شاه از برِ زنده پيل ، يكى تختِ فيروزه برسانِ نيل ،[i]

مع الميم

۲۶ **زادشم** جدِّ افراسيابدر دادشم دال ايله ده لغتدر (1278) همى گويد از اسب وگنج ودرم ، كه بنهاد تور از پىِ زادْشَم ،

۲۷ **زم** فتح ايله كنارِ جيحونده ايران زمين سرحدّنده بر شهردر (1279) بگويش كه كيخسرو آمد بَزَم ، كه بادى نجست از بِرادِ[i] دژم ، رودِ زم جيحوندر (1280) همه دشت گفتى كه رودِ زمست ، نه رزم كوِ پيلتن رستمست ،

۲۸ **زنده رزم** فتحِ زايله بر پهلوانِ تورانيدر يالـگوز زند وزنده دخى دنور رَزم پدرى اسميدر[k] (1281) بدان جايگه خشك شد زنده رزم ، سر آمد بروِ روزِ پيكار ورزم ،

۲۹ **زادبوم** مكانِ تولّد ومسقطِ رأس معناسنه‌در زاد اسم مصدردر تولّد معناسنه وبوم مكان معناسنه‌در (1282) چنين گفت مِيرو[i] كه اين زادبوم ، [l] جهانَ‌آفرين تا پى افگند روم ،

۳۰ **زخم** ضرب وزدن معناسنه اسم مصدردر ياره وجراحت معناسنه كلدوكى عرفِ لُغويدر (1283) سرِ ماه بايد كه از كرّه‌ناىَ ، خروش آيد وزخمِ هندى دراى ، وله (1284) چنين گفت پس شاهِ توران بدوى ، كه ياران گزينيم در زخمِ گوىَ ، [m] بوندن گوى چوگان طوپيدر وله (1285) بپرسيد مهبود[i] وگفت اى جوان ، بزخمِ تو آهن ندارد توان ، [m]

۳۱ **زمزم** آتش‌پرستلرگ زمزمه‌سيدر كه طعام يدكده وزند اوقودقده نغمه‌لريدر كه گگزلرنده وبوغازلرنده بر نوعِ ترديدِ صوتدر انجق انلر فهم ايدرلر نه تحريكِ شفه ونه[n] تحريكِ لسان ايدرلر (1286) ابا باز بر كردگارِ جهان ، بزمزم كنيم آفرينى نهان ، وله (1287) بسى زر بر آتش بر افشاندند ، بزمزم همى آفرين خواندند ،

مع النّون

۳۲ **زراغن** قومسال اولان يردر (1288) زمينِ زَراغَن بسختى چو سنگ ، [o] نه آرام شير ونه جاى پلنگ ، اصلى زراغنگ دركافِ فارسى ايله نته كه عسجدى بيورر (1289) زمينِ زَراغَنْـگ وراهِ درازش ، همه سنگلاخ وهمه شوره يكسر ،

۳۳ **زليفن** [p] علىِ وزنِ كشيدن تهديد معناسنه اسمِ مصدردر (1290) زليفن شنيدم زتو چند بار ، ندارم سرِ جنگ با شهريار ،

۳۴ **زوبين** ضمّ زا وكسرِ باء فارسى ايله نيزه وحربه‌در خشت انگ يلمانيدر (1291) سپر بر گرفتند زوپين‌ورانَ ، بكشتند با خِشتهاىِ گران ، — وبر پهلوانِ تورانى اسمى[q] در ،

i) sic — k) V 81 v. — l) زاد وبوم L! — m-m) om. V — n) om. و V — o) L 82 v. — p) V 82 — q) om. V —

٣٥ **زابلستان** مملكتِ زابلدر كه ولايتِ رستمدر (1292) چنان دان كه زابْلِستان خانِ تست ، سپه بر سپه زيرِ فرمانِ تست ،

مع الواو

٣٦ **زرِ ساو** اكه اغزندن توشن التون خردەسى[r]در واشلنمدك التون معناسنه ده كلور كه عربيده تِبر دنور ما وراء النهّرده نخشب شهرنه قريب بر زمين واردر كه انده تبر اولور (1293) بپايانِ شب چون بخواند چكاو ، زمين زردگون گردد از زرِّ ساو ،

٣٧ **زو** زاب دخى دنور عاشرِ سلاطينِ پيشداديانڊر ابن طهماسب بن منوچهردر بر روايتده بش ييل وبر[s] روايتده اون بش ييل وبر[s] روايتده اوتوز ييل پادشاه اولدى افراسياب نودر بن منوچهرى قتل ايدوب مملكتِ ايرانه مستولى اولوب قتل وغارتِ عام ايلدى جمله عمارتلرى ييقوب كاريزلرى[t] طولدوروب اغجلرى[t] كسوب ايران زمينى زير وزبر ايتدكده زال افراسيابى[u] ايراندن دفع ايدوب زَوى پادشاه ايلدى زو دخى يدى ييل خراجِ زمين الميوب ولايتى معمور ايلدى وسلاطينِ قديمدن باقى قلان خزاين كه افراسياب آكا ظفر بولمامشدى كندينه وعساكرنه[v] صرف ايلدى (1294) بروزِ همايون زَوِ نيكبخت ، بيايد بر آمد بر افرازِ تخت ،[w]

مع الهاء

٣٨ **زيرگاه** گاه تختدر *انشاء الله محلنده ذكر اولنور[x] زيرگاه كرسى واسكملى معناسنه كلور (1295) سپاه انجمن شد بايوانِ شاه ، نهادند زرّين يكى زيرگاه ، چو دارا بران كرسئ زر نشست ، برفتند گردانِ خسروپرست ، وله (1296) جهاندار كيخسرو از تخت وگاه ، نشست از برِ زيرگه با سپاه ،

٣٩ **زواره** فتحِ زايله رستمك برادريدر (1297) نشست از برِ رخش وبر داشت راه ، زَواره نگهبانِ تخت وكلاه ،

٤٠ **زنده** فتحِ زايله بيوك وجسيم[y] معناسنهدر — وكسر ايله درى وحىّ[y] معناسنه در[z] ،

٤١ **زره** زرخ ودرع[y]در — وچين ايله دار الملكِ افراسياب اولان بهشت گنگ بيننده بر عظيم چاىدر (1298) بيامد چنين تا بآبِ زِره ، ميان سوده از رنج وبند وگره ، — وقاتلِ سياوش اولان گروى پدريدر (1299) گروىِ زِره را گِره تا گره ، بفرمود تا بر كشيدند زِه ،

٤٢ **زه** كسر ايله دورت معناسى واردر برى كلمهٔ تحسيندر زهى معناسنه (1300) قضا گفت گير وقدر گفت دِه ، فلك گفت احسنت ومه گفت زِه ، — ثانى ياى كرِشى معناسنهدر —

r) اوفاغى V — s) om. و V — t) لرين L — u) V 82 v. — v) عسكرينه V — w) L 83 — x) نته كه ان شاء الله كلور V — y) ى V — z) om. L —

ثالث شَريت[a] وقيطان معناسنهدر وقايشدر كه[b] جلّاد بر آدمك[c] صِرتندن چكر[d] (1301) زپشت سپهبد زهى بر كشيد ، چنان كاستخوانِ وى آمد بديد ، — رابع ياقه معناسنهدر بو معنايله معرّبى زيقدر والزّيق ما احاط بعنق القميص سنايى بيورر (1302) بر زهِ دلق سوزنيست مرا ، بيش ازين نيست چيزى از دنيا ، انورى دخى بيورر (1303) اى خداوندى كه هر كز خدمتت سر در كشد ، از زهِ جيبش فلك در گردنش افگنده فخ ، — وفتحِ زايله ايكى معناسى واردر برى زهيدن لفظندن اسمِ مصدردر زهيدن چشمهدن صو قينايوب[e] چقمقدر صو سِزمق ورشح[f] معناسنه مسعود سعد بيورر (1304) سبك خشك شد چشمهٔ چشمِ من ، مگر آبِ اين چشمه را زَه نبود ، — ثانى نطفهدر كه انه رحمنه دوشر نسل وذرّيّت اولور سنايى بيورر (1305) فحليست ديدهٔ او گر جفتِ ديده گردد ، اندر مشيمهٔ دل احسنت وزِه كند زَه ، دردِ زه طوغرمق زحمتىدر عربيده طَلْق ومَخاض دنور ملّاى روم بيورر (1306) دردِ زه گر رنجِ آبستان بود ، بر جَنين اشكستنِ زندان بود ، حامله گريان زِزه گاْيْنَ المَناص ، وان جَنينِ خندان كه پيش آمد خلاص ، زهدان نطفه اولدوغى مكاندر كه تركيده مدره[g] وعربيده رَحِم دنور ، رَحِمك ايكى اسمِ بسيطى دخى واردر برى بَوكاندر فتحِ با وكافِ عربيّين ايله وياء حطّى دخى مرويدر شمس فخرى بيورر (1307) زنانِ حامله را بيم بُد كه پيش از وقت ، زمهرِ او بدر آيند اجنّه از بوكان ، — وبرى عيشا در كسرِ عينِ مهمله وشينِ معجمه ايله نته كه خاقانى بيورر (1308) بپاكى مريم از تزويجِ يوسف ، بدورى[h] عيسى از پيوندِ عيشا ،[i] زه وزاد مجموعى دول ودوش معناسنهدر كه عربيده نسل وذرّيّتدر واوى حذف ايدوب زهزاد دخى دنور فارسيده بر معنايه دلالت ايدن اسمَيْنِ[k] مترادفين تركيب ايدوب ينه اول معنايه استعمال ايتدكلرى نظائرى چوقدر خورشيد كبى ،

٤٣ **زهازه** كسرِ زائين ايله تحسينًا بعد تحسينٍ ديمكدر (1309) بشادى يكى انجمن پر شگفت ، شهنشاهِ ايران زهازِه گرفت ،

٤٤ **زنگه** بر مبارزدر پدرى شادراندر (1310) وزيشان فراوان پياده ببرد ، بره زَنْگهٔ شادَران را سپرد ,

مع الياء

٤٥ **زمى** ارضدر كه مقابلِ آسماندر (1311) زمانى همى داشت[l] تا شد غمى ، زتنگى بزد خويش را بر زمى ، زَم برودت وصوقلق معناسنه در وياء خفيفه حرفِ نسبتدر اگر يا عربيده دخى نسبت ايچوندر امّا مشدّددر *ارضك طبيعتى بارد اولدوغندن اوتورى[m] زمى دنلدى اكثر زمين دنور نون تأكيدِ نسبت ايچوندر الحاق وحذفى سماعه موقوفدر زَمِستان دخى بوندن مركّبدر ،

a) sic L — b) V 83 — c) آدم V — d) چكرلر V — e) قاينمق و V — f) L 83 v. — g) مِذره L! — h) بدور LV! — i) V 83 v. — k) لفظين V — l) L 84 — m) ارضه ط ب اولديغيچون V — مَدْرَه Ḥalîmî

٤٦ **زی** زیستن‌در فعلِ امردر زیستن یاشامق معناسنه‌در غیرِ ماضیده سین حذف اولنور — وسوی وجانب معناسنه ده اسمِ جامد کلور (1312) چو این گفته شد رفت زی جامه‌خواب ، دلی پر زکین وسری پرشتاب ،

٤٧ **زینهاری** اهلِ ذِمّه وجزیه دهنده معناسنه‌در زینهار بونده حوزه وعصمت معناسنه‌در (1313) گرنمایگان زینهاری شدند ، از اوجِ بزرگی بخواری شدند ،

باب الزّاء الفارسی ، مع الدّال

١ **ژغند** علی وزن سمند یرتجی جانورلرڭ حالتِ غضبده اولان مَهول آوازیدر[n] وکوکره‌مش وغضبناك معناسنه ده کلور (1314) بغرّید بر روی چو شیرِ ژَغَنْد ، سخن راند از چنگِ سرخاب چند ،

مع الذّال المعجمة

٢ **ژکید** فعلِ ماضیدر ژکیدن مصدریدر غیظ ایلمك والمندن کندی کندینه سویلمك وصوقرانمق معناسنه‌در (1315) بگفت این وتیغ از میان بر کشید ، زخونِ سیاوش فراوان ژکید ،

مع الرّاء

٣ **ژغار** غینِ معجمه ایله نعره وشماطه معناسنه‌در (1316) سپهدارِ توران زبانگ وژغار ، بترسید چون سخت شد کارزار ،

مع الزّاء الفارسی

٤ **ژاژ** دورت معناسی واردر بری کنکر دیدکلری دِکنی چوق بر اوتدر که اندن[o] تره دوغ ایدرلر ودوه انی یر (1317) دران مرز بینی درختانِ ناژ ، [p] زمینش همه لاله‌زارست وژاژ ، — ثانی پلید ومردار معناسنه‌در[q] ملّای روم بیورر (1318) شهوتی است او وبس شهوت‌پرست ، زان شرابِ زهرناكِ ژاژ مست ، — ثالث عبث وبیهوده معناسنه‌در کرك سوزده اولسون *نته که ملّای روم بیورر[r] (1319) می نداند خلق اسرارِ مرا ، ژاژ می دانند گفتارِ مرا ، کرك غیریسنده اوله *ینه ملّای روم بیورر[r] (1320) خادعِ دردند درمانهایِ ژاژ ، ره‌زنند وزرستانان رسم‌باژ ، — رابع پاك اولمش خرمن معناسنه‌در بونده اوّلی راء مهمله ایله دخی[s] مرویدر لبیبی بیورر (1321) پای او افراشته اینجا چنان ، توز کون بر ژاژها افراشتی[t] ، بو معناده جاش[u] مشهوردر جیمِ عربی ایله وفارسی ایله نته که سوزنی بیورر (1322) هر که تخمِ کینِ شه کارد چو

n) V 84 — o) om. L — p) L add. in marg.: صنوبردر که اغاجی جام ناژ — q) L 48 v. — r) وله L — s) ده V — t) sic LV Šuʿûri — u) چاش L —

وقت جاش گشت ، جاش بر دارنده را دست اجل کیّال باد ، [v] ژاژخای هرزه‌گو[x] معناسنه‌در خای خاییدن‌دن مأخوذدر خاییدن چینمك ومَضغ[y] معناسنه‌در خاش انڭ اسم مصدریدر اصلی خایش در نته که رودکی بیورر (1323) نشست وسخن را همی خاش زد ، زَآبِ دهن گوه را شاش زد ، خایستن بو[z] دخی او معنایه‌در خایسته ماضی واسم مفعولدر شاه ناصرِ خسرو بیورر (1324) بر خوانِ ژاژخای منه هرگز ، این خوب قولِ پختهٔ خایسته ، خباییدن خادن صکره باء عربیله بو[a] دخی او معنایه‌در شمس فخری بیورر (1325) ازان کردست محنت تیز دندان ، که حلقِ دشمنانت‌را خباید ، ژاژ خاییدن هذیان وبی‌معنی سویلمك معناسنه‌در نته که انوری بیورر (1326) انوری لاف مزن قاعده بسیار منه ، بالغی طفل نهٔ جای ببین ژاژ مخای ، معنای حقیقیسی ژاژ معناسنه موقوفدر ،

مع السّین

٥ **ژکس** فتحِ را وکافله معاذ الله وحاشا معناسنه‌در ،

مع الفا

٦ **ژرف** دریك وعمیق[y] معناسنه در[z] (1327) چنین تا بنزدیکیٔ ژرف رود ، رسیدند[b] با جوشن وتیغ وخود ، مجازا فکرده تعمّق معناسنه ده کلور (1328) همه رازها بر تو باید گشاد ، بژرفی ببین تا چه آیدت یاد ،

مع النّون

٧ **ژکان** ژکیدن‌دن صیغهٔ مبالغه‌در غضبناك ومرلدایجی وسوقرنجی معناسنه در[a] (1329) برفتند از ایران ژکان ودژم ، دهن پر زباد و[c] روان پر زغم ،

٨ **ژیان** خشم‌آلود وتند معناسنه‌در (1330) بینداخت وافگندش اندر میان ، بر انگیخت از جای پیلِ ژیان ، فیله وشیره اختصاصی یوقدر نته که دیمشدر[d] (1331) درین بیشه زین بیش مگذار گام ، که ببرِ ژیان دارد اندر کنام ، وله (1332) مرا گر بخواهی زشاهِ جهان ، چو غُرمِ ژیان با تو آیم دمان ، وله (1333) نبد شیرِ درنده را خوابگاه ، نه گورِ ژیان یافت بر دشت راه ،

مع الهاء

٩ **ژنده** فتحِ زایله خرقهٔ مرقّعه[e]در که پاره پاره یمالی اوله ،

١٠ **ژاله** دورت معناسی واردر بری طولودر که کوکدن یاغر (1334) بدید آمدی منجنیق از برش ، چو ژاله همی کوفتی بر سرش ، وله (1335) همه شارسان[f] زاری وناله گشت ، بچشم اندرون آب چون ژاله گشت ، — ثانی قِراغو معناسنه‌در که عربیده جلید دنور — ثالث شبنم وقطره وطمله معناسنه‌در کرك کوکدن یاغسون نته که حافظ بیورر (1336) بادِ بهار میوزد از

v) V 84 v. — x) هرزه کوی V — y) مں V — z) om. V — a) om. L — b) L 85 — c) زیاد L! — d) V 85 — e) ومرقعه L; V? — f) شارشان L —

بوستانِ شاه ، وز ژاله باده در قدح لاله میرود ، کرك کوز یاشی اولسون نته که سلمان بیورر (1337) سهی سرو از دو نرگس ژاله انگیخت ، گلابی چند بر برگِ سمن ریخت ، — رابع طولم‌در که اوفوروب انگله صوده یوزیلور[g] نته که شمس فخری بیورر (1338) تا غلامانِ او شناو کنند ، پیکرِ آسمان شود ژاله ،

مع الیاء

١١ ژی فتحله کول معناسنه‌در که عربیده غدیر دنور وجویِ خرد (1339) بسی ژی دران مرغزار وشکار ، بیاسود خسرو دران سبزه‌زار ،

باب السّین ، مع الالف[h]

١ ستا ستودن‌دن فعلِ امردر اوکمك ومدح[i] معناسنه (1340) زنانرا ستایی سگانرا ستا ، که یك سگ بِه از صد زنِ پارسا ، اسم مصدر دخی کلور شاه ناصر خسرو بیورر[k] (1341) بر حد وستا مباش فتنه ، بر سخته[l] ستان سخن بشاهین ،[m] افدستا حدِ عجیب وستایشِ نیکو معناسنه افد ایله ستادن مرکّبدر افد فتح همزه ودال وسکونِ فایله عجب وشگفت معناسنه‌در دقیقی بیورر[n] (1342) جز زایزد تو ام خداوندی ، زان کنم بر تو از دل اَفْدستا ، شمس فخری *دخی بیورر[n] (1343) برین کتاب اعانت نمود طبعِ مرا ، که جمله بندگیٔ شاه راست افدستا ،[m] — وسه ایله تادن مرکّب اوج تللّی ساز معناسنه ده کلور نته که نظامی بیورر (1344) ستازن بر آورده بانگِ سرود ، سرودی نوآیین‌تر از صد درود ،

٢ سارا محض وخالص معناسنه‌در (1345) کنم تازه آیینِ ضحّاك را ، بِی مشكِ سارا کنم خاك را ، ملّا جامی دخی بیورر (1346) چه حاصل زانکه دانی کیمیا را ، مسِ خود را نکرده زرِّ سارا ،

٣ سزا جزا ومکافات معناسنه‌در سزاوار جزایه لایق دیمکدر وار لایق ومناسب ومقدار معناسنه‌در (1347) بیاورد طوس آن کیانی درفش ، ابا کوس وپیلان وزرّینه کفش ، بنزد فریبرز وکاوس وگفت [o] ، که آمد سزارا سزاوار جفت ، وله (1348) سه پوشیده‌روی وسه دیهیم‌جوی ، که آمد سزاوار بی گفت وگوی ،

٤ سکوبا[p] فتحِ سین وضمّ کافِ عربیله ملّتِ نصاراده بر مشهور راهب‌در دَیر یاپمشدر (1349) دلارایِ رومی بمهد اندرون ، سکوبایِ[p] راهب ورا رهنمون ،

g) یوزرلر V — h) L 85 v. — i) ∽ V — k) V 85 v. — l) شحنه V! — m-m) om. V — n) addidi — o) om. و L — p) پا... V —

٥ سوفرا ضمّ سین وفتحِ فایله وزیرِ قباد[q] بن فیروزدر وبزرجمهر پدریدر (1350) قباد اندر ایران شده کتخدا ، همی راند کارِ جهان سوفرا ،

مع الباء

٦ سیب معروف[r] — واوریجی وطوقندریجی معناسنه ده کلور (1351) چنانست کیهانِ آسیب‌سیب ، پسِ هر فرازی نهاده نشیب ،

٧ سپیجاب فتحِ سین وکسرِ باء فارسی وجیم عربیله ترکستانك بر خرّم ودلگشا شهردر (1352) بخارا وسغد وسمرقند وچاج ،[s] سپیجاب وآن کشور وتخت وتاج ،

٨ سهراب توران زمینده حاصل اولان رستمك اوغلیدر بر سبیلِ شکار شهرِ سمنگانه واردقده حاکمینك قزینی الدی اندن حاصل اولدی حدِّ بلوغدنصکره عسکرِ افراسیاب ایله جنگِ کیکاوسه کلدکده رستم انی *بلممك ایله هلاك ایلدی[t] والده‌سی قانی دعواسنه کلدکده خاطرینی خوش ایلدی فرامرز دخی اندن حاصل اولدی ،

٩ سرخاب دورت معناسی واردر بری اَنقط[u] دیدکلری قوشدر (1353) بغرّید بر وی چو شیرِ نژند ، سخن راند از چنگِ سرْخاب چند ، — ثانی گلگونه‌در که زنان[v] یوزلرینه سوررلر ترکیده قزلجه وفکر دنور خاقانی بیورر (1354) سرخابِ رخِ فلك ده از می ، کو آبله از رخان فرو ریخت ، — ثالث تبریزده بر مشهور طاغدر تربهٔ اهلِ اسلام ومرقدِ اولیای کرامدر — رابع آبِ سرخ معناسنه‌در کمال خجندی توریه طریقیله بیورر (1355) تبریز مرا بجایِ جان خواهد بود ، پیوسته مرا وردِ[x] زبان خواهد بود ، تا در نکشم آبِ چرنداب وگجیل ، سرخاب زچشمِ من روان خواهد بود ،

مع التّاء

١٠ سخت معروف — وسختن‌دن فعلِ ماضیدر سختن طرتمق وطرتلمق معناسنه متعدّی ولازم کلور (1356) یکی نرّه گوری بزد بر درخت ، که در چنگِ او پرِّ مرغی نسَخْت ، یعنی اول یبان ارککِ اَشکی درخته اوردقده پنجه‌سنده بر پرِّ مرغ وزننجه طارتلمدی — وساخت مخفّفی دخی کلور نته که سعدی بیورر[y] (1357) آنکه خطّ[z] آفرید وروزی سخت ، یا فضیلت همی دهد یا بخت ،

١١ سفت فتحِ سین ایله محکم واستوار معناسنه‌در (1358) نگه کرد رستم بدان سرفراز ، بدین چنگِ سَفْت ورکابِ دراز ،[a]

١٢ سفت ضمّ ایله اوموز معناسنه‌در که عربیده کتف دنور (1359) که اورا زگیتی کسی نیست جفت ، بتیر وکمان وبر ویال وسُفْت ، وله (1360) بزد بر سرِ سفتِ آن مردِ شیر ، فرو

q) کیقباد LV! — r) L 86 — s) V 86 — t) قتل ایلدی ب ا V — u) آنقد V — v) قاریلر V — x) ودر L! V? — y) V 86 v. — z) L 86 v. — a) totum § om. L —

ماند از کار دستِ دلیر ، چنان کش جدا گشت بازو زدوش ، همی تاخت اسب وهمی زد خروش ، — وسفتن‌دن فعلِ ماضی دخی کلور دَلِك ودلمك معناسنه سنبیدن دخی دنور نظامی بیورر (1361) تیری از جعبه سُفته پیکان جُست ، در زه آورد ودر کشید درست ، سُفته بر سُفتِ گور وشیر نشست ، سفت وز هر دو سفت بیرون جَست ، — وایری ودرشت معناسنه ده کلور که عربیده خَشِن دنور ،

١٣ سین‌دخت ضمِّ داللهِ رستمك والده‌سنك والده‌سی‌در که والئ کابل منکوحه‌سیدر (1362) چنین گفت کامد زکابل پیام ، پیمبر زنی بود سین‌دُخْت نام ،

مع الجیم

١٤ سپنج [b] مدّتِ قلیل معناسنه دنیا وصفیدر سه ایله پنج‌دن مرکّبدر ترکیبده استقلالِ مدّت مقامنده اوج دورت کون دیدکلری کبی (1363) چه بندی دل اندر سرای سِپَنْج [b] ، چه نازی بتاج وچه نازی بگنج [c] ، وله (1364) که نبسندد از ما بدی دادگر ، سپنجست گیتی وما بر گذر ، — وعاریّته دخی اطلاق اولنور صاحبنه رجوع ایدوب مدّتی قلیل[d] اولمق اعتباریله‌در (1365) بخواهم که باشد مرا بوم وگنج ، زمین وزمان[e] از تو دارم سپنج ، — ومهمانه دخی اطلاق اولنور بونك دخی رحیلی مصمّم اولوب مدّتِ اقامتی قلیل اولمق اعتباریله‌در (1366) گر امشب درین خانه باشم سپنج ، نباشد کسی را زمن هیچ رنج ،

١٥ ساج بر بلند اغاجدر بعض اردجدر دیمش [f] (1367) کوی چون درختی بران تختِ عاج ، بدیدار ماه وببالا چو ساج ، — ومشهور آبنوس اغجیدر (1368) نشسته سپهدار بر تختِ عاج ، نهاده بر عاج کرسی زساج ، [g]

مع الخاء

١٦ ستیخ فتحِ سین وکسرِ تایله طوغری ومستقیم[e] معناسنه‌در (1369) خم آورد نَوْكِ سنانِ سَتیخ ، سراپرده بر کند هفتاد میخ [h] ،

١٧ سنگلاخ طاشلو یردر (1370) شِگفت آیدم زین جهانِ فراخ ، چگونه گزید او یکی سَنْگْلاخ ،

١٨ سیالخ فتحِ سین ویاء حطّی وکسرِ لام ایله اکسری[i] ایله *نفط ایله[k] دمر پاره‌لری که حصار ایچندن طشره[l] اترلر حالا قُنبره دیمك ایله معروفدر (1371) چو با جیشِ هومان بر آویختند ، سَیالِخ بمیدان درون ریختند ،

b) سِپَنْج V — c) V 87 — d) آز V — e) ∽ V — f) L 87; وبعضی آردج در دیمشدر V — g) L add. in margine: سَکُنج کنده دهان معناسنه شِکنج ده بیان اولنمشدر — h) سیخ L! — i) sic LV — k) om. V — l) طشره یه V —

مع الدّال

١٩ سترد ماضیدر مصدری ستردن‌در[m] حكّ وازاله وپاك ایلمك معناسنه‌در (1372) بهومان چنین گفت سهرابِ گرد ، که اندیشه از دل بباید سُتُرد ، وله (1373) فرود آمد وبر گرفتش زخاك ، بیفشاند ازو خاك بسترد پاك ، [n] وله (1374) تنِ رخش بسترد وزین بر نهاد ، زیزدانِ نیکی‌دهش کرد یاد ، وله (1375) بفرمود تا رویش از خاك خشك ، ستردند وبر رو پراگند مشك ، — وتراش اتمك معناسنه ده کلور نته که عبد الرزّاق محمّد بیورر (1376) زلفی که همی نهاد سر در قدمش ، بسترد که بد جایِ دلم پیچ وخمش ، آنکس که نهاد استره بر فرقِ سرش ، چون استره بینما سر اندر شکمش ،

٢٠ سند ولایتِ مشهوردر — وحرامزاده معناسنه ده کلور (1377) فرستاد وگفت ای خردمندِ هند ، فرستادگانرا مکن نام سِنْد ، بو معناده سندره دخی دینور فتحِ سین دخی لغتدر ابو الفرج رونی بیورر (1378) ای گوه‌کشِ سِنْدَره گر کور شدی ، از عزل غَنی[o] واز عمل دور شدی ، سرکوفته مار وسوده‌پر[p] مور شدی ، رو گور طلب که ازدرِ گور شدی ،

٢١ سپرد ضمّتین ایله ماضی واسمِ مصدردر *سپردن مصدریدر[q] طابشورمق وتسلیم معناسنه‌در — ایاغ[r] ایله بصمق معناسنه ده کلور کرك ارض اولسون که قطعِ راه‌دن کنایتدر[s] (1379) بسی بی پدر کرد فرزندِ خرد ، بسی کوه ورود وبیابان سُپُرْد ، وله (1380) چرا با شتاب آمدی گفت شاه ، چگونه سپردی چنین زود راه ، کرك غیرِ ارض اوله چِغْنَمق[t] کبی (1381) خروشید وبر جست لرزان زجای ، بدرّید وبسپرد محضر بپای ،

٢٢ سالخورد چوق یشامش پیر وفرتوت معناسنه[q] در (1382) چگویی تو ای خواجهٔ سالخورد ، چشیده بگیتی بسی گرم وسرد ،

٢٣ سپند معروف یوزرلك‌در — وبر کوه اسمیدر (1383) بخونِ نریمان میانرا ببند ، برو تازیان تا بکوهِ سَپَنْد [u] ،

٢٤ سیاوش‌کرد کسرِ کافِ عربیله سیاوش بنا ایتدوکی شهردر (1384) همی رفت سویِ سیاوش‌کِرْد ، بماهِ سپندار در روزِ اِرْد ،

٢٥ سغد ضمِّ سین ایله سمرقند قربنده بر فرحبخش ونشاط‌انگیز شهردر (1385) زمین تا لبِ رودِ جیحون مراست ، بسُغْدیم واین پادشاهی جداست ،

٢٦ سمند قوله اتدر که قویروغی ویلیسی سیاه وسائر کوده‌سی صاری اوله (1386) نشست از برِ اسبِ تازی سمند ، چو در زینِ رخشنده کوهی بلند ،

m) ستردن مصدردر V — n) V 87 v. — o) correxi e وغنی LV — p) L 87 v. — q) om. V — r) آیق V — s) V, L marg. ص; L pr. عبارتدر — t) چکنمک V — u) sic V 88 —

٢٧ ستاوند ضمِّ سين وفتحِ واوله ستون اوزرينه بنا اولنان[v] خانهٔ تابستانيدر بعضى صفّهٔ بلند وبعضى رواق ايله تفسير ايتمشدر (1387) سْتاوَنْدِ ايوانِ كيخسروى ، نگاريده چون خانهٔ مانوى ، اصلى ستون آوندر يعنى درك[x] اوستنه معلّق واصلمش ديمكدر يالگز[x] واوى حذف ايدوب ستناوند دخى دنور نته كه طيّان بيورر[y] (1388) جهان جاىِ بقا نيست بآسانى بگذار ، بايوان چه برى رنج وبكاخ وسْتْناوند ،

مع الذّال المعجمة

٢٨ ساد ساده وبى‌نقش معناسنه‌در تجوّز ايدوب هموار وبرابر معناسنه ده اطلاق اولنور (1389) درختان كه كِشته نداريم ياد ، بباغ اندرون جمله گشتند ساد ،

٢٩ سيه‌رود توران زمينده برچاى‌در (1390) مباد اين بر وبومها را درود ، كلات وسِيَه‌رود وباء[z] كاسه‌رود ،

٣٠ سپهبد مذكور اولان اسپهبددر كه صاحبِ سپاه وسرلشكر معناسنه در[a] (1391) زمهرابِ گرد آوريله پيام ، بنزدِ سِپَهْبَد جهانگيرِ سام ، ومعجم البلدانله انجق طبرستان پادشاهنه اطلاق اولنور ديو[b] مذكوردر وعلّامهٔ نجاتى شرحِ تأريخِ عتبيده ديمشدر كه سپهبد ملوكِ ديلمه مخصوصدر نته كه ملوكِ رومه قيصر و ملوكِ[a] فرسه كسرى وملوكِ بعضِ[c] عجمه شاه وحاكمِ غرشه شار وملوكِ تركه خان وخاقان وملوكِ هنده راى وملوكِ چينه فغفور مخصوصدر ،

٣١ سپيد معروف — وبر قلعه‌در (1392) دزى بد كه بد نامِ آن دز سپيد ، كه ايرانيانرا بدان شد اميد ،

٣٢ سپندارمذ فرسِ قديمده آخرِ شهورِ سنه‌در واصطلاحِ جلاليده آخرِ شهورِ فصلِ شتادر يالگز سپندار دخى دنور (1393) سپندارمذ پاسبانِ تو باد ، خرد جاىِ روشن روانِ تو باد ،

مع الرّاء

٣٣ سار ايكى معناسى واردر برى رأس معناسنه‌در چاهسار وكوهسار وسبكسار كبى (1394) كشان بيژنِ گيو را زيرِ دار ، ببردند بسته سوىِ چاهسار ، — واداة الفضلاده ومجمع الفرسده ولغتِ ميرزا ابراهيمده كه مؤلّفلرى صميمِ عجمدندر نمكسارده وامثلهٔ مذكوره[d] سار مكان ومحلّ معناسنه‌در ديمشلر وديوسار وسنگسارده سار مانند ومِثل معناسنه ثبت ايتمشلر — ثانى بر كوچك سياه قوشدر كه[e] تركيده صغرجق قوشى وعربيده زرزور دنور وچكركه قوشندن بر نوعدر[f] چكركه‌نك طاعونى[g] انكله اولور وصوتنى چهارتار سازه تشبيه ايدرلر بر خوش نغمه‌سى واردر خاقانى بيورر (1395) سار بشاخسار بر زنگىٔ چارپاره‌زن ، خنده‌زنان[h] چو زنگيان ابر

v) اولان L — x) om. V — y) L 88 — z) sic LV — a) om. L — b) om. V 88 v. — c) om. V — d) مذكوره‌ده V — e) om. V; L 88 v. — f) add. كه V — g) هلاكى V — h) زبان LV —

زروىِ زرگرى ، شانهٔ تكلو دخى بيورر (1396) ور نه من واندیشه كه در گشت مكافات ؛ طاعونِ ملخ تعبيه در چنگلِ سارست ، كافِ تصغير ايله سارك دخى دنور نته كه شمس فخرى بيورر[i] (1397) چو مردِ فاضلِ بى سيم وزر گرسنه شود ، چه بانگِ لكلك پيشش چه نغمهٔ سارك ، — شينِ معجمه ايله ده مرويدر — سارى يا ايله دخى لغتدر انشاء الله محلّنده ذكر اولنور ،

٣٤ سالار اولو وبزرگ وهر قبيله‌نك رئيسى وسيّدى وسردار *وسرلشكر[k] معناسنه‌در (1398) بدو گفت سالار ومهتر تويى ، سياوشِ رد را برادر تويى ،

٣٥ سالار بار قپوجى‌باشى معناسنه‌در بار اذن ودستور معناسنه‌در (1399) بسالارِ بار آنزمان گفت شاه ، كه بنشين بره بر درِ بارگاه ، كسى‌را مده بار در پيشِ من ، زبيگانگان مردم وخويشِ من ، بوكا ميربار دخى دينور نته كه خاقانى مدحِ نبويده بيورر (1400) اوّل بُده ميربارِ يزدان ، واخر شده بر دو كون سلطان ،

٣٦ ستبر قالِن وضخم[l] معناسنه‌در (1401) چو چندى بر آمد برين ساليان ، ببد سروبالا سِتَبْرش ميان ،

٣٧ ستير فتحِ سين وكسرِ تاء قرشت ايله التى بچق درهمدر وبر قولده بر بطماندن قرق بر حصّه‌در (1402) زهى بر كمانش بد از چرمِ شير ، يكى تيرِ پيكانِ او ده ستير ، — ولغتِ خراسانده تا حذف اولنوب سير[m] دنور انورى بو قطعه‌ده بيورر (1403) اى از برادرِ[n] پدر افزون دو بار صد ، وز تيرِ آسمانِ بتازى چهار گم ، بفرست خورد وزادهٔ[o] نحلِ سه ودو[p] سير ، با چنبرِ مصحّف وپنجى برو بهم ، بادا حروفِ عمرِ[q] تو چندان بكامِ تو ، كايد برون زصورتِ بى دو دويست دم ، مصرعِ اوّلده منادى عمردر زيرا برادرِ پدر عم‌در وحرفِ را ايكى يوزدر ومصرعِ ثانيدن مراد عطّاردر زيرا[r] تيرِ آسمان عربيده عطارددر دورت ناقص اوليجق كه حرفِ دالدر عطّار قالور وخورد وزادهٔ نحلدن مراد عسل‌در زيرا نحلدن هم متولّد اولور وهم اكا قوت ومأكل‌در وچنبرِ مصحّف خنبردر حرفِ ها كه بش‌در آخرينه لاحق اوليجق خنبره اولور كه قوانوزدر وصورتِ بى دو دويست صوردر زيرا حرفِ تا كه دورت يوزدر ساقط اوليجق صور قالور يعنى صورِ اسرافيلدن دم چقنجه باقى اول ،

٣٨ ستور مركوب اولمغه صلاحتى اولان چارپادر ات *وقاتر ودوه واشك[s] كبى (1404) چو اورا ببينى ميانرا ببند ، ابا او بيا بر ستور نوند ، وبو بيتده مطلقا[t] حيوان وجانور معناسنه‌در (1405) همى بچّه را باز داند ستور ، چه در آب ماهى چه در دشت گور ،

٣٩ سر رأس وباش وهر[u] نسنه‌نك طرفِ اعلاسنه سر[v] وطرفِ اسفلنه پاى دنور — مجازا نامدار

i) V 89 — k) لشكر V — l) قالك وضخم V — m) add. دخى V — n) falso add. از L — o) L 89 — p) دو وسه V — q) نام V! — r) V 89 v. — s) واشك وقاتر ودوه V — t) مطلق L — u) om. و L — v) اعلاسى معناسنه V —

وغيريلر اوزرينه باش وسردار اولنه اطلاق اولنور (1406) مى آورد ورامشگرانرا بخواند ، وزيران[x] نبرده سرانرا بخواند ،

٤٠ سر ضمّ سين ايله برنج[y] بوزاسيدر (1407) چو مى نيست پر كن زسُر جام را ، خوريم وكه داند سرانجام را ،

٤١ سپر معروف — وسپردن‌دن فعل امردر صيغهٔ[z] ماضيده شرح اولندى[a] (1408) برين پندِ من باش ومگذر ازين ، بجز بر رهِ راست مَسْپَر زمين ،

٤٢ سنار فتح سين ونون ايله درياده صِغ يردر كه كمى اوزرنده اوتورر (1409) چنانم زانديشه بى غمگسار ، [b] كه مردى بوَد مانده اندر سَنار ،

٤٣ سينجر فتح سين وياء حطّى وسكونِ نون وضمّ جيمله آتش‌پاره‌لردر (1410) سَيْنْجُر چو بارانِ زرّين چكان ، [c] روان ابرِ بارنده از آسمان ،

٤٤ سهر صغر وبقر معناسنه‌در (1411) چو بر شاهِ تازى بگسترد مهر ، بياورد فربه يكى ماده سِهْر ،

٤٥ سپندار مذكور اسفندارمذدر (1412) همى رفت سوى سياوخش‌گرد ، بماهِ سپندار در روزِ اِرْد ،

٤٦ سوسمار كَلردر كه عربيده ضَبّ دنور عورتلر سمز اولق ايچون يرلر (1413) دران گه گرفتار مردى هزار ، نبد خوردنيشان بجز سوسمار ، يالگز سوس دخى دنور رودكى بيورر (1414) سوس پرورده همى بگداخته ، نيك درمانى زنانرا ساخته ،

٤٧ سوگوار ياصلو ومصيبت‌زده معناسنه‌در سوگ ماتم ومصيبت‌در (1415) بدو گفت پيران كه اى شهريار ، چه بودت كه گشتى چنين سوگوار ،

٤٨ سور دوكون وعيش وعشرت‌در كه عربيده عُرس دنور (1416) اگر سور وشادى كند دشمنان ، زبيم وزترسست تا دانى آن ، سورى نشاط وشادى معناسنه منسوب[d]در كمال اسمعيل بيورر (1417) لعلست مَى سورى وساغر كانست ، جسمست پياله وشرابش جانست ، گلِ سورى كه گلاب گليدر بوكه منسوبدر گل مدّتنده عيش وعشرت اولمغله الّا نسبت اولندى سلمان *بيورر وللهِ دَرّه[e] (1418) زبارِ دل صنوبر خم گرفته ، گلِ سورى زغم ماتم گرفته ، چهارشنبهٔ سورى دخى كه آخر اربعاء شهرِ صفردر بوكه منسوبدر اول كونده كه يوم نحس‌در نشاط‌بخش وفرح‌انگيز برلرده عيش ونوش ايتمكله الّا نسبت اولندى ، ومؤيّد الفضلاده سورى مانندهٔ[f] پيكان بر گلِ لعل‌رنگدر مير خسرو بيورر (1419) معركه بر وى كه زجان شُست اميد ، گلشنِ سورى[g] بوَد وبرگِ بيد ،

x) sic — y) پرنج V — z) om. V — a) اولدى L! cf. s. § 21 — b) L 89 v. — c) V 90 — d) om. V — e) om. L — f) L 90; مانند V — g) V 90 v. —

٤٩ سكندر اسكندر دخى لغتدر ابن داراب‌در لكن فيلقوس روميننك قزى اوغلى اولمغله جدّينه نسبت اولندى دارابله مفصّل شرح اولنمشدر[h] (1420) سكندر كه بر تختِ شاهى نشست ، سرِ سالِ او آمده بر دو هشت ، — وسورچك وتكرلنمك معناسنه ده كلور سعدى بيورر[i] (1421) چو ناگه زردهٔ خورشيدِ انور ، زد اندر آخرِ ميدان سكندر ، عصّار دخى طريقِ توريه ايله بيورر (1422) درين ميدانِ ناهموارِ غبرا ، سكندر خورد اسبِ عمرِ دارا ،

٥٠ سپار كسرِ سين وباء فارسى ايله اوچ معناسى واردر برى صبان دمريدر كه انكله ير سوكيلور عربيده محراث دنور (1423) چو اين راهِ دشوار واين كوهسار ، بزيرِ پَى اسبِ من شد سپار ، — ثانى اوزوم صقاچق آلتدر كرك بصّى تكنه كبى نسنه[k] اولسون كه ايچنده اوزومى قويوب اياغله بصرلر نته كه لطيفى بيورر (1424) كجا يكدانهٔ پرورد ديرند ، كه زيرِ پا نكرد اندر سپارى ، كرك منكنه كبى نسنه ايچنده صقله كه الّا جَرْخُشت دنور شمس فخرى بيورر (1425) بپرست ساغرِ لاله[l] زبادهٔ صهبا ، نديده رنجِ قرابه نخورده زخمِ سپار ، — ثالث آلاتِ خانه[m] متاع البيت معناسنه در[n] نته كه فرّخى بيورر (1426) بهانه جويد بر مالِ خويش ونعمتِ خويش ، كزين مرا چه ذخيره[o] وزان مرا چه سپار ،

٥١ سوفار اوق كزيدر كه كريشه كيرر واكثه دلوكى معناسنه ده كلور سوزنى بيورر (1427) من سوزنيَم شعرِ من اندر برِ آن شعر ، مانند بيكى سوزنِ سوفارشكسته ،

٥٢ سگسار حريص وطالبِ دنيا معناسنه[n] — وبر ولايت اسميدر ،

مع الزّاء

٥٣ ستيز ستيزيدن‌دن امر واسم مصدردر لجّ وعناد[p] معناسنه[q] (1428) وليكن ستودان مرا از گريز ، به آيد چو گيرم بكارى ستيز ،

٥٤ سگز فتح وكسر سين وسكونِ كافِ فارسى ايله ولايتِ سجستان‌در معرّبى سَجز در (1429) همان سَگزى آن رستمِ شيردل ، كه از تيغِ او گشت گردون خجل ،

مع السّين

٥٥ سپاس منّت معناسنه‌در (1430) سپاسى نهادى ازين بر سرم ، كه تا زنده ام حقّ اين نسپرم ، — وشكر وامتنان معناسنه ده كلور (1431) زكردارِ هر كس كه دارم سپاس ، بگويم بيزدانِ نيكى‌شناس ، — ولطف واحسان معناسنه ده كلور نته كه ابو شكور بيورر (1432) ازان پس كه بد كرد بگذاشتم ، برو بر سپاسى بنگماشتم ،

٥٦ سرپاس گُرز معناسنه‌در كه باش سمتنه طوتلوب عدو[r] جهسى انكله دفع اولنور اصله

h) cf. s. VIII § 2 — i) addidi; totum § om. V — k) om. V — l) ∽ L — m) add. و V — n) om. L — o) add. است L — p) ∽ V — q) L 90 v. — r) عدونك V —

وصفِ ترکیبیدر باشی[s] حفظ ایدیجی معناسنه (1433) دلِ سرکشان پر زوسواس بود ، همه گوش پر بانگِ سرپاس بود ،

٥٧ **سندروس** صندلوس دیدکلری صمغ در که کهربایه بگزر (1434) زمغفر هوا گشت چون سَنْدَروس ، زمین سر بسر تیره چون آبنوس ،

٥٨ **سپس** صکره وبعد معناسنه اکثر سینِ اوّل حذف اولنوب پس دینور (1435) چنین گفت شبرنگ بهزاد را ، که فرمان مبر زین سپس باد را ،

٥٩ **سیبس** کسرِ سین وفتحِ بایله سیستان ولایتیدر (1436) نبینی زمینِ سِیَبس جز بخواب ، سپارم سپاهت بافراسیاب ،

٦٠ **سرخس** خراسانده برشهردر اصلده خسیس وگدا معناسنه‌در ضحّاك ظلمندن یردن یره گریزان اولان فقرا[t] اول شهره بیابان ایکن واصل اولدقده خبرِ قتلِ ضحّاکی ایشیدوب و[u] اول یری بنا ایدوب سرخس ایله[v] تسمیه ایتدیلر یعنی شهرِ گدایان وخسیسان کذا فی عجایب المخلوقات الفارسیّه ،

مع الشّین المعجمة

٦١ **سروش** فرشته معناسنه‌در کرك حضرتِ جبرائیل اوله کرك غیره[x] (1437) بفرمانِ یزدان خجسته سروش[y] ، مرا روی بنمود در خواب دوش ،

٦٢ **سکالش** فتحِ سین وکافِ عربیله سکالیدن‌دن اسم مصدردر تفکّر واندیشه کردن معناسنه (1438) همی گفت رازیست این را بزیر ، سِکالش همی کرد با خویش دیر ، — وگفتن وسویلمك معناسنه ده کلور (1439) گر ایدون که من بد سکالم بدوی ، زگیتی بر آید یکی گفتگوی ، نظامی دخی بیورر (1440) بلبل که سخن‌سکال باشد ، بی گل همه سال لال باشد ، — وصانمق وظنّ ایلمك[z] معناسنه ده کلور بو[a] معنی مشهوردر — وعناد ومخالفت[b] معناسنه ده کلور سعدی بیورر (1441) اگر افتد بزر ای سیمتن کار ، چه باك از زر بریزم من بخروار ، وگر روزی سکالد زورمندی ، نیندیشم ازان روز از گزندی ،

٦٣ **سیاوش** بر واو ایله وایکی واو ایله ده لغتدر کیکاوس اوغلیدر والده‌سی گرشیوز نسلندندر طوس ایله گیو شکاره واردقده انی کوروب کیکاوسه کتوردیلر سیاوش اندن حاصل اولدی اوگی انه‌سی سودابه کندینه عاشق اولوب *بر وجهله کندویه[c] رام اولمیجق آتشه یاقمق استدی سیاوش خبردار اولوب افراسیابه قاچدی اکا اعزاز واکرام ایدوب فرنگیس نام قزینی اکا ویردی کیخسروه حامل ایکن برادری گرشیوز اغواسیله قتل اولندی ایرانه بو خبر کلدکده رستم اتابکی اولمغله اوکی اناسن قتل ایدوب توران زمینه عساکرِ بیشمار ایله[d] واردی

s) باش V — t) om. L — u) ایشتدیلر و om. V — v) L 91 — x) غیری اوله V — y) V 91v. — z) ∽ ایتمك V — a) وبو V — b) ∽ V — c) ∽ کندینه V — d) L 91 v.

افراسیاب سطوتنه تاب کتورمیوب قاچدی ایرانیلر بیگ فرسخ یره‌دك اردینه واروب قتلِ عام ایدوب جمله ولایتی خراب ایتدیلر ،

٦٤ **سیاوخش**[e] فتحِ واو ایله سیاوش لفظنده لغتدر (1442) جهاندار نامش سیاوَخْش کرد ، برو چرخِ گردنده را بخشَ کرد ،

٦٥ **سیاه‌پوش** معروف — وچاوش معناسنه ده کلور قدیمده لونِ سیاه مهیب اولمغیچون ثیابلری سیاه ایدی (1443) بنزدیكِ شیروی شد دادخواه ، که او بد سیه‌پوشِ درگاهِ شاه ،

مع الغین

٦٦ **ستیغ** خاء معجمه[f] ایله ده لغتدر نته که ذکر اولندی[g] طوغری ومستقیمدر (1444) یکی بود مردانه با گرز وتیغ ، همه کار وگفتار کردش ستیغ ، — وطاغ باشی معناسنه ده کلور نته که منوچهری بیورر (1445) تو گفتی کز ستیغِ کوه سیلی ، فرود[h] آرد همی احجارِ صد من ،

مع الفاء

٦٧ **سقف** ضمّتین ایله نصاری مفتیسیدر لفظِ عربیدر (1446) سُقُف گفت کین نیست کارِ[i] گران ، که پیش از تو بودند چندی سران ،

مع الکاف الفارسی

٦٨ **سوگ** ماتم ومصیبت معناسنه‌در (1447) بسوگِ سیاوش سیه پوشد آب ، کند چرخ نفرین بر افراسیاب ، — سنبله قِلچَغی وصاقَلی کوسه معناسنه ده کلور ،

٦٩ **سترگ** بزرگ وعظیم وقوی معناسنه‌در (1448) بیاران چنین گفت کان زخمِ گرگ ، نبد جز بشمشیرِ مردِ سُتُرْگ ، — لجوج ومعاند معناسنه ده کلور (1449) ستوده بود نزدِ خَرد وبزرگ ، که آزاد مردی نباشد سترگ ، — وشهامتلو معناسنه ده کلور که کمسیه رام اولمیه صَعْبُ الرّأس معناسنه[j] (1450) ازو شاد شد شهریارِ بزرگ ، چنین گفت کای نامدارِ سترگ ،

٧٠ **سنگ** معروف — مجازا رزانت ووقار معناسنه ده[k] کلور (1451) همی از شتابش بِه اید درنگ ، که پیروز باشد خداوندِ سنگ ،

٧١ **سیرنگ** کسرِ سین ایله سیمرغ قوشیدر که عربیده عنقا دینور (1452) ازان جایگه باز گشتن نمود ، که نزدیك دریایِ سیرَنْـــگ بود ، خیالی دخی بیورر (1453) جز خیالی ندیدم از رخِ تو ، جز حکایت ندیدم از سیرنگ ،

مع المیم

٧٢ **سام** جدِّ رستم‌در فریدون عصرنده جهان پهلوان ایدی مدارِ ملکی وعمادِ دولتی ایدی ولایتِ نیمروز وزابلستان وجمله هندوستان اقطاعی ایدی ،

e) V 92 — f) om. V — g) cf. s. § 16 — h) فرو L; V? — i) کاری V — j) haud scio an potius scribam المراس اوله V — k) L 92; V 92 v. —

٧٣ **ستام** [l] ات رختی‌در (1454) زاسبانِ تازی پلنگینه زین ، بزین وستامش نشانده نگین ، حذفِ تایله سام دخی دنور (1455) نکورنگ اسبانِ با سیم وزر ، که با سامها در نشانده گهر ، [l] اصلی استام در فتح همزه ایله شاه ناصر خسرو بیورر [m] (1456) بفرش واسب واستام وخزینه ، چه افرازی چنین از فخر سینه ، اوستام دخی لغتدر ضمّ همزه وزیادهٔ واو ایله وله (1457) چون بر آهختی زتن شرم ای پسر ، یافتی دیبا واسب واَستام ، — بو کلمه اعتماد معناسنه ده کلور ابو شکور بیورر [m] (1458) بِه‌افزای خوانند اورا بنام ، هم از گفت وکردار وهم اوستام ، مبالغه طریقی ایله معتمد علیه معناسنه ده کلور شمس فخری بیورر [m] (1459) هر کجا بود دزدِ راهزنی ، از نهیب وی اوستام بود ، [l]

٧٤ **سلم** فریدونک بیوك اوغلیدر که فراتدن اقصای مغرب زمینه‌دك حصّه‌سی ایدی ،

٧٥ **سهم** خوف وقورقو معناسنه‌در سهمناك بوندن مركّبدر (1460) بگویم بکافد دلِ خاره سنگ ، بدرّد ازین سهم چرمِ پلنگ ،

٧٦ **سیام** ما وراء النّهرده نخشب شهرنه قریب بر داغدر مقنّعِ خراسانی سحر ایله انده اولان چاهده اَی کوسترمش‌در ماهِ آسمان غایب اولدقده [n] دورت شهره پرتو صالر ایدی [l] اول ای کوهِ سیامه نسبت اولنور [l] (1461) نه ماهِ سیام ونه ماهِ فلك ، که این چون غلامست وآن چون ردك ، بعده نقل طریقی ایله ماهِ سیام اول ناحیه اسمی اولدی نته که بو بیتده‌در (1462) سوی مه‌سیام [o] رفت گودرزِ گرد ، سپه را بپور برادر سپرد ، مجاوره طریقی ایله [p] نخشبه دخی نسبت [q] اولنور نته که ملّا جامی بیورر [r] (1463) سه روز آن ماه در چه بود تا شب ، چو ماهِ نخشب اندر چاهِ نخشب ، گاه اولور که ایکیسنه ده نسبت اولنور نته که شمس فخری بیورر (1464) گر مقنّع بر آورید مهی ، از چه نخشب وزکوهِ سیام ، بنماید زرایِ روشنِ تو ، در دمی صد هزار بدرِ تمام ، بوکه ماهِ سیام وماهِ کاشغر وماهِ کش وماهِ نخشب وماهِ مزوّر وماهِ مقنّع دنور ، ومقنّع صیغهٔ مفعول اوزره اسمی عطا [s] خراسانده مرو شهرندن‌در خلافتِ مهدئ عبّاسی‌ده ما وراء النّهرده نواحئ سغد وایلاقده ظهور ایدوب اعتقادی حلول وتناسخ بولمغله ادّعاء الوهیّت ایلدی علمِ [t] سحر ونیرنجاتده مهارتی اولمغله قومی اکا اتّباع ایدوب عبادت ایلدیلر واعلاء کلمه‌سنه جانلرین فدا ایتدیلر اون دورت ییل بو منوال اوزره شوکتی کوندن کونه متزاید اولدی سنهٔ ٢٦٠ ستّین ومأتین‌ده [u] مهدئ عبّاسی ازاله‌سنه عزیمت ایدوب نیچه مدّتِ محاربه‌دنصکره مغلوب اولدوغن محقّق ایدیجك قطران قایندوب کندینی ایچنه [t] القا ایدوب ایچنده اریبوب [v] اثری قالمدی ، چهرهٔ ناپاکی غایتله قبیح ویکچشم اولمغله قِناع ایله ستر ایدردی ولهذا مقنّع ایله تسمیه اولندی ،

l-l) om. V — m) addidi — n) L 92 v. — o) sic, contra metrum — p) علاقه‌سیله V — q) اطلاق V — r) V 93 — s) sic, aliquid excidisse videtur — t) om. V — u) sic, false pro A. H. ١٦٣, cf. Tabarî III, ٤٩٤ — v) اریدی وبر V —

٧٧ **سپهرم** کسرِ سین وفتحِ [w] باء فارسی ایله بر پهلوانِ تورانیدر (1465) سِپَهْرَم بد وبارمان پیشرو ، خبر شد بدیشان زسالارِ نو ،

٧٨ **سم** ضمِّ سین وتشدیدِ میم ایله تخفیفی دخی جائزدر اتك وقاترك واشكك [x] طرناغیدر که عربیده حافِر دنور (1466) زسمِّ ستوران دران پهن دشت ، زمین شش شد وآسمان گشت هشت ،

مع النّون

٧٩ **ساربان** شتربان معناسنه [y] (1467) روی [z] شاددل با یکی کاروان ، بدان سان که نشناسدت ساربان ،

٨٠ **سامان** صلاح وانتظامِ عقل [a] — وسرحدّ معناسنه‌در — ونسلِ بهرامِ چوبین‌دن بر کمسنه اسمیدر اولادندن طقوز کمسنه خلفاء بنی عبّاس عصرنده ما وراء النّهرده پادشاه اولدیلر سامانیان دیمکله مشهورلردر [b] انلردن سلطنت [c] سلطان محمودِ سبکتکینِ غزنوی‌یه منتقل اولدی ،

٨١ **ستودان** آتش‌پرست گورخانه‌سیدر (1468) زبهرِ ستودانش کاخی بلند ، بکردند بالایِ او ده کمند ،

٨٢ **سان** رسم وقانون‌در طرز واسلوب معناسنه ده کلور (1469) بر آن سان که رستم همی نام برد ، زخویشانِ نزدیك صد بر شمرد ، وله (1470) ندارد جهان بر یکی سان شکیب ، فرازست پیش از پسِ هر نشیب ، — واداتِ تشبیه دخی کلور — وفسان معناسنه ده کلور نته که دقیقی بیورر (1471) خورشید تیغِ تیزِ ترا آب میدهد ، مرّیخ نوكِ نیزهٔ تو سان همی کند ،

٨٣ **ساسان** بن بهمن بن اسفندیاردر بهمن کندی قزین نکاح ایدوب انی سلطنته ولیّ عهد ایتدکده ساسان عار وناموسندن وهمشیره‌سی سیاستی خوفندن قاچوب بر بلوك درویشلر ایله سیاحت اختیار ایلدی ،

٨٤ **سالیان** جمعِ سال‌در خلافِ قیاس اوزره (1472) چنین تا بر آمد برو سالیان ، [d] همی تافت از شاه فرّ کیان ،

٨٥ **سمنگان** توران زمینده بر شهردر رستم حاکمنك قزین نکاحله الوب سهراب اندن حاصل اولدی اول شهر حالا رام‌هرمز دیمکله مشهوردر (1473) غمی گشت چون بارگی را نیافت ، [e] سرآسیمه سوی سَمَنْگان شتافت ،

٨٦ **سوزیان** کسرِ زایله ایکی معناسی واردر بری سرمایه وسود ومنفعت معناسنه [f] در (1474) که بردند تاراج از ایرانیان ، دهد با رَجا جملگی سوزِیان ، وله (1475) چنین کار نامد بگودرزیان ، ازان گرگ‌چهرانِ بی سوزیان ، — ثانی راز وما فی الضّمیر معناسنه‌در نته

w) V 93 — x) آت واشك وقاترك V — y) V 93 v. — z) زوی L زدی V!? — a) وعقل V — b) اولمشلر م V — c) س V — d) L 93 v. — e) V 94 — f) om. V —

که عبد الرزّاق محمّد بیورر (1476) بدان جهت که منم محرم سخن بجهان ، نهفته نیست زمن هیچ سوزیانِ سخن ، اوغلی کمال اسمعیل دخی بیورر (1477) قلم دوزبانست وکاغذ دوروی ، نباشند محرم درین سوزیان ،

٨٧ **سختن** فتح سین ایله طرتمق ووزن ایلمك معناسنه‌در (1478) همه گنجِ ارجاسب در باز کرد ، بقبّان درم سَخْتن آغاز کرد ،

٨٨ **سرغین** ضمّ ایله بوینوزدن اولور بر نوع صورنادر جنگده استعمال اولنور (1479) بر آمد[g] خروشیدنِ کرّه‌نای ، دمِ نایِ سرْغین وهندی درای ، *سرغینه نای دخی دنور اسدی بیورر[h] (1480) ازان چار صد را بپرده‌سرای ، زدندی ززر کوس وسرغینه نای ،[i]

٨٩ **سراییدن** اوچ معناسی وار در[j] بری تغنّی وارلامق معناسنه در[i] کرك آدمده کرك قوشده اولسون (1481) همانگاه طنبور بر بر گرفت ، سراییدن از کامِ دل در گرفت ، — ثانی گفتن وسویلمك معناسنه‌در (1482) چو مهتر سراید سخن سخته به ، زگفتارِ بَدکام پردخته به ، — ثالث اشتمك وشنویدن معناسنه بو معنی شهنامه‌ده جوقدر[k] (1483) تهمتن بدو گفت من بنده ام ، سخن هر چه گویی سراینده ام ، وله (1484) سراینده باشید وبسیارهوش ، بگفتارِ او بر نهاده دو گوش ،

٩٠ **سپردن** ضمّتین ایله طبشرمق وتسلیم[l] ایلمك‌در — وایاغ ایله بصمق معناسنه ده کلور صیغهٔ ماضیده شرح اولندی ،[m]

٩١ **سکالیدن** سکالش‌ده شرح اولندی ،[n]

٩٢ **ستان** ستدن کلمه‌سندن فعلِ امردر آل معناسنه — *زمانله مکان بیننده ظرفِ مشترك دخی کلور[o] تابستان وگلستان کبی — وچالقوین[p] معناسنه ده کلور که ارقه اوستنه یاتمقدر انوری بیورر (1485) از زلزلهٔ حمله چنان خاك بجنبد[q] ، کز هم نشناسند نگونرا وستانرا ،

٩٣ **سیستان** رستمِ زال ولایتی بر عظیم اقلیمدر حدودی خراساندن تا بامیان شهرنه‌در غور وبُست وزَرَنج اکا تابعدر (1486) تو کردی ورا رستمِ داستان ، وگر نه خری بود در سیستان ،

٩٤ **سهمگن** کسرِ کافِ فارسی ایله اکثر سهمگین دنور قورقنج ومهول معناسنه‌در سهم قورقودر نته[i] که ذکر اولندی[r] (1487) بنزدیكِ رودی که سنگش گشِن ، زهابی بدید اندرو سَهْمْگِن ،

٩٥ **سرین** ضمّ سینله صَغری وکِفْل‌در ترکیده اوجه دنور (1488) یکی خشت زد بر سرینِ قباد ، که بندِ کمرگاهِ او بر گشاد ،

g) آید L — h) addidi — i) om. V — j) om. L — k) L 94 — l) V 94 v. — m) cf. s. § 21 — n) cf. s. § 62 — o) مشترکدر ..... وظرف زمان ایله V — p) sic LV; چالق قوین Hal.; چالیقین Barb. de M. I, 570 — q) بجنبید V — r) cf. s. § 75 —

٩٦ **سپچیدن** عزم وشروع ایلمك معناسنه‌در بسیچ بوندن مأخوذدر وشرح اولندی[s] (1489) ازان ره بیامد سوی خانه رفت ، رهِ سیستان را بسپچید تفت ،

مع الواو

٩٧ **ساو** خراج‌در وباژ[t] باج‌در (1490) کنون ساو بفرست وباژِ گران ، گروگان ازان مرز چندی سران ، — واَگه اغزندن ساقط اولان بُراده معناسنه ده کلور لطیفی بیورر (1491) گیرم که بگیری از جهان ساو ، با خود نبری زنقرهٔ ساو ، — وساویدن‌دن فعلِ امر واسم[v] مصدر دخی کلور ساویدن وساییدن[x] اکه سورمك ودُرپیلَمك وازمك وسحق ایتمك[y] معناسنه ده کلور ،

٩٨ **سرو** ضمّتین ایله بوینوز معناسنه در[z] (1492) بسانِ گوزنان بسر بر سُروی ، همه رزمِ شیران کند آرزوی ،

مع الهاء

٩٩ **سنجه** بر دیوِ مازندرانیدر (1493) زدیوان بپیش اندرش سَنْجه بود ، که جان در دلش زین سخن رنجه بود ، — وبر نسنه طرتمق ایچون اولان آلتدر سنجیدن‌دن مأخوذدر سنجیدن طرتمق ووزن ایلمك معناسنه‌در (1494) خرد را وجان را همی سَنجد او ، در اندیشهٔ سنجه کی کُنجد او ،

١٠٠ **ستوه** یورغون وعاجز معناسنه‌در (1495) بجستن گرفتم همه دشت وکوه ، که از تاختن شد نـوندم سُتوه ،

١٠١ **سته** ضمّتین ایله ستوه‌دن مخفّفدر (1496) سه‌دیگر سخن راندی از هفتخوان ، که گفتی سُتُه آمدم اندران ،

١٠٢ **ستنبه** کسرِ سین وفتحِ تا وسکونِ نونله قوی وشدید البطش معناسنه‌در (1497) زایرانیان بُد تَهَم کینه‌خواه ، دلیر وسِتَنْبه بهر رزمگاه ، — اصل معناسی کابوس معناسنه‌در که اویقوده اغر بَصَر[a] زشت وبغیض وبدهیکل اولدوغی انك لوازمندندر[a] انی فارسیده دیوی که مردمرا در خواب فرو گیرد ایله تفسیر ایتمشلر در[b] میر خسرو بیورر (1498) حوری بستنبه داد نتوان ، لؤلؤ بوحل نهاد نتوان ، [a]استنبه دخی دنور زیادهٔ همزهٔ مکسوره ایله سنایی بیورر[z] (1499) صحبتِ عام آتش وپنبه‌ست ، زشت‌روی وتباه اِسْتنبه‌ست ،[a]

١٠٣ **سرخه** ضمّ ایله افراسیابك بر اوغلیدر فرامرز بن رستم انی جنگده اسیر ایدوب افراسیاب سیاوشی بوغزلَدوغی کبی انی بوغازلدی (1500) زکنداوران سُرخه را پیش خواند ، زرستم سخنها فراوان براند ،

١٠٤ **سپدکوه** توران زمینده بر کوه‌در کیخسرو برادری[c] فُرود اولدوغی قلعه[d] که اسمی کلات‌در اوستنده ایدی (1501) همه پاك سوی سِپدکوه برد ، ببند اندرون دور از انبوه کرد ،

s) cf. s. II § 10 — t) add. که L — v) L 94 v. V 95 — x) س L — y) ایلمک V — z) addidi — a-a) om. V — b) om. V — c) L 95 — d) V 95 v.

١٠٥ **سيه** معروف — وبر ات اسيدر (1502) سپهبد سِيَه‌را بماليد موى ، بر ويال ببسود وبسترد روى ،

١٠٦ **سوخته** معروف — وخسروِ پرويزڭ خزاينِ ثمانيه‌سندن بريدر[e] (1503) دگر گنج كش خوانِدى سوخته ، كزان گنج بد كشور افروخته ، — قاو معناسنه ده كلور كه يانمش بَزدن اوله سعدى بيورر (1504) فتاد آتشِ صبح در سوخته ، بيكدم جهانى شد افروخته ،

١٠٧ **سالخورده** چوق يشامش پيرِ فرتوت معناسنه در[f] كأنّه كثرتِ سنين انى اكل ايلمش (1505) درختانِ بسيار وآبِ روان ، همى شد دلِ سالخورده جوان ،

١٠٨ **سخته** طرتلمش وموزون معناسنه اسمِ مفعولدر ماضى ومصدرى شرح اولندى[g] (1506) چو مهتر سرايد سخن سخته به ، زگفتارِ بدكام پردخته به ،

١٠٩ **سده** فتحِ سين ايله مجوسده بر عيددر وسطِ شهورِ شتا اولان بهمن ماهڭ اونجى كوننده اولور (1507) يكىَ جشن كرد آن شب وباده خورد، سَده نامِ آن جشنِ فرخنده كرد ، وله (1508) بيارايد آن فال وجشنِ سده ، همين فرّ وبرز وهم آتشكده ، وله (1509) بسانِ سده آتشى بر فروخت ، برو خار وخاشاك چندى بسوخت ، سدق معرّبيدر صدق صاد ايله غلطدر سد ايله هاء تخصيصيّه‌دن مركّبدر سد يوزدر حالا صاد ايله يازيلور وجهِ تسميه بودر كه كيومرثڭ يوز اولادى اولدقده ذكورى اناثه تزويج ايدوب اول كونك نيرانِ كثيره احراق اولدى[h] مجوس اول كونى عيد اتّخاذ ايلدى ،

١١٠ **سپيده** سپيد ايله هاء تخصيصيّه‌دن مركّبدر فجردر كه تركيده طَڭ دنور (1510) سپيده چو از كوه سر بر دميد ، شد از دامنِ تيره شب نابديد ،[i] — و[j]اسفيداج معناسنه ده كلور واندن معرّبدر مير خسرو بيورر (1511) بس عروسان كه فتنه‌جوى شدند ، از سپيده سياه‌روى شدند ، — وبياض معناسنه ده كلور بر يرده كه مقابلى ايله ذكر اولنه كوزڭ بياضنه سپيدهٔ چشم دنور وسودانه سياهه دنور وبيضه‌نڭ بياضنه سپيده وصاروسنه زرده دنور نته كه سلمان طلوعِ صبحك بيورر (1512) گرفت آفاق را يكسر سپيده ، عيان شد زردهٔ خور در سپيده ،

١١١ **ساوه** معروف — وكاموسِ كشانى اقرباسندن بر پهلوان اسيدر رستم انى قتل ايلدى ،

١١٢ **سودابه** پادشاهِ يمن قزيدر كه كيكاوس منكوحه‌سيدر سياوشه عاشق اولدى سياوش اكا رام اولميوب خوفندن افراسيابه كتدى* (1513) اگر من شوم در شبستانِ او ، زسودابه يابم بسى گفتگو ،[k]

١١٣ **ستاره** معروف — وعَلَم وسنجق معناسنه ده كلور (1514) پسر بر پدر بر همى راه جست ، سِتاره همى دامنِ ماه جست ، — وسه ايله تاره‌دن مركّب اول ساز معناسنه ده كلور كه اوج

e) بريسيدر V — f) om. L — g) cf. s. § 10 & 87 — h) V 96 — i) sic — j) om. L 95 v. — k) om. V —

تللّى[l] اوله نته كه خاقانى بيورر (1515) كه ولادتش ارواح خوانده سورهٔ سور ، سَتاره بست سِتاره سماع[m] كرد سما ، اكثر ستا دنور نته كه نظامى بيورر (1516) سِتازن بر آورده بانگ سرود ، سرودى نوآيين‌تر از صد درود ، — ونردڭ يدى اويننډن دخى بر اويون اسمى[n] در بابا فغانى بيورر (1517) دو اسبه رخ بهم آورده بر بساطِ غرور ،[o] ستاره‌بازئ گردون مگر نمى داند ، نردڭ يدى اويونى سلمانڭ بو شعرنده مجموعدر (1518) فارد زعقل ماندهٔ خصمى كه كم زياد ، در معرضت ستاره مقيّد بششدرست ، گو راهِ خانه گير وحكايت مكن طويل ، با آنكه ده هزار كسش چون تو چاكرست ، منصوبهٔ حِيَل[p] نتوان باخت با كسى ، با آنكه كعبتينِ سپهرش مسخّرست ، اوّل فارد كه حالا فريد دنور ثانى زياد ثالث ستاره رابع خانه‌گير خامس طويل كه حالا طولى دنور سادس ده‌هزار سابع منصوبه وكعبتين ايكى زاردر كه تخته اوستنه[q] اتارلر ،

١١٤ **سرخاره** بر التون اكنه‌در كه تركيده اگا صنجق دنور قاريلر انى لچك[r] اوزرينه زينت ايچون صنجرلر (1519) دو رخ را بسَرخاره آراسته ، دو پستان چو دو نار پيراسته ، — وقاريلرڭ بش برمق قشاغى‌سيدر كه انگله باش قاشرلر نته كه كمال اسمعيل بيورر (1520) دخترانِ خاطرم را در تماشاگاهِ عرض ، جز زپنج انگشتِ من بر فرقِ سر سرخاره نيست ،

١١٥ **سوسه** بر قورت‌در كه بغدايى چورُك ايدر (1521) نيايد بكارِ من اين سازِ جنگ ، كجا سوسه سنجد بجنگِ پلنگ ،

١١٦ **سكاليده** فعلِ ماضى‌در فكر ايلمش معناسنه[s] سكالش‌ده شرح اولندى (1522) سپاهى زگردانِ كوچ وبلوچ ، سكاليد جنگ وبر آورده خوج ،

١١٧ **ساره** شينِ معجمه ايله ده لغتدر بر چارشافدر كه زنانِ هند بر اوجنى بلده بغليوب بر[t] اوجنى باشلرينه براغورلر (1523) زسر سارهٔ هندوى بر گرفت ، برهنه‌سر ودست بر سر گرفت ،

١١٨ **سفته** سفتن‌دن اسمِ مفعولدر دَلنمش معناسنه سفته‌گوش حلقه بگوش معناسنه عبد لقبيدر نظامى بيورر[v] (1524) سفته‌گوشى چو درِّ ناسفته ، درفروشى بهاىِ جان گفته ، فيضى دخى بيورر (1525) باغ از نفسش زگل‌فروشان ، در با سخنش زسفته‌گوشان ، — بش معناسى دخى واردر برى كوپه حلقه‌سيدر كه قولاغه كچر هر نه‌دن اولورسه — ثانى اوجى سورى وكسكين پيكان معناسنه كلور ينه[x] نظامى بيورر (1526) تيرى از جعبه سفته پيكان جست ، در زه[y] آورد ودر كشيد درست ، سفته بر سفتِ گور وشير نشست ، سفت واز هر دو سفت بيرون جست ، — ثالث اوموز معناسنه‌در كه عربيك كتف دينور هاسز دخى لغتدر نته كه ذكر اولندى ينه[z] نظامى *بيان اشكى وصفنك[n] بيورر (1527) سفتهٔ فارغ از گريوهٔ دوش ، گردنى ايمن از كنارهٔ گوش ، —

l) تيلى V — m) ببست L! vocalium signa ad fidem L dedi — n) om. V — o) V 96 v. — p) L 96 — q) اوزريه V — r) چچك L! V? — s) add. در V; cf. s. § 62 — t) وبر L — v) V 97 — x) ه در L — y) L 96 v. — z) om. L; cf. s. § 12 — —

رابع بر يردن بر يره ارسال اولنان نسنه‌در كرك بضاعت اوله خاقانی بيورر (1528) باد از سرِ پيكانت سفته دلِ بدخواهان ، وز نام نكو سفته دربارِ تو عالم را ، شمس فخری بيورر (1529) زمردم دائما سوىِ سماوات ، دعاىِ دَولت او سفته باشد ، كرك هديه اوله[a] نته كه انوری بيورر (1530) وليكن چو او بر سرِ گنج باشد ، چنين سفتها خوار وآسان نمايد ، وله (1531) در خشم تو غَوْرهاىِ رحمت ، با زخمِ تو سفتهاىِ مرهم ، — خامس سخنِ نو وطرفه سوزدر كه تازه اختراع اولنمش اوله *انوری بيورر[b] (1532) از عفّتهاش يكدو رسمت ، سفته شد در جهانِ جيفه ،

مع الياء

١١٩ **ساری** آمل شهرنه قريب بر شهردر (1533) بفرمودشان تا بساری برند ، بغلّ وبمسمار وخواری برند ، وله (1534) چو گردان سوىِ كينه بشتافتند ، [c] بساری سران آگهی يافتند ، — صغرجق قوشی معناسنه ده كلور ياسز سار دخی دينور[d] نته كه ذكر اولندی خاقانی بيورر (1535) ساری گفتا كه هست سرو زمن پاىِ‌لنگ ، لاله ازو به كه كرد دست بدست انقلاب ،

١٢٠ **سهی** طوغری ومستقيم معناسنه‌در وسروِ سهی اول سرودر كه ايكی مستقيم شاخی اوله وسروِ آزاد اول سرودر كه بر شاخ بلند اوله وسروِ ناز اول سرودر كه داللّری هر طرفه مائل اوله ،

باب الشّين ، مع الالف

١ **شغا** فتحِ شين وغينِ معجمه ايله شكا كافله ده لغتدر قوبور و[e] تيردان‌در (1536) بيفگند رستم شَغا وكمان ، فرو ماند خيره ازيشان كيان ، [f] شكاه ده لغتدر سوزنی بيورر[g] (1537) همچون كمان كند سرِ كلكِ وی از شكوه ، تيرِ عدوىِ مملكتِ شاه در شكاه ، [f]

مع الباء

٢ **شاداب** صويه قانمش تازه وتر معناسنه (1538) همانا بر آمد يكی باد سخت ، كه بشكست شاداب شاخِ درخت ، وله (1539) تو گفتی همه دشت مهراب بود ، بسانِ يكی سبزِ شاداب بود ،

٣ **شيدسب** شيد ايله اسب‌دن مركّبدر شيد كنش‌در اسب ايله تركيب اولنجق الف ساقط اولدی بر قاج كمسه اسميدر جمله‌دن كشتاسب اوغليدر (1540) پس آزاده شيدْسَب فرزندِ شاه ، بكينش كند تيز اسپِ سياه ،

٤ **شيب** قمچينك اته چالدقلری تصمه‌سی‌در (1541) خداوندِ خانه بپوييد سخت ، بياويخت آن شيبِ شاه از درخت ، سلاطين واكابره[h] رشته‌سی جواهر ايله طوقورلر نته كه بو بيتده

a) هديّه اولسون V — b) وله L — c) V 97 v. — d) لغتدر V marg. ص ; cf. s. § 33 — e) L 97 — f-f) om. V — g) addidi — h) و س V —

واقعدر[i] (1542) يكی شوشهٔ زر بسيم اندرست ، دو شيبش زخوشاب واز گوهرست ، عربيده فتحِ شين ايله مستعملدر وامثالِ مولّدين‌ده عاقبَنی الدّهرُ بِشَيْبَيْن وابن الوردی توريه طريقيله بيورمشدر[l] (1543) مَن كان مردودًا بعيبٍ فقد ، ردتنی الغَيْدُ[m] بعيبين ، الرأس واللحية شابا معًا ، عاقبنی الدّهرُ بشَيْبَين ، — اَنِش معناسنه ده كلور نشيب‌دن مخفّفدر كسرهٔ مجهوله ايله ،

مع التّاء

٥ **شست** بش معناسی واردر بری التمش‌در ستّين معناسنه صاد ايله غلطِ مشهور قبيلندندر (1544) كمندی بفتراك بر شست خم ، خم اندر خم وروی كرده دژم ، — ثانی اوق كزلدكه باش برمقدن اوق ايله كرشه ملامس اولان يردر (1545) چو او از كمان تيز بگشاد دست ، [n] برِ رستم ورخشِ جنگی بخست ، [o] — ثالث بالق اولته‌سيدر اكری باشلی دموردر سوزنی بيورر (1546) جهان بكام ومرادش زماه تا ماهی ، بكامِ حاسدِ او چون بكامِ ماهی شست ، زلفِ دلبر بوگا تشبيه اولنور شست خمِ زلف معناسنه دكلدر[p] نته كه توهّم اولندی *سوزنی بيورر[q] (1547) زشستِ زلفِ كمان‌ابروانَ وتيرقدان ، نماند بهره وخطّ ونصيب وتير مرا ، — رابع نشترِ فصّاد معناسنه‌در كه شمس فخری بيورر (1548) چو فصّادان رگِ جانِ حسودش ، فلك بگشاد ازان زهراب‌خور شست ، — خامس نشست‌دن مختصردر اوتوردی معناسنه اكثر كسرِ شين ايله‌در مير خسرو بيورر (1549) گرچه پدر بر سرِ تختش كشيد ، شِسْت وفرود آمد وپيشش دويد ،

٦ **شكفت** كسرِ شين وكافِ عربيله اسم مصدردر عجب معناسنه كافِ فارسی ايله ده مرويدر (1550) ترا گر فريبد نباشد شگفْت ، مرا از خود اندازه بايد گرفت ، شكفتن كسرتين ايله مصدريدر عجبلمق[r] معناسنه مستقبلاتنده فا بايه تبديل اولنوب ماقبلنه بر يا زياده ايدرلر شكيبد وشكيبنده دنور — شكفتن ضمّتين ايله اچلمق وتفتّح معناسنه‌در شكوفه بوندن مأخوذدر مستقبلاتنده بر واو مزيد اولنوب[s] شكوفد وشكوفنده دنور شكفيدن دخی بو معنايه‌در نته كه اسدی بيورر (1551) چو اين آگهی نزدِ بابش رسيد ، گلِ شادی اندر دلش بشْكُفيد ، — شكيفتن دخی بو معنايه‌در نته كه سنايی بيورر (1552) هيچ عقلش بزيركی نفريفت ، هيچ جانی بصبر ازو نشكيفت ،

٧ **شبشت**[t] فتحِ شين وكسرِ باء عربيله چركن وكريه اللّقا معناسنه‌در (1553) زمادر بزادی بديدارِ زشت ، بكَردارِ ناخوش بماندی شبشت[t] ،

i) om. L — l) ايله ب طريق توريه V 98 — m) L add. in marg.: الغَيد نازك ويومشق تنلو — n) L 97 v. — o) بجست L! — p) ده كلور L — اولمق اح بالكسر زنان نازك تنان كنز اللّغه — q) وله L — r) مك... V 98 v. — s) ايدوب V — t) شبست L! —

مع الجيم

٨ **شكنج** بُكلم وقورم معناسنه‌در[u] — مارِ سرخ معناسنه ده کلور ازرقی بیورر (1554) هلاكِ دشمنِ او را زهند واز بلغار، شِگَنْج وافعی روید بجایِ رمح وخدنگ ، — خیارَك علّتی معناسنه ده کلور— فامّا سکنج فتحِ سینِ مهمله وضمّ کافِ عربیله گنده‌دهان معناسنه‌در سعدینك بو بیتنده واقع اولوب تحریف اولنمَغله بو محلده ضبط اولندی (1555) تشنه را دل نخواهد آبِ زلال ، کوزه بگذشته بر دهانِ سَکُنْج ، [v]

مع الخاء

٩ **شاخ** معروف — مجازا[x] قول وبازو معناسنه ده کلور (1556) نگه کرد رستم بدان سرفراز ، بدان شاخ ویال ورکیبِ دراز ، — واوزون پیاله معناسنه ده کلور نته که منصور شیرازی بیورر (1557) فتاده در سرش از بادهٔ شبینه خمار ، بعزم عیشِ صبوحی نهاده بر کف شاخ ، — ویرتق وچاك معناسنه ده کلور ملّای روم بیورر[y] (1558) کان زمین وآسمانی بس فراخ ، کرد از تنگی دلم را شاخ شاخ ،

١٠ **شخ** فتح ایله بایر یردر که *سخت اوله واکن واوت واغاج انده[z] بتمیه (1559) همه ریگِ تفتست با خاك وشَخ ، برو نگذرد مرغ ومار وملخ ، تشدیدِ خائله ده کلور (1560) کنندش بخنجر سر از تن جدا ، بشخّی که هرگز نروید گیا ، — طاغ[x] دپه‌سی معناسنه ده کلور نته که سوزنی بیورر (1561) زآسمان بزمین غم بخانهٔ تو رسد ، چه سیل وسنگ که آید بپستی از سرِ شخ ،

١١ **شوخ** کیرلودر که عربیده ذو وَسَخ دینور (1562) بدان جامهٔ شوخ نزدیكِ تخت ، بیفتاد وگفت ای شهِ نیکبخت ، مشهور ومتعارف کیر ودَنَس معناسنه‌در نته که میر خسرو بیورر (1563) اگر شوخ بر جامهٔ من بود ، چه باشد دلم از طمع هست پاك ، مجازا بی‌شرم وبی‌حیا معناسنه ده کلور (1564) جهانجوی گفتش که ای شوخ‌روی ، زمن هر چه بینی تو فردا بگوی ،

١٢ **شکوخ** دوشکون وفلك‌زده معناسنه در (1565) بدر رفت[a] بر سانِ مردِ شکوخ ، بسر بر همی زد سنان وکلوخ ، شکوخیدن‌دن مأخوذدر شکوخیدن سرچمك ولغزیدن معناسنه‌در شمس فخری بیورر (1566) ظلم از نهیبِ شاهِ جهان سخت میدوید ، کاندر عدم فتاد[b] شکوخیده از کلوخ ،

مع الدّال

١٣ **شاهد** لفظِ عربیدر گواه معناسنه وفارسیده دلبر معناسنه مستعملدر وجهنی ثعالبی کتاب کنایه‌ده بویله ذکر ایتدی که جماعتِ صوفیّه اصطلاحنده شاهد دلبردن کنایه‌در مرادلری بودر که حسنِ صورتی ایله خدانگ قدرتنه شاهددر ، روایت اولنور که اصحابِ ابی علی الثّقفی شیخلرینگ حضورنده هیبتندن شاهد لفظندن تحاشی ایدوب حُجّة دیمکه اتّفاق ایتمشلر

u) L 98 — v) cf. s. pag. 122 g) — x) praemisso و V — y) V 99 — z) انده اکن واغاج V —
a) L 98 v. — b) correctum e نهاد L —

ایدی بر کون انلره اوزاقدن بر ساده‌رو کورندکده بریسی حجّة دیدی شیخ مقصودلرین اکلمز دیو ظن ایدرلر ایدی اوغلان قریب اولوب بدشکل کورندکده شیخ انلره ملتفت اولوب داحضة دیدی ، بو اصله واقف اولمینلر بعضیسی معشوق جمیعِ زمانده قلبِ عاشقده حاضر اولمغله اطلاق اولندی دیمش وبعضیسی شاهد عربیدر فرشته معناسنه محبوبه اطلاقی استعاره قبیلندندر دیمش ، [c]

١٤ **شادورد** شایورد یاء حطّی ایله وشاه‌ورد ها ایله ده لغتدر دوشمه‌در[d] گلیم و قالی کبی (1567) جهاندار بر شادوردی بزرگ ، نشسته همه پیکرش میش وگرگ ، — وخسروِ پرویزگ خزاینِ ثمانیه‌سندن بر خزینه اسمیدر (1568) دگر آنکه بد شادوردِ بزرگ ، [e] که خوانند نامش کوانِ سترگ ، — اَی اغلی معناسنه ده کلور که عربیده هاله دنور لبیبی بیورر (1569) دل گشت از علامتِ خطّت امیدوار ، چون برزگر که میشود از شادورد[f] شاد ، پیروز مشرقی دخی بیورر (1570) بخطّ وآن لب ودندانش[g] بنگر ، که همواره مرا دارند در تاب ، یکی همچون پرن در اوجِ خورشید ، یکی چون شایوردِ دَوْرِ مهتاب ،

مع الذّال المعجمة

١٥ **شنبد** شنبه معناسنه لغتدر (1571) همان روزهٔ پاكِ یکشنبدی ، زهربد پرستیدنِ ایزدی ،

١٦ **شاید** شایستن‌دن فعلِ مستقبلدر یراشور ولایق اولور[h] معناسنه ومقام قلّتده احتمال وار دیجك یرده که عربیده قد یکون صیغه‌سی ایله اولور مجازا استعمال اولنور سعدی بیورر (1572) هر بیشه گمان مبر که خالیست ، شاید که پلنگ خفته باشد ،

١٧ **شغاد** کنیزدن[i] وجاریه‌دن رستم برادریدر که رستمی چاه ایچنده هلاك ایلدی ،

١٨ **شنبلید** بر خوش رایحه‌لی صاری گلدر (1573) بداداش سه جامِ دمادم نبید ، رخش گشت همچون گلِ شَنْبَلید ،

١٩ **شید** کسر ایله آفتاب وکنش‌در (1574) بپوشید رویِ هوا را به تیر ، رخ شیدِ تابان شده چون زریر ،

مع الرّاء

٢٠ **شاکار** اجرتسز ایش وسخره[j] در که حکّامگ اوله اصلی شاه‌کار در (1575) گناهی ندارم بهانه نهی ، چو شاگرد شاکارِ چندم دهی ،

٢١ **شبگیر** صباح وبامداد معناسنه‌در (1576) بشبگیر چون بر دمید آفتاب ، سرِ نامداران در آمد زخواب ، [k] شبگیر صباحدن سفر ایتمکه دخی دنور نته‌که ایوار لغتِ خراسانده اخشامدن

c) totum § om. V — d) add. که L! — e) V 99 v. — f) L 99 — g) om. و L — h) لایق ویراشور V — i) om. دن V — j) om. V — k-k) om. V —

سفر ایتمکه دنور ملّا هاتفی بیورر[l] (1577) شب وروز ازان رفتنِ بی‌درنگ ، زشبگیر وایوارش آمد بتنگ ، [k]

٢٢ **شیار** کسر ایله اکن ایچون یری دمور ایله[m] سوکمك ویومشتمقدر (1578) جو این راهِ دشوار واین کوهسار ، بزیرِ پیِ اسبِ من شد شِیار ، بو بیتده سینِ[n] مهمله وباء فارسی ایله دخی مرویدر نته که ذکر اولندی ، شذیار فتحِ شین وسکونِ ذالِ معجمتین ویاء حطّی ایله سوکلمش یردر وتخم ایچنده[o] صاچلمش اوله وشنکار نون وکافله ده لغتدر وشُذکار[p] دخی لغتدر نته که شمس فخری بیورر (1579) زمینِ خاطر کردم شیار وتخمِ ثنات[q] ، دران فگندم تا خود چه آید از شذکار[r] ، شذیاریدن اوکوز ایله یری سوکمکدر شیاریدن مثله ،

٢٣ **شیبور** کسرِ شین وضمِّ باء عربیله بر نوع جنگ بوریسیدر (1580) ببستند بر پیل رویینه خُم ، دمیدند شیبور با گاودم ،

٢٤ **شاپور** اصلی شاه‌پور در شهزاده معناسنه بر قاچ پادشاه اسمیدر بری اشکانیاندن شاپور بن اشکان بن دارادر برادری اَشْکَنصَکره التی ییل پادشاه اولدی رومیلر ایله جنگ ایدوب اسکندر الدوغی خزاین واموالی[s] جمله‌سن کیرو الدی — وبری ساسانیاندن شاپور بن اردشیرِ بابکاندر اوتوز ییل پادشاه اولدی — وبری شاپورِ ذو الاکتاف بن هرمز بن نرسی‌در بو دخی ساسانیاندندر اعرابِ بادیه‌نشین‌لره غضب ایدوب پادشاهلرین هلاك ایلدی[t] وقنده بر اعرابیٔ کورسه قوللرّین یرندن چقروب صالیورردی انگچون ذو الاکتافله مشهور اولدی یتمش ییل پادشاه اولدی — وبری شاپور بن شاپورِ ذو الاکتاف‌در بش ییل پادشاه اولدی ،

٢٥ **شَمِر** فتحتین ایله حوض وکولدر که[u] عربیده برکة وغدیر دنور (1581) رهی پر زغولان تهی از شَمَر ، درو ریگ واز وی نیابی گذر ،

٢٦ **شهریور** فرسِ قدیمده سادسِ شهورِ سنه‌در[v] وتاریخِ جلالیده آخرِ شهورِ صیف‌در (1582) وشَهْرِیوَرَت[w] باد پیروزگر ، بنامِ بزرگی وفرّ وهنر ، وهر ایگِ دوردنجی کونیدر (1583) بشهریورِ بهمن از بامداد ، جهاندار داراب را بار[x] داد ، حذفِ واو ایله شهریر دخی لغتدر شرف الدّین شیرازی بیورر (1584) بشَهْریرت سهیل آمد بدیدار ، همی تابنده همچون جبههٔ یار ، معنیٔ ثانی‌یه مثال لبیبی بیورر (1585) چو در روزِ شهریر آمد بشهر ، زشادی همه شهر را داد بهر ،

٢٧ **شتروار** دوه یوکیدر اصلی شتربار در (1586) ززرّین وسیمین شتروار سی ، طبقها واز جـامهٔ پـارسی ،

l) addidi — m) V 100 — n) L 99 v.; cf. s. XII § 50 — o) om. V — p) شدکار L — q) ثبات L, caeterum in cod. Berolinensi Peterm. 474 fol. 75 v. legitur نبات — r) شدکار L شذیار V — s) الک V — t) ایدردی L — u) V 100 v. — v) L 100 — w) sic — x) باز L! —

مع الزّاء

٢٨ **شیز** کسر ایله آبنوس‌در (1587) زدیبا وخز چار صد تخت نیز ، همه تختها کرده از چوبِ شیز ، واندن اولان یایه ده اطلاق اولنور (1588) چو با تیغ نزدیك شد ریوِ تیز ، بزه بر نهاد ان خمانیده شیز ، زبالا خدنگی بزد بر سرش ، که بر دوخت بر تارك ومغفرش ،

٢٩ **شبدیز** قره یاغز اتدر (1589) من ورستم واسبِ شبدیز وتیغ ، نیارد برو سایه گسترد میغ ، — وشیرین اتی[y] اسمیدر که خسروِ پرویزه باغشلدی نته که نظامی بیورر (1590) چو پرویز آن سخن بشنید وشد تیز ، بجَست از جای وشد بر پشتِ شبدیز ، — وعلمِ موسیقیده بر پرده ولحن‌در باربد اختراعی[z] نظامی بیورر[a] (1591) هر آن شب کو گرفتی راهِ شبدیز ، [b] شدندی جملهٔ آفاق شبخیز ، — وبر شهر اسمیدر مجیر بیلقانی بیورر (1592) از درِ شبدیز تا بحّرِ بخارا ، از بس خونِ عدو بخار گرفته ،

مع السّین

٣٠ **شمّاس** لفظِ عربیدر ملّتِ نصاراده مقیم ومؤذّن پایه‌سنده‌در وأداة الفضلاده شمّاس واضعِ دینِ آفتاب‌پرستاندر (1593) پرستار وبا فرّ وبرز کیان ، بزنّارِ شمّاس بسته میان ،

مع الشّین المعجمة [c]

٣١ **شاه‌رش** بیوك ارشون دیمکدر شاه بزرگ معناسنه یاخود پادشاه معناسنه‌در و رش ارش‌دن مخفّفدر ارشون وذراع معناسنه وعند بعض بش ارشون معناسنه در[d] (1594) زبن تا سرِ تیغ بالایِ او ، چو صد شاه‌رَش بود پهنایِ او ،

٣٢ **شماساش** بر مبارزِ تورانیدر قارن انی هلاك ایلدی ،

٣٣ **شیدوش** کسر ایله بر سپهسالارِ ایرانیدر (1595) ورا گرد شیدوش دارد بپای ، که گویی همی اندر آرد زجای ،

مع العین

٣٤ **شراع** سایبان وچادر معناسنه‌در اصلی عربیدر کمی یلکنی معناسنه (1596) [e]بر آیین ببستند پرده‌سرای ، بزرگانِ لشکر گزیدند جای ، [e] شِراعی بزد زود وبنهاد تخت ، بدان تخت شد هر که بد نیکبخت ، [e]حکیم اسدی بیورر[f] (1597) سراپردهٔ چینی وزرّبفت ، زدیبا شراعِ نو وخیمه هفت ، وله (1598) دو صد تیغ وصد بدره دینار گنج ، زدیبا شراع وسراپرده پنج ، [e]

مع الغین المعجمة [g]

٣٥ **شغ** ضمّ ایله صغر بوینوزی‌در (1599) شُغِ گاو ودنبالِ گرگی بدست ، بکوپال سر هر دو را کرد پست ،

y) آتنک V — z) اختراع ایتمشدر V — a) وله L — b) V 101 — c) L 100 v. — d) وبعضی ب ا م دیمشدر V — e-e) om. V — f) addidi — g) om. L. —

مع الفاء

۳۶ **شندف** فتحِ شین وسکونِ نون وفتحِ دال ایله طبل ودهل معناسنه‌در (1600) تبیره بزد شَنْدَف ونای ونی ، سوی جنگِ دشمن نهادند پی ،

۳۷ **شنگرف** زنجفره دیدکلری بویه‌در (1601) چو تاریك شد چشمهاشان زگرد ، بباريد شَنْگَرْف بر لاجورد ،

مع الكاف

۳۸ **شولك** ضمّ شین وفتح لام ایله[h] قره بوز اتدر (1602) بزیر اندرونش یکی شولکی ، که یابد چنین از هزار اندگی ، وله (1603) بیفتاد از شولكِ خوب‌رنگ ، برفت وبمرد اینت هنگامِ جنگ ،

مع الكاف الفارسی

۳۹ **شباهنگ** ایرته یلدزی کاروان قران معناسنه که عربیده طارق دنور حقیقتده[i] بر یلدزدر که عربیده شعری دنور (1604) چو یك نیمه از تیره شب در گذشت ، شَباهَنْـگ بر چرخِ گردان بگشت ، — کیجه وقتی شبانگاه معناسنه ده کلور نته که نظامی بیورر (1605) شباهنگ چـون بر زد از کوه دود ، بر آهنگِ شب مرغ دستان نمود ،

۴۰ **شرنگ** زهر وحنظل‌در (1606) نه نامست اورا نه نیزست فنگ ، مرا انگبین داد وبود آن شـــرنـــگ ،

۴۱ **شنگ** مطبوع وشیرین‌حرکات محبوبدر (1607) تویی شَنْـگ وبالا[l] وپهنات خوب ، در وکوچهٔ ما مَیا ومروب ، اصل معناسی حرامی وراهزن وطرّار معناسنه‌در عنصری بیورر (1608) چه زنی طعنه که با خیران خیرند همه ، که تویی خیر وتویی مسخره وبا شنگان ، — وادات الفضلاده سرو اغاجی ومکابره معناسنه ده[m] مذکوردر *(1609) زمانه بدادش زمانی درنگ ، شد آن گنجِ هوشنگ باهوش وشنگ ،[m] — وتحفة الاحبابده تخم ایچون اولان خیار معناسنه ده[n] مذکوردر — ولغتِ[o] وفاییده خرطومِ فیل معناسنه[p] در ،

مع اللّام

۴۲ **شل**[q] کسر ایله بر نوع هندی حربه ونیزه‌در (1610) همان تختِ زرّین وزرّین سپر ، همان خود وخفتان وشِل وتبر ، انوری بیورر (1611) بر فلك بهرِ مکافاتِ عدوش ، زخمهٔ زهره شلِ کیوانست ،

h) V 101 v. — i) L 101 — l) وبالات V — m) om. V — n) در دیو V — o) ولغات L — p) add. ده مذکور V — q) شلّ V —

مع الميم

۴۳ **شام** اخشم ومغرب وقتیدر (1612) یکی مرغ دارد پریشان کنام ، نشیمش ببامِ این بود آن بشام ،

۴۴ **شجام** فتحِ شین وجیمِ عربی ایله[r] سرمای سخت معناسنه‌در (1613) سپاهی که نوروز گرد[s] آورید ، شَجامش بیکدم فرو خوابنید ،

مع النّون

۴۵ **شارسان** شهرستان معناسنه‌در (1614) بر آرم یکی شارسانِ فراخ ، فراوان بدو اندر ایوان وکاخ ، وقلعه وقبّه معناسنه ده کلور (1615) ازینسان یکی شارسان ساختم ، سرش را بپروین بر افراختم ،

۴۶ **شین** کسر ایله[t] سِپْسی‌در که دودك کبی بر نسنه‌در اوشاقلر قوللنور عظیم شماطه‌سی واردر ودللو دودك معناسنه ده کلور که چوبانلر وغیرهم[u] قوللنور (1616) بزرگان که از کوهِ قاف آمدند ، ابا نیزه وشین ولاف آمدند ، یعنی یوز اقلغی ایله کلوب عظمت وطمطراق ولاف وگزاف ایله دشمنلرینه زورت وصقلق ویره‌رك کلدیلر — ونشستن‌دن فعلِ امر دخی کلور ما وراء النّهر لغتیدر ملّای روم بیورر (1617) گوید ای[v] بنده برو بر صدر شین ، من نگیرم کفش چون بنده کهین ، وله (1618) تاجری دریا وخشکی میرود ، او بهرِ خانه‌شینی میدود ، شسته نشسته معناسنه‌در *ملّای روم بیورر[x] (1619) پیر وطفلان شسته پیشش بهرِ کدّ ، تا بسعد ونحس اولاغی کند ،

۴۷ **شافیدن** سورچك ولغزیدن معناسنه در[y] (1620) بر آشفت بر خویشتن چون پلنگ ، زشافیدنِ پای آمدش ننگ ،

۴۸ **شیبان** کسرِ شین وباء عربی ایله برهمزده وپریشان معناسنه‌در (1621) همی رفت شیبان‌دل وخشك‌لب ، چو از خنجرِ روز بگریخت شب ، شیبیدن مصدریدر برهمزده[z] وپریشان ویحضور اولمق معناسنه خاقانی بیورر (1622) روح القدس بشیبد اگر بکرِ همّتش ، [a] پرده درین سراچهٔ اسنا بر افگند ،

۴۹ **شمن** فتحتین ایله بت‌پرست معناسنه‌در (1623) خم آورده از بار شاخِ سمن ، صنم گشته پالیز وگلبن شمن ،

۵۰ **شبستان** معروف — وحرم معناسنه ده کلور که جماعتِ نسادن عبارتدر (1624) اگر من شوم در شبستانِ او ، زسودابه یابم بسی گفت وگو ، وله (1625) شبستان همه پیشِ سودابه باز ، دویدند وبردند یکیك نماز ، وله (1626) که اندر شبستانِ شاهِ جهان ، نباشد شگفت ار شوی

r) V 102 — s) کرد V! — t) L 101 v. — u) om. V — v) این V — x) وله L — y) addidi — z) برهمزدن L — a) V 102 v. —

ناگهان ،[b] — وحرمسرای معناسنه ده کلور (1627) کجات آن شبستانِ پر ماهروی ، جدا بُد جدا هر یکی شاهجوی ،

٥١ شرمگن شرمسار معناسنه اصلی شرمگین‌در (1628) چنان شَرْمگِن نزدِ شاه آمدند ، جگرخسته وباگناه آمدند ،

٥٢ شکردن کسرِ شین وفتحِ کافِ عربیله شکار ایلمك معناسنه در[y] (1629) جهانا ندانم چرا پروری ، که پروردهٔ خویش را بِشْکَری ،

٥٣ شکوهیدن قورقمق وهیبت الق معناسنه‌در شکوه مهابت وعظمت معناسنه‌در (1630) نباید شکوهید ازیشان بجنگ ، نباید کشیدن زپیکار چنگ ، حذفِ واو دخی لغتدر ملّای روم بیورر (1631) شحنهٔ از موم اگر مُهری نهد ، پهلوانان را ازان دل بشکهد ،

٥٤ شکفیدن گل وچچك اچلمقدر اصلی شکوفیدن‌در شکفت‌ده شرح اولندی[c] (1632) جو گل چهرهٔ سامِ یل بشکفید ، جو بر پیلِ نر بچّهٔ شیر دید ،

٥٥ شایستن یراشمق معناسنه‌در که عربیده لیاقت دنور مستقبلاتنك سین داله تبدیل اولنور ،

٥٦ شاییدن مثله (1633) بخوبی سزایِ سه فرزندِ من ، چنان چون بشایند پیوندِ من ، [d] سنایی دخی بیورر (1634) چون ازین هر دو فارغ آیی تو ، آنگهی خیر را بشایی تو ، شایان صیغهٔ مبالغه‌در لایق ویقیشق معناسنه میر خسرو بیورر (1635) جلوهٔ دِه بچشمِ دانایان ، که دل ودیده را بود شایان ، وله (1636) بدشواریَت یار شایان بود ، بآسانیت خود فراوان بود ،

٥٧ شکن فتحِ شین وسکونِ کافِ عربیله توران زمینده بر ولایتدر (1637) چغانی وشَکْنی وسقلاب وهند ، کُمایی وبحری ورومی وسند ، — شکن[e] کسرِ شین وفتحِ کافله شکست وبوزغونلق معناسنه اسمِ مصدردر (1638) کشانی چو کاموسِ شمشیرزن ، که چشمش ندیدست هرگز شِکَن ، — وبوکلم وقِوِرِم معناسنه ده کلور شکنج[f] دخی دنور — سرود ولحن ونغمه معناسنه ده کلور اسدی بیورر (1639) زشادی همی در کفِ رودزن ، شکافه شکافیده گشت از شکن ، شکافه ساز زخمه‌سی معناسنه[g] در که عربیده مِضراب دینور ،

٥٨ شایگان کافِ فارسی ایله سُخره واجرتسز ایش‌در (1640) اگر راست کاری[h] کنی در جهان ، مفرمای درویش را شایگان ، اصلی شاه‌گان در گان بر نوع حرفِ[i] نسبت‌در خدایگان کبی — گنج شایگان خسروِ پرویزك بر گنجیدر کذا فی الاداة[k] ومطلقا گنج فراوان معناسنه ده استعمال اولنور ظهیر فاریابی بیورر (1641) سپهرقدْرا دست خرد نمی یابد ، بقدرِ جودِ تو در گنجِ شایگان گوهر ، ومطلقا فراوان وبی نهایت معناسنه ده *استعمال اولنور[l] کرك گنج اولسون کرك غیریسی اوله[m] نته که ابو الفرج رونی بیورر[n] (1642) این کراماتِ شایگان که سپرد ،

b) L 102 — c) cf. s. § 6 — d) V 103 — e) om. L — f) L 102 v.; cf. s. § 8 — g) om. V — h) an رستگاری legendum? > Vull. — i) ادات V — k) ادات الفضلا V — l) کلور V — m) اولسون V —

بتو اقبالِ مقتدایِ جهان ، — وفنِّ قافیه‌ده قافیهٔ شایگان بر معیوب[o] قافیه‌در عامّهٔ علما یاننده جمعه دلالت ایدن الف ونون ایله قافیه‌در یاران ودوستان کبی که امثالی بسیار وفراواندر وشمس قیس یاننده اول قافیه‌در که حرفِ رویسی اصلی اولمیه خواه مکرّر اوله وخواه اولمیه ومحقّقین یاننده مطلق ایطادن عبارتدر نته که مخلّنده مبیّن‌در خاقانی بیورر (1643) بیتِ فرمانده[p] آن مُنْزَحِف ، قافیهٔ هرزهٔ آن شایگان ، رشید دخی بیورر (1644) ابیاتِ پر صنایعِ دوشیزهٔ منست ، بی شایگان ولیك به از گنجِ شایگان ،

٥٩ شوریدن دورت معناسی واردر بری تهییجِ شرّ ایتمك[q] معناسنه‌در (1645) اگر ما نشوریم بهتر بود ، کزین شورش آشوبِ لشکر بود ، اصل *معناسی قرشدرمق[r] وتحریك معناسنه‌در[s] نته که سنایی بیورر (1646) یکی توده[t] وحشتم از برون خشك ، اگر مغز[t] گنده نخواهی مشورم ، سلحشور سلاح قرشدریجی دیمکدر قرشدرمق بونده قوللنمقدن کنایه‌در نته که سعدی بیورر (1647) چه خوش گفت آن تهی‌دستِ سلَحشور ، جوی زر بهتر از پنجاه من زور ، — ثانی اِرِشمك واولاشمق معناسنه‌در (1648) بدو گفت رستم که مندیش ازین ، که با ما نشورد کس اندر زمین ، — ثالث چالقَمق *وبولاندرمق و[u] مکدّر ایتمك معناسنه‌در میر خسرو بیورر (1649) بشوریدن آمد همه آبِ شور ، تهی شد زپهلویِ بیننده زور ، ملّای روم دخی بیورر[v] (1650) بر مشور آن[w] تا شود این آبِ صاف ، واندرو بین ماه واختر در طواف ، شوربخت مکدّر الحال وبدبخت معناسنه بوندن مأخوذدر سعدی بیورر (1651) شوربختان بآرزو خواهند ، مقبلان را زوالِ نعمت وجاه ، بولنمق ومکدّر اولمق معناسنه ده متعدّی ولازم کلور مجازا برهمزده ومکدّر اولمق معناسنه ده کلور نظامی بیورر (1652) بشورید شاهنشه از گفتِ او ، زبیداد بر خانهٔ جفتِ او ، ملّای رومگ بو بیتنده شور ماتم کدورتی معناسنه اسمِ مصدردر (1653) خلق چندان جمع شد بر گورِ او ، مو گنان جامه دِران[x] در شورِ او ، وعشقده[y] برهمزده ومضطرب اولانه شوریده دکلری بوندن مأخوذدر سنایی بیورر (1654) ای تو چو پری ومن زعشقِ تو خود را لقبی نهاده شوریده ، — رابع شماطه وآوازِ موحِش معناسنه‌در نته که نظامی بیورر (1655) زشوریدنِ نالهٔ کرّه‌نای ، بر افتاد تبلرزه بر دست وپای ،

٦٠ شان جمعِ ضمیرِ غایب‌در انلر معناسنه (1656) ببینیم تا چیست آغازشان ، برهنه شود بیگمان رازشان ، — کومج بالی شهد معناسنه ده کلور حقیقتده[z] قرصِ عسل اسمیدر که اری ایچنده بال ایدر نته که لطیفی بیورر (1657) لبِ شکّرمذاق وانگبین‌شان ، مکرّر خوانمش از انگبین شان ، خاقانی دخی بیورر (1658) زبد گر نیکویی ناید تو عذرش زافرینش نه ، که معذورست

n) V 103 v. — o) مَعیب V — p) e فرومایهٔ LV ad fidem codicum dîvâni correxi — q) ایلمک V — r) قرشدر L! — s) L 103 — t) تورهٔ et نغز L! — u) وبولاندروب V — v) V 104 — w) sic, rectius مشوران legendum esse puto — x) sic L — y) عشقدن V — z) L 103 v. —

مار ار نیست چون نحلِ عسل شانش ، — [a]وپشمقچیلر قالبی معناسنه ده کلور[a] — وبلکو وفسان[b] معناسنه ده کلور سینِ مهمله ایله ده مرویدر نته که ذکر اولندی[c] — وشانیدن‌دن فعلِ امر واسمِ فاعل دخی کلور شانیدن طرامق معناسنه در ،

مع الواو [d]

٦١ **شیو** آنش‌در فراز ضدّی[e] اصلی شیب‌در (1659) چو رفتم بفرمانِ گیهان خدیو ، سوی کوهِ البرز ازان صعبِ شیو ،

مع الهاء

٦٢ **شاره** سینِ مهمله ده مرویدر نته که ذکر اولندی[f] وعلّامهٔ نجاتی شرحِ تأریخِ عتبی‌ده دیمشدر که شاره اهلِ هندڭ بر نوع ثیابیدر که اڭا شال دنور (1660) یکی شاره سربند پیش آورید ، شده تار وپود اندرو نابدید ،

٦٣ **شه** شاه‌دن مخفّفدر — ومقامِ نفرین‌ده تفو معناسنه دخی[g] کلور (1661) همی گفت شه بر منوچهرِ من ، برین دوستی کردنِ مهرِ من ، — شاه پادشاه وداماد معناسنه در[h] نته که شمس فخری بیورر (1662) مملکت را شرف وقدر همین بس باشد ، خسروِ صفدرِ آفاق ممالك را شاه ، شادمانست بدو جانِ ممالك زانسان ، که بود شاد دل و[i] جانِ عروسان از شاه ،

٦٤ **شیرویه** خسروِ پرویز اوغلیدر پدرینی قتل ایتدکدنصکره التی ای پادشاه اولدی ومدّتِ عمری یکرمی ایکی ییلدر ،

٦٥ **شوشه** دورت معناسی واردر بری التون وکمش سبیکه‌سیدر[l] تعریفِ تازیانه‌ده بیورر (1663) یکی شوشهٔ زر بسیم اندرست ، دو شیبش زخوشاب واز گوهرست ، وهر نسنه که او شکلده اوله اڭا ده اطلاق اولنور دولکرلر یو کلَن یره یصیّجه چوبوق وضع ایتدکلرینه ده شوشه دنور اکثر تاوانده اولور وحالا شیشه[m] دیمکله معروفدر کمال اسمعیل بیورر (1664) چرخ را بر درتِ بیغ نیاز ، همچو شوشه بر آستان بستند ، وکومشڭ اوزونلرینه ده شوشه دنور نته که نظامی بیورر (1665) شوشهای زگالِ مشکین‌رنگ ، [n] گردِ آتش چو گردِ آینه زنگ ، — ثانی شهدا قبری اوزره نسب اولنان علامتدر نظامی بیورر (1666) چون شوشهٔ تربتِ پدر دید ، الماسِ شکسته در جگر دید ، — ثالث پشته ویغن اولان نسنه‌در کرك بغدای وکرك خاك اوله خواجوی کرمانی بیورر (1667) دمد لاله از شوشهٔ خاكِ من ، گیا روید از گوشهٔ خاكِ من ، — رابع هر نسنه‌نڭ ریزه‌سی‌در نظامی بیورر (1668) سوسن از بهرِ تاجِ نرگسِ مست ، شوشهٔ زر نهاده بر کفِ دست ، شفشه فائله ده لغتدر مسعود سعد بیورر (1669) کنند رویم همرنگِ برگِ رز بخزان ،

a-a) om. V — b) ده V — c) cf. s. XII § 82 — d) V 104 v. — e) ضدّ فراز V — f) cf. s. XII § 117 — g) ده V — h) کلور V — i) بدو LV! — l) add. که V — m) L 104 — n) V 105 —

چو شفشهٔ زرم اندر بلا به[o] پیچانند ، سعدی دخی بیورر (1670) ندارم دستِ خویش از دامنش باز ، وگر گیرد مرا چون شفشه در گاز ،

٦٦ **شبه** شب ایله هاء نسبت اختصاصیّه‌دن مرکّبدر اوج معناسی واردر بری قره بونجقدر معرّبی سبج‌در وفی الصّحاع السَّبَج الخرز الاسود معرّب شبه (1671) شبی چون شَبَه روی شسته بقیر ، نه بهرام پیدا نه کیوان نه تیر ، — ثانی کیجه‌لك معناسنه‌در لکن عدد ایله استعمال اولنور یکشبه دوشبه کبی علّامه بیورر (1672) مجرّدی بحقیقت عظیم سلطنتست ، زمن شنو تنِ آزادِ خویش بنده مساز ، برایِ یکشبه ذوقی که خاك بر سرِ او ، اسیرِ زن نتوان شد بسالهایِ دراز ، — ثالث بر دکنلو اغاجدر اوج ارشون مقداری اولور قتی یرلرده بتر مرسین یپراغی کبی یپراغی اولور صارویه مائل قزلجه چچکی *وکندر تخمنه مشابه تخمی اولور — و[p]لغت عربیده شبه *هاء اصلیّه ایله[q] صاری بَقِردر که برنج دینور[r] وفی[s] الصّحاح الشَّبَه ضرب من النّحاس لطیفی بیورر[t] (1673) کسی را بمعنی بود مرتبه ، چو زر معتبر می نباشد شبه ،

٦٧ **شیده** شید ایله هاء اختصاصیّه‌دن مرکّبدر افراسیابڭ بر اوغلیدر که اسمی پشنگ‌در نته که ذکر اولندی[u] — واَت معناسنه ده کلور وجه شبه یا لَونده کونشه حسنِ صورت ایله مشابهتدر[v] یا حرکتده وسرعتِ سیرده‌در (1674) نشست از برِ شیدهٔ راه‌جوی ، بنزدیكِ گودرز بنهاد روی ،

٦٨ **شاهه** کیکاوس منکوحه‌سی سودابه‌نڭ[x] شهریدر (1675) یکی شهر بد شاه را شاهه نام ، همی ازدرِ جشن وسور وخرام ،

٦٩ **شخوده** طرنق ایله یوزی مجروح معناسنه‌در شخودن مصدری[y] در (1676) همی گشت غلطان بخاك اندرا ، شخوده رخان وبرهنه سرا ، مجازا مطلق مجروح معناسنه ده کلور (1677) دلی کو زدردِ برادر شخود ، علاجِ بزشکان ندارَدش سود ،

٧٠ **شانه** طراقدر شانیدن‌دن مأخوذ اسمِ آلت‌در — وطوار قَشاغیسی معناسنه ده کلور نته که ملّای روم بیورر (1678) گفت بستان شانه پشتِ خر بخار ، گفت لا حول ای پدر شرمی بدار ، — ویَبا معناسنه ده کلور که انکله غلّه صاوررلر — بوندن غیری[z] ایکی معناسی دخی[q] واردر بری بال قرصی معناسنه‌در خاقانی بیورر (1679) زانکه چون نحل این بنا را خود مهندس بود شاه[a] ، آب چون آیینه شانه انگبین گشت از صفا ، — ثانی یغرین کورکی معناسنه انوری بیورر (1680) زیرِ طوقِ تو گردنِ شب وروز ، لوحِ داغ تو شانهٔ دد ودام ، ملّای روم دخی بیورر (1681) گفت بر چه موضعت صورت کنم ، گفت بر شانه‌گهم زن آن رقم ، [b] یورك ترکلری

o) om. LV — p) اولور وتخمی کندر تخمنه بکزر V — q) om. V — r) L 104 v. — s) om. و V — t) V 105 v. — u) cf. s. III § 48 — v) مشابهدر L — x) om. نك V — y) مصدر V — z) ماعدا V — a) ad fidem codicum dîvâni correxi e شان LV — b) V 106 —

وامثاللری قویون وکچینگ یغرینی[c] کورکنه نظر ایدوب اندن اول سنه[d] احوالنی استخراج ایدرلر عربیده[e] بو معرفته علم الاکتاف دنور نته که خاقانی بیورر (1682) در شانهٔ گوسفندِ گردون ، من حکم بِه از زمان بینم ، میر خسرو دخی بیورر (1683) بهمنت شانه را از گوشت خالی کن که تا بینی ، یکی آیینهٔ غیب وشوی مجنون وحیرانش ، نه از بُز کمترست انسان وعارف کمتر از افغان ، ببین در شانهٔ بز تا چه می بینند افغانش ، افغان بونده هنده قریب بر قومدر انلره اغوان دخی دنور [f]اول ولایتک قونار وکوچر یوروکلریدر[f] فنّ شانه‌ده مهارتلری واردر علّامهٔ شیرازی کلّیاتِ ابن سینا شرحنده دیمشدر که علمِ اکتافده ماهر اولان کمسه[g] شانه‌دن سنهٔ آتیه احوالنی استنباط ایدر که[h] اول سنه اوجوزلقمیدر قتلقمیدر کثرتِ جنگ وجدالی وارمیدر یوقمیدر احوالِ ملوك ووزرا واکابر نه منوال اوزره اولدقلرین تعیین ایدر لکن برقاج شرطی واردر بری مسئول له ومسئول عنه نیّتی ایله برقیون ذبح ایتمکدر وبری اول قیون مسئول له مالندن اولمقدر وبری اول ذبح ازدیادِ ماهده اولمقدر وبری ذابح ومسئول له طاهر اولوب لباسلری پاك اولمقدر وبری کورکه بچاق ودمر اصلا[e] واصل اولمقدر وبری اول کورك یره رَمْی‌دن صکره اله المقدر وبری اول کورك ارقه‌سی کُنشه ووسطنده زیاده‌سی اولان یوزی[i] نظر ایده‌نك یوزنه مقابل اولمقدر بوندنصکره کورکده نقشِ اولان رقوم واشکال ودوائر ونُقطه تدقیقِ نظر ایدوب امارات وعلامات ایله اول احوالِ مذکوره استخراج اولنور ومحلّ[k] استخراج اولان خطوطه آیینه وآیینه‌گاه دنور[l] نته که خاقانی بیورر (1684) در شانهٔ دستِ ظفر آیینهٔ غیبی ، هم آینه هم صیقلِ شمشیرِ قضایی ،[m] تیغِ ممدوحه خطاب ایدوب دیر که آیینهٔ شانه‌ده اسرارِ غیبیّه واحوالِ مستوره نمایان اولدوغی کبی سنك دخی اسرارِ غیبیّه اولان فتوح ونصرت مندرجدر دخی سن آیینهٔ قضاسن که قضا سنك نمایان اولور وکندینی سنده کورر وتیغ قضانك صیقلی سنسن[n] یعنی انك مفسّری ومبیّن معناسی اولمش‌سن قضایه بر نسنه مانعِ اولمغله تیغ الطلاق اولندی نته که هرْ[o] نره‌یه اوغراسه البتّه نفوذی اولوب اکا بر نسنه حایل اولماز کذا فی شرح دیوانه ،

٧١ شایسته یرار ویراشق ولایق وزیبا[p] معناسنه شایستن‌دن مأخوذدر (1685) که فرزندِ شایسْته آمد بدید ، زمهرِ زنان دل بباید برید ، — وتجّار اصطلاحنده چوق متاع وقماش[q] نمونه‌سیدر که مشتری‌یه کوسترمکه لایق اوله عرفیٔ شیرازی بیورر (1686) شایسته بدست آر که بینند درین شهر ، شایستگیٔ جنس چه بسیار وچه کم را ،

مع الیاء

٧٢ شیروی بر مبارزِ ایرانیدر وخسروِ پرویز اوغلیدر شیرویه دخی دینور نته که ذکر اولندی ،[r]

c) L 105; یاغرین V — d) سنه‌نك V — e) om. V — f-f) om. L — g) کمسنه V — h) om. L — i) sic V, یوز L — k) om. و V — l) V 106 v. — m) L 105 v. — n) سن V — o) om. L — p) om. V — q) س V — r) cf. s. § 64 —

باب الصّاد

اگرچه بو حرف بو لسانده یوقدر امّا السنهٔ اخری‌دن برقاج کلمه دخیل یا غلطِ مشهور قبیلندن اولمغله ذکر اولندی ،

مع الباء

١ صرلاب میزانِ شمس معناسنه اصطرلاب‌دن مخفّفدر (1687) همی باز جستند رازِ سپهر ، بصُرْلاب تا بر که گردد بهر ، صُلّاب تشدیدِ لام ایله ده دنور نته که اسدی بیورر (1688) بگفت این وصلّاب بر داشته ،[s] بره دیدبان[t] دیده بگماشته ، اصطر ایله لاب‌دن مرکّبدر میر خسرو سکندرنامه‌ده معنالرینی تحریر ایدوب دیمشدر (1689)

چو هر کس مثالی زهر باب ساخت ، ارسطویِ دانا صُطرلاب ساخت[u]
بیونانی اصطر ترازو بود ، که در سکّهٔ عدل ساز او بود
وگر معنیم باز پرسی زلاب ، بود هم بگفتارِ روم آفتاب
چو این نامها شد بپیوند راست ، بترکیبِ موزون صطرلاب خاست
پس آنکو مراد صطرلاب جست ، ترازویِ خورشید باشد درست
دگر کاردانان بدین داوری ، دوگونه نمودند نام‌آوری
یکی گفت لابست نامِ حکیم ، که او ساخت این پیکرِ مستقیم
اگرچه بر اسکندر انداختند ، ولی پیش از اسکندرش ساختند
دگر گفت لابی کش این نور بود ، ارسطویِ فرزانه را پور بود
دگر گفت دیدم بتأریخِ عام ، که شد پورِ ادریس را لاب نام
ازان بهره کو داشت اندر سپهر ، بر آراست زین سان ترازویِ مهر

مع الرّاء

٢ صطخر بابِ همزه‌ده ذکر اولنان اصطخردر[v] (1690) یکی کاخِ کشواد بد در صِطَخْر ، که آزادگانرا بدان بود فخر ،

باب الضّاد

بو حرف دخی بو لسانده موجود اولمین حروفدندر ،

مع الکاف

١ ضحّاك خامسِ سلاطینِ پیشدادیاندر سیامك بن کیومرث نسلندندر وبر روایتده خواهرزادهٔ جمشیددر اصلی ده آك در[x] تعریب ایله ضحّاك اولدی نته که صدرِ کتابده شرح

s) V 107 — t) V دیدبان L — u) L 106 — v) cf. s. I § 37 — x) om. L; cf. s. I § 3 —

اولندی ونظام التواریخده شدّاد ابن عاد برارزاده‌سیدر دیوب عربدن اولدوغنه *جزم ایتمشدر بیگ سنه پادشاه اولدی غایت ظالم وستمگار ایدی[y] شیطان علیه الخزی والنّکال ایکی اوموزینی بوس ایتمکله هر بریسنده ایلان باشی شکلنده بر نسنه پیدا اولدی زار ونزار اولوب مغزِ آدمیدن غیری تسکین ویرر[z] نسنه بولنمامغله هر کون ایکی کمسنه قتل ایدوب *مغزلرینی انلره طلا ایدردی[a] ، وبر روایتده مرضِ سرطاندن پیدا اولدی خلق اندن متنفّر[b] ومتضجّر اولمش ایدی بو سببدن اکا اژدها دینلدی آخر الامر کاوه نام بر آهنگرِ صفاهانی اوغلنی بو امر ایچون هلاك ایلدی کاوهٔ مذکور[c] اوغلی قارن ایله اوزرینه خروج[d] ایدوب خاطرپریشان ورمیده اولنلری یاننه جمع ایدوب ضحّاکی قدسِ شریفده طوتب هلاك ایلدی وفریدونی پادشاه ایلدی ،

باب الطّاء

بو حرف دخی موجود اولمین حروفدندر ،

مع الباء

١ **طهماسب** اصلی تهم اسب در تهم کوده‌دار معناسنه‌در حرفِ زاء معجمه‌ده مذکور اولان[e] زو پدریدر ،

مع الثّاء

٢ **طهمورث** ثالثِ سلاطینِ پیشدادیاندر ابن انوجهان ابن هوشنگ بن سیامك بن کیومرث‌در اوتوز ییل پادشاه اولدی اسلحه انك عصرنده استعمال اولندی دین خصوصنده بر کمسیه تعرّض ایتمزدی دیر ایدی که هر کس استدوکی دینی اختیار ایلسون شیطانی رام ایدوب اوزرینه سوار اولدی بو سببدن اکا طهمورثِ دیوبند دنور ،

مع الدّال

٣ **طلحند** بر پادشاهِ هندر دشمندن[f] شکست بولیجق المندن فیل اوزرنده اولان تختنده جان تسلیم ایتدی والده‌سی واله وشیدا اولوب هیچ بر نسنه ایله متسلّی اولمیجق حکماء سندن بر حکیم شطرنجی اختراع ایدوب[g] لعبی ایله متسلّی اولوردی (1691) همی کرد مادر ببازی نگاه ، پر از خون دل از دردِ طلحند شاه ،

٤ **طورد** فتح طا وضمّ واوله بر مبارزِ تورانیدر (1692) سوی میسره شیرِ جنگی طورد ، ابا کاردیده سوارانِ گرد ،

y) ذاهب اولمشدر ب ییل پ ا غایتله ظ وس در V — z) ایدر V — a) آنلره صواردی V —
b) L 106 v. — c) om. V — d) V et L marg. ص; L pr. هجوم — e) cf. s. X § 37 — f) دشمنندن V —
g) V 108 —

مع الزّاء المعجمة

٥ **طراز** حدودِ چین‌ده[h] بر شهردر کوزللری غایت ایله صاحبِ‌حسندر (1693) سپه را بمرگ آمد اکنون نیاز ، زخلّخ پر از درد شد تا طراز ، — ونقش وزینت[i] معناسنه ده کلور طرازیدن‌دن مأخوذدر (1694) ازان بیشه ناکام باز آمدند ، بر از نیل وتن خون‌طراز آمدند ، طِرازیدن اکنه ایله تطریز ونقش ایلمك وبزه‌مك وتزویق ایتمك معناسنه‌در سعدی بیورر (1695) چو بطرازی پلاس اِکسون نگردد ، چو بنوازی خر افلاطون نگردد ، اکسون سیاه اطلس‌در مهیب اولمغله سلاطین واکابر ملبوسیدر ، طراز التی معناسی دخی واردر بری مصدرِ مذکوردن امر واسمِ فاعلدر مطرِّز ومحسِّن معناسنه در[k] نته که کمال اسمعیل بیورر (1696) فلك زشرم سرِ تیر بر نهد هر گه ، که نوكِ خامهٔ بنده شود مدیح طراز ، — ثانی عَلَمِ جامه وسِجاق[l] معناسنه در[m] اوایلِ اسلامده سجاق[l] طشره‌دن اطرافِ قباده اولور ایدی سعدی بیورر (1697) طرازِ آستین وطاقِ دستار ، رها کن این همه علمی بدست آر ، ملّا جامی دخی بیورر (1698) یکی گفتا همانا سحرسازی ، زسحرش بسته بر دامن طرازی ، الفی حذف ایدوب طِرَز دخی ضرورتِ شعرده دنور نته که لطیفی بیورر (1699) جامهٔ عمرِ تو بدستِ دوام ، از جلالِ ابد طرز دارد ، — ثالث دیبا وجامهٔ گران‌بها معناسنه‌در[n] نته که منوچهری تعریفِ قلمده بیورر (1700) بر کشد تارِ طرازِ عنبرین از کامِ خویش ، چون بر آرد عنکبوت از کامِ خود تارِ طراز ، — رابع جامهٔ مذکورك کارگاهی وکارخانه‌سیدر نته که نظامی تعریفِ[m] طلوعِ آفتابده بیورر (1701) گشاد از گنج در هر کنج رازی ، زدیبا گشت هر کوهی طرازی ، — خامس طرز ونمط واسلوب معناسنه‌در نته که منوچهری بیورر (1702) قیمتِ یکتا طرازش از طراز افزون بود ، در جهان هرگز شنیدستی طرازی زین طراز ، — سادس بعض لغتِ خراسانده مَقْسِمِ آب معناسنه‌در ،

مع السّین

٦ **طوس** ابن نودر ابن منوچهر بن میشخور[o] بن فریدون‌در کیکاوس وکیخسرو عصرنده بر سپهسالار ایدی پدری نودر یدی ییل پادشاهِ ایران زمین[m] اولدی افراسیاب ایله چوق محاربه ایتدی آخر الامر افراسیاب انی اسیر ایدوب هلاك ایلدی — وخراسانده بر مشهور شهردر فردوسی اندندر ،

٧ **طاقدیس** طاق صَفّه ومُصَنْدره معناسنه‌در ودیس[p] مانند وشبه معناسنه‌در طاقدیس حضرتِ سلیمان علیه السّلامك صفّه‌سیدر ومطلقا ایوانِ شاهی معناسنه ده کلور وخسروِ پرویزك تختی اول شکلده اولمغله[m] طاقدیس ایله وصف اولندی نته که نظامی بیورر (1703) بگرداگردِ تختِ طاقدیسش ، زبانِ پادشاهان خاك‌لیسش ،

h) om. ده L — i) L 107 — k) om. L — l) سنجاق V! — m) om. V — n) V 108 v. — o) L 107 v. —
p) om. و L —

مع الفاء

٨ **طرایف** لفظِ عربیدر جمعِ طریف‌در طرفه معناسنه اجناسِ بیهمتا ونایابه اطلاق اولنور (1704) پذیرفت هرچیزکاورده بود ، طرایف بد وبدره وبرده بود ،

مع القاف

٩ **طاق** تَك ضدِّ جفت — وطاقِ ایوان معناسنه‌در انوری بیورر (1705) تا زمان همچو روز وشب باشد ، تا عدد همچو جفت باشد وطاق ، روز وشب جفتِ کبریا باشد ،[q] در چنین باغ وکاخ وطارم وطاق ، وطاقچه ودلك‌سوز[r] پنجره معناسنه ده کلور ینه انوری بیورر (1706) دیدم از باقئ پرندوشین ، شیشهٔ نیمه بر کنارهٔ طاق ،

مع الكاف

١٠ **طورك** فتحِ طا وضمِّ واو ایله بر سپهسالارِ تورانیدر (1707) سپاهی بسویِ بیابان بزرگ ، فرستاد سالارِ ایشان طَوْرَكَ ، — ضحّاكگ دخی بر سپهسالاریدر اسدی بیورر (1708) شد آن لشکرِ گشن پیشِ طَورك ، روان چون رمه میش از پیشِ گرگ ،[s]

مع الميم

١١ **طبل در زیرِ گلیم** ضروبِ امثالدندر مخفی ایش ایشلمكدن کنایه‌در [t]واداة الفضلاده مخالفانِ[u] ترا طبل زیرِ گلیم یعنی از خوفِ تو طبلِ خود را در زیرِ گلیم پوشیده اند[t] (1709) نباید که از ما غمی شد ببیم ، همی طبل سازد بزیرِ گلیم ، ابو الفرج رونی دخی بیورر (1710) کوسِ شاه از فرارِ پیل زده ، نه چو طبلِ عدوش[v] زیرِ گلیم ، انوری دخی بیورر (1711) کوسِ تو بر فلك رسیده وباز ، طبلِ خصمت بمانده زیرِ گلیم ، کمال اسمعیل دخی بیورر (1712) صیت وصداش[x] مشرق ومغرب فرو گرفت ، دستِ نبوّتِ تو چو زد طبل در گلیم ، عربیده دخی بو مثل مستعملدر ثعالبی جمع ایتدوکی امثالده دیمشدر که ومن امثالِ البغدادیّین فلان یضربُ الطّبلَ تحت الکِساء یقال ذلك فی الرّجلِ یبرق ویرعد ثمّ لا یخرج ولا یبرز الی خصمه او یُخفِی ما یَدّعی اعلانَه ، علّامهٔ زمخشری دخی اساسده بیورمشدر من المجاز فلان یضرب الطّبل تحت الکساء یقال ذلك لمُرائیٍّ ملّای روم بیورر (1713) من نخواهم زد دگر از خوف وبیم ، اینچنین طبلِ هوا زیرِ گلیم ،

١٢ **طارم** فتح وضمِّ رایله ترکیده تحریف ایدوب دَرِمْ اَوْ دیدکاری[y] کچه اودر که یورکار وصحرانشین[z] قوللنور واوتاغ طرزنده اولور وشهنشین وقبّه وامثالنه دخی اطلاق اولنور بو معناده معرّبی[a] طارمة دنور ، تشبیها فلکه طارم دنور — وقامشدن وسازدن چاتلن اوه دخی اطلاق اولنور — واوزم اصمه‌سی التنده اولان اصمه‌لق معناسنه ده کلور ،

q) V 109 — *r*) دلکسز V — *s*) rectius طورگ scribendum esse videtur — *t-t*) om. V — *u*) L 108 — *v*) عدوی V — *x*) om. و V — *y*) V 109 v. — *z*) add. اولنلر V — *a*) عربیده V —

مع النّون

١٣ **طالقان** خراسانده بر شهردر بلخ ایله مرو مابیننده[b] (1714) سوی طالقان آمد ومرورود ، جهان پر شد از نالهٔ نای ورود ، — وقزوین ایله اَبْهَر اراسنده بر قصبه‌در صاحب ابن عبّاد وزیرِ مشهورك مولدیدر ،

١٤ **طبرخون** ایکی معناسی واردر بری قزل سوکتدر که سرخ بید وبیدِ طبری دخی دنور تبریزده تحریف ایدوب طبرقو[c] دینور شمس فخری بیورر[d] (1715) در زمینِ عدو زخنجرِ او ، هرچه روید شجر طبرخونست ، شهنامه‌ده چوق یرده مجازِ مرسل طریقیله قزل وسرخ معناسنه‌در نته که بو بیتده در[e] (1716) هوا خیره گشت از فروغ درفش ، طبرخون وشبگون وزرد وبنفش ، — ثانی بر نوع آلتِ شکاردر مذکور اغجدن اوج 'دکنك بر دمر حلقه ایله بند اولنوب قوش سوریسنه اتیلور اول اغجدن اولمغله اسمی ایله مسمّی اولدی نظامی بیورر (1717) طبرزد دهم چون شوم آبخیز ، طبرخون زنم چون کنم غمزه تیز ، طبرزد ایو وقوی شکردر بالته ایله اوفانور ،

١٥ **طیسقون** فتحِ طا وضمِّ قافله[f] ایران زمینده بر شهردر که قدیمده[g] تختگاه ایدی (1718) نشسته شبی شاه در طَیسْقون ، خردمند موبد بپیش اندرون ،

مع الهاء

١٦ **طلایه** قراول وچرخه‌جی معناسنه در[h] (1719) طلایه شبِ تیره بهرام بود ، کمندش سرِ پیل را رام بود ، وجاسوس معناسنه ده کلور (1720) بسیچیده بنشست خنجر بچنگ ، طلایه فرستاد بر سویِ گنگ ،

باب العين

بو حرف دخی فارسیده اولمین حروفدندر ،

مع الالف

١ **عنقا** عربیده سیمرغ *دیدکاری قوش[i]در — وفارسیده بر ساز اسمیدر نته که مسعود سعد بیورر (1721) به پیروزی وبهروزی[k] نشین می خور بکامِ دل ، باحنِ چنگ وطنبور ورباب وبربط وعنقا ،

مع الباء

٢ **عتّاب** ضمِّ عین وتشدیدِ تایله اول کمسنه[l] اسمیدر که خارادن بر نوع قماشی اختراع ایتمشدر اکا نسبت اولنوب عتّابی دینور تخفیف ایله ده کلمشدر نته که عبد الرزّاق محمّد

b) om. ما V — *c*) طبرقود L طبلغو Hal. — *d*) L 108 v. — *e*) om. L — *f*) sic LV — *g*) قدیمی V — *h*) om. L; V 110 — *i*) قوشی معناسنه V — *k*) ∞ V — *l*) کمسه V —

بيورر (1722) گر بديباهاي رنگين آدمى گردد كسى ، پس در اطلس[m] چيست گرگ ودر عتابى سوسمار ،

مع الرّاء

٣ **عمار** فتحِ عين ايله اول كمسنه[n] اسيدر كه عمارى اكا منسوبدر[o] عمارى محملِ شريف[p] كبى يوقاروسى سوبيدر الايلرده ودوكونلرده وحالا عاشورا يومنده زربفت وديبالر ايله قاپليوب كزدوررلر عمار حذفِ ياء نسبت ايله ده كلور نته كه بو بيتده واقعدر[q] (1723) همه جامه وگوهر شاهوار ، همه تازى اسبانِ بر زين عَمار ،

مع السّين

٤ **عروس** ايكى خزينه اسيدر برى كيخسرو خزينه‌سيدر كه كيكاوس انى طوسده جمع ايتمش ايدى كيخسرو حالِ وفاتنده گودرزه سپارش ايتدى كه بونى[p] زاله ورستمه وگيوه ويره (1724) دگر گنج كش خوانِدندى عروس ، كه آگند كاوس در شهرِ طوس ، بگودرز فرمود كانرا ببخش ، بزال وبگيو وخداوندِ رخش ، — وبرى خسروِ پرويزك سكز خزينه‌سندن بريسيدر[r] (1725) نخستين زبنياد گنج عروس ، زچين وزبرطاس واز روم وروس ، — [s]وأداة الفضلاده عروس كعبه يولنده بر بيابان اسيدر كه اكا وادئ عروس دينور مذكوردر[s] — كاف ايله عروسك مجمع الفرسده منجنيقِ كوچك معناسنه مذكوردر نظامى بيورر (1726) بر قلعهٔ آن عروسِ طنّاز ، غضبانِ فلك عروسك انداز ، وله (1727) عروسك زنانى چو شيران شَموس ، خجل گشته زان قلعهٔ چون عروس ، بعض كتبده منجنيق طاشى معناسنه ذكر اولنوب بو بيتِ اخير ايله استشهاد اولندى — صپان طاشى معناسنه ده كلور ديوب ملّا جامينك بو بيتى ايراد اولندى (1728) ور زانكه شوى ازانِ فلاخن ، بر برجِ فلك عروسك افگن ، عروسِ در پرده لعلگون بر گلدر اسدى بيورر (1729) دَره در دَره زان گلِ لعلگون ، كه خوانى عروسش بپرده درون ،

مع الواو

٥ **عو** شماطه وغوغا وكثرتِ اصواتدر (1730) زگيتى بر آمد زهر جاى عَوْ ، جهانرا كهن شد سر از شاهِ نو ، عيو *كسرِ عين و[p]زيادهٔ يايله ده لغتدر اسدى بيورر (1731) از ايرانيان رفت[t] بر چرخ عيو ، زكردارِ آن نو سپهدارِ نيو ، ايكى‌سنده غينِ معجمه دخى[p] مرويدر ،

مع الهاء

٦ **عرّاده** فتحِ عين وتشديدِ رايله كوچك منجنيق لفظِ عربيدر قاموسده ديمشدر كه العَرّادة بتشديد الرّاء شئ اصغر من المنجنيق[u] (1732) بديوار عرّاده بر پاى كرد ، ببرج اندرون رزم را جاى كرد ، وله[v] (1733) بر آورد بيداردل جاثليق ، بران باره عرّاده ومنجنيق ،

m) L add. in marg.: اطلس ذئب يعنى كُرك ! — n) كمسه V — o) L 109 — p) om. V — q) om. L — r) V 110 v. — s-s) om. L — t) L 109 v. — u) L marg. فيه (?) — v) addidi —

٧ **عشوه** فريب ولطايف الحِيَل معناسنه‌در وشيوه طريقه وسمت[w] معناسنه *ده كلور[x] نظامى بيورر (1734) بدين عِشوه دادند شه را شكيب ، يكى پر دليرى يكى پر فريب ، انورى دخى بيورر (1735) در بحرِ علم كشتئ نطقِ تو ميرود ، بى بادبانِ عشوه وبى لنگرِ حِيَل ،

٨ **عكّه** تشديدِ كافله صقصغان قوشيدر كه عربيده عقعق دنور ،

مع الياء

٩ **عمارى** لفظِ عربيدر محملِ شريف كبى بر هودجدر عمار لفظنده شرح اولندى[y] (1736) بزرده عَمارى بديبا جُلَيْل ، برفتند با خواسته خيل خيل ،

باب الغين المعجمة ، مع البا

١ **غاب** لفظِ عربيدر بيشه واورمان معناسنه (1737) سرى پر زباد ودلى پر شتاب ، خروشان وجوشان چو شيرانِ غاب ، — وفارسى‌ده ايكى معناسى واردر برى سخنِ ياوه وبيهوده وسقط[z] ولاطائل — وبرى فضلهٔ طعام وسفره توكنديسى[a] معناى اوّل بوندن مأخوذدر شمس فخرى بيورر (1738) هر آن سخن كه نه در مدح پادشاه بود ، بود بنزدِ بزرگانِ روزگار چو غاب ، يقين كه باشد سرمايهٔ غداىِ وجود ، زخوانِ نعمت واحسانِ او نثارهٔ غاب ،

مع الجيم

٢ **غرمج** فتحِ غين وميمله بر طعامدر كه اجزاسى طارو وات وياغدر واتسز دخى اولور (1739) مـــرا غَرْمَج ار تو بپختى بپى ، زهى شد خريده زنى[b] روسپى ،

مع الدّال

٣ **غرد** فتحِ غين وسكونِ رايله خانهٔ تابستانيدر (1740) بسا خوانِ كاشانه وخوانِ غَرْد ، بدو اندرون شادى ونوش وخورد[c] ،

٤ **غند** ضمِّ غين وسكونِ نونله مجموع ودَرلِش معناسنه‌در (1741) پياده زكشتن بماندند كند ، كزيشان هميشه نباشند غُنْد ،

مع الذّال المعجمة

٥ **غنود** غنودن‌دن ماضى واسم[d] مصدردر اويومق ونَوم معناسنه‌در (1742) چنين گفت كامشب نبايد غُنود ، همه شب همى تيغ بايد بسود ، غنويدن دخى لغتدر نته كه انورى بيورر (1743) بر خاكِ درت مُلكِ تو گويى كه زآرام ، طفليست در آغوشِ رقيبى غِنَويده ،

٦ **غرّيد** ضمِّ غين وتشديدِ رايله غرّيدن‌دن ماضيدر خشم ايله چاغرمق وآواز ايلمك معناسنه در[e] (1744) ببايد بغرّيد چون پيلِ مست ، كمندى ببازو كمانى بدست ، — غريد تخفيفِ

w) om. V 111 — x) در L — y) cf. s. § 3 — z) ى V — a) دوكنديسى V — b) زن V — c) om. و L 110 — d) V 111 v. — e) om. L —

رایله اول قزدر که قوجه‌یه باکره‌در دیو ویریلوب[f] قاری چیقه شمس فخری بیورر (1745) دخترِ افکارِ من در مدحِ شاه ، هست عذرا نیست بی شبهت غرید ،

۷ **غوشاد** جایگاهِ گوسفند وگاو معناسنه‌در ،

مع الرّاء

۸ **غنجار** فتحِ غین وسکونِ نون وجیمِ عربیله گلگونه‌در که قاریلر یوزلرینه سوررلر (1746) فراوان زرویش زغَنْجار رنگ ، سرودی همی گفت بر نای وچنگ ، ها ایله غنجاره دخی دنور کسایی بیورر (1747) لاله بغنجاره سرخ کرده همه روی ، از حسدِ خوید بر کشید سر از خوید ، — غنجال لام ایله او معنایه دکلدر بلکه[g] اکشی یمش ومیوهٔ ترش معناسنه‌در نته که شمس فخری بیورر (1748) اگر صبا سخنِ لطفِ او کند در باغ ، نباتِ مصر شود بر درختها غَنْجال ،

۹ **غور** ضمّ ایله ما وراء النّهرده بر ولایتدر[h] علّامهٔ نجاتی شرحِ تأریخ عتبی‌ده دیمشدر که غور بالضّمّ قری وجبالٌ عظیمة وفیها قلاعٌ حصینة وهی ما بین هراة وداور وبامیان والغرش[h] (1749) بنه برنهاد وسپه برنشاند ، بغور اندر آمد دو هفته بماند ،

۱۰ **غر** فتحله فاحشه عورتدر غرزاد قحبه اوغلیدر حیز[i] اوغلانه دخی *اطلاق اولنور[j] نته که لطیفی بیورر (1750) بهر مجلسی کونت ای زشت غَر ، چو دبّاغ‌خانه شده بادغر ،[k] — وضمّ غینله بویك[l] دبه طَشَق معناسنه‌در نته که رودکی بیورر (1751) پیسی وگنده‌دهان وکژ بپای ، خایگانِ غُرّهر یك چون درای ،

مع الزّاء

۱۱ **غز** ضمّ ایله ما وراء النّهرده بورك ترکلرندن[m] بر قومدر اکثری قاطع الطّریق‌در سنجر عصرنده ظهور ایدوب کندینی مقهور ایتدیلر (1752) الانان وغز گشت پرداخته ، شد آن پادشاهی همه ساخته ،

مع السّین

۱۲ **غرس** فتحتین ایله خشم ویاوزلق معناسنه‌در رودکی بیورر (1753) گر نه بدبختمی مرا که فگند ، بیکی جاف جاف زود غَرَس ، او مرا پیشِ شیر نپسندد ، من نتاوم برو نشست مگس ،[n]

مع الشّین المعجمة[g]

۱۳ **غاش** مخلص وهوادار معناسنه‌در ،

مع الفاء

۱۴ **غف** فتح ایله قِورجق صاچ وموی مجعّد معناسنه‌در ،

---

f) ویریله L — g) om. L — h-h) om. V — i) هیز V; L 110 v. — j) دینور V — k) V 112 — l) om. V — m) ترکلردن V — n) sic LV —

مع القاف

۱۵ **غیداق** فتحله دشتِ قپچاقده بر موضعدر انده قتی اوق ایدرلر[o] سنگِ خارایه طوقنسه تأثیر ایدر خاقانی بیورر (1754) بیك گشاد زشستِ تو تیرِ غَیْداقی ، شود چو پاسخِ کهسار باز تا غیداق ،

مع الكاف

۱۶ **غالوك** هر نسنه که طوب کبی یومری ومدوّر اوله کرك خمیر زواله‌سی اولسون کرك اغز توفکی یوالغی اولسون ،

۱۷ **غساك** فتحِ غین وسینِ مهمله ومعجمه ایله ده مرویدر[p] بوی بد ومردار معناسنه در[q] ،

۱۸ **غوك** ضمّله قوربغه وضفدع معناسنه‌در ،

مع الکاف الفارسی

۱۹ **غاوشنگ** سکونِ واو وفتحِ سین ایله اوکندره در که انکله اوکوز اوریلور چفت سوریلور ایکن[r] ،

۲۰ **غدنگ** علی وزن خدنگ ابله وبدشکل وبی‌اندام معناسنه‌در ،

۲۱ **غرنگ** علی وزن خدنگ[s] اغلر ایکن[r] بوغازده اِنْچِقْرِق معناسنه‌در ،

۲۲ **غنگ**[s] فتحِ غین وسکونِ نونله عصّار تنکیدر که بر اوزون اغاجده ایری طاش بغلنور انکله یاغ چقاررلر کافِ حذف ایدوب غَن دخی دیرلر رودکی بیورر (1755) هر گلی پژمرده می گردد زدهر ، مرگ بغشارد همه در زیرِ غن ،

مع اللّام

۲۳ **غول** عربیده بر دیودر که هر شکلده تشکّل ایدر — وفارسیده صغر وقویون اغلیدر شمس فخری بیورر (1756) گاه چون غول در بیابانها ، گاه چون گوسفند در بنِ غول ،[u]

مع المیم

۲۴ **غلام** ارکك قولدر دیشی قوله کنیز دنور وایکسنه بنده اطلاق اولنور عربیده اوغلان معناسنه‌در کرك قول اولسون کرك حرّ الاصل (1757) غلام وکنیزك ببرهم دویست ، بگویش که با تو مرا جنگ نیست ،

۲۵ **غرم** ضمّ ایله ایکی معناسی واردر بری میشِ دشتی وبزِ کوهی معناسنه[p] در که ترکیده یبان قوچی دنور (1758) بیفگند نیزه بیازید چنگ ، چو در کوه بر غُرْم یازد پلنگ ، — ثانی خشم وغضب معناسنه‌در بونده فتح را جائزدر ایکی لغت دخی[q] بو بیتِ لطیفی‌ده موجوددر

---

o) اولور V — p) om. V — q) om. L — r) سوریلورکن et اغلارکن V — s) L 111 — t) V 112 v. — u) L add. in marg. غنجال غنجارده شرح اولنمشدر cf. s. § 8 —

(1759) بیکیَ غُرْم اگر روَم بحرم ، آدمی شو تو ای پلنگِ غُرَم ، بو معنی غرمیدن‌دن اسم مصدردر غرمیده خشمناك معناسنه‌در ینه لطیفی بیورر (1760) نفسِ تو اژدهاست غُرمیده ، نیك وبد هرچه یافته چیده ، غرمان ینه بوندن صیغهٔ مبالغه‌در خشمناك معناسنه — غژم زاء فارسی ایله ده خشم وکینه معناسنه‌در — واوزم دانه‌سنگ قبوغی معناسنه ده کلور که شیره ایله چِکِرْدَك ایچنده اولور شمس فخری ایکیسنی نظم ایدوب دیمشدر (1761) هیچ دانی که چیست زادهٔ تاك ، مایهٔ بیرهی وموجبِ غُژْم ، همچو خورشید در بلورین جام ،[v] چون سهیلِ یمانی اندر غژم ،

مع النّون

٢٦ غرنبیدن ضمِّ غین و[w] راء مهمله[x] وسکونِ نونله خروشیدن وکوك کورلمك معناسنه‌در (1762) غُرُنْبیدنِ نای در کوه ودشت ، زتندر بلندتر زهر سو گذشت ، غرنبه بوندن اسم مصدردر غضب ایله هَیقرمق معناسنه رایی حذف ایدوب غنبه دخی دیرلر نته که لبیبی بیورر (1763) دو چیزش بر کن ودو[y] بشکن ، مندیش[z] زغلغل وزغُنْبه ، — غلبه بو *معناده لغت[a] دکلدر بلکه صقصغن قوشیدر که [b]عربیده عقعق دنور[b] شمس فخری بیورر (1764) گر آید در ظلالِ دولتِ او ، همای آسا شود مسعود غُلْبه ،

٢٧ غضبان عربیده خشمناك — وفارسیده منجنیق طاشنده مستعملدر نظامی بیورر (1765) عرّاده ومنجنیق وغَضْبان ، بر بام[c] فلك نهاد نتوان ،[b] اسدی بیورر[d] (1766) سوِی پهلوان چون زغضبانِ جنگ ، بینداخت آن سَی‌منی خاره سنگ ،[b]

٢٨ غلتان غلتیدن‌دن صیغهٔ مبالغه‌در غلتیدن یُوارلنمق وتَکَرْلنمك معناسنه‌در غلطیدن غلطِ مشهوردر (1767) که پیشِ جوانی یکی مردِ پیر ، از افراز غلتان شد از بیمِ تیر ، غارتیدن دخی غلتیدن معناسنه‌در نته که شهاب الدّین ورکانی بیورر (1768) چگونه مدحِ تو گویم بنیم جانی کو ، بدستِ عشق گرفتار غارتیده بوَد ، رایی حذف ایدوب غاتیدن دخی دینور نته که شاعر دیمشدر (1769) بتیغِ غمزه‌ات چوگانِ تدبیر ، بجز غاتیدنِ گویِ سرم نیست ، غالیدن دخی بو معنایه کلور ،

٢٩ غرّیدن ماضیده شرح اولندی[e] ومهیب جانور اوفورمسی معناسنه ده کلور (1770) بغُرّیدنِ اژدهایِ دژم ، همی آتش افروخت گفتی بدم ،[f]

مع الواو

٣٠ غرو علی وزن سرو ایچی بوش قامشدر (1771) یکی مرد شد چون یك آزاده سرو ، برش کوهِ سیم ومیانش چو غَرْو ،

v) V 113 — w) L 111v. — x) om. V — y) add. supra lin. چیز L! — z) میندیش LV! — a) معنایه V — b-b) om. V — c) نام L! — d) addidi — e) cf. s. § 6 — f) V 113 v. —

٣١ غریو فریاد وافغان معناسنه‌در[g] (1772) غِریو از بزرگانِ مجلس بخاست[h] ، که گویی چنین شوخ‌چشم از کجاست ، غریویدن‌دن مأخوذدر فریاد وافغان ایتمك معناسنه نظامی بیورر (1773) غریویدنِ کوسِ گردون‌شکاف ، زمین را بر افگند پیچِش بناف ، غریوان بوندن صیغهٔ مبالغه‌در نته که یُوسُف زلیخاده بیورر (1774) سراسر غریوان ودیده پر آب ، نگفتید کای دادفرمای باب ،

٣٢ غو وغیو ایکسی دخی[i] فریاد معناسنه‌در عین ایله ده مرویدر نته که شرح اولندی ،[j]

مع الهاء

٣٣ غازه زاء عربیله گلگونه‌در که قاریلر یوزنه[k] سوررلر (1775) دو رخ را زغازه چو گل کرده بود ، بچشمِ تهمتن چو دختر نمود ،

٣٤ غرچه فتحِ غینله غَر مصغّریدر مخنّث وبی‌حمیّت معناسنه‌در (1776) زهر غَرْچه وابله ودیورنگ ، دریٖنجاَ بگو چون توان کرد جنگ[l] ، ابله ونادان معناسنه ده مذکوردر نته که سنایی بیورر (1777) در گذر زین سرایِ غرچه‌فریب ، بر گذر زین رباطِ مردم‌خوار ، غتفره *ضمِّ غین وسکونِ تا وفتحِ فا ورایله بو معنایه‌در[m] نته که ورکانی بیورر (1778) خدایگانِ معظّم اتابكِ اعظم ، که عقلِ کُل برِ ذهنِ تو هست غُتْفَرهٔ ، عبد الرّزّاق محمّد دخی بیورر (1779) فلکا غتفره‌ام یافتهٔ ، که بکیلِ بد دادی حَشَفم ،

٣٥ غرّنك خشم ایله کورلیجی معناسنه‌در[n] مصدری وماضیسی شرح اولندی (1780) خروشان وجوشان ونیزه بدست ، تو گفتی که غُرّنده پیلست مست ،

مع الیاء

٣٦ غرچگی مخنّثلك وابله‌لك معناسنه‌در (1781) بپذرفت سامش به بی‌بچّگی ، زنادانی وریوی وغَرْچگی ،

باب الفاء ، مع الالف

١ فرا فعل ومصدر اوّلنده تحسین ایچون کلور — یوقرو معناسنه ده کلور اصلی فرازدر سعدی بیورر (1782) بگفتا فراتر مجالم نماند ، بماندم که نیرویِ بالم نماند ،

مع الباء

٢ فرب[o] فتحِ فا وراء مهمله ایله بیابانِ خوارزم‌ده بر عظیم چایدر (1783) رسیدم[p] زایران بریگِ فَرَب ، سه جنگِ گران کرده شد در سه شب ،

g) L 112 — h) بجاست L! — i) om. L — j) cf. s. XVII § 5 — k) یوزلرینه V — l) چنگ V — m) ضم . . . . وراء مهمله ایله دخی بو معناده‌در V — n) V 114; cf. s. §§ 6 et 29 — o) L 112 v. — p) رسیدك V —

٣ **فرسب** فتحِ فا ورا وسكونِ سين ايله اغجدن بيوك دركلر سقفلك وغيريسنده وضع ايدرلر (1784) سروهاش چون آبنوسی فَرَسْب ، چو خشم آورد بگذرد بر دو اسب ، [q]سقف اغاجی اسمی مخصوص پالاردر باء عربی وفارسی وراء مهمله ايله شمس فخری بيورر[r] (1785) زمينِ خانه وباغ از زمرّدست وعقيق ، عجب مدار كه هست از زمرّدش بالار ، [q]

٤ **فريب** بازی ولعب معناسنه‌در (1786) برو بر چو بر گشت چندی سپهر ، بر افگند سيمرغ بر زال مهر ، كه می كرد با بچّگانش فريب ، نمی بود سيمرغ را زو شكيب ، اصلده فريبيدن‌دن اسمِ مصدردر فريبيدن الدامق وخداع معناسنه‌در بونلك تقارض واقع اولمشدر نته كه بازی فريب معناسنه كلور فريب دخی بازی معناسنه كلور ،

مع التّاء

٥ **فرتوت** بونامش وچوق يشامش قوجه معناسنه‌در (1787) تويی پير وفرتوت گشته بسال ، زايزد بينديش در وقتِ كال ،

٦ **فروخت** فروختن‌دن ماضيدر فروختن صاتمق وبيع معناسنه‌در[s] مستقبلاتنده خا شينه تبديل اولنور — وافروخت‌دن مختصر دخی كلور افروختن[t] اشتعال والتهاب معناسنه‌در مستقبلاتنده خا زايه تبديل اولنور (1788) زپيكانِ تير آتشی بر فروخت ، بكوه اندر افگند وهيزم بسوخت ، وله (1789) چو از چرخ بفروخت گردنده شيد ، جوانانِ بيداردل بر[u] اميد ،

مع الجيم

٧ **فرخنج** فتحِ خا وسكونِ نونله بهره ونصيب معناسنه‌در ،

مع الخاء

٨ **فلخ** فتحِ فا ولام ايله آغاز وابتدا[v] معناسنه‌در ،

مع الدّال

٩ **فرزد** ضمِّ فا ورا وسكونِ زاء عربيله روضه معناسنه‌در كه صولو يرلرده چاير وچمندر كه دائما تر وتازه اولوب صولميه (1790) فزونتر زكيوان ترا اورمزد ، برخشانیٔ لاله اندر فُرْزُد ، [q]بوكا فرزه دخی دينور علی وزن سبزه لفظا ومعنیً نظامی بيورر[r] (1791) از خانه چو رفت با سرِ كوی ، چون فُرْزَه نشست بر لبِ جوی ، [q]

١٠ **فرغند** علی وزن فرزند متعفّن وگنديده معناسنه‌در (1792) زكُشته جهان گشته فَرَغَنْدوار ، بجایِ دگر خيمه زد شهريار ،

q-q) om. V — r) addidi — s) V 114 v. — t) add. دن L! — u) sic, an پر? — v) L 113 —

مع الذّال المعجمة

١١ **فرود** معروف — وكيخسروك انه‌دن اوكی قرنداشی[x] در توران زمينده سياوشه پيرانك قزندن كه سپهسالارِ افراسيابدر حاصل اولدی كيخسرو طوسِ نودری سپهسالار ايدوب افراسياب اوزرينه ارسال ايتدكده فرودك قلعه‌سنه كه توران زمينده ايدی اوغرادقده مابينلرنده محاربه واقع اولوب كيخسروك قرنداشی اولدوغين بيلميوب قتل ايتديلر (1793) جريره زنی بود مامِ فرود ، زكينِ سياوش دلش پر زدود ،

١٢ **فنود** ضمِّ فا ونونله فنودن‌دن اسمِ مصدردر فنودنك[y] اوج معناسی واردر بری آسايش وآرام ايلمك *معناسنه‌در[z] (1794) فنودم بتست ای شهِ كامران ، غنود[a] از تو دانم كه باشم دران ، — ثانی غرّه اولمق والدانمق معناسنه در[z] نته كه كسايی بيورر (1795) وفاش عاريتی عيب وعارِ او فانی ، بعيب وعاريتی چيز بر چرا فَنَوَم ، فنو فتحتين ايله مغرور معناسنه‌در نته كه شمس فخری بيورر (1796) مملكت را بتيغ كردی پاك ، از حسود ومخالفانِ فَنَوْ ، — ثالث گفتارده يا رفتارده بر لحظه توقّف معناسنه‌در لطيفی بيورر (1797) من همچو زلّه زار ونزارم كه دوش وی ، می كرد ناله بر سرِ شاخ وهمی فُنود ،

مع الرّاء

١٣ **فر** تخفيف وتشديدله[b] رونق وزينت معناسنه‌در (1798) زمين كوه تا كوه پُر پَرّ بود ، زپرّش همه دشت پر فَرّ بود ، وتاب وطاقت معناسنه ده كلور (1799) بران تيغها زد بر وپای وپر ، نماند ايچ سيمرغ را زور وفر ، وابّهت وفضل معناسنه ده كلور فرّه دخی دينور *نته كه كلور[z] (1800) سياوش كه از فرِّ يزدانِ پاك ، چنين باره[c] را بر كشيد از مغاك ،

١٤ **فرخار** تركستانده خطا ايله كاشغر مابيننده بر شهردر حسن ايله مشهوردر (1801) بفرخار در ماه‌رويان بسی ، چنان شهر ومردم نبيند كسی ، — وبدخشانده طالقان يوقاروسنده بر موضع اسميدر— وختلانده ينه بر موضع اسميدر— وبر مشهور بتخانه‌در (1802) يكی خانه آراست فَرْخارديس ، دروشد بشادی گل‌اندام گيس ،

١٥ **فور** هند پادشاهلرندن بر پادشاه اسميدر سكندر انی قتل ايلدی (1803) چو ياور نبودش زنزديك ودور ، يكی نامه بنوشت نزديكِ فور ،

١٦ **فغفور** پادشاهِ چينه اطلاق اولنور[d] — واسكندر زماننك بر پادشاه اسميدر كه مملكتی[e] حدودِ دجله‌دن تا چينه‌دك *ايدی جمله[e] ملوك اكا اطاعت ايدردی التمش ايكی ييل پادشاه اولدی اشكان نسلندندر واشكان يافث ابن نوح عليه السّلام نسلندندر كذا فی أداة الفضلا ،

x) برادری V — y) om. گ V — z) om. L — a) sic V 115, L; rectius cum Ferh. Šuʿ. فنود et دارم legendum esse opinor — b) L 113 v. — c) باده L! — d) V 115 v. — e) om. V —

١٧ **فگار** کسرِ فا وکافِ فارسی ایله کثرتِ عملدن حاصل اولان جراحتدر یغِر کبی (1804) ببر چون گرفتش یلِ نامدار ، بنشکنج اندامِ او شد فگار ،

١٨ **فسر** افسردن مخفّفدر (1805) سری کش بُد از مشکِ سارا فَسَر ، فروزنده جبهت چو شمس وقمر ،

مع الزّاء المعجمة

١٩ **فریبرز** ضمِّ باء عربیله کیکاوس اوغلیدر (1806) فریبُرْزِ کاوس را تختِ زر ، فرستاد ودینار وچندی گهر ، [f]

٢٠ **فراز** مجتمع معناسنه‌در (1807) فسیله چو آمد بتنگی فراز ، بخوردند سیراب وگشتند باز ، — ویوقرو معناسنه ده کلور افراختن‌دن مأخوذدر (1808) تو گویی کسی آبی آرد فراز ، نشانی بر[g] این آتشم از فراز ، فرازِ اوّل مجتمع معناسنه‌در ،

٢١ **فرامرز** فتحِ میم وسکونِ را ایله رستمک اوغلیدر (1809) فَرامُرْزِ رستم که بد پیشرو ، نگهبانِ هرمرز وسالارِ نو ،

٢٢ **فیروز** اصلی باء فارسی ایله پیروز در مظفّر وغالب معناسنه — وملوکِ فرسک طبقهٔ ثالثه‌سندن که اشکانیاندر بر پادشاه اسمیدر فیروز ابن هرمز بن بلاس بن بهرام بن شاپور ابن اشك بن اشکان ابن دارادر اون یدی ییل پادشاه اولدی — وطبقهٔ رابعه‌سندن که ساسانیاندر بر پادشاه اسمیدر فیروز بن یزدگرد بن بهرامِ گوردر اون ییل پادشاه اولدی ،

مع السّین

٢٣ **فرنگیس** فتحِ فا وراء مهمله وسکونِ نونله افراسیاب[h] سیاوشه نکاح ایتدوکی قزیدر که کیخسرو اندن متولّد اولدی ،

٢٤ **فسوس** افسوس دخی لغتدر نته که ذکر اولندی[i] التی معناسی واردر بری تشنیع وطنز *واستهزآء واستخفاف[k] معناسنه‌در (1810) چو بشنید پاسخ چنین داد طوس ، که بر ما نه خوبست کردن فسوس — ثانی عبث وبیهوده معناسنه‌در (1811) بداند سپهدار دیوانه طوس ، که ایدر نبودیم ما بر فسوس ، — ثالث هزل و خوراطه[l] معناسنه‌در نته که ملّا جامی بیورر (1812) مشو افسوس‌پیشه با خردان ، ور نه فرّ بزرگیت برود ، — رابع کلمهٔ تأسّف‌در حیف ودریغ معناسنه[m] نته که انوری بیورر (1813) آخر افسوستان نیاید ازانك ، ملك در دست مشتی افسوسیست ، افسوسی معنای اوّله منسوب مسخره وقَشْمَر معناسنه‌در — خامس اصحاب[n] کهف زماننده اولان دقیانوس پادشاهك شهریدر سنایی بیورر (1814) حالِ اصحابِ

f) L 114 — g) an مر scribendum? — h) ..ڭ. V 116 — i) cf. s. I § 61 — k) om. L — l) خوراته V m) add. در V — n) L 114 v. —

کهف ودقیانوس ، قصّهٔ بخسلوس وشهرِ فسوس ، بخسلوس بر پادشاه[o] اسمیدر، نظامی دخی بیورر (1815) طبّالِ نفیرِ آهنین کوس ، رُهبانِ کلیسیایِ افسوس ، — سادس ممنوع وغیرِ مباح معناسنه‌در نته که ملّای روم بیورر (1816) نانِ جو خود نه[p] حرامست وفسوس ، نفس را در پیش نِه نانِ سپوس ،

مع الشّین المعجمة[ö]

٢٥ **فش** اداتِ تشبیه‌در مشبّه به آخرینه لاحق اولور[q] (1817) چنین گفت رستم که ای شیرفَش ، ورا پرورانید باید بکش ، — وات یلیسی معناسنه ده کلور اصلی پش‌در باء فارسی ایله — وفشیدن‌دن[r] امر *واسمِ فاعل[s] دخی کلور فشیدن کشیدن ویدمك معناسنه‌در (1818) هر آنکس که هستید فرهنگ‌فَش ، که باشد ورا مایه صد بارکش ، بپنجاه آب وخورش برنهید ، دگر آلتِ پرورش برنهید ،

مع الکاف

٢٦ **فتراك** فتح ایله تَرکیدر که اَیَر اردنده تصمه‌در کمند وشکار وهکبه انگله باغلنور (1819) میان را بکینِ برادر ببند ، زفتراك بگشای پیچان کمند ،

٢٧ **فرهنگ** کافِ فارسی ایله فَر ایله هنگ‌دن مرکّبدر معرفت ودانش معناسنه[t] (1820) بیاموخت فَرْهَنْگ وشد پر منش ، بر آمد زآزارِ او سرزنش ، فرهنج جیم عربی ایله ده لغتدر شمس فخری بیورر (1821) جمالِ دنیی ودین آنکه دارد ، عطا وفضل وعدل ورای وفَرْهَنْج ،

مع اللّام

٢٨ **فتال** کسرِ فا وتائله فتالیدن‌دن امر واسمِ مصدردر بر نسنه‌یی قوپروب براقمق وکیرو دوغمك وکسمك واوزلمك معناسنه‌در بو بیتده فتالَ فتالان معناسنه‌در سکالان ضمیمه‌سیله جائز اولدی[u] نته که نظایرنك حال بویله‌در (1822) برفتند گُردان بایوانِ زال ، نشستند هر دو سکالان فِتال ، [v] — ویاء حطّی ایله فیال لغتِ بلخده اوّل وابتدا معناسنه‌در نته که ابو شکور بیورر (1823) پس این داستان کش بگفت از فِیال ، ابر سیصد وسی وسه بود سال ،

مع المیم

٢٩ **فام** گونه ورنگ معناسنه‌در — دَین وبورج معناسنه ده کلور بونگ اصلی وام‌در نته که سوزنی بیورر (1824) شعرِ خود را چو کوکبِ شعری ، جای بر چرخِ نیلفام کنم ، سخن از کس بعاریت نبرم ، که هم از طبعِ خویش فام کنم ،

o) ..هك.. V — ö) om. L — p) om. V — q) اولنور L — r) V 116 v. — s) ووصف V — t) add. در V — u) در V — v) L 115 —

۳۰ فرجام عاقبت وانجام معناسنه‌در[w] (1825) بکوشیم وفرجام کار آن بود ، که فرمان ورای جهانبان بوذ ، — وفائده وغایت معناسنه ده کلور نته که سعدی بیورر (1826) این دو چیزم بر گناه انگیختند ، بخت بی‌فرجام وعقل ناتمام ،

۳۱ فرزام فتح فا وسکون را وزاء عربیله لایق وسزاوار معناسنه‌در دقیقی بیورر (1827) مکن ای روی نیکو زشتی با عاشق ، کز نکورویی زشتی نبود فرزاما ،

مع النّون

۳۲ فراون ایکی راء مهمله ایله خرده یلدزلردر که آسمانده[x] طارطغان کورینور بری برینگ اردنجه سیر ایدرلر (1828) ستاره‌شمر چون فراون بتافت ، دوید وبنزد فریدون شتافت ، — وهر نسنه که بری بری اردنجه صلاح یوزندن یورر ایسه اکا فراون وعکسنه فریرون وفیرون دنور حلیمی بویله دیوب دقیقی‌نگ بو بیتنی ایراد ایلدی (1829) حسودت در بد از بهرام فیرون ، نظر زی تو زبرجیس[y] فراون ،

۳۳ فغستان ضمّ وفتح فایله فغ ایله ستان‌دن مرکّبدر فغ محبوب ودلبر معناسنه‌در وستان محلّ ومکان معناسنه[z]در[x] پادشاهلرک حرم خاصّنه اطلاق اولنور که پری‌رو ومستثنا محبوبه بریدر مجازا زوجه ومنکوحه‌یه اطلاق اولنور (1830) فرستش بسوی شبستان خویش ، سوی خواهران وفغستان خویش ، وله[a] (1831) فغستان چو آمد بمشکوی شاه ، یکی تاج بر سر چو مشك سیاه ، اصلده فغ بت وصنم معناسنه‌در وفغستان بتخانه‌در نته[z] که عنصری بیورر (1832) گفتم فغان کنم زتو ای بت هزار بار ، گفتا که از فغان بود اندر جهان فغان ، وبغداد اصلی فغداددر عطیّة الصّنم معناسنه نته که اصمعی‌دن بو تفسیر منقولدر معرّب اولیجق فا بایه تبدیل اولندی[b] وبعضی اصمعی‌یه ردّ ایدوب دیمشدر که فرس قدیم جمله‌سی آتش‌پرست ایدی مابینلرنده عبادت صنم معهود دکلدر بلکه اصلی باغداددر صکره داد شرحنده اختلاف اولدی[c] بعضی عطیّه معناسنه‌در دیدی وبعضی اسم شخصدر دیدی ، مجازا مخدوم ومعظّم وقلبده وقعی اولانه فغ دنور پادشاه ومحبوب کبی نته که صنم بو وجهله مستعملدر فغفور بوندن مرکّبدر اصلی فغ‌پوردر شاهزاده معناسنه معرّب اولیجق باء فارسی فایه تبدیل اولندی پادشاهلر[d] منکوحه‌سنه فغستان اطلاقی بوندن ظاهر اولدی ،

۳۴ فسردن طوکمق ویخ بستن[e] معناسنه در[z] (1833) چو این روزگار خوشی بگذرد ، چو پولاد روی زمین بفسرد ،

w) V 117 — x) om. L — y) add. و LV! et om. ز L — z) om. V — a) L 115 v. — b) V 117 v. — c) اولندی L — d) هک.... V — e) یخبسته L! —

۳۵ فشردن وفشاردن صقمقدر که عربیده عصر دنور (1834) بیفشرد چنگش میان سخن ، زبرنا بخندید مرد کهن ، پای فشردن ایَق صقوب ثابت‌قدم اولمقدر کمال اسمعیل بیورر (1835) پای بفشارم ودر عشق تو ننمایم پشت ، شمع‌وار ار بودم آتش سوزان بر سر ، انوری دخی بیورر (1836) هر کجا صولت فشرده قدم ، زور بازوی آسمان شده زور ، پای داشتن ینه او معنایه‌در نته که کمال اسمعیل بیورر (1837) سهلست پایداریٔ تو[f] در مقام وصل ، چون دستبرد هجر ببینی مدار پای ،

۳۶ فسون رقیه‌در که ترکیده اَوسون دینور حیله‌دن بر نوع اولمغله حیله‌یه ده اطلاق اولنور (1838) چگویی بهانه گه تاختن ، وزینگونه رنگ وفسون ساختن ، فسونگر رقیه‌خوان معناسنه‌در نته که نظامی بیورر[g] (1839) سپند از پی آن شد افروخته ، که آفت بآتش شود سوخته ، فسونگر دگرگونه گفتست راز ، که چون با سپند انش آید فراز ، رسد بر فلك دود مشکین سپند ، فلك خود زره باز دارد گزند ،

۳۷ فریدون افریدون دخی لغتدر نته[h] که شرح اولندی ،

۳۸ فرودین فتح فا وسکون را *وفتح واو[i] وکسر داللهٔ اوّل ماه سنه‌در وتأریخ جلالیده فصل ربیعک اوّلیدر (1840) مه فرودین وسر سال بود ، لب رود لشکرگه زال بود ، اصلی فروردین‌در را حذف اولنمشدر نته که شمس فخری بیورر (1841) همیشه تا که زنسرین وگل برد[k] زینت ، چمن بموسم اردی‌بهشت وفروردین ، گاه اولور که راء اوّل حذف اولنوب *ضمّ فایله فوردین[l] دینور (1842) بمان تا بماند مه فوردین ، که بفزاید اندر جهان هور دین ،

۳۹ فلاخن فتح فا وخایله صپاندر که انکله طاش اتیلور (1843) بسنگ فلاخن دو آهو گرفت ، فرو ماند فرّخ ازو در شگفت ، بلخم دخی فتح[i] باء عربی وسکون لامله بو معنایه‌در نته که شاعر دیمشدر (1844) گلّه‌بانان او نهند از قدر ، مهر ومه را چو سنگ در بلخم ، — امّا فلخم وفلخمه فایله حلّاج چکی معناسنه‌در نته که لطیفی بیورر (1845) چون درونه کنم ترا نالان ، گر چو فلخم ترا زنم حدان ، حکّاك دخی بیورر (1846) گر تو خواهی که بفلخند ترا پنبه همی ، من بیایم که یکی فلخمه دارم کاری ، فلخیدن و فلخودن و فلخمیدن و فرخیدن و فخمیدن[m] پنبه اَتمقدر وپنبه‌دن[n] چکردکی آیرتلمقدر ، قلماسنگ دخی فتح قافله صپان معناسنه‌در *نته که اوحدی جام جمده بیورر[o] (1847) با صف ذو الفقار در صف جنگ ، بچه ارزد کلوخ قلماسنگ ، میم حذف اولنوب قلاسنگ دخی دینور وصپان طاشنه دخی اطلاق اولنور ملّای روم بیورر (1848) معنی اندر شعر جز با خبط نیست ، چون قلاسنگست اندر ضبط نیست ،

f) L 116 — g) V 118 — h) om. L; cf. s. I § 82 — i) om. L — k) بود L! — l) ں V — m) L 116 v. — n) V 118 v. — o) اوحدی در جام جم L —

مع الهاء

٤٠ **فرستاده** معروف—رسوله واولاغه دخی اطلاق اولنور (1849) فِرِسْتاده نزدِ سیاوش رسید ، چو آن نامهٔ شاهِ ایران بدید ،

٤١ **فرسته** کسرتین ایله بو[p] دخی اول معنایه‌در (1850) بدل گفت کاری نو آمد بشاه ، که گیوست از ایران فِرِسْته براه ،

٤٢ **فریه** فتح فا وکسرِ رایله لعنت ونفرین معناسنه‌در (1851) همی کرد بر کردگارش فَریه ، چو ره را رها کَرد وآمد بدیه ، — مشهور ومتعارف[q] سکونِ را وفتحِ یایله‌در نته که معزّی بیورر (1852) بهرهٔ تو آفرین باشد زسعد ومشتری ، قسمِ خصم از بخشِ کیوان فَرْیَه ونفرین بود ، شاه ناصر خسرو بیورر (1853) دزدی طرّار[r] ببردت زراه ، فریه بران خاطرِ طرّار کن ،

٤٣ **فسیله** علی وزن وسیله گله وسوری معناسنه‌در (1854) بفرمود تا هر چه بودش گله ، هیونان واز گوسفندان یله ، فسیله ببند اندر آرند نیز ، نماند ایچ بر کوه وبر دشت چیز ، فا حذف اولنوب سیله دخی دنور ، اکثر فسیله ات سوریسنده و سیله آهو سوریسنده استعمال اولنور فرّخی بیورر (1855) بباغ اندر کنون مردم نبرّد مجلس از مجلس ، براغ اندر کنون آهو نبرّد سیله از سیله ، شمس فخری دخی بیورر[s] (1856) برده زانعامِ شیخ ابو اسحق ، هم فسیله هزار وهم سیله ،

٤٤ **فرزانه** حکیم وفیلسوف یعنی عارف[t] ذو فنون معناسنه‌در (1857) فرستادشان لشکری گشن بیش ، چه بیگانه فَرْزانگان وچه خویش ، سنایی دخی بیورر (1858) عشقبازی نه کارِ فرزانه‌ست ، عقل در راهِ عشق دیوانه‌ست ، فرزان ایله هاء تخصیص[u]دن مرکّبدر فرزان حکمت وفلسفه‌در بهرامی بیورر (1859) مخالفانِ تو بی فرّه اند وبی فرهنگ ، موافقانِ تو با فرّه اند وبا فرزان ،

٤٥ **فغواره** فتح ایله اول متحیّردر که ساکت قاله اندن حرکت وآواز کلمیه سَدَردن یا خجلتدن یا ضجرتدن اوله فغ ایله واره‌دن مرکّبدر معنای ترکیبی‌سی بت کبی دیمکدر فغ فغستانده شرح اولندی[v] (1860) ازان تلخ پیغام کامد براه ، چو فَغْواره گشته دهان بسته شاه ، ابو شکور دخی بیورر (1861) فغفور بودم وفغ پیشِ من ، فغ رفت من بماندم فغواره ،

٤٦ **فیدافه** فتح ایله بر عورتدر که پادشاهِ بردع ایدی سکندر ایله محاربه ایدوب آخر الامر مغلوب اولدی اوّلی قاف ایله ده مرویدر بوکا نوشابه دخی دنور ،

٤٧ **فره** فتحِ فا وهاءِ ملفوظه ایله ایکی لغتی واردر بری تشدیدِ را ایله وبری کسرِ راء خفیفه ایله اوج معنا ایله مستعملدر بری افزونی معناسنه‌در که عربیده فضل وزیادتدن عبارتدر

p) او V — q) add. و L — r) دزدیٔ طرّاز V — s) V 119 — t) L 117 — u) تخصیصیه V —
v) cf. s. § 33 —

کرك امورِ معنویّه‌ده اولسون رتبه وشوکت وشان وجلال کبی نته که بو بیتده در[w] (1862) نگارندهٔ چرخِ گردنده اوست ، فزایندهٔ فَرّه[x] بنده اوست ، کرك امورِ حسّیّه‌ده اولسون نته که ملّای رومِ بیورر[y] (1863) ور بگوید من نخواهم این فَرِه ، گو بگیرد هر که را خواهی بده ، وله (1864) تلخ وتیز ومالشِ بسیار ده ، تا شود پاك ولطیف وبافره ، فرهمند فاضل وکامل معناسنه اوج لغتی واردر بری کسرِ رایله نته که لطیفی بیورر (1865) هر آنکه هست دانا وفَرِهمند ، نگردد فتنهٔ این دَیْرِ دیرند ، وبری سکونِ[z] را وفتحِ هایله نته که ینه لطیفی بیورر (1866) فَرْهَمَنْدانِ عالمِ معنی ، نکنند التفات بر دنیی ، شاه ناصر خسرو دخی بیورر (1867) فرهمندی را بدل در جای ده ، سودکی داردت شخص فرهمند ، وبری تشدیدِ راء مفتوحه ایله نته که لطیفی بیورر (1868) فَرِّ دانش یاب وفَرَّهْمند باش ، دادهٔ دادار را خرسند باش ، — ثانی افزون وزاید معناسنه‌در بو دخی کرك امورِ معنویّه‌ده اولسون افضل واحسن معناسنه نته که ملّای روم بیورر (1869) ور زغیرت صورتت نبود فَرِه ، صورتی کان از تو زاید در تو به ، میر خسرو دخی بیورر (1870) زافسرِ شاهان کُلَه او فره ، بر کلهش هاء هو الله[a] گره ، کرك امورِ حسّیّه‌ده اولسون کثیر وبسیار معناسنه نته که سنایی بیورر (1871) دیو در مَشْكِ او دمیده فره ، او زخود سویِ خود شده فربه ، ولبعضهم (1872) گر زانکه خدا بمن دهد[b] مالِ فره ، بگشایم ازین کارِ فرو بسته گره ، بونك آخرینه یاء مصدریّه لاحق اولوب فرّهی دینور شان وشوکت[c] معناسنه (1873) چو آمد بکاوس شاه آگهی ، که آمد سیاوخش با فَرَّهی ، وله[d] حسن ونضارت معناسنه (1874) که چیست آن ده ودو درختِ سهی ، که تازه‌ست وشاداب وبافرّهی ، تعریفِ عقلده دخی بیورر (1875) ازو شادمانی وزو فرّهیست ، وزو هم فزونی وزو هم کمیست ، — ثالث آسایش وذوق وسرور معناسنه‌در نته که ملّای روم بیورر (1876) دیده کو نبود زوصلش در فره ، آنچنان دیده سپید وکور به ، — وعربیده فَرِه فتحِ فا وکسرِ رایله حاذق معناسنه‌در ،

٤٨ **فرو هیخته** اصلی آهیخته‌در آهیختن‌دن مأخوذدر سلاحی غلافندن چقاروب حواله ایتمك وقصد ایتمکدر یا حذف اولنوب آهختن دخی[e] دینور نته که ذکر اولندی (1877) فُرو هیخته گشته هر دو سپاه ، بگرزِ گران هر دوان[f] کینه‌خواه ،

مع الیاء

٤٩ **فرهنگی** خواجه ومعلّم الاطفال معناسنه‌در فرهنگ ادب ودانش‌در ویا نسبت ایچوندر (1878) بفَرْهَنْگیان ده مرا از نخست ، چو آموختم زند واستا درست ،

٥٠ **فرّهی** فتحِ فا[g] وتشدیدِ راء مفتوحه ایله فره کلمه‌سنده شرح اولندی ،

w) بیورر V — x) فرّهِ V فرّهٔ L! — y) V 119 v. — z) L 117 v. — a) هواسه L! — b) بمن ذ دهد V
— c) V, L marg. ص; Lpr. وشهرت — d) V 120 — e) L 118; cf. s. I § 93 — f) دوآن LV! —
g) om. L —

٥١ **فربی**[h] سمز معناسنه‌در فربه دخی دینور (1879) دو دندان بکردارِ پیلِ ژیان ، بر ویال فربی ولاغر میان ،

باب القاف

بو حرف دخی فارسیده موجود اولمین حروفلندر مجموعی بو بیتده مذکوردر (1880) یوق سکز حرف اهلِ فرسک دللرنده بیخلاف ، ثاء وحاء وصاد وضاد وطاء وظاء وعین وقاف

مع الالف

١ **قسطا** کسرِ قاف ایله ابن لوقا ایکیسی ده حکماء یوناندندر ،

مع الباء

٢ **قاب** آشُق‌در کعب لفظندن تعجیم اولنمشدر بوگا عروانه دخی دنور نته که میلی بیورر (1881) بدو زانو دمی که بنشیند ، همچو عروانه‌ایست کو زده چك ،

مع الجیم

٣ **قنّوج** فتحِ قاف وتشدیدِ[i] نونله هندستانده دار الملك اولان شهر ایدی ،

مع الدّال

٤ **قزاگند** قز کژدن معرّبدر وآگند حَشو معناسنه‌در بر نوع قفتاندر ایچی خام ابریشم وپنبه ایله طولو جنگده زره اوزرینه[j] کیرلر بوگا خفتان وکجاغند وکجاگند وکژاغند وکژاگند دخی دینور (1882) قزاگنْد ببرید ودرع وبرش ، بمیدان در آمد همانگه سرش ،

مع الذّال[k]

٥ **قُباد** کیکاوس پدریدر اکثر کیقباد دینور نته که کلور (1883) یکی خشت زد بر سرین قُباد ، که بندِ کمرگاهِ او بر گشاد ، — وملوكِ ساسانیه‌دن پدرِ نوشیروان قباد ابن فیروزدر *التمش دورت ییل پادشاه اولدی ،[l]

مع الرّاء[m]

٦ **قار** عربیده زفت معناسنه‌در قیر دخی دینور ترکیده برف معناسنه‌در ایکیسی دخی فارسیده مستعملدر (1884) نشانِ سیاوش بدیدار بود ، چو بر گلستان نقطهٔ قار بود ، معنای اوّلده اثیر الدّین[l] اخسیکتی بیورر (1885) چون خرفه گشت بر کتفِ شب ردایِ قار ، شد غرق در غلالهٔ زر فرقِ کوهسار ، ومعنای ثانیده انوری بیورر (1886) چشمِ این دایم سفید از اشكِ حسرت همچو قار ، رویِ او دایم سیاه از خاكِ محنت همچو قیر ،

h) om. L — i) V 120 v. — j) اوستنه V — k) addidi — l) om. V — m) L 118 v. —

مع الزّاء

٧ **قفیز** بر پیمانه‌در که انکله غلّه اولچرلر کفیزدن معرّبدر پر آمد قفیز عمر تمام *اولدی دیمکدن[n] کنایه‌در نته که ذکر اولندی قفیز را تمام کرد عمرینی آخر ایتدی دیمکدر (1887) همانا که یزدان بما بر قفیز ، تمامی نکردست این وعده نیز ،[o]

مع السّین

٨ **قلبوس** ایَر قاشیدر قَرَبوس‌دن تعجیم اولنمشدر فتحِ قاف ورایله (1888) کنون تو به یك‌چوبه تیرِ گزین ،[ö] نهادی همی سر بقلبوسِ زین ،

٩ **قرطاس** لفظِ عربیدر کاغد و[p]اوق نشانی وطبله‌سی معناسنه‌در (1889) بتیری که پیکانش الماس بود ، زره پیشِ او همچو قرطاس بود ،

مع النّون

١٠ **قراخان** افراسیابك بیوك اوغلیدر (1890) قراخان که او بود مهتر پسر ، بفرمود تا رفت پیشِ پدر ، — وبر هند پادشاهیدر که اسکندره معاصر ایدی ،

١١ **قارن** فتحِ رایله کاوهٔ آهنگرك اوغلیدر که پدری ایله ضحّاکه خروج ایدوب *فریدونی پادشاه ایدوب[q] اکا سپهسالار اولدی (1891) سپهدار چون قارنِ کینه‌دار ، سوارانِ جنگی چو سیصد هزار ،

١٢ **قلون** بر پهلوانِ تورانیدر افراسیابی (1892) بفرمود تا نزدِ او شد قلون ، زترکان[r] دلیری گوی پر فنون ،

مع الهاء

١٣ **قیدافه** برعورتدر که پادشاهِ بردع ایدی اوّلی فائله ده مرویدر نته که مذکوردر[s] ،

مع الیاء

١٤ **قلوی** فتحِ قاف وضمّ لامله قاتلِ سیاوش‌در بوگا کروی دخی دینور نته که کلور (1893) ستمگاره چوبانِ بیدین[t] قَلْوَی ، همانا ازانسان ببرّد گلوی ، — وتوران زمینده بر طاغدر (1894) شبانانِ کوهِ قلو را بخواند ، ازان شاهزاده سخنها براند ،

باب الکاف العربی ، مع الالف

١ **کوشا** ضمّ ایله *کوشنده وجهد ایدیجی[t] معناسنه در[p] کوشیدن مصدریدر (1895) بهر کار کوشا بباید شدن ، بدانش نیوشا بباید شدن ،

n) اولمقدن L; cf. s. III § 35 — o) sic — ö) V 121 — p) om. L — q) om. V — r) L 119 — s) cf. s. XIX § 46 — t) ∽ V —

۲ **كجا** معروف — وشهنامه‌ده اداتِ ربط اولان[u] كه معناسنه چوق موجوددر (1896) سیاوش بگفت ان كجا رفته بود ، وزان در كه سودابه آشفته بود ،[v]

۳ **كما** ضمِّ كافله[w] توران زمینده بر شهردر (1897) چغانی وشكنی وسقلاب وهند ، كُمایی وبحری وروسی وسند ،

۴ **كالا** متاع وقماش معناسنه‌در[x] نقد مقابلیدر (1898) سوارانِ ایران همی تاختند ، بكالا گرفتن نه پرداختند ، ملّای روم دخی بیورر (1899) پیشِ من افلاسِ او ثابت شدست ، نقد وكالا نیستش چیزی بدست ، [y]وقاب قجق معناسنه ده كلور لطیفی بیورر[z] (1900) اگر خواهی كه یابی قدرِ والا ، مكن همسایگان را منعِ كالا ،[y] آخریان دخی متاع وقماشدر مدِّ همزه وسكونِ خا وكسرِ رایله‌در قصرِ همزه دخی لغتدر كمال اسمعیل بیورر (1901) چون میدهی مرا تو عطاهایِ بِه گزین ، جز بِه گزین چه آرمت آخر زِاَخْرِیان ،

۵ **كیمیا** علمِ اكسیر وصنعتِ ذهب عملیدر مادّه‌سی جواهرِ خسیسه اولمغله بطریق الاستعارة رداءتِ اصل معناسنه ده[a] كلور (1902) نبیره كه جنگ آورد با نیا ، هم از ابلهی باشد وكیمیا ، بو كلمه لفظِ یونانیدر[b] اول لغتده زَیرَكلك[c] ایله ممزوج حیله معناسنه‌در (1903) كه كینِ پدر باز جست از نیا ، بشمشیر وهم چاره وكیمیا ، كینه وغِلّ وغِشّ معناسنه ده كلور (1904) گر او كینه جوید همی از نیا ، ترا كینه زیباتر وكیمیا ، وله (1905) كه ضحّاك مهراب را بُد نیا ، دلِ شاه ازیشان پر از كیمیا ، وخاصّه ومنفعت معناسنه ده كلور نته كه میر خسرو بیورر (1906) برویِ زمین هر چه سنگ وگیاست ، جداگانه در هر یكی كیمیاست ، ملّای روم دخی بیورر (1907) صد هزاران كیمیا حقّ آفرید ، كیمیایی همچو صبر آدم ندید ،[d]

۶ **كدخدا** صاحبِ خانه معناسنه‌در كد محلّده شرح اولنور (1908) چنان بد كه روزی زنِ پاكرا ، سخن گفت هر گونه با كدخدا ، كنایه طریقی ایله متزوّج ومتأهّله كدخدا دینور نته كه امیدی بیورر (1909) پیرانه‌سر كه قدِّ امیدی دوتا شده ، از چارخایگی دو سه جا كدخدا شده ، ومتصرّف ومدبّر معناسنه ده كلور عوام تحریف ایدوب كاهیه[e] دیرلر (1910) قباد اندر ایران شده كدخدا ، همی راند كارِ جهان سوفرا ، كتخدا تا ایله ده رسمی مرویدر ،

مع الباء

۷ **كشتاسب** ضمِّ كاف وسكونِ سین ایله رابعِ سلاطینِ كیانیاندر ابن لهراسب ابن اروند ابن كی‌پشین ابنِ كیقباددر زردشتِ حكیم اَنك عصرنده ادّعاء نبوّت ایلدی نته كه شرح اولندی[f] یوز یكرمی سنه[g] پادشاه اولدی (1911) ورا گفت كُشتاسب كای شهریار ، منم بر درت بر یكی پیشكار ،

u) om. L — v) V 121 v. — w) كاف ومیم ایله V — x) add. كه V — y-y) om. V — z) addidi — a) om. V — b) L 119 v. — c) sic LV — d) V 122 — e) كاحیه V — f) cf. s. X § 5 — g) ییل V —

مع التّاء

۸ **كاست** كاستن‌دن ماضی واسمِ مصدردر كاستن اكسلمك معناسنه‌در كاست اكسك معناسنه ده كلور (1912) شما را سخن كاستَ باید همی ، رهِ خویشتن خواست باید همی ، كم ایله فرقی بودر كه كم ابتدا ناقص اولاندر كاست فعلِ فاعل ایله ناقص اولانه دنور بری برینك مقامنده[h] استعمال اولنور ،

۹ **كبست** فتحِ كاف وباء عربیله اجی بر اوتدر وعند البعض حنظلدر كه تركیده ابو جهل قرپوزی دینور (1913) چرا كِشت باید درختی بدست ، كه بارش بود زهر وبیخش كَبَسْت ،

۱۰ **كشت** كسر ایله اكن وزرع‌در (1914) درختانِ بسیار با كِشْت وورز ، ندیدست مردم ازانگونه مرز ، — فتحِ كافله ده لغتدر[i] نته كه بو بیتده در[i] (1915) كدیور نیابی درین بوم وكَشْت ، سوی مرغزاران رو از سویِ دشت ، — وكشتن‌دن ماضی واسمِ مصدر دخی كلور اكن اكمك معناسنه نته كه كبست بیتنده در[k] — وزجرِ طیور ووحوش معناسنه ده كلور حذفِ تا ایله كِش مشهوردر — وشطرنجده كِش دیدكلری اصلی كشت‌در بو معنایه ملّا جامی بیورر[l] (1916) بكشت وكارِ جهان دل مبند كاخرِ كار ، زكشت مات شود شاهِ عرصهٔ شطرنج ، آصفی *دخی بیورر[l] (1917) غنیمتست لبِ كشت وباده گرچه زكشت ، میانِ عرصه گریزان شود شهِ شطرنج ،

۱۱ **كفت** فتح ایله كفتن‌دن ماضیدر كافتن‌دن مختصردر یارلمق وچتلامق معناسنه (1918) چو تركان شنیدند كارجاسب رفت ، همه پوستشان بر غم از تن بكَفْت ،

۱۲ **كفت** كسر ایله یاغرِن واموزدر (1919) تهمتن بخندید وگفت ای شكفت ، به پیكان بدوزم من اورا دو كِفْت ، — ضمّ ایله ده لغتدر (1920) دریغ آن بر وبازو وكُفْتِ او ، نبودش بتوران كسی جُفْتِ او ،

۱۳ **كلات** فتح ایله ایكی قلعه اسمیدر بری طوس ایله ابیورد ماببنده‌در — بری جیحون كنارنده در[m] فرود كه كیخسرو برادریدر جریره نام والده‌سیله انده اولوردی واكا متصرّف ایدی (1921) گذر بر گلات ایچ گونه مكن ، چو زان ره روی خام گردد سخن ، — اصلده كلات یوكسك[n] یرده اولان قلعه وكویدر نته كه دقیقی بیورر (1922) تیرِ تو از كلات فرود آورد هزبر ، تیغ تو از فرات بر آرد نهنگ را ،

۱۴ **كوست** طُول وجنگ نقاره‌سیدر كوس دخی دینور (1923) دلیران نترسند زِاوازِ كوست ، كه دو پاره چوبست ویك پاره پوست ، — زور ایله طوقشمق معناسنه ده كلور عربیده صدمة دنور نته كه شعیب بیورر (1924) شاكرِ نعمت نبودم یا فتی ، تا زمانه زد مرا ناگاه كوست ،

h) L 120 — i-i) V 122 v., om. L — k) cf. vs. *1913*); caetera huius § desunt in V — l) addidi — m) om. L — n) L 120 v. —

مع الثّاء

١٥ **كيومرث** اوّلِ ملوكِ پیشداديانـدر بوندن اوّل بر كمسنه[o] پادشاه اولمشدر بالاتّفاق بعضی حضرتِ آدمدر ديمش وعند البعض[p] حضرتِ شيث برادريدر وبر قولده حضرتِ نوح اولادندندر عمری بيگ ييل ومدّتِ سلطنتی قرق سنه[q] در ابتدا شهر بنا ايدن بودر اصطخر ودماوند انگ بناسيدر ،

مع الجيم

١٦ **كاج** ايكی معناسی واردر بری تمنّی ايچون كاش وليت معناسنه (1925) همی گفت كاجی من اين انجمن ، توانستمی برد با خويشتن ، — وبری شاشی واحول معناسنه‌در نته كه ملّای روم بيورر (1926) بَعْر را آگنده‌مغزِ گنده‌مُخ ، زيرِ بينی بنهی وگويی كه اُخ ، اخ اخی بر داشتی ای كيج وكاج ، تاكه كالایِ بدت يابد رواج ، — وجيمِ فارسی ايله ده[r] ايكی معناسی واردر بری سِلّه‌در كه عربيده لطمة دنور — بری بر درختدر كه اكا ساج دينور شمس فخری كاش معناسنه اولانی دخی جيمِ فارسی ايله طوتب بو ايكی معنی ايله بو قطعه‌ده نظم ايتدی (1927)

زانتقامِ شيخ ابـــو اسحق رفت ، از جهان ظلم وتعدّی خورده كاچ
از تـــفِ محنت دلِ بدخواهِ او ، شاخ شاخ آمد بسانِ شاخِ كاچ
شهرياری ملك‌بخشی همچو او ، كاچ بودی در همه آفـــاقَ كاچ

١٧ **كنج** گوشه وبوجقدر (1928) اگر تند بادی بر آيد زكُنج ، بخاك افگند[s] نارسيده ترنج ،

مع الجيم الفارسی

١٨ **كوچ وپلوچ** [t]فتحِ باء فارسيله وضمّ لام ايله[t] كوچ[r] اصفهان ايله كرمانِ اراسنده بر [u]ولايتدر وپلوچ تركدن بر قومدر كه قلّتِ عقل ايله معروفدر[u] (1929) سپاهی زگردانِ كوچ وپلوچ ، سكاليده جنگ وبر آورده خوچ ، — كوچ بكوچ ايكی كاف وباء عربيله بر برينگ عقبنجه كوچ ايتمك ودزدان[v] معناسنه مركّبدر ،

١٩ **كوهِ سروچ** ايران زمينده بر موضعدر اهلی بهادر ودلاوردر (1930) همان پهلَوِ پارس كوچ وپلوچ ، زگيلانِ جنگی وكوهِ سروچ ،

٢٠ **كميچ** فتحِ كاف وكسرِ ميمله دشمن وعدو معناسنه‌در (1931) نمانيم كارام گيرند هيچ ، سوارانِ ما وسپاهِ كميچ ،

مع الخاء

٢١ **كاخ** كوشكدر وباغچه‌ده طارمه ومنظره‌در (1932) بكاخ اندرون بزم گسترد شاه ، بشادی همی خورد مَی كينه‌خواه ،

o) بر كمسه اسبق بر V — p) V 123 — q) ييل V — r) om. V — s) L 121 — t-t) om. L — u-u) موضعدر V — v) V 123 v. —

٢٢ **كرخ** بغدادده بر محلّه‌در معروفِ كرخی اكا منسوبدر (1933) زبغداد گردانِ جنگ‌آوران ، كه بودند با زنگهٔ شاوران ، گزيده سپاهی زگردانِ كَرْخ ، بفرمود تا با كمانهایِ چرخ ، — وبحر الغرايبده كرخ بر مشهور شهر[x] ومملكت معناسنه‌در كه كرخی اكا منسوبدر ظنّ ايده‌رمكه اصل لغتده شول يره دينور كه زينتلر ايله آراسته اوله نته كه فرّخی بيورر (1934) هر دو زشادیٔ تو وبنيادِ راستی ، زين باغِ جنّت‌آيِن[y] وزين كاخِ كرخ‌دار ،

٢٣ **كلوخ** كَسَك‌در كه عربيده مَدَر دنور (1935) بدر رفت بر سانِ[z] مردِ شكوخ ، بسر بر همی زد سنان وكُلوخ ،

مع الدّال

٢٤ **كروكرد** فتحِ كافِ اوّل وكسرِ كافِ ثانی ايله توران زمينده بر شهردر دامادِ افراسياب تژاوِ سپهسالار انده اولوردی (1936) گروكِرْد بودی نشستِ تژاو ، سواری كه بوديش با شير تاو ، بو شهر قاتلِ سياوش اولان گرو بناسيدر (1937) بتندی[a] براه اندر آورد روی ، بسویِ كروكرد جایِ گروی ، ميانِ سرخسست وباورد وطوس ،[b] زباورد بر خاست آوازِ كوس ،

٢٥ **كندمند** خراب وبياب وتار ومار معناسنه‌در كَنَد كندن لفظندن مأخوذدر قازمق ويقمق معناسنه ومند اتباع قبيلندندر (1938) وگر نه شود بومِ ما كَنْدمَنْد ، از اسفنديار آن بدِ بَدپسند[c] ،

٢٦ **كژاگند** حرفِ قافده ذكر اولنان قزاگنددر[d] كه بر قفتاندر قز وپنبه ايله طولو جنگده گيرلر واكا خفتان دخی دنور ،

٢٧ **كشتمند** اكنجی ومزروع واكنلی يردر (1939) هم اندر دزش كِشْتمَنْد وگياست ، درختِ برومند وهم آسياست ، وله (1940) بشهری كجا بر گذشتی سپاه ، نيازاردی[e] كشتمندی براه ،

٢٨ **كد** لغتِ پهلويده خانه معناسنه‌در علّامهٔ شيرازی شَرحِ قانونده كدخدا تركيبنده ديمشدر كه كَد باللّسان الفهلویّ معناه البيت وخدا معناه الرّبّ *وكدخدا معناه ربّ البيت[f] وقد يستعملونه بمعنی المدبّر فی الامور ، كده دخی دنور نته كه مير خسرو بيورر (1941) چو آمد كنون ناتوانی بديد ، بديگر گَدَه رخت بايد كشيد ، بونگ معرّبی گَذَج در نته كه قاموسده ديمشدر كه الكذج محرّكة المأوی معرّب كده ، لكن كد بر كلمه ايله تركيب اولنسه جزءِ اوّل واقع اولور كدخدا وكدبانو كبی كدبانو اوی كوروب كوزه‌دن متصرّفه خاتوندر كه تركيده قادِن دنور سنايی بيورر (1942) مرد وزن را كه حرصِ كون وگلوست ، نامشان كدخدا وكدبانوست ، كديور دخی بو قبيلدن اولوب يا مزيددر صاحبِ خانه معناسنه نته كه كلور كدواده دخی بو

x) add. در V — y) sic V, آيين L — z) پرسان LV; an پسر et پدر legendum? — a) L 121 v. — b) V 124 — c) vocalium signa ad fidem L servavi — d) cf. s. XX § 4 — e) نيارازدی L; V? — f) om. V —

قبيلندندر اساس وتمل معناسنه[g] شمس خجندی[h] بیورر (1943) زفرع پیش طلب اصل کز برایِ[i] بنا ، درست باید[k] کردن نخست کدواده ، گدا دخی اگرچه کافِ فارسی ایله‌در بو قبیلندندر اصلده وصفِ ترکیبی‌در دلنجی معناسنه که قپو قپو گزوب دیلنور گدیه اسمِ مصدردر دلنجیلك معناسنه نته که ملّای روم بیورر (1944) از شما کی گدیهٔ زر میکنم ، مر شما را کیمیاگر میکنم ، وکده مرکّب اولورسه جزء اخیر واقع اولور نته که *انشاء اللّه[l] کلور ،

٢٩ **کند** ضمِّ کاف ایله غیرِ قاطع کسمز معناسنه[m] در[n] (1945) تو با شاه بر شو ببالایِ تند ، زپیران ولشکرَ مشو هیچ کُنْد ، — دخی اومجه اغاجدر که طوتساق[o] النه وایاغنه اوریلور — متّفق ومجتمع معناسنه ده کلور (1946) چو گشتند هر سه برین راه کند ، سپهبد بر آمد ببالایِ تند ، بونده تند طاغ باشیدر ،

٣٠ **کار وکرد** فتحِ کافله کسری دخی جائزدر کردن‌دن اسمدر فعل وعمل معناسنه ما قبلنه اتباع قبیلندندر ایش کوج معناسنه (1947) همان به که آموزی از من نبرد ، بدانی برزم اندرون کار وکَرْد ، [p]

مع الذّال المعجمة

٣١ **کیقباد** اوّلِ سلاطینِ کیانیاندر ابن زاب بن زو ابن طهماسب ابن منوچهر ابن میشخور ابن فریدوندر افراسیاب ایرانه مستولی ایکن زال ورستم اعانتی ایله کیقباد پادشاه اولوب ایرانی افراسیابدن استخلاص ایتدیلر ورستمی امیر الامرا وجهان‌پهلوان ایلدی واصفهانی دار الملك ایدوب یوز ییل پادشاه اولدی عصرنده انبیادن حزقیل والیاس والیسع واشموئیل[q] علیهم السّلام موجود ایدی ،

٣٢ **کشواد** ضمِّ کافله گودرز پدری وکیکاوس سپهسالارلرندن نامدار پهلواندر[r] (1948) چو گودرز و[s]کُشْواد بر میسره ، هجیر وگرانمایگان یکسره ،

٣٣ **کالبد** هر جانورك کوده‌سیدر که ایچنده جان اولور قالب[t] انك معرّبیدر (1949) همی گفت زارا دو گردِ جوان ، چرا شد تهی کالبدشان زجان ،

٣٤ **کاسه رود** توران زمینده بر چای‌در (1950) خبر شد بترکان کز ایران سپاه ، سوی کاسه رود اندر آمد براه ،

٣٥ **کنابد** ضمِّ کاف ونون وفتحِ باء عربیله توران زمینده بر موضعدر[u] گودرز انده اولان طاغده جنگِ یازده رُخده قونمشیدی (1951) زکوه کُنابَد برون تاختند ، سران سویِ هامون بر افراختند ،

٣٦ **کشف رود** بر چایدر که انك اطرافنده سام نریمان بر اژدها قتل ایلدی (1952) کشف رود پر خون وزرداب شد ، جهان جایِ آرامش وخَواب شد ،

g) add. در V — h) V 124 v. — i) کربزای L! Ferh. Su'. secutus correxi — k) L 122 — l) om. V — m) om. L — n) addidi — o) طوتساغك V — p) totum § om. V — q) واشمویل L — r) V 125 — s) sic — t) L 122 v. — u) add. که V —

مع الرّاء

٣٧ **کدیور** فتحِ کاف وکسرِ دالله کد ایله وردن مرکّبدر *ویا زائددر[v] اوج معناسی واردر بری اکنجی وبرزیگر معناسنه‌در (1953) کدیور نیابی درین بوم وکشت ، سوی مرغزاران رو از سویِ دشت ، — ثانی دهر وروزگاردر — ثالث کتخدا وصاحبِ خانه معناسنه‌در شمس فخری بیورر (1954) اگر گوشدارئ عدلت نبودی ، دگر در کدیور نبودی کدیور ،

٣٨ **کردر** علی وزن جعفر دشت ودامنِ کوه‌در (1955) زخون کردر وکوه دریا شود ، درازئ ما همچو پهنا شود ،

٣٩ **کروگر** فتحِ کاف وضمِّ را وفتحِ کافِ فارسی ایله فاعلِ مطلق وصانعِ حق خدای جلّ جلاله‌در (1956) ندانم چه آید برین بوم وبر ، زحکمِ کَروگَر نیابد گذر ، کرگر واوسز دخی لغتدر دقیقی بیورر[w] (1957) چو بیچاره گشتند فریاد جستند ، بر ایشان ببخشود دادارِ کَرْگر ، اصلده کر توان وقوّت وکام معناسنه‌در کرگر[x] توانگر وقوّتلو دیمکدر نته که سوزنی بیورر[y] (1958) ورا از دولتِ سلطانِ سلطانان زیادت شد ، شکوه وحشمت ودولت نعیم وناز وکام وگر ، — صاغر واصمّ معناسنه ده کلور وبو[z] معنی مشهوردر ،

٤٠ **کشیده‌زهار** اول حیواندر که خایه‌سی اخراج اولنمشدر زهار قاسِق‌در[a] خایه‌دن کنایه‌در (1959) یکی رخش بودش بکردارِ گرگ ، کشیده‌زهار وبلند وسترگ ،

٤١ **کاشغر** سکونِ شین وفتحِ غینله ترکستانده بر شهردر اهلی حسنله موصوفدر وانده ایو سرو اولور عنصری بیورر (1960) ایا شَکسته[b] سرِ زلفِ ترکِ کاشْغَری ، شکنجِ تو عَلَمِ پرنیانِ شوشتری ، سرای وباغ تو آراسته بسروِ بلند ، چه سروِ کاشغری وچه سروِ غاتْفَری ، غاتفر دخی *ایو سرو له مشهور بر شَهر در[c] ،

٤٢ **کیار** فتحِ کاف ویاء حطّی ایله اوشنمك وکاهللك معناسنه‌در (1961) بخانِ براهام شو بی گیار ، نگر تا چه بینی نهاده بیار ،

٤٣ **کندآور** ضمِّ کاف وسکونِ نونله دلیر وبهادر معناسنه‌در (1962) بکندآورِ جنگجوی وسپاه ، ببخشید وبنشاند اورَا بگاه ، کند ایله آوردن مرکّبدر کند اوموجه‌در واول اغاجدر که اسیرك الینه وایاغنه قورلر نته که نظامی بیورر (1963) چو طالع جهان‌گردی آرد بپیش ، نشاید زدن کُنْد بر پایِ خویش ، کنده دخی دینور کمال اسمعیل بیورر (1964) چو دوگ این یکی ریسمان در گلو ، چو چرخ آن یکی کُنْده بر دست وپا ، کنداور طوتساق کتوریجی دیمکدر ، [d]

٤٤ **کیفر** علی وزن جعفر انتقام ویرامزلق جزاسی معناسنه‌در (1965) برِ دشمنان چون بکَیْفَر شدی ، بآیینِ شاهانِ دیگر شدی ، — پشیمان وندامت معناسنه ده کلور (1966) که چون بچّهٔ

v) om. V — w) V 125 v. — x) کروکر V — y) L 123 — z) om. و V — a) add. که V — b) sic Surûrî, شکست LV — c) بر شهردر ایو سروی اولور V — d) V 126 —

شیرِ نر پروری ، چو دندان کند نیز کیفر بری ، وله (1967) چنین داستان زد یکی پر خرد ، که از خویِ بد کوه کیفر برد ، — ایکیِ معناسی[e] دخی واردر بری بوغرت طرفیدر که بلند دیواری وامزکی اوله نته که فرالاوی بیورر (1968) شیرِ عاشقْت بپستان در جغرات شدست ، چشم دارد که فرو ریزد در کیفرِ تو ، — ثانی کنگرهٔ حصار اوزره بر طاشدر دفعِ دشمن ایچون وضع اولنور ،

٤٥ **کوکنار** بر نوع اغاجدر (1969) بنزدیکِ ایشان یکی مرغزار ، فراوان درو کوکنار وچنار ، — واصل افیون اولان خشخاش معناسنه ده کلور منوّمدر شمس فخری بیورر (1970) تا کند در خواب چشمِ فتنه را ، تاجدار آمد ببستان کوکنار ،

٤٦ **کشمر** علی وزن جعفر نیشابور قصبه‌سی اولان پُشْت کویلرندن بر کویدر کشتاسب انده اولان آتشکده‌سی قربنده بر سرو اغاجی دیکدی که[f] حسنده وطول واستقامتده نظیری یوغیدی اطرافنده کندی واعیانی سرایلر وکوشکلر بنا ایتدیلر روایت اولنور که اول سرو خلفاء عبّاسیّین‌دن متوکّل زماننده موجود ایدی متوکّل انک اوصافنی استماع ایتمکله کورمکه غایت میلی[g] اولدی کتمك ممکن اولمیجق عبد اللّٰه طاهره خبر ارسال ایلدی که اول سروی قطع ایدوب بغداده کوندوره اول نواحی اهلی بو خبری[h] استماع ایتدکلرنده اول سرو[i] یاننه کلوب چوق گریه وزاری وفریاد وفغان ایتدیلر عبد اللّٰه طاهر اول سروی قطع[k] ایدوب کیچه‌لره صاروب بغداده ارسال ایلدی بغداده واصل اولمزدن اوّل متوکّل قتل اولندی (1971)

یکی سروِ آزادهٔ چون بهشت ، بپیشِ درِ آذر اندر بکشت
چو بالایِ او گشت بسیار شاخ ، پی افگند گردش یکی خوب کاخ
همه نـامداران بفرمـانِ او ، سوی سروِ کَشْمَر نـهـادند رو
بهشتیش خوان ار ندانی همی ، چرا سروِ کشمرش خوانی همی[l]
چرایش نخوانی نـهـالِ بهشت ، که سروِ کیانش بکشمر بکشت

مسعود سعد سلمان دخی بیورر (1972) ای بتِ کِشْمیر وسروِ کشمر ،[m] ای حورِ دلارام وماهِ دلبر ، — وهندده بر مشهور شهردر اهلی اصحابِ حسن وصباحتدر کشمیر وکاشمر دخی دنور انوری بیورر (1973) کنارِ دجله زترکانِ سیمتن خلّخ ، میانِ رحبه زخوبانِ ماهرخ کشمیر ،

٤٧ **کارزار** *سکونِ رایله[n] جنگ وصواش‌در (1974) گروگان همی خواهد از شهریار ، چو خواهی که بر گردد از کارزار ،

٤٨ **کردار** کسر ایله کِرد ایله آردن مرکّبدر گفتار ورفتار کبی فعل وعمل معناسنه‌در مقامِ تشبیهده[o] مانند معناسنه ده کلور مشبّه بهٔ اوّلنده اولور ،

٤٩ **کردگار** کسرِ کافله وکافِ ثانی فارسی‌در فعّالِ مطلق خدای متعال وصفیدر (1975) پیاده شد از اسب ورخ بر زمین ، همی کرد بر کِرْدگار آفرین ،

e) L 123 v. — f) om. L — g) میل L — h) V 126 v. — i) سروک V — k) قلع V — l) L 124 — m) sic; an آیا legendum? — n) om. V — o) تشبّهده L —

٥٠ **کمر** قوشاقدر (1976) گشادند مردان سراسر کمر ، بخواب وبخوردن نهادند سر ،[p] — وطاغدن یوالنمش یومری قیا معناسنه ده کلور (1977) تو چون غُرم ماندستی اندر کمر ، پر از داوری دل پر از کینه سر ،

مع الزّاء المعجمة

٥١ **کندز** ضمّ کاف وسکونِ نون وکسرِ دالله توران زمینده بر شهردر اصلی کهن‌دزدر ابتدا طهمورث ابن هوشنگ بنا ایلمشدر بعده فریدون تجدید ایتدی وحالا[q] اسمی پیکنددر (1978) نشست اندران مرز ازان کرده بود ، که کُنْدِز فریدون بر آورده بود ، کنون نامِ کندز[r] بپَیْکَنْد گشت ، زمانه پر از بند وترفند گشت ،

٥٢ **کفیز** حرفِ قافده ذکر اولنان قفیز در[s] معرّبیدر وفی القاموس القفیز مکیال ثمانیة مکاکیك ومن الارض قدرُ مائة ورابع[t] واربعین ذراعًا والمکّوك کتنّور یسع صاعًا ونصفًا ،

٥٣ **کشاورز** اکنجی وبرزیگر معناسنه‌در کشت ایله ورزدن مرکّبدر کشت اکن‌در[u] وورز ورزیدن‌دن امر ووصفدر مجموعی مُدْمِنُ الزّراعة دیمکدر کثرتِ استعماله تا حذف اولنوب بر الف زیاده اولندی (1979) کِشاورز با مردمِ پیشه‌ور ، کسی کو بلشکر نبندد کمر ،

٥٤ **کوز** مُنْحَنی *وبوکلمش ارقه‌لی[v] معناسنه‌در (1980) بدو گفت نیرنگ سازی هنوز ، نگردد همی پشتِ شوخیت کوز ،

مع الزّاء الفارسی

٥٥ **کاژ** شاشی واحولدر (1981) بدو چشم کاژ وسرش بود کل ، بیك پای لنگ وبیك دست شل ،

٥٦ **کژ** اکری ومعوّج‌در کَج دخی دینور (1982) مبادا که از راهِ کیهان خدیو ، دلش را بکژ می گرایید دیو ، — وخام ابریشم معناسنه ده کلور قَز معرّبیدر ،[x]

مع السّین

٥٧ **کاس** [y]مطلقا طوڅوزدر کرك ارکك کرك دیشی[y] (1983) اگر باز خرّند گفت از هراس ، بهر نامداری یکی ماده کاس ،[z] کاسوی طوڅوزك بیق قلیدر اندن فرچه ایدرلر وانکله دری دلرلر شمس فخری بیورر[t] (1984) زبان در کامِ اعدایش چو خنجر ، مژه در چشمِ خصمش[a] کاسویست ،[z] — وکاشانده بر موضع اسمیدر (1985) مرا رنجِ پیوسته واس آمدست ، مرا رایِ رفتن بکاس آمدست ،

٥٨ **کوس** زور ایله طوقشمقدر که عربیده صدمة دنور (1986) بپرسید رستم زپرمایه طوس ، [z]که چون یافت پیل از تگِ گور کوس ، وله[t] (1987) زناگه بروی اندر افتاد طوس ،[z] تو گفتی

p) V 127 — q) om. و L — r) آن دز L ط — s) om. V; cf. s. XX § 7 — t) addidi — u) L 124 v.; cf. s. § 10 — v) ارقه وبوکلمش L — x) V 127 v. — y-y) خنزیر وخوکدر V; vs. 1983 lectio eadem est ac Surûrîi — z-z) om. V — a) خنجر L! —

زپیلِ ژیان یافت کوس ، — ومشهور کوپ کبی بر طُوْلدر جنگده چالنور (1988) گواژه بسی باشدت با فسوس ، نه مردِ درفشی نه کوپال وکوس ، صدا وآواز معناسنه ده کلور (1989) چو برخواند نامه بر آوردِ روس ، بر آورد چون رعدِ غرّنده کوس ،

٥٩ **کاموس** حاکم اسفیجابدر اکا کاموسِ کشانی دخی[b] دنور افراسیابه اعانت ایچون کلدی ورستم الندہ هلاك اوَلدی (1990) بر انگیخت کاموس اسپِ نبرد ،[c] هماورد را دید با دار وبرد ،

٦٠ **کرگس** مشهور بر قوشدر عربیده نسر دنور *لاشه‌خوردر[d] (1991) فرستم بنزدیكِ شاهِ جهان ، تنت را کند گرْگس اندر نهان ، یعنی سنی قتل ایدر جثّه‌کی کرگس ییوب نابدید اولورسن ،

٦١ **کریاس** کسرِ کاف وسکونِ راء مهمله ویاء حطّی ایله دیوانخانه معناسنه‌در (1992) چو رستم بیامد زپرده‌سرای ، زمانی همی بود بر در بپای ، بِکرْیاس گفت ای سرایِ امید ، خنك روز کاندر تو بُد جیمشید ،

٦٢ **کیکاوس** ابن قباد وبر روایتده اوغلنگ اوغلیدر وبرْ[e] روایتده قرنداشی اوغلیدر بهر حال ثانئ ملوكِ کیانیاندر یوز اللّی ییل پادشاه اولدی قابوس کاوس معرّبیدر عصرنده انبیادن[f] حضرتِ سلیمان ابن داود ولقمانِ حکیم ایدی مازندرانده گرفتار اولوب رستم انی خلاص ایلدی بر دفعه دخی بربر زمین پادشاهی انی گرفتار ایلدی ینه رستم لشکر کوتوروب روم وشام ومصر پادشاهلریله جنگ ایدوب انلری قتلدنصکره بربر زمینه واردی وکیکاوسی قورتروب تختگاهنه‌دك کتوردی کیکاوس دخی اکا مکافات یوزندن همشیره‌سی مهرنازی اکا ویروب امیر الامرا خطابندن ترقّی ایدوب پادشاهلق ایله خطاب ایتدی ،

٦٣ **کیوس** فتحِ کاف وضمِّ یائله کاوس معناسنه کیکاوس لفظندن ضرورتِ شعر ایچون مختصر اولدی (1993) کجاَ بسته بد گیو وگودرز وطوس ، شده خیره از غم دو چشمِ کَیُوس ،

مع الشّین المعجمة

٦٤ **کش** فتحله قولتق وبوش بوُکر معناسنه‌در (1994) وزان پس یکی دست کرده بکَش ، بیامد برِ شاهِ خورشیدفش ، اکابر حضورنده الی قولتغه صوقمق ادبِ اصاغردر (1995) دلیران همه دست کرده بکش ، بپیشِ جهانجویِ خورشیدفش ، وله (1996) چنین گفت رستم که ای شیرفش ، ترا پرورانید[g] باید بکش ، — وما وراء النّهرده نخشبه قریب بر شهردر مقنّعِ خراسانی انده بر قوییده سحر ایله آی کوستردی نته که سیام‌ده شرح اولندی[h] سوزنی بیورر (1997) سود اوفتاد بیخردی را هم از خری ، تا آفتاب وماه بر آید زچاهِ کش ،

٦٥ **کندروش** فتحِ کاف وسکونِ نون وفتحِ دال وضمّ راء مهمله ایله یومری یومری اولوب[i] صرپ اولان یولدر (1998) براهی که بد کَنْدَرِوش ودراز ، بشد با سپه در نشیب وفراز ،

b) om. L — c) L 125 — d) om. V — e) om. و L — f) V 128 — g) L 125 v. — h) cf. s. XII § 76 — i) و V —

٦٦ **کیش** دورت معناسی واردر بری[l] بلّکگ اوق طورن یانیدر که ترکش دخی دنور — ثانی دین ومذهب معناسنه‌در — ثالث سمّوردر که اندن کورك اولور ما وراء النّهر لغتیدر ملّا[m] هاتفی بیورر (1999) برون رفت قوّت زدستِ دبیر ، زتفصیلِ کیش وکتان وحریر ، وله[n] (2000) بود جامهٔ شاهئ من زره ، زره نزدِ من زاطلس وکیش به ، — رابع جزایرِ فارسدن بر جزیره‌در معنای اوّله مشابه اولمغله تسمیه اولندی کذا فی تأریخ الوصّاف الشیرازی سعدی[o] بیورر (2001) یکی مردِ درویش در خاكِ کیش ، چه خوش گفت با همسرِ زشتِ خویش ،

مع الغین المعجمة

٦٧ **کناغ** فتحِ کاف ونونله تارِ ابریشم وغیره که ترکیده تیل وعربیده خیط دنور (2002) زسیمین تنِ من چو زرّین گناغ ، زتابانِ مهِ من چو سوزان چراغ ، — کنار وطرف معناسنه ده کلور غین رادن بدلدر اسدی بیورر (2003) میان آبگیری بپهنایِ راغ ، شناور شده ماغ از هر کناغ ،

مع الفاء

٦٨ **کاف** کافتن‌دن فعلِ امردر یارمق وشکافتن معناسنه (2004) بخنجر جگرگاهِ اورا بکاف ، هنر باید از کار کردن نه لاف ، — ویارق وشکاف معناسنه دخی[p] اسم کلور (2005) یکی کاف بود اندران برزِ کوه ، بدو سخت نزدیك و[q]دور از گروه ،

٦٩ **کشف** فتحِ کاف وشینله قپلوباغه‌در — وبر چای اسمیدر که انگ کنارنده سامِ نریمان بر اژدها هلاك ایلدی[r] (2006) گَشَف رود چون رودِ خوناب گشت ، زمین جایِ آرامش وخواب گشت ،

٧٠ **کف** فتح ایله کوپکدر که اغزده ودریا یوزنده اولور (2007) سپاهِ دو کشور کشیدند صف ، همه جنگ را برلب آورده کَف ،[s] اصلی کفگ‌در آخری کافِ فارسی ایله نته که کلور — وراستق دیدکلری سیاه نسنه معناسنه ده کلور که جماعتِ نسا انکله ابرولرین سیاه ایدرلر (2008) چنین اژدها کو زرودِ کشف ، برون آمد وکرد گیتی چو کف ، — وکفیدن‌دن فعلِ امر دخی کلور کفیدن یارمق وشکافتن وچتلامق معناسنه متعدّی ولازم کلور نظامی بیورر (2009) دلی کان نارِ[t] شیرینگار دیده ، زحسرت گشته چون نارِ کَفیده ، — وعربیده *ال ایه‌سی[u] معناسنه‌در وفارسیده مستعملدر ،

٧١ **کوف** بیقوش انواعندن بر قوشدر طاغلرده واِسِزّ[v] یرلرده اولور ترکیده اکا اری قوش دنور (2010) دران بارگاهِ شهِ دودمان ، بسی کوف را خانه بینی دران ،

l) V 128 v.; de بلّك voce cf. ad pag. 57,8 — m) om. L — n) له L; quid V habeat annotare oblitus sum — o) سوزنی L false — p) ده V — q) L 126 — r) cf. s. § 36 — s) V 129 — t) annon potius نار legendum? — u) آیه V — v) واِسِز V —

مع الكاف

٧٢ **كاك** مردمِ چشمدر كه تركيده ببك وعربيده انسان دنور (2011) دو چشمِ مرا گشتهٔ كاكوار، سزاوارِ خوارئ نيم هوش دار، — ايكى معناسى دخى واردر برى بكسمات در كه[x] كعك معرّبيدر — ثانى مرد معناسنه‌در كه عربيده رجل دنور *نته كه[y] شاعر ديمشدر (2012) از جفاهاىِ آن بتِ چالاك، سوخت بر حالِ من دلِ زن وكاك، سراجِ قمرى دخى بيورر (2013) جاىِ جانان[z] نبود ذِروهٔ منبر آرى، كاكِ نابخته كجا لايقِ منبر گردد، كاكا لالا[a] ومربّئ اطفال معناسنه‌در كه تركيده[b] اتابك دينور سنايى بيورر (2014) در كنارش كن آنزمان كاكا، تا شود راضى ومكنش جفا،

٧٣ **كرك** فتحِ كاف وسكونِ رايله كرگدن‌دن مخفّفدر اندن سپر ايدرلر (2015) بيفگند تير وكمان بر گرفت، يكى كَرْك در قيرِ[c] ابر سرگرفت، وله (2016) همى تير باريد همچون تگرگ[d]، بران اسپرِ كرك وبر خود وترگ، وله (2017) كمانهاىِ چرخ وسپرهاىِ كرك، همه بر جهاء[e] جوشن وخود وترگ،

٧٤ **كلك** برقامش‌در كه اندن اوق ايدرلر واندن اولان اوقه دخى كلك دنور (2018) نخستين كه از كِلْك بگشاد دست، قراخان زپيكانِ تيرش بخست، وله (2019) زره بود وخفتان وببرِ بيان، زكلك وزپيكان نبودش زيان، وله (2020) ازين كلك پولاد گريان شود، همان روىِ قرطاس پژمان شود، — واندن اولان قلمِ كتابته دخى كلك دينور وبو معنايه مشهوردر، قامش معناسنه انورى بيورر (2021) صاحبا بنده را اجازت ده، تا بگويم كه دشمنت چون باد، ميل در چشم وكلك در ناخن، تيز در ريش وكير در كون باد، — وسباعك ازو ديشى معناسنه ده كلور عربيده ناب دنور نظامى بيورر (2022) بردند سوى[e] كلان زراهش، از كلكِ سگان بصدرِ شاهش،

٧٥ **كيماك** كسر ايله چين وماچين‌ده بر چاى اسميدر (2023) زدرياىِ كيماك بر بگذرم، بچين وبمكران سپه گسترم،

٧٦ **كودك** طفل وصغير معناسنه‌در (2024) چو كودك لب از شيرِ مادر بشست، زگهواره محمود گويد نخست،

٧٧ **كنيزك** مصغّرِ كنيزدر جاريه معناسنه حرّ الاصله دخى اطلاق اولنور نته كه عربيده دخى قزه جاريةٌ دنور (2025) چو كاوس روىِ كنيزك بديد، دلش مهر وپيوندِ او بر گزيد،

٧٨ **كپك** ككلك قوشيدر قَبْج[f] معرّبيدر (2026) خراميدنِ كَپْك بينى[g] بشخ، تو گويى زديبا فگندست نخ،

---

x) پ معناسنه‌در V — y) om. V — z) sic V خاقانى L! خاقان Fh. Šu'. — a) لاله L — b) L 126 v. — c) sic!? — d) V 129 v. — e) سوء L — f) قَبَجْ V — g) L 127 — h) add. قوشى V —

مع الكاف الفارسى

٧٩ **كلنگ** ضمّ كاف وفتحِ لامله طورنه[h]در كه عربيده كُرْكى دنور (2027) چو بگذشت ازان تيره شب يك زمان، [i] خروشِ كُلَنْگ آمد از آسمان،

٨٠ **كنارنگ** فتحِ كاف ونونله صو باشى واوج بكى وحافظِ ثغر معناسنه‌در كه مرزبان دخى دنور (2028) ازين هر دو هرگز نگشتى جدا، گنارَنْگ بودى واو پادشا، وله (2029) هر آنكس كه با طوس در جنگ بود، همه نامدار وكنارنگ بود،

٨١ **كفگ** فتحِ كاف وسكونِ فايله كوپك‌در كه درياده واغزده اولور (2030) هيونانِ كَفْگ افگنِ بادپاى، بجستند برسانِ آتش زجاى،

مع اللّام

٨٢ **كال** لوترا زباننده رفتن معناسنه‌در (2031) تويى پيرِ فرتوت گشته بسال، زايزد بينديش در وقتِ كال، — وميوهٔ خام وبر نوع گل معناسنه ده كلور وچرى صِنمق وهزيمت[l] معناسنه ده كلور نته كه شمس فخرى بيورر (2032) بغيرِ كنجِ عدم نيستش گريزگهى، اگر زتيزئ تيغش بود عزيمتِ كال، كاليدن مصدردر قچمق ومنكسر اولمق معناسنه،

٨٣ **كل** فتحله قلسز باشدر اقرع معناسنه (2033) بدو چشم كاژ وسرش بود گل، بيك پاى لنگ وبيك دست شل،

٨٤ **كابل** ضمّ وفتحِ بايله قندهاره قريب بر شهردر سيستان مملكتنه متّصلدر،

٨٥ **كوپال** ضمّ كاف وباء فارسيله گرز وچومقدر (2034) سپرديم نوبت كنون زال را، خداوندِ شمشير وكوپال را،

مع الميم

٨٦ **كام** ايكى معناسى واردر برى مقصود ومراددر — برى حلقومه[m] يقين اندرونِ دهنِ مردم‌در مجازا اغز وفم معناسنه ده كلور *صفتِ اژدهاده بيورر[n] (2035) دو چشمش چو دو چشمه تابان زخون، همى آتش آمد زكامش برون،

٨٧ **كهرم** ضمّ كاف وفتحِ رايله پادشاهِ[o] توران زمين ارجاسب برادريدر (2036) برادر بد اورا دو آهرمنان، يكى كُهْرَم وديگر اندريمان، [p] — واوغلينك دخى اسميدر (2037) چنين گفت كهرم بپيشِ پدر، كه اى نامور شاهِ خورشيدفر، فتحِ ها وسكونِ رايله ده كلمشدر (2038) سوارِ گرانمايه نامش كَهْرَم، گذشته بسى بر سرش سرد وگرم،

٨٨ **كژدهم** فتحِ كاف وسكونِ زاء فارسى وفتحِ دال وهايله رستم اقراننددن بر سپهسالارِ ايرانيدر،

---

i) V 130 — l) om. و L — m) حلق وبوغازه V — n) در صفت اژدها L — o) V 130 v. — p) L 127 v. —

٨٩ **كستهم** ينه او وزنده مذكورڭ اوغليدر (2039) چو شست وسه از تخمهٔ گژدَهم ، بزرگان وسالارشان كَسْتَهَم ،

٩٠ **كنام** ضمّله ايندر كه مأواى وحوشدر (2040) همه سيستان پاك ويران كنيد ، كُنامِ پلنگان وشيران كنيد ،

٩١ **كم** كسر ايله كه ايله ضميرِ متكلّم وحدهدن مركّبدر كه مرا ديمكدر (2041) بدانسان روم كِم تو فرمان دهى ، جهاندارى ومن بپيشت رهى ،

مع النّون

٩٢ **كشكين** بر نوع اتمكدر كه ارپه[q] وباقلادن وايرى طرودن اولور (2042) بگسترد كرباس وچِّپين نهاد ، بچپّين بر آن نانِ گشْكين نهاد ،

٩٣ **كيوان** سماء سابعهده زحل يلدزيدر (2043) زبهرام وناهيد وكيوان وتخت ، چه چاره كنم چون مرا نيست بخت ،

٩٤ **كى پشين** فتحِ باء فارسى وكسرِ شينله كيقباد اوغلى وكيكاوس برادريدر (2044) كنون از بزرگان يكى برگزين ، نگه كن پسِ پردهٔ كَىْ پَشين ،

٩٥ **كيهان** فتح وكسرله جهان ودنيا معناسنهدر (2045) بدين دشت بسيار شاهان بدند ، همه نامدارانِ كِيْهان بدند ، [r] ايكى لغتى دخى واردر برى كهان حذفِ يا ايله برى كيان حذفِ هايله نته كه كلور ،

٩٦ **كشان** كسر ايله توران زمينك بر ولايتدر كاموسِ كشانى[s] اكا منسوبدر (2046) زمينِ كِشانى وتركانِ چين ، ترا باشد آن همچو ايران زمين ،

٩٧ **كيان** جمعِ كَى در پادشاهِ بلندپايه معناسنه وسلاطينِ فرسك فرقهٔ ثانيهسنه كيان وكيانيان دينور بعضيلرينك اسمى كى ايله مركّب اولمغله در[t] مجموعى اوندر اوّل كيقباد ثانى كيكاوس ثالث كيخسرو رابع كىلهراسب[u] خامس كشتاسب سادس بهمن سابع هماى ثامن داراب تاسع دارا عاشر اسكندر (2047) زشاهِ كيان خواستند زينهار ، فرو ريختند آلتِ كارزار ، — كيان اوج معناسى دخى واردر برى صحرانشين چادرىدر خيمهٔ عرب وخيمهٔ كُرد كبى ضمّ وكسر دخى مرويدر ابو شكور بيورر (2048) همه باز بسته بدين آسمان ، كه بر پرده بينى بسانِ كُيان ، — ثانى روزگار وفلك معناسنه در[t] [v]خاقانى بيورر (2049) قيدافهٔ مملكت كه دهرش ، جز رابعهٔ كيان نديدست ، كذا فى شرحِ ديوانه ،[v] بونك اصلى كيهان در ها حذف اولنمشدر — ثالث طبيعت وعنصر معناسنهدر لطيفى بيورر (2050) اين كيانِ

q) add. دن V — r) V 131 — s) كشان L; totum § om. V ni fallor — t) om. L — u) L 128 — v-v) haec verba post اولنمشدر ponit V —

بدكيان كز شكرِ نعمت غافلند ، يا رب اين ناز ونعيم ودولت ورفعت چراست ، بونك كيانا زيادهٔ الف ايله لغتدر نته كه خسروى بيورر (2051) همه آزادگيست همّتِ او ، قهر كردست مر كيانا را ، كيا حذفِ نونله ده لغتدر سنايى بيورر (2052) اخترانى كه حال گردانند ، تيغِ او را اجل كيا خوانند ، كيا مرزبان معناسنه ده كلور كه اطرافِ[x] مملكت[y] حافظيدر ولايتى دشمندن حفظ ايدر شمس فخرى ايكى معناسن جمع ايدوب ديمشدر (2053) شكوهِ تاجِ كيان وارثِ ممالكِ جم ، كه تختِ مرز وكيان را شهنشهست وكيا ، جهانپناهى وشاهى كه مثلِ او نايد ، زاقترانِ نجوم وزامتزاجِ كيا ، سمع الكيان كسرِ سين وفتحله وكسرِ كافله ده مرويدر بر كتاب اسميدر كه مبادئِ علمِ طبيعيدن بر علمدر كه اجسام بيننده طبايعِ احوالِ مشتركهدن بحث ايدر مؤلّفى ارسطاليسِ حكيم[y] در خاقانى بيورر (2054) از لفظِ من گاهِ بيان در مدحت اى شمع كيان ، گنجست از سِمع الكيان در سَمعِ دانا ريخته ، وله (2055) خاطرم بر سمعِ اين شمعِ كيان ، مشكلِ سمع الكيان خواهد گشاد ، امام جواليقى شرحِ خطبهٔ ادب الكاتبده[z] ديمشدر كه سمع الكيان كتابٌ من كتبِ ارسطاليس والكيان بالسّريانيّة الطّبيعة ويريدون بالطّبيعة الشّئ الّذى يصرّف هذه الأجسام ويحرّكها الى موضعها كالمعنى الّذى يحرّك المجسّد الى اسفل والمعنى الّذى يحرّك النار الى العلوّ ويُروى سَمَعَ الكيانَ على انّ سمع فعل ماض والكيان مفعول به وليس بالجيّد لانّه يسمّونه سَماع الجوهر وسَمْع اقرب الى سماع لانّهما مصدران والسّمع انّما هو الصيت وسمّى[y] بذلك لانّه اوّل ما يسمعه المتعلّمون لهذا العلم ويسمّى ايضا السَّمْع الطبيعىّ ، وبطَلْيوسى شرحِ كتابِ مذكورده ديمشدر سمع الكيان روايتِ كسرِ سين ايلهدر فتحى دخى جايزدر سِمع كسر ايله صيت وآوازه معناسنهدر سِمْع الكيان ذكر الكيان ديمك اولور وسَمع فتحله مصدردر سماع معناسنه ولَبْلىّ وابن برّى شرحِ كتابِ مذكورده كيان جمعِ كَوْن مثلِ سَوطٍ وسياط[a] ياخود كان يكون كونًا وكيانًا مثل صام يصوم صومًا وصيامًا كيانى عربى طوتب جمعِ كون يا[b] مصدرِ كان ديدكلرى بعيددر ،

٩٨ **كتايون** فتحِ كاف وتاء قرشت ايله قيصرِ روم قزيدر كه كشتاسبه ويروب اندن اسفنديار وبشوتن حاصل اولدى اسمى ناهيد وكتايون لقبيدر (2056) پس آن نامور دختر قيصرا ، كه ناهيد بد نامِ آن دخترا ، كتايونش خواندى گرانمايه شاه ، دو فرزندش آمد چو خورشيد وماه ،

٩٩ **كراخان** حرف قافده ذكر اولنان قراخاندر كه افراسيابك بيوك اوغليدر ،[c]

١٠٠ **كيبيدن** باء عربيله گرديدن معناسنهدر كه تركيده دونمك وعربيده اعراض دنور (2057) مكيبيد وز راستى مگذريد ، چو دادندتان پند خوش بشنويد ،

x) V 131 v. — y) om. L — z) L 128 v. — a) V 132 — b) وياخود V — c) cf. s. XX § 10 —

١٠١ **كمان** فتح ايله معروف — ومنازلِ شمس وقمردن بر برجدر عربيده دخی قوس بويله‌در (2058) چو[d] خورشيد ازان پوشش آگاه شد ، زبرج كمان برسرِ گاه شد ،

١٠٢ **كبّان** فتحِ كاف وتشديدِ باء عربيله بر نوع ميزاندر قبّان انگ معرّبيدر (2059) همه گنجِ اَرجاسب در باز كرد ، بگَبّان درم سختن آغاز كرد ، فرستون فتحِ فا وراء مهمله ايله بو دخی قبّان معناسنه‌در نته كه فرّخی بيورر (2060) گر تو نخواهی بزخمِ تير بسنبد ، چون قلمِ آهنين عمودِ فَرَسْتون ، طا ايله فرسطون دخی مرويدر نته كه لطيفی بيورر (2061) نظرِ شاه فَرَسْطونِ فراست‌سنجست ، كه مقادير همه می شود از وی معلوم ،

١٠٣ **كهكشان** صمان اوغريسيدر كه حاجيلر يولی دخی دينور كه عربيده[e] مَجَرّه‌در (2062) رهِ كَهْكَشان گردِ لشكر گرفت ، ستاره بماندی ازان در شگفت ،

١٠٤ **كريمان** نريمان پدريدر كه رستمگ جدّيدر (2063) ببالایِ سامِ نريمان بود ، بمردی وزورِ[f] گريمان بود ،

١٠٥ **كونْ** مقعد ودُبْردر (2064) شكسته شود چرخ وگردونها ، يلان را بخون تر[g] شود كونِها ،

مع الواو

١٠٦ **كيخسرو** ثالثِ سلاطينِ كيانياندر ابن سياوش ابن كيكاوس‌در ووالده‌سی فرنگيس بنت افراسيابدر پدری قتلندن[h] دورت ای صكره متولّد اولدی حدِّ بلوغه واصل اوليجق گيو ابن گودرزِ صفاهانی توران زمينه واروب كيخسروی والده‌سيله ايران زمينه كتوردی كيكاوس اول وقتده پير وعاجز اولمغله سلطنتی اكا تفويض ايلدی عمّيسی فريبرزی طوسِ نودر ايله افراسياب محاربه‌سنه ارسال ايدوب افراسيابه مقاومت ايتمك ايله كندی بالذّات جنگنه واروب[i] افراسيابی منهزم ايلدی آخر الامر افراسيابی آذربايجانده برادری گرشيوز ايله دارِ فنايه ارسال ايلدی بوندنصكره التمش ييل پادشاهلق ايدوب بعده لهراسب ابن اروندی ولی عهد ايدوب سلطنتی اكا ويردی وبلخه واروب هلاك اولنجه انده اقامت ايلدی وبر روايتده جمله[l] ايرانی پهلوانلر ايله الّا زال ورستم وگودرز كوهِ گيلويه سمتنه واروب انده برف ودپی ايله هلاك اولديلر ،

١٠٧ **كاو** بهادر وشجاع معناسنه‌در (2065) تو با جنگِ رستم نداری تو تاو ، بمانی تو بی نام وبی‌كام وكاو[m] ، — وكاويدن‌دن فعلِ امر دخی كلور كاويدن قازمق واشمك معناسنه‌در نته كه شمس فخری بيورر[n] (2066) در بحر وكانَ جوی نه بهشتست جودِ او ، گر نيست باورت برو وهر دو را بكاو ،

d) L 129 — e) V 132 v. — f) وزوری LV — g) بخونتر L ratione comparativi — h) قتل اولندقدن V — i) واردی L — l) L 129 v. — m) sic — n) V 133 —

١٠٨ **كو** فتحله بو دخی شجاع معناسنه‌در كاوَدن مخفّفدر (2067) بشاهِ جهان بر زسام وگوان ، هزار آفرين باد هم بر مهان ،

١٠٩ **كندرو** ضمّ كاف وسكونِ نون ودال وفتح را ايله ضحّاك وزيريدر كند ايله رودن مركّبدر (2068) ورا كَنْدَرو خوانِدندی بنام ، بكُندی زدی پيشِ بيداد گام ،

١١٠ **كيهان خديو** خدای تعالی‌يه[o] اطلاق اولنور ربّ الدّنيا ومالك الملك معناسنه (2069) چرا بر دلت خيره شد چيره ديو ، كه برد از دلت ترسِ كيهان خديو ،

مع الهاء

١١١ **كاوه** ضحّاك زماننده بر آهنگر اسميدر ضحّاك انگ بر اوغلنی اموزنده اولان مرضی ايچون قتل ايتدكده او بر اوغلی قارن ايله اوزرينه خروج ايدوب ضحّاكی هلاك وفريدونی پادشاه ايلدی[p] درفشِ كاويانی اكا منسوبدر ،

١١٢ **كازه** زاء عربيله بر كولكه‌لكدر كه بستانجيلر وصيّادلر وصحرانشينلر قامشدن يا سازدن چترلر واوستنی اوت ايله وعلف ايله اورترلر دفعِ[q] حرارتِ آفتاب ايچون ايچنده اوتوررلر (2070) سپه را زبسياری اندازه نيست ، بدين دشتِ يك مرد را كازه نيست ، مجازا الچاجق ياپلمش كوتيجه[r] اوه دخی دنور نته كه ملّای روم بيورر (2071) همچو درويشان مر اورا كازه‌ايست ، گرچه از ميری ورا آوازه‌ايست ، سوزنی دخی بيورر (2072) ای رسيده شبی[s] بكازهٔ من ، تازه بوده برویِ تازهٔ من ، ومطلق سايبان معناسنه ده كلور — وصيّاد اغجلری معناسنه ده كلور[t] كه دوزاغه قرشو دِكر تا صيد اندن اوركوب دوزغه دوشه *نته كه[u] سمش فخری بو ايكی معنايی نظم ايلدی (2073) سپهرِ نيلگون با اين همه قدر ، سرایِ شاهِ عادل راست كازه ، بپایِ خود بدام آيند نخچير ، اگر از نامِ او سازند كازه ،

١١٣ **كاله** دورت معناسی واردر بری بضاعة ومتاع معناسنه‌در (2074) زبيرونِ دز كاله بگذاشتم ، جهان در پناهِ تو پنداشتم ، — ثانی كدویِ شراب يعنی شراب قباغی معناسنه‌در انوری بيورر (2075) كند قرابهٔ گردون تهی زدُردِ شفق ، شبی كه زُهره بنامش نشاطِ كاله كند ، — ثالث خام قاون وقرپوز معناسنه‌در شمس فخری بيورر (2076) آنكه جاليزِ اصطناعش را ، نبود مهر ومه بجز كاله ، — رابع بدرك‌در كه قاريلر پنبهٔ فتيله ايدوب[u] اكررلر ، كاله بر خرشِ نه حدّنی بلدرديجك يرده ضربِ مثلدر[v] جامی بيورر (2077) كالهٔ دجّال بنه بر خرش ، رو به بيابانِ عدم ده سرش ،

١١٤ **كنبوره** علی وزن طنبوره آوازِ خلق وشماطه معناسنه‌در (2078) زكَنْبوره نشنيد آوازِ كس ، گه از پيشِ تازان وگاهی زپس ، — حيله ومكر معناسنه ده كلور حقيقتده اولدر كه بر كمسه[x]

o) خدايه L — p) ايتدی V — q) om. L — r) كوتهجه L! — s) L 130 — t) V 133 v. — u) om. V — v) add. مثلا V — x) كمسنه V —

بر كمسه[x]نك دورت يانني طولنور واني الدار رودكى بيورر (2079) دستگاهِ او نداند گرچه روى[y] تنبل وكنبوره ودستانِ اوى ،

١١٥ **كنده** فتحله حصار اطرافنده اولان خندقدر وخندق انك معرّبيدر (2080) يكى گنْده سازيم پيشِ سپاه ، چنانچون بود رسم وآيين وراه ، وله (2081) دو نيزه ببالا يكى كنده كرد ،[z] سپه را بگردش پراگنده كرد ، — وقارت وگرز[a] اوغلان معناسنه ده كلور ركن الدّين بكرانى بيورر (2082) اوست قوّاده هر كجا در دهر ، كنده خوب وقحبهٔ[b] زيباست ، — وصحراده مسافر ايچون ير التنده مهيّا اولنان[c] مقام معناسنه ده كلور — [d]كنده ضمّ ايله محبوسلرك اياغنده‌كى طومرقدر كمال اسمعيل بيورر[e] (2083) قدرِ تو بر فرقِ فلك افسرست ، حزمِ تو بر پايِ زمين كُنْده باد ،[d]

١١٦ **كامه** مقصود وآرزو معناسنه‌در (2084) اگر زامدن دم زنى يكزمان ، بر آيد همه كامهٔ بدكنان[f] ، —[d] ايكى معناسى دخى واردر برى قعرِ درياده مرجان طمرلريدر طشره چقروب اكّا هوا طوقندقده جامد اولوب مرجان اولور — ثانى بر ترشيدر كه طورَق اوتى ايله سوددن اولور معرّبى كامخ در ،[d]

١١٧ **كلّه** كسرِ كاف وتشديدِ لامله لفظِ عربيدر جِبِنْلك معناسنه كه عربيده ناموسيّة دينور وخيمه كبى بر پرده‌در كه ايچنده عروس اولور (2085) همه راه بيراه كِلّه زده ، زمين بر زديباى زرّ آزده ، — وفارسيده سقفِ خانه معناسنه‌در سعدى بيورر (2086) تو كى بشنوى نالهٔ دادخواه ، بكيوان برت كلّهٔ بارگاه ،

١١٨ **كرته** ضمّ ايله قبايه مشابه بر ملبوسدر تركيده حالا[g] كُردَكى دينور اتكى وكُمّى قصيردر نيمتنه وزوبون معناسنه قُرْطُق[h] معرّبيدر وبعضى يرلرده پيراهن معناسنه‌در (2087) همه دامنِ كُرْته بدريد چاك ، همه خستگيهاش بر بست پاك ،

١١٩ **كلبه** ضمّ ايله حجره واوده معناسنه‌در (2088) بفرمود پس تا سرايى فراخ ، بدز در يكى كُلْبه در پيشِ كاخ ،[d] كربه دخى لغتدر لام يرينه رايله سعدى بيورر[e] (2089) هم از بامدادان درِ كُربه بست ، بِه از سود وسرمايه دادن زدست ،[d]

١٢٠ **كاكله** ضمّ كافِ ثانيله نسلِ توردن بر پهلواندر (2090) كه آمد بنزديكىٔ كاكُله ، ابا لشكرى چون هزبرِ يله ،

١٢١ **كبوده** افراسياب چوبانيدر ،

١٢٢ **كوهه** پيش وپسِ زين معناسنه‌در كه ايرك اوك قاشى وأرد قشيدر (2091) ميان تنگ

y) sic LV Ḥal. Šu'.; annon كز چه? — z) V 134 — a) sic LV: كرز in lexicis deest — b) om. و L — c) L 130 v. — d-d) om. V — e) addidi — f) دشمنان V — g) ∽ V: كردكى in lexicis deest — h) sic LV, recte قرطَق —

بر كوههٔ زين بدوخت[i] ، سپه را بگلباد بر دل بسوخت ، — وجنگده حمله ايتمك معناسنه ده كلور نظامى بيورر[l] (2092) چو در معركه بر كشم تيغِ تيز ، بكوهه كنم كوه را ريز ريز ، — ومنجنيق طاشنه دخى دنور نظامى بيورر (2093) چنان زد برو كوههٔ منجنيق ، كه شد كوه در خون چو دريا غريق ، — وهر نسنه‌ده يومرى وسورى اولان ير[m] معناسنه ده كلور كرك طوار ارقه‌سنده اولسون نته كه اسدى بيورر (2094) ابر كوههٔ پيل در قلبگاه ، بلورين يكى تخت چون هور وماه ، محتشم *دخى وصفِ اسبده بيورر[n] (2095) بلندكوهه وكوتاه‌پشت وكوه‌سرين ، كشيده‌گردن وفربه‌تن وميان‌لاغر ، كرك موجده اولسون *نته كه[o] طفيلى لاهجى ديمشدر[p] (2096) صبحِ نوروز كز دلِ غمناك ، موجهٔ عيش كوهه زد بسماك ،

١٢٣ **كالويه** سرگشته وحيران ودنگ ودبنگ معناسنه‌در (2097) چو كالويه گشتند در كارِ شاه ، گزيدند لشكر كشيدن براه ، كاتوره دخى تاء قرشت ايله اول معنايه‌در[q] شمس فخرى بيورر (2098) دوستش عاقلست وپا بر جا ، دشمنش ابلهست وكاتوره ، كاليوه دخى او معنايه‌در *نته كه[o] شاعر ديمشدر (2099) چون شدم نيم مست وكاليوه ، باطل آن روز پيشِ من حق بود ، كاليو دخى لغتدر سعدى بيورر (2100) شبى مست شد آتشى بر فروخت ، نگون بختِ كاليو خرمن بسوخت ،

١٢٤ **كروِى زره** بر مبارزِ تورانيدر كه قاتلِ سياوشدر زره پدرى اسميدر (2101) يكى نامدارى بُرو پر گره ، برون رفت نامش كروىِ زِرِه ،

١٢٥ **كفته** فتحِ كافله كفتن‌دن اسمِ مفعولدر چتلامش معناسنه[r] (2102) زديوان بسى شد بپيكان هلاك ، بَسى زَهره كَفْته فتادهَ بخاك ، اصلى كافتن وكافته در اسدى بيورر (2103) جهان زاتشِ تيغها تافته ، دلِ كُه زبانگِ يلان كافته ،

١٢٦ **كده** فتحله خانه ومنزل معناسنه‌در معرّبى كَذَج در نته كه كد شرحنده ذكر اولندى[s] انجق مركّب استعمال اولنور ميكده وآتشكده كبى — كُده ضمّ كافله[t] ايكى معناسى واردر برى دِلجك معناسنه كه لسان التنده اولور — ثانى قپو اردنده كليدَ اوزره بر تخته پاره‌سيدر[q] كليد اوزره دوشدكده قپو اچلمز شمس فخرى بيورر (2104) آنكه طفلانِ امل را دايهٔ كام ومراد ، جز بشهد وشكّرِ شكرش نبگشايد كُده ، گشته ايمن ساحتِ ملكت زدزدان آنچنانك ، خانها ايمن شدند از زحمتِ در با كُده ،

مع الياء

١٢٧ **كروى** قاتلِ سياوش اولان مبارزِ تورانيدر (2105) زگرشيوز آمد ترا اين بروى ، كه نفرين برو باد وپس بر گروى[u] ،

i) ببست! V 134 v. — l) L 131 — m) يرى V — n) در وصف اسب L — o) om. V — p) بيورر V — q) add. كه V — r) V 135 — s) cf. s. § 28 — t) L 131 v. — u) sic V —

١٢٨ **كروى** كسرِ كاف وضمّ راء مهمله ايله يوللرده[v] طوار اياغندن اورلنمش[w] بالچقدر (2106) چهارست فرسنگ بالاىِ اوى ، پر از سبزه وآب ودور از كروى ،

١٢٩ **كوى** شهر محلّه‌سى‌در برزن ايله فرقى بودر كه برزن محلّه‌نك[x] صوقاقلريدر وكوى صوقاقلره مشتمل محلّه‌در (2107) بيستند آذين بشهر وبراه ، همه برزن وكوى وبازارگاه ، [y]

١٣٠ **كى** معروف — وپادشاهِ عظيم الشّان معناسنه‌در علوّ ورفعتده كيوان لفظندن مأخوذدر (2108) نشستِ كيى بر تو فرخنده باد ، تنِ بدسگالانِ تو كنده باد ، — واداةُ الفضلاده پهلوان معناسنه ده مذكوردر (2109) زشاهِ كيان خواستند زينهار ، [z] فرو ريختند آلتِ كارزار ،

١٣١ **كيانى** كى لفظنه زيادهٔ الف ونون ايله منسوبدر نته كه خسرو لفظنه نسبت ايديجك خسروانى دنور عزيز ونفيس وفاخر اشيايى پادشاهلره نسبت ايدرلر (2110) برو بر خجسته سپهر وماه ، بسر بر نهاد آن كيانى كلاه ،

١٣٢ **كشتى** ضمّله ايكى معناسى واردر برى كورَشمك معناسنه‌در كه عربجه[a] مصارعة دنور آخرنده‌كى[b] يا نسبت ايچوندر كشت ضمّ ايله بوش بوكُردر كه عربيده خاصرة دنور ، كستى سينِ مهمله ايله ده لغتدر نته كه مسعود سعد بيورر (2111) پيلزورى كه چون كند كُشتى ، بندِ او پيل را[c] دهد سستى ، شيخ عطّار دخى بيورر (2112) مورِ راهش از كمر چستى گرفت ، با سليمان لاجرم كستى گرفت ، — ثانى كشيشلرڭ ثيابى اوزرينه قوشاندوغى زنّاره مشابه ايپدر شمس فخرى بيورر (2113) چو دينِ را تربيت فرمود رايت ، همه كفّار بگسستند كُشتى ، بو دخى سينِ مهمله ايله لغتدر ومعرّبى كُستيج در نته كه قاموسده ديمشدر كه[d] الكستيج بالضمّ خيطٌ غليظٌ يشدّه الذمّىّ فوق ثيابه دون الزنّارِ معرّبُ كستى انتهى شاه ناصر خسرو بيورر (2114) تو با ترسا بيك نرخى سوى دانا ، اگرچه تو كمر بستى واو كُستى ،

باب الكاف الفارسىّ ، مع الالف

١ **گانا** ابله واحمقدر كافِ عربيله ده مرويدر (2115) كه پيرِ فريبنده گانا بود ، وگر چند پر زور ودانا بود ،

مع الباء

٢ **گنج افراسياب** خسروِ پرويزڭ خزاينِ ثمانيه‌سندن بريسنڭ[e] اسميدر (2116) دگر نامور گنجِ افراسياب ، كه كس را نبود آن بخشكى وآب ،

٣ **گشسب** اصلى گش اسب در فتحِ كافله[f] بر آتشكده صاحبى‌در اول آتشكده‌يه آذرگشسب دينور نته كه ذكر اولندى ، [g]

v) om. V — w) اورنغش L?! — x) om. نك V — y) hemistichiis inversis V — z) V 135 v. — a) عربيله V — b) om. كى L — c) L 132 — d) om. L — e) برينك V — f) V 136 — g) cf. s. I § 8 —

٤ **گرشاسب** آخرِ سلاطينِ پيشدادياندر ابن زَو ابن طهماسبدر ، وعند البعض زوڭ قرنداشى اوغليدر والده‌سى بنت يامين ابن يعقوب عليه السّلامدر رستمِ زالڭ جدِّ اعلاسيدر افراسيابله محاربه ايدوب قتل اولندى ، بر روايتده اونوز ييل وبر روايتده التى سنه[h] پادشاه اولدى ، وبعض مؤرّخين يانننده پادشاهلغى مسلّم دگلدر ولهذا شاهنامه‌ده ذكر اولنمدى ،

مع التّاء

٥ **گاشت** گاشتن‌دن فعلِ ماضيدر دوندردى وچوردى معناسنه‌در (2117) عنان را بپيچيد وبر گاشت اسب ، بيامد بكردارِ آذرگشسب ، وله (2118) همى نانِ كشكين[i] فراز آورم ، چنين گاشت يزدان قضا برسرم ، يعنى ايزدِ تعالى[k] قضا وقدر را همچنين برسرم گردانيد ،

٦ **گزيت** ضمّ كاف وكسرِ زاء عربيله ذمّيلردن اخذ اولنان خراجدر (2119) گُزيتش بدادند شاهان همه ، بشستى دلِ نيكخواهان همه ، كسرِ كاف وسكونِ زايله ده لغتدر معرّبى جزيةدر سعدى بيورر (2120) اگر نه راعىٔ خلقست زهرمارش[l] باد ، كه هر چه مى خورد او گِزْيتِ مسلمانيست ،

٧ **گنگ دژهوخت** فتحِ كافِ اوّل وسكونِ نون وكسرِ كافِ ثانى ودال وسكونِ زاء فارسى وضمِّ ها وسكونِ واو وخاء معجمه ايله بيت المقدّس[m] شهريدر (2121) بخشكى رسيده سرِ جنگجوى ، به بيتِ مقدّس نهادند روى ، كه در پهلوى چون سخن رانِدند ، همى گنگِ دِژهوخْتش خواندند ،

٨ **گنگ بهشت** توران زمينده دار الملكِ افراسيابدر كه[k] بهشت گنگ دخى[n] دنور نته كه ذكر اولندى ،

٩ **گرفت** گرفتن‌دن ماضيدر معروف — مؤاخذه وجرم معناسنه ده مصدر[o] كلور ،

مع الجيم

١٠ **گرگانج** ضمِّ كاف وسكونِ را ونونله خوارزم اسميدر جرجان معرّبيدر ،

١١ **گيج** كسرِ كافله باشى دونمش سرگشته معناسنه‌در احمق معناسنه ده كلور ،

مع الخاء

١٢ **گستاخ** بى تكلّف هر ايشده جرأت ايدن جَسور معناسنه‌در ،

مع الدّال

١٣ **گرد** ضمّله شجاع وپهلوان معناسنه‌در (2122) همى گفت صد مردِ گُرْدِ سوار ، زخويشانِ شاهى چنين نامدار ،

h) ديل V — i) L 132 v. — k) om. L — l) sic Šu'. زهربارش ? LV — m) om. ال V — n) om. V 16 v.; cf. s. II § 60 — o) add. ده V —

١٤ **گزند** ضمِّ كاف وفتحِ زايله مضرّت والم معناسنه‌در (2123) وزانجا بيامد سوى هيرمند ، همى بود ترسان زبيمِ گُزَنْد ،

مع الذّال المعجمة

١٥ **گساريد** ضمّله گساريدن‌دن ماضيدر نوشيدن وايچمك معناسنه[p] انجق باده ايله وغم ايله استعمال اولنور (2124) گهى مَى گساريد وگه[q] چنگ ساخت ، تو گفتى كه هاروت نيرنگ ساخت ،

١٦ **گماند**[r] ضمّله گمانيدن‌دن فعلِ مستقبلدر ظنّ ايلمك معناسنه (2125) گُماند كه از تيغِ او در جهان ، بلرزند يكسر كهان ومهان ،

١٧ **گلباد** ضمّله بر پهلوانِ تورانيدر (2126) ميان تنگ با كوهۀ زين بدوخت ، سپه را بگلباد بر دل بسوخت ،

١٨ **گردباد** كسر ايله قصرغه يليدر كه عربيده زوبعة دنور (2127) در افتاد ناگه درو گِردباد ، بزد گرز بر پشتِ او كيقباد ،

١٩ **گنبد** معروف عربيده قُبّة دينور (2128) تو در جنگ با من فرس راندۀ ، همى جوز بر گُنْبَد افشاندۀ ، شعرا بو مضمونى الوب تصرّف ايتديلر انورى بيورر[s] (2129) خصم را در گنبدِ گردان قرار ، همچو بر گنبد قرارِ گوز[t] باد ، سعدى دخى بيورر (2130) پرتوِ نيكان نگيرد هر كه بنيادش بدست ، تربيت نااهل را چون گردگان بر گنبدست ، شانئ تكلو جمله‌دن ايو استعمال ايدوب مدحِ رسولده صلّى الله تعالى عليه وسلّم[u] ايراد ايلدى نته كه خطاب طريقيله بيورر (2131) بگسلى گر رِشتۀ حفظ از ثبوتِ ثابتات ، چرخ وانجم را مثل بر جوز وگنبد[v] ميرود ، — طوار دورت اياغى ايله صچرامق معناسنه ده كلور مير خسرو بيورر (2132) زهمّت ساختم رخشِ فلك گام ، بيك گنبد رسيدم بر نهم بام ، ملّا هاتفى دخى بيورر (2133) بيك گنبد آهوى‌سيرت مَلَك ، برون جست از گنبدِ نه فلك ،

مع الرّاء

٢٠ **گرگسار** ضمّله بر مبارزِ تورانيدر اسفنديار انى اسير ايدوب رويين دز شهرينه هفتخوان يولندن كتدكده انى دليل طوتدى واروب اول شهرى فتح ايدوب ارجاسب شاهى قتل ايدوب ايكى همشيره‌سين[w] اسردن خلاص ايلدى (2134) بدينسان كه گويد همى گُرْگسار ، تنِ خويش را خوارمايه مدار ،

٢١ **گبر** آتش‌پرست‌در — درع وخفتان معناسنه ده كلور (2135) يكى گَبْر پوشيد زالِ دلير ، بجنگ اندر آمد بكردارِ شير ،

p) add. در V — q) om. و V — r) L 133 — s) V 137 — t) گوز L, sed cf. § 29 — u) رسول صلعم ده V — v) om. و L — w) ايلدى وايكى همشيرلرين V —

٢٢ **گازر** ضمِّ زايله بز اغرديجيدر كه عربيده قصّار دينور[x] (2136) بدو مردِ گازُر بسى بر شمرد ، وزان پس بفرهَنگيانش سپرد ،

٢٣ **گور** اوچ معناسى واردر برى قبردر — ثانى يبان حِمارى‌[y]در (2137) بنخچيرِ گور وبى دست برد ، ازانگونه يكچند خورد وشمرد — ثالث عشرت ونشاط معناسنه‌در گورى يايله ده مستعملدر[z] نته كه رودكى بيورر[a] (2138) گورى كنيم وباده كشيم وبويم شاد ، بوسه دهيم بر دو لبانِ پرى‌وشان ،

٢٤ **گنجِ بار** خسروِ پرويزڭ خزاينِ ثمانيه‌سندن برينڭ[b] اسميدر (2139) دگر آنكه بد نامِ او گنجِ بار ، نديده چنان ديدۀ روزگار ، وجهِ تسميه بودر كه بر طول قارى قزينى قوجيه ويروب جهازنى بر اينك صغره يوكلدوب اوستنى ديبا ايله اورتدى ميدانِ خسروِ پرويزه كلدكده طوروب[c] تَزَك براقدى ندكلو كه *ضرب ايتديلر[d] يرندن اَيرلمدى خسروِ پرويز بو حالى مشاهده ايديجك[e] البتّه بونده[f] بر حكمت وار ديوب[g] صغرڭ طوردوغى يرى قازديلر اسكندردن بر دفينه بولندى درلو درلو اوده‌لرى وار ايدى كه[f] جمله‌سى تحف وتفاريق ايله مشحون ايدى برى سيم[h] ايله طولو ايدى[i] وبرى زرّين انبانلر ايله مملو ايدى وبرى دخى قورت وقپلان ودده وانواعِ وحوش وطيور تمثاللرى جمله‌سى نفيس جواهر ايله مرصّع بولندى خسرو اول دفينۀ الوب اسمنى گنجِ بار وگنجِ گاو ايتديلر كذا فى عجايب المخلوقات الفارسيّة — *گنجِ گاو[f] مطربِ پرويز باربدڭ اوتوز لحننددن بر لحنڭ اسميدر كه حالا بسته دنور نظامى بيورر (2140) چو گنجِ گاو را كردى نواسنج ، بر افشاندى زمين هم گاو وهم گنج ،

٢٥ **گلشهر** ضمّله پيرانِ سپهسالارِ افراسياب منكوحه‌سيدر كه جريره نام قزى سياوش منكوحه‌سى ايدى (2141) چو پيران زنزدِ سياوش برفت ، بنزديكِ گُلشهر تازيد تفت ،

٢٦ **گسار** ضمّ ايله گساريدن‌دن فعلِ[k] امر ووصف‌در نوشيدن وايچمك[l] معناسنه انجق باده ايله وغم ايله استعمال اولنور (2142) بگيتى مرا خود همينست وبس ، چه انده‌گسار وچه فريادرس ،[m]

٢٧ **گنجور** خزينه‌دار معناسنه در[n] (2143) زگنجورِ خود جامۀ نو بجست ، بآب اندر آمد سر وتن بشست ،

مع الزّاء المعجمة

٢٨ **گراز** ضمّ ايله سكز معناسى واردر برى اركك طوڭوزدر ازو ديشى واردر خوك ديشى طوڭوزدر كه ازو ديشى[o] يوقدر كاس مطلقا طوڭوزدر كرك اركك كرك ديشى (2144) سرش چون

x) L 133 v. — y) اشكى V — z) دينور V — a) V 137 v. — b) بريسينك V — c) طوردى و V — d) اوردیلر V — e) ايليبجك ديدى V — f) om. V — g) در V — h) كمش V — i) om. L — k) L 134 — l) ن V — m) V 138 — n) addidi; totum § om. V — o) آزوسى V —

سر پیل وموبش دراز، دهن پر زدندانهاء گُراز، میر خسرو دخی بیورر (2145) خوك كه دندانِ گرازی نمود، طعمهٔ سگ شد زگرازی چسود، — ثانی آلاتِ سلاحدن[p] بیباك اولان شجاع ودلاور معناسنه[q]در اندن منقولدر (2146) شه بربرستان بجنگِ گراز، گرفتار شد با چهل رزم‌ساز، — ثالث گیوگان اولادندن بر نامدار پهلواندر (2147) درفشِ گرازست وپیکر گراز، که هزمان سپهر اندر آرد بگاز، — رابع بر بیوك بیلدر كه ایكی طرفنده اولان دمور حلقه‌لرندن بر ایب كچوروب هر طرفندن بر آدم ایپی طوتوب یا اوكوزه بغلیوب انكله یری سوكرلر — خامس حرارتدن صادر اولان استمه‌در اكثر قاریلره حینِ ولادتده اولور — سادس اغزی طار بر یصّی بردقدر كه مسافرلر ایله اولور اغنیا غلافله قوللنور شمس فخری بو اوج معنایی نظم ایلدی
(2148)

چنان زمعدلتت راستی گرفت زمین ، که برزگر نکند بعد ازین زمین بگراز
زتابِ آتشِ خشمت چنان شدست حسود ، که از حرارت بیچاره شد اسیرِ گراز
هر آن گراز که لب شاه برلبش بنهد ، شود زلالِ خضر آب در دهانِ گراز ، [r]

— سابع خرامیدن معناسنه اسم مصدردر وگرازیدن‌دن امر ووصف *دخی كلور[s] انوری بیورر (2149) ساحتِ عزّ ترا نیست کنَاری بخرام ، [t] عرصهٔ عمرِ ترا نیست کرانی بگراز ، — ثامن چوبان چوماغیدر راء مهمله یرینه واو ایله ده مرویدر شمس فخری بیورر (2150) بشوی رویِ عروسِ ظفر زگردِ فتن ، بکوب تاركِ اعدایِ مملكت بگراز ،

۲۹ گوز ضمّله *قوزدر و[u]جوز معرّبیدر — وكافِ عربیله مُنْحَنی ارقه معناسنه‌در نته كه ذكر اولندی مثالی گنبد بیتنده مرور ایلدی[v] ، ضمّ ایله اولدوغنه شاهد سنایی بیورر (2151) تو چو بادام وپسته رخ مفروز ، كانچه گنبد نگه ندارد گوز ،

۳۰ گنگ دز كسرِ دالله حدودِ تركستانده سیاوش بنا ایتدوكی شهردر (2152) جهانجوی چون گنگ‌دز را بدید ، شد از آبِ دیده رخش نابدید ،

۳۱ گودرز كیكاوس سپهسالارلرندن بر نامدار پهلواندر[x] كشواد اوغلی وگیو پدریدر یتمشدن زیاده نامدار اوغللری وار ایدی ولایتِ صفاهان انك اقطاعی ایدی (2153) جهان آفرین تا جهان آفرید ، سُواری چو گودرز نامد بدید ، — وسلاطینِ اشكانیه‌دن گودرز ابن بلاس ابن اشغ‌در كه فریبرز ابن كیكاوس نسلندندر یهودیلردن[y] حضرتِ یحیی ابن زكریّا علیهما السّلام انتقامنی الدی اوتوز ییل پادشاه اولدی ،

۳۲ گرگوز كافِ ثانی دخی فارسیدر علی وزن مرموز بر پهلوانِ تورانیدر كه پیرانِ ویسه‌یه امداد ایچون كلدی ،

p) praefixo و L — q) om. V — r) L 134 v. — s) در V — t) V 138 v. — u) معروف وقوزدر كه V — v) cf. s. XXI § 54 et XXII § 19 vs. 2129 — x) add. كه V — y) hanc vocem post انتقامنی ponit V —

۳۳ گاز صِندی ومقراضدر ودمور كسَجك بر آلتدر (2154) ازین پس همه كینه باز آوریم ، سرِ بختِ دشمن بگاز آوریم ، وله (2155) سرِ دشمنت پادشاها بگاز ، بریده چنان كین سرِ آن گراز ، — وطوزاق قرشوسنده دیكلن اغجلر معناسنه ده كلور كه صید اندن اوركوب دامه دوشر (2156) درفشِ گرازست وپیكر گراز ، [z] كه هزمان[a] سپهر اندر آرد بگاز ، — ودندانله اِصرمق واكنه وجوالدوز[b] ایله صَنجمق معناسنه ده كلور ملّای روم بیورر (2157) شیر بی دُم باش گو ای شیرساز ، كه دلم سستی گرفت از زخمِ گاز ،

۳۴ گرشیوز افراسیابِ تورانی برادریدر سیاوش قتلنه باعث اولدوغی سببله[c] رستم اوجاقلرینه صو توكوب آخر الامر كندی وبرادری افراسیاب[d] طعمهٔ شمشیر اولدیلر ،

۳۵ گربز ضمِّ كاف وبا ایله زیرك وعیّار وطرّار ومكّار معناسنه‌در جربز معرّبیدر (2158) جوان وتوانا وگُربُز بدم ، بپیری در اكنون چو بامُس شدم ،

۳۶ گز ارشون وذراع معناسنه‌در — ایلغون اغاجی معناسنه ده كلور رستمك اوقی كه اسفندیار كوزینه اوروب هلاك ایتدی بوندن ایدی (2159) بدین گز بود هوشِ اسفندیار ، تو این چوب را خوارمایه مدار ، — چتال معناسنه ده كلور — وگزیدن‌دن فعلِ امر دخی كلور اصرمق معناسنه ،

مع السّین

۳۷ گیس برعورت اسمیدر (2160) یكی خانه آراست فرخاردیس ، درو شد بشادی گلندام گیس ، — گیسو وصاچ معناسنه ده كلور كه اسدی بیورر (2161) سرِ گیس در پای چنبر كشان ، خم زلف بر باد عنبر فشان ،

۳۸ گنجِ عروس خسروِ پرویزك خزاینِ ثمانیه‌سندن بری[e]در (2162) نخستین زبنیاد گنجِ عروس ، زچین وزبرطاس واز روم وروس ،

مع الشّین المعجمة[f]

۳۹ گوش ایكی معناسی واردر بری قولق‌در مولّدین دخی استعمال ایتمشدر كه ابن الرّومی بیورر (2163) یا اصلم الكوش تلك ضامنة ، جدع انوفٍ وصَلْم اكواش ، گوش داشتن حفظِ معنی ایچون[g] اصغا ایلمك معناسنه‌در (2164) كنون هرچه گفتم ترا گوش دار ، سخنهایِ خوبم در آغوش دار ، وله (2165) تو پیشِ سیاوُش رَو رُو بهوش ، نگر تا چه فرماید آن دار گوش ، مجازا مطلقا حفظ معناسنه ده كلور (2166) دران دم كه[h] اسب افگنی هوش دار ، سلیح وهم آورد را گوش دار ، گوش‌گذاری كردن اعلام معناسنه‌در والهی بیورر (2167) بر فلك نالهٔ

z) V 139 — a) L 135 — b) وچوالدز V — c) اولدی بو سبب ایله V — d) add. ایله V — e) بریسی V — f) addidi — g) V 139 v. — h) L 135 v. —

من دوش گذاری میکرد ، چرخ را از غمِ من گوش‌گذاری میکرد ، بنِ گوش کسرِ نونله اطاعت وانقیاد معناسنه‌در سعدی بیورر (2168) اندر طلبت بجان بکوشم ، وانگاه ضرورت از بنِ گوش ، — معنای ثانی هر ایک اون دوردنجی کونی[i] در مسعود سعد بیورر (2169) گوش روز ای نگارِ مشکین‌خال ، گوشِ بربط بگیر ونیك بمال ،

٤٠ **گش** فتحله خوب ونغز معناسنه‌در کافِ عربیله دخی مرویدر (2170) همانگه بر آمد یکی بادِ خوش ، ببرد ابر وروی هوا کرد گش ،

مع الغین

٤١ **گریغ** اصلی گریزدر غین زادن بدلدر (2171) بدل در زتو گر گریغم بدی ، بتن[k] جان ودل را دریغم بدی ،

مع الفاء

٤٢ **گزاف** ضمّله جزاف معرّبیدر عبث وبیهوده معناسنه در[l] کرك سوزده اولسون نتکه بو بیتده (2172) نگویم من این خواب را از گزاف ، زبان زو نبگشایم از بهرِ لاف ، کرك فعلده اولسون *نته که اوحدی جامِ جمده بیورر[m] (2173) پایِ رفتن نبود در دستم ، ور نه من بر گزاف بنشستم ، واندازه[n] وتخمین‌سز معناسنه ده کلور نته که سنایی بیورر (2174) روز وشب را بمسطرِ انصاف ، تسویت داده نه بهرج وگزاف[o] ، قاسم گونابادی دخی بیورر (2175) زپروازِ شاهینشان بیگزاف ، نهان گشته سیمرغ در کوهِ قاف ، گزافه دخی لغتدر نظامی بیورر (2176) باندازه باید سخن گسترید ، گزافه سخن را نباید شنید ،

مع الكاف

٤٣ **گردك** کسر ایله مصغّرِ گرد — وخیمهٔ مخصوصِ پادشاه معناسنه *ده کلور[l] نته که نظامی بیورر (2177) زگِرْدَکهای دورادور بسته ، مه وخورشید چشم از نور بسته ، درین گردك نشسته خسروِ چین ، دران گردك فتاده شورِ شیرین ،

مع الكاف الفارسی

٤٤ **گاورنگ** سکونِ واو ایله فریدون گرزیدر که انگله ضحّاکی هلاك ایلدی (2178) دمان پیشِ ضحّاك[p] رفتی بجنگ ، زدی بر سرش گرزهٔ گاورنگ ، اول گرز صو صغری باشی شکلنده ایدی (2179) تبه گردد آن هم بدستِ تو بر ، بدان کین کشد گرزهٔ گاوسر ، چهره‌سی دخی اول چهره‌ده ایدی (2180) سرش را بدین گرزهٔ گاوچهر ، بکوبم نه بخشایش آرم نه مهر ، اصلی بو ایدی که فریدون طفل ایکن والده‌سی[q] ضحّاکگ جورندن خوف ایدوب فریدونی بر بیشه‌ده صقلدی چوبانلر ایله اولوردی انگ بر صو صغری وار ایدی که انگ سودی ایله کچنور

i) add. معناسنه V — k) بتر L! — l) om. L — m) اوحدی tantum L — n) add. سز V —
o) V 140 — p) L 136 — q) hanc vocem post جورندن ponit V —

ایدی[r] ضحّاك اول گاوی هلاك ایلدی فریدون دخی اول گاوگ کلّه‌سی شکلنده بر گرز ایلدی وانگ ایله ضحّاکی هلاك ایلدی ،

٤٥ **گنگ** فتحِ کاف وسکونِ نونله بش معناسی واردر بری توران زمینده سیاوش بنا ایتدوکی شهردر (2181) چو بودن بگَنْگ اندرون شد دراز ، بدیدارِ کاؤسش آمد نیاز ، — ثانی ترکستانده بر بتخانه اسمیدر[s] — ثالث اقصای هندده بر نهردر خسروانی بو ایکی معنایی نظم ایلدی (2182) تا چون بهارِ گنگ شد از رویِ تو جهان ، دو چشمِ خسروانی دو رودِ گنگ شد ، — رابع جزیره معناسنه در[t] عنصری بیورر (2183) همانَدم سپاه اندر آمد بتنگ ، سپه همچو دریا ودریا چو گنگ ، *کذا فی مجمع الفرس[u] — خامس اعوجاج وخم معناسنه در[t] نته که شمس فخری بیورر (2184) اگر جلالِ تو از چرخ متّکا سازد ، زبارِ قدرِ تو در خطِّ محور افتد گنگ ،

مع اللّام

٤٦ **گیل** کسر ایله بر طایفهٔ معروفه‌در جمعی گیلان در ولایتلرینه دخی گیل وگیلان دنور معرّبی جیل وجیلان‌در[v] ایو سپر انلك اولوردی سپرِ گیلی دنور (2185) سپرهایِ گیلی بپیش اندرون ، همی از جگرشان بجوشید خون ، — بهادر وشجاع معناسنه ده کلور (2186) ورا گفت همزورِ تو گیل نیست ، همانندهٔ دستِ تو پیل نیست ، وله (2187) همان پهلوِ پارس وکوچ وبلوچ ، زگیلانِ جنگی وکوهِ سروج ،

مع المیم

٤٧ **گاودم** صغر قویروغی شکلنده توجدن اولان[w] بوریدر که عربیده بوق ونفیر دینور (2188) سپیده چو زد نایِ رویینه خُم ، خروش آمد از نالهٔ گاوْدُم ،

٤٨ **گرم** ضمّله حزن واندوه وانقباضِ قلبدر (2189) زچنگالِ شیران همه دشت غرم ، دریده برو دل پر از داغ وگُرم ، وله (2190) سراسر سپه را همه گِرد کرد ، بسی گرم وتیمارِ لشکر بخورد ،

مع النّون

٤٩ **گشن** فتحِ کاف وسکونِ شینِ معجمه ایله کافِ عربیله ده مرویدر بسیار وفراوان معناسنه‌در (2191) اگر گَشْن گردد مرا دستگاه ، بفرّ وبنامِ جهاندار شاه ، فتحِ شین دخی لغتدر[x] (2192) کنون تا بیامد زجنگِ پَشَن ، ازان کشتن ورزمگاهِ گشَن ، کسرِ شین دخی لغتدر (2193) بنزدیكِ رودی که سنگش گشِن ، زهابی بدید اندرو سهمگِن ،

r) سوتیله کچنوردی V — s) V 140 v. — t) om. L — u) om. V — v) add. که آنك V —
w) L 136 v. — x) V 141 —

٥٠ **گردون** فلك وقلّی در[y] که عربه دخی دنور (2194) یکی نغز گَرْدونِ چوبین بساخت ، بگرد اندرش تیغ وزوپین بساخت ،

٥١ **گرازان** ضمّ ایله گرازیدن‌دن صیغهٔ مبالغه‌در خرامان معناسنه (2195) گُرازان گرازان نه آگاه ازین ، که بیژن نهادست بر بور زین ،

٥٢ **گزین** ضمّله گُزیده ومنتخب معناسنه‌در گزیدن‌دن مأخوذدر (2196) سپرور[z] پیاده ده ودو هزار ، گُزین کرد شاه ازدرِ کارزار ،

٥٣ **گلان** *ضمّ ایله[a] جمعِ گُل در شذوذا الف ونونله جمع اولندی (2197) بنالد همی بلبل از شاخِ سرو ، ودرّاج زیرِ گُلاَن با تذرو ،

٥٤ **گروگان** کافِ ثانی دخی فارسیدر طوتو ورهن معناسنه‌در (2198) مرا جان ودل زیرِ فرمانِ تست ، روانم همیشه گِرَوْگانِ تست ، یالـکز گرو دخی دنور اصلده[a] گرو گرویدن لفظندن اسمِ مصدردر ایناغق واطمئنان معناسنه ،

٥٥ **گرزن** علی وزن جعفر پادشاهلرگ دیبادن بر نیم‌تاجیدر جواهر ایله مرصّع[b] دیوانده اصیلور تخت اوزرینه اوتوردقده احیانا باشلرنه کیرلر[c] (2199) بیاویخت گرْزَن چو بنشست شاه ، بپیش ایستاده بسی دادخواه ،

٥٦ **گوزن**[d] فتح کاف وواو وسکونِ زاء معجمه[e] ایله گاوِ کوهیدر که ترکیده صغن کیکی وعربیده اَیّل دنور (2200) شکارش یکه در گوَزْنان بدی ، برِ شیر با گرز تنها بدی ،[f]

٥٧ **گرگان** ضمّله جمعِ گرگ — وبر مشهور شهردر جرجان معرّبیدر وقیل بر بیابان اسمیدر (2201) زگُرْگان بیامد سوی راهِ پشت ، پر آژنگ رخساره ودل درشت ،

٥٨ **گراییدن** کسر ایله قصد وآهنگ ایلمك معناسنه‌در (2202) همی برگِراید سپاهِ ترا ، همان تخت وگنج وپناهِ ترا ، — وچورمك ودوندرمك معناسنه دخی[g] کلور (2203) عنان بر گراييد وآمد چو شیر ، باوردگه رفت گردِ دلیر ، — تجربه[h] وامتحان ایلمك معناسنه ده کلور (2204) یکی را بشمشیر زد بر دو نیم ، دو دستش ترازو بد وگور سیم ، گراینده هر چند جست وبسود ، بیك جوز یکسو گرانتر نبود ، — وصللمق ومیل ایلمك معناسنه ده کلور ،

٥٩ **گرویدن** کسرِ کاف وفتح رایله ایناغق وتصدیق معناسنه‌در (2205) تو خواهی که هر کس که این بشنود ، بدین چرب گفتارِ تو بِگْرَود ، وله (2206) تو از پهلوی خویش بشنیدهٔ ، بگفتارِ ایشان بِگِرْویدهٔ[i] ،

y) om. L — z) سوار و — a) om. V — b) طوقنمشدر V — c) باشنه کیر V — d) L 137 — e) عربی V — f) V 141 v. — g) ده V — h) praefixo و V — i) vocalium signa egomet addidi —

٦٠ **گزاییدن** فتحِ کاف وزاء عربیله ضرر ایتمك وزیان ایرشدرمك معناسنه‌در (2207) بهر کار رو پیشه کن راستی ، چو خواهی که نگزایدت کاستی ، وله (2208) چو سودابه اورا فریبنده کرد ، تو گفتی که زهرِ گَزاینده کرد ،

٦١ **گاشتن** دوندرمك وچورمك معناسنه‌در (2209) بخانه نهانش همی داشتم ، ازو پشت هرگز نه بر گاشتم ،

٦٢ **گسستن** ضمّ کاف وکسرِ سینِ اوّل[k] ایله اوزمك وقوپارمق معناسنه‌در (2210) پس آن بستگان را برِ من فَرست ، که منَ سر زتن شان بخواهم گسست ،

٦٣ **گساریدن** ضمّله نوش ایلمك وایچمك معناسنه در[l] همین شراب ایله وغمله[m] مستعملدر آب وغیری ایله استعمال اولنماز[n] (2211) کنون می گُساریم تا نیم‌شب ، بیادِ بزرگان گشاییم لب ، وله (2212) مَیِ خسروانی بجامِ بلور ، گسارنده را داد با فرّ وزور ،

٦٤ **گران** کسر ایله بهالی معناسنه‌در ثقیل واغر معناسنه ده کلور (2213) بر آورد گرزِ گِران را بکفت ، سپه ماند ازکارِ او در شگفت ،

٦٥ **گرگین** ضمّله رستم اقراننده بر سپهسالارِ ایرانیدر میلاو پدری اسمیدر (2214) بیازید گُرگینِ میلاو دست ، بدان راه رفتن میان را ببست ،

٦٦ **گلزریون** ضمِّ کاف وسکونِ لامله وتشدیدِ رایله توران زمینده بر چای اسمیدر که کنارنده التون رنگنده چچکلر بتمکله بو اسمله مسمّی اولدی (2215) درفشش گرفته بچنگ اندرون ، بشد تا لبِ ابِ گُلْزَرِّیون ،

مع الواو

٦٧ **گاو** صغر معناسنه اسمِ جنسدر ارکك ودیشی‌یه واهلی‌یه ووحشی‌یه وصو صغرنه اطلاق اولنور تمیز قصد اولنسه گاوِ نر وگاوِ ماده وگاوِ دشتی وگاومیش دنور ، فریدون طفل ایکن سودی ایله پرورده اولدوغی گاو صو صغری ایدی (2216) یکی گاو کش نام پژمایه بود ، زگاوان ورا برترین پایه بود ، — ومنازلِ شمسدن دخی[k] بر برجدر برجِ ثور معناسنه (2217) چو خورشید سر بر زد از برجِ گاو ، زهامون بر آمد خروشِ چکاو ، — وگاوِ شکلنده بر صراحی معناسنه ده کلور نته که سلمان بیورر (2218) مَی اندر گاوِ زر چون زهره در ثور ، قدح چون انجمِ سیّاره در دور ،

٦٨ **گو** فتحله چوقور ومغاك معناسنه‌در ،

٦٩ **گیو** کسرله گودرزِ صفاهانی اوغلیدر رستمگ دامادی‌در وبیژن اندن حاصل اولدی مشهور دلیرانه[o] جنگلری واردر کیخسروی یالـگوز توران زمیندن والده‌سیله قاچروب[k] کیکاوسه

k) om. V — l) om. L — m) V 142 — n) L 137 v.; دکلدر V — o) V 142 v. —

کتوردی (2219) بدو گفت کان پورِ گودرز گیو ، که خوانند شاهان ورا گیو نیو ، زگودرزیان بر همه مهترست ، از ایران سپه بر دو بهره سرست ،

مع الهاء

٧٠ گاه[p] دورت معناسی واردر بری زمان ایله مکان بیننده[q] ظرفِ مشترکدر — ثانی تخت ومسند معناسنه‌در (2220) بیازرد از بهرِ تو شاه را ، بماند افسر وگنج وهم گاه را ، — ثالث قویوبیجیلر پوته‌سیدر که ایچنده کمش والتون اریدوب غلّ وغشدن پاك ایدرلر(2221) چنانم ترا نیك اندیشه‌خواه ، که سیم نبهره بر آید زگاه ، — رابع لغتِ دریابارده قطبِ فلك معناسنه‌در خاقانی بیورر (2222) شمشیرِ اوست گاهِ ظفر زان بچرخ گوید ، کالّا بناتِ نعشِ تو هم بستری ندارم ، یعنی ممدوحك شمشیری قطبِ ظفردر که فتح ونصرت انك قبضه دایردر وظفر چرخه خطاب *ایدوب دیر که[r] بكا مشابه ومساوی یوقدر الّا سنك بناتِ نعشك نته که بناتِ نعش قطبله دائردر بن دخی ممدوحك شمشیرنه دایرم *کذا فی شرحِ دیوانه[s] ،

٧١ گرازنده خرامنده معناسنه‌در گرازیدن‌دن اسمِ فاعلدر تبختر وصالنمق معناسنه (2223) گرازنده از پیش ورهبر زپس ، جهنده‌رهان وگریزنده‌رس ،

٧٢ گه گاه‌دن مخفّفدر بو بیتده تخت معناسنه‌در(2224) ترا دشمن آمد بگه بر نشست ، یکی گرزهٔ گاوپیکر بدست ،

٧٣ گواژه فتحِ کاف وزاء فارسیله طعنه واستهزا معناسنه‌در (2225) گواژه بسی باشدت با فسوس ، نه مردِ درفشی وکوپال وکوس ،[t] وله (2226) زبام[u] سبدکوه نعره بخاست ، همی مغزِ گیو از گواژه بکاست ، گواژ هاسز[v] دخی لغتدر شمس فخری بیورر (2227) کند طبعِ او بحر را سرزنش ، زند جودِ او در معادنِ گواژ ،

٧٤ گرگینه فتحِ کافِ اوّل[x] ایله اوبوزلی دیکدر گر اوبوز علّتیدر (2228) تو مازندری را بکس بشمری ، که گرگینه سگ به زمازندری ،

٧٥ گورابه ضمّله چورَق یردر که ایراقدن صو کبی کورینور سراب معناسنه (2229) بگورابه اندر نهادند روی ، همی آمد آسیمه وپوی پوی ، گوراب هاسز دخی لغتدر میر خسرو بیورر (2230) فریبت کمتر از جور وستم نیست ، [x]که چاهِ گور از گوراب کم نیست ،

٧٦ گله فتحِ کاف وتشدید وتخفیفِ لامله سوری وقطیع معناسنه‌در (2231) از اسبان بهر جا که بودش گله ، بطوس سپهبد سپرد آن گله ،

٧٧ گرده‌گاه ضمِّ کافِ[y] ایله بوش بوکرِ[z] تهیگاه معناسنه در[s] گرده بوکرکدر (2232) چنان زد

p) L 138 — q) ارانسنده V — r) ایدر که V — s) om. V — t) V 143 — u) زمام LV! — v) ∽ V — x) L 138 v. — y) om. L — z) add. در V —

بران گُرده‌گاهش شبان ، که از خنگِ جنگی برون شد سنان ، گرده‌گه حذفِ الف ایله مثله[a] (2233) بگردان بفرمود تا همچنین ، ببستند بر گُرده‌گه بندِ کین ،

٧٨ گوینده سویلیجی وخواننده معناسنه‌در مجازا لسان معناسنه ده کلور (2234) اگر شاه فرمان دهد بنده را ، که بگشایم از بند گوینده را ،

٧٩ گرازه ضمّله بر پهلوانِ ایرانیدر (2235) زتخمِ گُرازه صد وپنج گرد ، نگهبانِ اورا هم اورا سپرد ،

٨٠ گرزه ضمّله اوج معناسی واردر بری گرز معناسنه‌در که قدیمده بر نوع سلاحدر ایری چومق باشی اغر نسنه‌در[b] (2236) همی بر خروشید چون پیلِ مست ، یکی گُرزهٔ گاوپیکر بدست ، — ثانی برِ[c] بیوك ایلاندر که باشی یصّیدر میر خسرو بیورر (2237) نز نَی صهباست آن کاسه که دارد آسمان ، نز نَی حلواست آن کفچه که دارد گرزه مار ، — ثالث آلتِ رجل قضیب معناسنه‌در نته که لبیبی بیورر(2238) گرسیر شدی زمن بُتا درخورِ تست ، زیرا که ندارم ای صنم گرزهٔ سست ،

٨١ گونه ایکی معناسی واردر بری لون ورنکدر (2239) همان گونهٔ آب را تیره دید ، پرستنده را دیدگان خیره دید ، لونِ وجه وبشره‌یه ده اطلاق اولنور نته که نظامی بیورر (2240) مبادا هیچکس را دیده بر راه ، که گونه زرد گردد عمر کوتاه ، — ثانی هدهد قوشی معناسنه‌در کذا فی اداة الفضلاء ،

٨٢ گرمابه فتحله ایلیجه وحمّام معناسنه‌در (2241) وزانجا ابا چاکر ویارِ چند ، بگرمابه شد با تنِ دردمند ،

٨٣ گمانه ضمّله گمان وظنّ معناسنه در[c] (2242) تو دل را بجز شادمانه مدار ، روان را ببندِ گمانه مدار ،

مع الیاء[d]

٨٤ گیای گیاه ونبت معناسنه‌در حذفِ آخر دخی جائزدر (2243) بسرشان بر اسبانِ جنگی بپای ، چراگاهِ اسبان برو بس گیای ،

٨٥ گرامی بالکسر وقیل بالضمّ عزیز ومحترم معناسنه‌در لفظِ عربی دکلدر (2244) کنون شاه مارا گرامی کند ، بدین خواهش امروز نامی کند ،

٨٦ گوانجی ضمّله بو دخی عزیز ومحترم معناسنه‌در جغتای لغتیدر (2245) بدرگاهِ شاهت میانجی منم ، که در شهرِ ایران گوانجی منم ،

a) الفله اول معنایه در V — b) V 143 v. — c) om. L — d) L 139 —

٨٧ **گردی** ضمّله دلیری وشجاعتدر آخرنده‌کی یا مصدریّه‌در[e] (2246) چو بر گشت ازو با بشوتن بگفت ، که گُردی ومردی نشاید نهفت ،

٨٨ **گسی** ضمّله دفع ایدوب یوللمق وباشدن صاومق معناسنه اسم مصدردر *اصلی گسیل‌در[f] آخرندن لام حذف اولندی[g] (2247) گسی کردش وخود براه ایستاد ، سپاه وسپهبد بدین کار شاد ،

٨٩ **گوی** طوپدر که چوگان ایله اوریلور[h] (2248) چو میدان سر آید بتابید[i] روی ، بدیشان سپارید یکدست گوی ،

باب اللّام ، مع الباء

١ **لهراسب** رابع سلاطینِ کیانیاندر ابن اروند ابن کی پشین ابن کیقباددر کیخسروک اولادی اولمغله سلطنتی حالَ حیاتنده اکا ویردی کیقباده وارنجه بابالری نامدار وپادشاه اولمغله خلقه پادشاه اولمسی غریب کلدی (2249) همی هر کسی در شکفتی بماند ، که لهراسب را شاه بایست خواند ، یوز یکرمی سنه[k] سلطنتدنصکره حکومتی اوغلی کشتاسبه تفویض ایدوب بلخده عبادت ایچون اقامت ایلدی پادشاهِ توران زمین ارجاسب بلخه اِلغار ایدوب لهراسبی قتل وقزلرینی اسیر ایلدی ،

مع التّاء

٢ **لخت** اوج معناسی واردر بری بر نوع چومقدر باشی دمر ایله قَپلو اولوب دیشلری واردر خودی وزرهی پاره پاره ایدر[l] — ثانی پاره معناسنه‌در (2250) بزین[m] اندرون گشته چون کوه سخت ، سرِ تیغ ایشان کند کوه لَخْت ، لخته پاره‌لنمش معناسنه[n] در خسروانی بیورر (2251) یازنده شبی کز غمِ او زانکه درستست ، از تنگدلی جامه کند لخته وپاره ، — ثالث اندك وبرز[o] معناسنه‌در (2252) دبیرِ خردمند را پیش خواند ، وزان چاره وجنگ لختی براند ، [p] وله (2253) که ای فرِّ گیتی یکی لخت نیز ، نهانی بدار این بدخشان پشیز ،

٣ **لت** اصلی لخت‌در بونگ[q] دخی اوج معناسی وار بری مذکور چومق معناسنه[n] در (2254) لَتی بر سرِ ترك زد پخچ کرد ، سر وپشت افتاد بر خاكِ زرد ، لت خوردن کوتك یمك معناسنه اندن مأخوذدر نته که سعدی بیورر (2255) درِ شهوتِ نفسِ کافر ببند ، اگر عاشقی لت خور وسر مبند ، لت زدن اورمق ودوکمك معناسنه در[n] نته که لطیفی بیورر (2256) لوتِ نادان لتست کز منّت ، میزند طبعِ نازکت را لت ، لوت لقمهٔ بزرگ معناسنه‌در لوتی اکول دیمك[r] در اکا منسوبدر عجمده لوتی عبد البطنِ بیکار وقلّاش وعیّار واوباشلره اطلاق مشهوردر بسحاق اطعمه بیورر (2257) هر که روزی برّهٔ تنها خورد ، در میانِ لوت‌خواران مرد نیست ، اوحدی

e) V 144 — f) om. V — g) اولنمشدر V — h) اولور L?! — i) سرایید تابید V — k) بیل V — l) L 139 v. — m) بزیر L — n) om. L — o) ∽ V — p) V 144 v. — q) بو V — r) معناسنه V —

*دخی جامِ جمده بیورر[s] (2258) چون لئیمان مباش لوت‌پرست ، کاسه از معده کرده کفچه زدست ، — ثانی پاره معناسنه‌در لتِ در قاپو قنادی مصرع معناسنه بوندن مأخوذدر لت لت پاره پاره دیمکدر نته که شمس فخری بیورر (2259) بحزمه حزمه دهد جامه[t] گنج گنج[u] طلا ، نه بدره بدره دهد وقتِ جود یا لت لت ، — ثالث براز واندك معناسنه‌در ،

مع الجیم

٤ **لنج** فتحِ لام وسکونِ نونله لنجیدن‌دن فعلِ امر واسمِ مصدردر صالنمق وتبختر معناسنه‌در اکثر هجوده اولور (2260) کنون ماهیان اندر آمد بلَنْج ، که تا تو همی رزم جویی برنج ، لنجه دخی دنور نته که لبیبی بیورر (2261) آن یکی را بخنجه وخفتن ،[v] وان یکی را بلَنجه ورفتار ، لنجیدن طشره چقرمق معناسنه ده کلور که طیّان دیمشدر (2262) کسی را کو بگیرد دردِ قولنج ، بکافش پشت وزو سرگین برون لَنج ، — لُنج ضمِّ لامله اُورد معناسنه‌در که عربیده شِدق دنور کرك طشره یوزی اولسون نته که شمس فخری بیورر (2263) که چو تشنه بروزِ گرم در آب ، همه در خون نهند لُنْج وفُرُنْج ، فرنج ضمِّ فا ورایله اغز چوره‌سی معناسنه‌در ، کرك ایچ یوزی اولسون نته که سنایی بیورر (2264) من لُنج پر از باد ازین کوی بآن کوی ، در خلعتِ تو نزدِ همه شکرسرایی ، لبیبی دخی بیورر (2265) نه همه کار تو دانی نه همه زور تراست ، لُنج پر باد مکن بیش وکتف بر مفراز ،

٥ **لوج** ایران زمینده بر ولایت اسمیدر کافله[x] وجیمِ فارسی ایله ده مرویدر نته که ذکر اولندی — شاشی واحول معناسنه ذه کلور شمس فخری بیورر (2266) هر که در مُلك بشاهیش نه یکتا بیند ، بوَد از کورئ[y] آن بدنگر لوج وبلوج ، بلوج ترکدن بر قومدر قلّتِ عقل وحماقت ایله مشهوردر — وجیمِ فارسی ایله چرچپلاق معناسنه‌در واوی حذف ایدوب لَچ دخی دنور ،

مع الجیم الفارسیّ

٦ **لفچ** فتحِ لامله ایکی معناسی واردر بری قالـك طوطقدر دوه طوطغی کبی وبر کمسه که غضبه کلسه لفچ را فرو هشت دینور (2267) خروشان زکابل همی رفت زال ، فرو هشته لَفْچ وبر آورده یال ، — ثانی پارهٔ گوشتِ بی‌استخوان معناسنه‌در نظامی بیورر (2268) بیاورد خوان زیرك هوشمند ، بران لَفْچهای سرِ گوسفند ، [z] لفچه دخی دینور ینه نظامی بیورر (2269) سر ولفچشان را چو آرد بیند ، خورد چون سر ولفچهٔ گوسفند ،

مع الخاء

٧ **لاخ** سنگلاخ ودیولاخ دینور یعنی اول یر که انده سنگ چوق اوله ودیو چوق اوله ،

s) در جام جم L — t) om. L — u) add. زرّ L! — v) V 145. L 140 — x) کاف و V; cf. s. XXI § 18 — y) sic V, recte — z) V 145 v. —

مع الدّال

٨ **لگد** فتح لام وكافِ فارسی ايله دَپمه معناسنه‌در *که اياق ايله اورمقدر[a] لَج فتح لامله دخی بو معنايه‌در نته که شمس فخری بيورر[b] (2270) گر كينه كشد راىِ وی از انجم وَافلاك ، بر هم شكنند طارمِ افلاك بيك لَجْ ،

مع الرّاء

٩ **لنگر** كمی دمريدر مجازا هر نسنه‌نك اغرلغنه ده اطلاق اولنور — خانقاه وتكيه معناسنه ده كلور اوحدی *جامِ جمده بيورر[c] (2271)

هر يــك آوازه در فگنده بشهر ، جسته از كودكانِ زيبا بــهر
كه درِ لنگری گشاد اخـــی ، آنكه چون او جهان نزاد سخی
سفره ونعمتست وشربت وقنــد ، سرگذشت وسماع وصحبت وپند

وله (2272) درِ لنگر نهاده باز فراخ ، كرده ريشِ دراز را بدو شاخ ، — باقردن بيوك صحنلره لنگری ديدكلری اڭا منسوبدر تكيه صَحَنی ديمكدر ،

مع الشّين المعجمة[d]

١٠ **لوش** كج دهن معناسنه در[a] (2273) زلوشين دهانش سخن راست ران ، زدشمن مرا آگهی ده نهان ،

مع الكاف

١١ **لاك** ايكی معناسی واردر بری هندن كلور بر نوع قزل بويه صمغی[e] در لَك دخی دينور مرو[f] كبی بر اوتك صمغيدر وبر قولده اول نبات اوزرينه ياغر انكله ابريشم وپشم وغيره قزل بويانور وقلج وبچاق دسته‌سی انكله محكم اولور (2274) همی گفت وپيچيده بر خشك خاك ،[g] زخونِ تنش خاك همرنگِ لاك ، — ثانی تكنه‌در كه ايچنده[a] دقيق عجين اولنور[h] وثياب غسل اولنور وبالجق طاشنور بسحاق اطعمه بيورر (2275) مالشم دادند در لاكِ فلك ، شد مگس رانِ سرِ خوانم ملك ، — *قپلو باغه‌نك پشتنه دخی لاك دنور[i] ،

١٢ **لك** فتحله *بونك دخی[a] ايكی معناسی واردر بری احمق معناسنه در[a] (2276) چو بينی تو خسرو بشو از سپاه ، لَكی را زخود دور كن نزدِ شاه ، بونده ضمّ لام دخی لغتدر شمس فخری بيورر (2277) كجا زبندگیٔ ظلِّ حق شدی مأيوس ، اگر نبودی آن كوربخت ابله ولُك ، سعادت وشرفِ بندگیٔ حضرتِ او ، خنك كسی كه بيابد هزار بار خنك ، پك ولك فتح باء فارسی ايله رعنالق وبی‌هنرلق معناسنه‌در[k] شمس فخری بيورر (2278) جهان چو خاكِ درِ تست

a) om. L — b) L 140 v. — c) در جام جم L — d) addidi — e) صمغ L — f) sic LV Sur. — g) V 146 — h) عجن اولور L — i) لاك پشت قبلوبغادر V — k) L 141 —

عرصهٔ ملكت ، چرا نكوهد عقلش بتهمتِ پَك ولَك ، لك وپك تقديمِ لام ايله ايكی معناسی واردر بری متاع البيت معناسنه در[l] نته كه لطيفی بيورر (2279) خواهی كه بر آيد افتخارت ، منع لك وپك مكن زجارت ، ثانی *تگ وپو ويلب يوپرمق[m] معناسنه در[n] نته كه رودكی بيورر (2280) ای لك ار ناز خواهی ونعمت ، گردِ درگاهِ او مكن لك وپك ، عسجدی دخی بيورر (2281) عسجدی نامِ او تو نيز مبر ، چه كنی خيره گردِ او لك وپك ، — ثانی لاكدن مخفّف[o] مذكور قزل بويه معناسنه‌در السنهٔ عوامده ضمّ لام[l] ايله مشهوردر شمس فخری بيورر (2282) نهاد تختِ شهی تاجِ فخر بر تارك ، زفرِّ مقدمِ اين زبدهٔ نجوم فلك ، هزار سال بماناد ظلِّ تو كه شود ،[p] بجایِ تو متمكّن چو پایِ تيغ از لَك ، — لَگ كافِ فارسی ايله بند ورنج معناسنه‌در خاقانی بيورر (2283) با نظم ونثرِ خاطرِ خاقانی ، طبع كشاجم ازدرِ لَــگ باشد ، با سنبلی كه آهویِ چين خايد ، عطرِ پلنگ‌مشك چه سگ باشد[l] ،

١٣ **لنبك** ضمّ لام وسكونِ نون وفتح باء عربيله بر سقّا اسميدر كه بهرامِ گور اڭا براهامِ يهودی مالنی ويردی ،

١٤ **لنگ** كسرِ لام وسكونِ نون وكافِ فارسی ايله ساق وبالدر معناسنه‌در (2284) يكی ماديان نيز بگذشت خِنگ ، برش چون برِ شير وكوتاه لِنْــگ ،

مع اللّام

١٥ **لال** دلسز وابكم معناسنه‌در — وبر نوع مشهور جوهرِ قيمتی معناسنه *ده كلور[q] كه لعل انك معرّبيدر عنصری بيورر (2285) دو لب چو نارِ كفيده دو برگ سوسنِ سرخ ، دو رخ چو نارِ شكفته دو برگ لالهٔ لال ،

مع الميم

١٦ **لمالم** فتح لامين ايله مالامال معناسنه‌در (2286) نه از لشكرِ ما كسی كم شدست ، نه اين كشور از خون لَمالَم شدست ،

مع النّون

١٧ **لاون** فتح واو ايله توران زمينده بر مكان اسميدر طوسِ نودر ايله افراسياب بيننده[r] بر عظيم جنگ اوَلدی[s] گودرزك اكثرِ اولادی انده قتل اولندی واڭا جنگِ پشن دخی دنور نته كه ذكر اولندی (2287) بلاوَن مرا ديدهٔ روزِ جنگ ، بآورد با تيغِ هندی بچنگ ،

١٨ **لوسيدن** يلدقلنمق واظهارِ عجز ايلمك معناسنه در[l] (2288) بلوسيد واندر زمين اوفتاد ، بدان جابلوسی دلِ گيو شاد ،

l) om. L — m) يلمك ويوپورمق تك وپوی V — n) addidi — o) add. در V — p) V 146 v. —
q) در L — r) L 141 v. — s) اولندی V; cf. s. III § 55 —

١٩ **لگن** معروف — وبر نوع شمعداندر که اسفلی دیوارلی لگن‌در[t] (2289) شمن بود همراه با تَهْمتن ، پرستارگی چند وشمع ولَگن ، — ومَنْقَل وآتشدان معناسنه ده کلور نته که شمس فخری بیورر (2290) مخالفش بشب وروز کشته وسوزان ، چو شمع باشد بر پاش بند گشته لگن ، چهار پای بزنجیرِ حادثات کشان ، همیشه سینه پر آتش بود بجایِ لگن ،

مع الهاء

٢٠ **لابه** یلوارمق وخضوع معناسنه لابیدن‌دن اسمِ مصدردر (2291) چو دانست رستم که لابه بکار ، نیاید همی پیشِ اسفندیار ،

٢١ **لنجه** فتحِ لامله صالنش وخرامیدن معناسنه اسم مصدردر لنج‌ده شرح اولندی[u] (2292) بیامد بنزدیکِ شه لَنْجه‌دار ، دو گیسو فرو هشته گل در کنار ،

٢٢ **لتره** فتحِ لام وسکونِ تاء قرشت ایله پارچه وپاره معناسنه‌در (2293) بدو لتره کرد آن زره را بتیغ ، ززخمش همی جست راهِ گریغ ،

٢٣ **لانه** یوه وآشیان معناسنه‌ده — کاهل وبیکار معناسنه ده کلور شمس فخری بیورر (2294) سزد ار نامِ او بننگ آید ، زانکه سخت ابلهست وبس لانه ،

مع الیاء

٢٤ **لای** دُردی وتَفْل معناسنه‌در وقره بالچق معناسنه ده کلور که عربیده حَمَأ دینور — اوج معناسی دخی واردر بری قات معناسنه در[v] ثیابده یك‌لایی دولایی دنور نته که کمال اسمعیل بیورر (2295) زآرزویِ لقایِ تو مردمِ چشمم ، همی بدرّد بر خویش هفت‌لا پرده ، — ثانی واله دیدکلری اِنجه ولطیف قماش معناسنه‌در نته که اسفرنگی بیورر[x] (2296) پیراهنی که داشت زمانه زلایِ شب ، آنرا بچنگِ حادثه گرگِ سحر درید ،[y] بوکا لاذ دخی دینور آخری ذالله نته که کمال اسمعیل بیورر (2297) تن واندام یاسمین وسمن ، بس لطیفست در غلالهٔ لاذ ، معرّبی دخی بو لفظه‌در نته که ابن الفارض بیورر (2298) اربَت لطافته علی نشرِ الصَّبا ، وانَت ترافته التقمّصَ لاذا ، — دیوار قورینه دخی لاد دنور که عربیده مِدْماك دینور[z] ، بنلاد اساس وتمل معناسنه‌در فرالاوی بیورر (2299) لادرا بر بنایِ محکم نه ، که نگهدارِ لاد بنلادست ، — ثالث لاییدن‌دن امر ووصفدر لاییدن ایت اورمکدر مجازاً ما لا یعنی وهرزه سویلمك معناسنه‌در تاج بها بیورر (2300) چند باشی چون تبیره هرزه‌لای ، همچو نی در پرده وآهسته‌لای ،

باب المیم ، مع الالف

١ **مانا** مانستن‌دن مأخوذدر مقامِ ظنّ وتخمین‌ده بکزر معناسنه که عربیده فعلِ مستقبل ایله تعبیر اولنوب یُشْبِه دنور همانا دخی دنور فرق بودر که همانا تحقیقه قریبدر شمس فخری بیورر

t) V 147 — u) cf. s. § 4 — v) om. V — x) L 142 — y) V 147 v. — z) در L —

(2301) از قاف تا بقافت مأمورِ حکم گردد ، مانا که گردد اکنون نزدیك شد همانا ، ماناك زیادهٔ کافله ده لغتدر نته که خاقانی بیورر (2302) رنگِ سیهیٔ لاله ماناك ، اندر دلِ مشتریست کیوان ،

٢ **مرغوا** ضمّ غینِ معجمه ایله یراماز فالدر (2303) دگرگونه شد کارِ شاهی وتخت ، مرا مَرْغُوا گشت پیدا زبخت ، فالِ حسن وجیّده مروا دینور نته که عنصری بیورر (2304) لبِ بختِ فیروز را خندهٔ ، مرا نیز مُرْوایِ فرخندهٔ ، ومطلق فاله شگون دینور ضمّ شین[a] وکافِ فارسی ایله فالِ الموت معناسنه ده کلور که طیورك وحیواناتك آوازندن وتردّدندن اخذ اولنور عربیده بوکا زَجْر دنور شاپور بیورر (2305) آزردهٔ جورِ روزگارم ، آزردنِ چون منی شُگون نیست ، وله رباعی (2306)

دل لذّتِ مَی زجام خون میگیرد ، ناکامیٔ خویش را شگون میگیرد
یك لحظه خلاصش از گرفتاری نیست[b] ، گر درد گذاردش جنون میگیرد

مع الباء

٣ **مهراب** پادشاهِ کابلدر که قزی زال منکوحه‌سیدر (2307) برون رفت مهرابِ کابل خدای ، سوی خانهٔ زالِ زابل خدای ،

مع الحاء

٤ **مزیح** مزاح اماله‌سی لفظِ عربیدر لطیفه وحوراطه[c] معناسنه‌در (2308) کشانی بدو گفت کویت سلیح ، نبینم همی جز فسوس ومزیح ،

مع الخاء المعجمة

٥ **مخ** ضمّله اغر گم‌در که سرکش طواره اوریلور *انکله یواش اولور[d] (2309) مُخی بر سرِ اسبِ سرکش نهاد ، جهان‌آفرین را بسی کرد یاد ، — وفتحِ میمله مخیدن‌دن فعلِ امردر یاپشمق ودپرنمك معناسنه در[d] نته که شاه ناصر خسرو بیورر (2310) دانش آموز وچو نادان بپس میر مَمَخ ، تو چو دانا شوی آنگه دگران بر تو مخند ،

٦ **میخ** اکسری وقازق معناسنه‌در (2311) زنعلِ نوندانِ پولادمیخ ، زمین را زجنبش بر افتاد میخ ، — واقچه ودرهم ودینار سکّه‌سی معناسنه ده کلور (2312) ازان پس دگر کرد میخِ درم ، همان میخِ دینار وهر بیش وکم ،

مع الدّال

٧ **مردِ گرد** کسرِ دال وفتحِ کافِ فارسی ایله توز اری دیمکدر مبارز وشجاعدن کنایه‌در (2313) بدان دز درون بد یکی مردِ گُرْد ،[e] که سالارشان بود با دار وبُرْد ،

a) V 148 — b) L 142 v. — c) خواراته V — d) om. L — e) V 148 v. —

٨ **مرد مرد** ایکی میم فتحیله هر جانبدن ریزان وهر طرفدن اقه اقه دیمکدر شِرل شرل معناسنه (2314) بافسون یکی طشت پر آب کرد ، فرو ریخت بر تارکش مَرْد مَرْد ،

٩ **مند** اداتِ توصیفدر اسماء اجناسنه لاحق اولور عربیده ذو معناسنه‌در نیازمند وحاجتمند کبی یارمند اصلی یاری‌مند ذو اعانة معناسنه در[f] (2315) گر اکنون که یزدان بود یارمند ، بگردد ببایست چرخ بلند ، کشتمند ذو زرع وارضِ ذات زراعة معناسنه‌در (2316) هم اندر دزش کشتمند وگیاست ، درختِ برومند وهم آسیاست ،

١٠ **مستمند** ضمّ میم وسکونِ تایله متأذّی وذو شکایة معناسنه‌در (2317) چه جویی ازین تیره خاك[g] نژند ، که هم باز گرداندت مُسْتمند ، مست ضمّ ایله شکایت وظلامه معناسنه‌در نته که اسدی بیورر (2318) کزو مرگ را گشت چنگال سست ، شد از دستِ او پیشِ یزدان بمُسْت ، ضرورتِ شعرده زیادهٔ یایله مستی دخی دینور نته که لبیبی بیورر (2319) باده خور ومَستی کن مُستی چکنی از غم ، زیرا که بود مَستی بهتر زغمِ مُستی ،

مع الذّال المعجمة

١١ **مرورود** خراسانده بر ارمق کنارنده مشهور شهردر (2320) سوی طالقان آمد ومرورود ، جهان پر شد از نالهٔ نای ورود ، — ومروِ شاهجان بو دخی خراسانده بر عظیم شهردر ایکیسنگ مابیننده مسافت قرق فرسخدر لکن مروِ شاهجان اندن عظیمدر ، خراسانگ دورت کرسی شهرلری واردر بری بلخ وبری هراة وبری نیسابور وبری مروِ شاهجان‌در وبو مستقرّ[h] سریرِ پادشاه ایدی بونی اسکندرِ ذو القرنین بنا ایلدی ، اوّله نسبت اولیجق مرورودی[i] ومروزی دخی دینور زیادهٔ زایله ومروِ شاهجانه نسبت اولیجق اگر منسوب[h] انسان ایسه مروی دنور واگر غیرِ انسان ایسه مروزی دنور کذا فی وفیات[l] الاعیان لابن خلکان ،

١٢ **مرداد** ضمّ میم ایله فرسِ قدیمك خامسِ شهورِ سنه‌در وتأریخ جلالیك وسطِ شهورِ صیفدر تموز معناسنه (2321) زمُرداد کامِ تو ایزد دهاد ، همیشه ترا بخت آباد باد ، — وهر ایگ یدنجی یومنه دخی دینور مسعود سعد بیورر (2322) روزِ مرداد مژده داد بدان ، که جهان شد بطبع باز جوان ،

١٣ **مخید** مخیدن‌دن فعلِ ماضیدر یاپشدی وصارلدی معناسنه (2323) چو شد مست از می سوی او دوید ، برهنه بر اندامِ او در مخید ،

١٤ **موبد** ضمّ میم وفتح باء عربیله دانشمند وعالمِ فاضل معناسنه‌در اصلده[m] مجوسك اولو دانشمندیدر که مسائلِ مشکله‌یه جواب ویروب اندن نقل وروایت اولنه مجتهد کبی (2324) چه خوش گفت آن موبدِ پیشرو ، که هرگز نگردد کهن گشته نو ،

f) om. L — g) L 143 — h) om. V — i) V 149 — l) وفات L! — m) L 143 v. —

مع الرّاء

١٥ **ماهار** دوه یولاری مهار معناسنه‌در (2325) برفتند وصندوقها را ببشت ، کشیدند وماهارِ اشتر بهشت ،

١٦ **مهر** بش معناسی واردر بری آفتاب‌در — ثانی بر آتشکده اسمیدر (2326) چو آذرگشسب وچو خرّاد ومِهْر ، فروزان چو بهرام وناهید ومهر ، — ثالث شفقت ومحبّت‌در — رابع فرسِ قدیمك سابعِ شهورِ سنه‌در وتأریخ جلالیك اوّلِ شهورِ خریفدر (2327) همه مهر وآذر خجسته بواد ، در هر بدی بر تو بسته بواد ، مهربانی خریف فصلنك ملبوس اولان[n] ثبابدر اصلی مهرابانی‌در اوج کلمه‌دن مرکّبدر بری مهردر که خریفك ابتدا اییدر[o] بری آبان‌در که خریفگ ایکنجی اییدر وبری یاء نسبتدر محبّت معناسنه اولورسه یا مصدریّه اولور سعدی توریه طریقیله بیورر (2328) سعدی هزار جامه بروزی قبا کند ، یك مهربانی از تو بسالی نیافته ، سلمان دخی بیورر (2329) از مهرِ تو درید قمر مهربانئی ، کان جامه از اشعّهٔ انوار معلمست ، — خامس هر ایگ اون التنجی یومیدر مسعود سعد بیورر (2330) روزِ مهر وماهِ مهر وجشنِ فرّخ مهرگان ، مهر بفزا ای نگارِ مهرچهرِ مهربان[p] ، مهرگان دخی اول یومِ مذکورگ اسمیدر معرّبی مهرجان‌در اول کونده فریدون ضحّاکه ظفر بولوب کوهِ دماونده حبس ایتمسی واقع اولمغین فرسِ جاهلیّتك اول کونی ومابعدندك اولان بش کونی دخی بیرام ایتدیلر التنجی کونی رام روز دیمکله مشهور ایدی وعربیده مهرجان کبیر دینور کذا فی کتاب التفهیم فی[q] صناعة التنجیم لابی الرّیحان البیرونی ، مهر ایله گان‌دن مرکّبدر گان نسبتِ معظّمهٔ افاده ایدر بر اداتِ نسبتدر خدایگان کبی ،

١٧ **مر** حساب وشمار معناسنه‌در (2331) یکی هدیه آرای بسیار مر ، زدینار واسب وکلاه وکمر ،

١٨ **مرغزار** فتحِ میم وسکونِ غینله اوتلو یردر که چایر وچمنی اوله لفظِ عربی وفارسیدن مرکّبدر مَرغ عربیدر قاموسده دیمشدر که المرغ الروضة[r] الکثیرة النبات کالمرغة (2332) چو پیش آیدت کار یارِ تو ام ، بگاهِ چرا مرغزارِ تو ام ،

١٩ **مغفر** کسرِ میمله لفظِ عربیدر تولغه التنك کی نسنه‌در که باش تولغه‌دن[s] آزرده اولمسون دیو کیرلر مجازا تولغه وخود معناسنه ده کلور (2333) پرندآور افگند اندر برش ، یکی مغفری خسروی بر سرش ،

٢٠ **منوچهر** سابعِ سلاطینِ پیشدادیاندر بر قولده ایرجگ قزی اوغلیدر پدری اسمی میشخوردر وبر قولده فریدون اوغلینگ اوغلیدر بو قولله میشخور فریدون اوغلی اولور یوز یکرمی ییل پادشاه اولدی ،

n) V 149 v. — o) add. و V — p) مهرکان L! — q) L 144 — r) add. او L, V 150 — s) ی V —

٢١ **مزدور** ضمِّ ميمله مزد ایله ور دن مرکّبدر اجرت ایله ایش وخدمت ایدن کمسه‌در خدمتکار وتابع کبی (2334) زتو تنبل وجادوی دور گشت ، روانت بر دیو مزدور گشت ،

مع الزّاء المعجمة

٢٢ **مرز** فتحِ میمله سرحدّ مملکتدر که عربیده تخوم دینور (2335) همه کابلستان ودریایِ هند ، بدو داد تا مرزِ دریایِ سند ، اصل معناسی تارله واکلمش یردر (2336) درختانِ بسیار با کشت وورز ، ندیدست مردم ازانگونه مرز ، — وضمِّ میمله سوراخِ کون معناسنه‌در جمله حیواناتده استعمال اولنور انوری بیورر (2337) ای مرزِ تراَ دریده مردی ، زان مرد بتو رسیده دردی ، ملّای روم دخی بیورر (2338) چند کوبد زخمهایِ گرزشان ، بر سرِ هر ژاژخای ومرزشان ،

مع السّین

٢٣ **مکیس** مدارات ومحابات معناسنه در[t] (2339) نشانه نهادند بر اسپریس ، سیاوش نکرد ایچ با کس مکیس ،[u]

مع الشّین

٢٤ **منش** فتحِ میم وکسرِ نونله علوِ همّت وطبع معناسنه‌در (2340) چنین دان که یزدانِ نیکی‌دهش ، چنینست[v] زین برمگردان منش ، وله (2341) بیاموخت فرهنگ وشد پر منش ، بیامد زآزارِ او سرزنش ،

٢٥ **مولش** اسمِ مصدردر الکنمه ولبث معناسنه‌در مولیدن‌دن مصدردر الکنمك وبطیٔ[x] معناسنه (2342) بدو گفت کاموس کاین رای نیست ، بدین مولش اندر مرا پای نیست ،

٢٦ **مهرنوش** اسفندیار اوغلیدر رستم برادری زواره انی قتل ایلدی (2343) زنوش‌آذر گرد واز مهرنوش ، بشوتن بیامد برش با خروش ،

٢٧ **میش** قویوندر که عربیده ضأن دینور کرك اهلی اولسون کرك وحشی اولسون[y] بو بیتده مراد[y] وحشیدر (2344) بدین چشمه جایِ پیِ میش نیست ، همین غرمِ دشتی مرا خویش نیست ،

باب الغین

٢٨ **مرغ** فتحِ میمله هندستانده بر شهردر (2345) زقنّوج واز دنبر ومرغ ومای ، برفتند چون باد لشکر زجای ، — وعربیده اوتلو یردر روضه معناسنه نته که مرغزارده شرح اولندی[z] اسدی[a] بیورر[b] (2346) زمیغ روان چرخ چون پرِّ چرغ ، پر آوازِ رامشگر از مرغ مرغ ،[c] وله[b] (2347) پر از مرغِ رنگین همه مرغزار ، بدستان خروشنده هر مرغزار ، وله[b] (2348) چو آمد بیابان

t) L 144 v. — u) V 150 v. — v) add. و V — x) بُطُؤ V — y) om. L — z) cf. s. § 18 — a) om. V — b) addidi — c-c) om. V —

یکی کازه دید ، روان آب ومرغ خوش وتازه دید ، وله[d] (2349) بدان سان که بد برهمن داده پند ، که از چوب واز خاره درغی ببند ، یله کرد ازان سو که بد آبِ مرغ ، ببست از سوی دامنِ ریگ درغ ، درغ فتحِ دال وسکونِ راء مهمله ایله بندِ آب معناسنه‌در که صو سدّیدر فردوسی بیورر[d] (2350) دل برد مرا ونزدِ مردم نشمرد ، گفتا که چسودست چو درغ آب ببرد ، اسدی بیورر[d] (2351) بگردش در از چوب درغی ببند ، چو بستی زریگش نباشد گزند ،[e] — وضمِّ میمله قوشدر — آفتاب وکنش معناسنه ده کلور وبو معنی غریبدر[e] نظامی بیورر (2352) تو دهی صبح را شب‌افروزی ، روز را مرغ ومرغ را روزی ،

٢٩ **مغ** ضمّ ایله مجوس وآتش‌پرستدر (2353) چو شب رفت وبردشت پستی گرفت ، هوا چون مغ آتش‌پرستی گرفت ، — وفتحله ایکی معناسی واردر بری چوقور یردر که عمیق اوله وصویی اولمیه مغاك معناسنه — وبری ظلام وتاریکئ شب معناسنه[f] در بو معنی ماغ‌دن مخفّفدر ملّای روم بیورر (2354) کو ببخشد هم بمیغ وهم بماغ ، نورِ جان والله اعلم بالبلاغ ، ماغ[g] بر سیاه‌رنگ قوش معناسنه ده کلور که قره باتق دیرلر[g] اسدی بیورر (2355) بهر سو یکی آبدان چون گلاب ، شناور شده ماغ بر رویِ آب ، — ولغتِ جغتاییده مذکوردر که ماغ بر کبوتره دیرلر[h] که باشی وقویروغی وقانتلرینك اوجی بر رنگ اوله اگر سیاه واگر اق *امّا سیاه اولسه سیه ماغ واق اولسه[i] سفید ماغ دینور هر نه رنگ اولورسه انکله استعمال اولنور میرعلی شیر سبعهٔ سیّاره‌ده صفتِ شبده کنش طولنمق وصفنده دیمشدر (2356) چونکه خورشید صندلی ماغی ، اوجوب اچتی قانات تولون زاغی ، تولون بر[l] دخی طولنمق معناسنه‌در ای وکنش طولنمق کبی ،

٣٠ **میغ** بولت وابر معناسنه‌در (2357) فروغ سرِ نیزه وتیر وتیغ ، بتابد چنان چون ستاره زمیغ ،

مع الفاء

٣١ **مطرف** ضمّ میم وفتحِ رایله لفظِ عربیدر اول قماشدر که کناری[m] رنگی سائرینه مخالف اوله (2358) چو خورشید ازانِ چادرِ لاژورد ، یکی مطرفی کرد دیبایِ زرد ،

مع الکاف

٣٢ **مزدك** ضمّ میم وسکونِ زاء فارسیله نوشروان پدری قباد عصرنده ادّعاء نبوّت[n] ایتمش بر کمسه‌در که[n] جمله اشیا مباحدر دیمش قباد نبوّتنه تصدیق ایدوب اتّباعنه خلقی جبر ایلدی نوشیروان انی جمله اتباعی ایله قتل ایلدی ،

d) addidi — e) L 145 — f) om. V 151 — g-g) قره بتاق دیدکلری صو قوشیدر که صو ایچینه V — h) طلار بالق طوتر V — i-i) سیاه اولورسه سیاه ماغ دینور اگر اق اولورسه کبوتر معناسنه‌در V — l) sic — m) add. نك V — n-n) ایدوب L, in quo post دیمش fortasse exciderunt verba: بر کمسه‌در —

٣٣ **مغاك** فتحِ میم ایله[o] چوقور معناسنه‌در (2359) سیاوش که از فرِّ یزدانِ پاك ، چنین بارهٔ بر کشید از مغاك ، [p] بونك تمل واساسدن عبارتدر ،

٣٤ **مچرگ** فتحِ میم وجیمِ فارسی وسکونِ را و آخری[q] کافِ فارسی ایله اجرتسز ایشدر که سخره دنور (2360) مفرمای هیچ آدمی‌را مَچَرْگ ، چنین گفت هارون مرا روزِ مرگ ،

مع اللّام

٣٥ **مول** مولیدن‌دن فعلِ امردر اکلنمك وابطاء معناسنه (2361) تهمتن بدو گفت ایدر مول ، برو تازیان تا برِ نرّه طول[r] ، — واسمِ مصدر دخی کلور درنگ معناسنه (2362) چو با پهلوان گفتی این داستان ، مکن مول وباز آیَ اندر زمان ، — واویناش ومعشوق معناسنه ده اسم کلور نته که ملّای روم بیورر (2363) آن زنی می خواست تا با مولِ خود ، بر زند در پیشِ شویِ گولِ خود ،

٣٦ **مل** ضمّله باده وشراب‌در ،

٣٧ **میل** ثلثِ فرسخدر ولفظِ عربیدر (2364) نگه کرد کیخسرو از پشتِ پیل ، بدید آن سپه را رده بر دو میل ، — وفارسیده سُرمه میلی معناسنه مشهوردر میر خسرو ایکی معناده بیورر (2365) شدیم آرزومندِ خاكِ سیاه ، بیك میلِ سرمه نه یك میلِ راه ،

مع المیم

٣٨ **مام** والده ومادر معناسنه‌در (2366) تو ایرانیان را زمام وپدر ، بهی و زتخت و زگنج وگهر ،

٣٩ **میم** فتحتین ایله توران زمینده بر طاغ اسمیدر کیخسرو وبرادری فرود اولدوغی قلعه‌نك[s] مقابله‌سنده‌در اول قلعه‌نك اسمی کلات‌در (2367) همان به که سویِ کلات وجرم ، برانیم ومنزل کنیم از مَیَم ، وله (2368) ببالا چو طوس از مَیَم بنگرید ، شد آن کوه بر چشمِ او ناپدید ،

مع النّون

٤٠ **ماندن** ومانیدن اوج معناسی واردر بری لغتِ خراساندر[t] قومق ونهادن معناسنه‌در (2369) بیازرد از بهرِ تو شاه را ، بماند افسر وگنج وهم گاه را ، وله (2370) شوم تا بدان رویِ دریایِ[u] چین ، بدو مانم این مرزِ توران زمین ، — ولغتِ غیرِ[v] خراسانده قالمق معناسنه‌در — ثانی بکزمك ومشابهت معناسنه در[v] مانستن دخی بو معنایه‌در — ثالث اویونك ولعبده مغلوب اولمق معناسنه‌در سنایی بیورر (2371) با هستیٔ خود نرد فنا باخته بسیار ، صد دست فزون مانك ویك دست نبرده ، شمس فخری دخی بیورر (2372) خرد شطرنجِ دانش باخت با شاه ، ولی حالِ نخستین دست مانید ،

o) L 145 v. — p) V 151 v. — q) om. V — r) sic LV — s) قلعه‌سنك V — t) V 152 — u) L marg. صـ ; Lpr. صحرای ـه — v) L 146 — x) om. L —

٤١ **مان** مصدرِ مذکوردن فعلِ امردر بو بیتده قال معناسنه‌در (2373) یکی ترك بد نامِ او بارمان ، همی فتنه را گفت بیدار مان ، — واَو بارق معناسنه ده اسم دخی کلور خانمان کبی[y] گاه یالکز خان دنور نته که ذکر اولندی[z] وگاه یالکز مان دنور (2374) که خرّم بوا میهن ومانِ تو ، بگیتی پراگنك فرمانِ تو[a] ، وگاه ایکیسن جمع ایدوب خانمان وخان ومان[b] دنور (2375) ترا خان ومان باید آبادتر ، دلِ دوستان را بتو شادتر ، وبعضلر مان اسبابِ خانه معناسنه[c] در دیمش در[d] — وضمیرِ متکلّم مع الغیر معناسنه ده[d] کلور حالتِ نصبده بر فعلك مفعولی اولمق اعتباریله (2376) که او دادمان سر دران دستگاه ، ستایش مر اورا که بنمود راه ، وحالتِ جرّده بر اسمه مضاف الیه اولمق اعتباریله اسدی بیورر (2377) رهِ نیك وبد[e] کشتهٔ تخمِ ماست ، خرد کشته وتوشه‌مان راهِ راست ، [f]

٤٢ **مولیدن** اکلنمك وابطاء معناسنه‌در (2378) گریزان زخاك اندر آیی بآب ، بسی به زمولیدن ایدر شتاب ، وله (2379) بمولیم تا نزدِ خسرو شوند ، بدرگاهِ او لشکرِ نو شوند ،

٤٣ **مویيدن** بکاء واغلمق معناسنه‌در ،

٤٤ **مویان** مصدرِ مذکوردن صیغهٔ مبالغه‌در (2380) بشد هوشِ پوشیدهرویانِ او ، بر از خونِ دل خورد مویانِ او ،

٤٥ **مرزبان** مرز ایله بان‌دن مرکّبدر سرحدّ بکلربکیسیدر که حافظِ ثغرِ اعدادر وصنور صقلایجی در[c] ،

٤٦ **میزبان** قونق صاحبیدر مضیاف معناسنه میز ایله بان‌دن[g] مرکّبدر میز قونق ومهمان معناسنه‌در نته که شمس فخری بیورر (2381) مکارمِ نِعمت باد میزبانِ کرم ، بخوانِ جودِ تو صاحبدلان وشاهان میز ، — ومیزیدن‌دن فعلِ امر دخی کلور میزیدن ایشمك وبول ایتمك معناسنه‌در خسروی بیورر (2382) هر کرا بخت یارمند بود ، گو بشو مرده را زخاك انگیز ، یا بکردارِ ببر بر سرِ شیر ، چیره گرد وبگوشش اندر میز ،

٤٧ **میهن** کسرِ میم ایله اداة الفضلاده پسر وفرزند وخویش وجای قوم وزادبوم یعنی مسقطِ رأس[c] اولان شهر معناسنه مذکوردر (2383) زبهرِ یکی بازِ گم بوده را ، بر انداختم میهن ودوده را ، وله (2384) اگر دورم از میهن وجایِ خویش ، مرا یار ایزد بهر کار بیش ، — وخوش‌خوی ومسکه یعنی تره یاغی معناسنه ده مذکوردر ،

٤٨ **ماهیان** جمعِ ماه‌در سالیان کبی *الف ونونله شذوذا[b] جمع اولنمشدر[h] (2385) بر آمد برین بر همی ماهِیان ، برنجی نبستند هرگز میان ،

y) معناسنه V — z) cf. s. VII § 61 — a) alterum hemistichium om. L — b) س V — c) om. L — d) om. V — e) addidi و cum Šu‘. — f) V 152 v. — g) L 146 v. — h) اولمشدر L! —

٤٩ **مكيدن** امّمك معناسنه‌در كه عربیده[i] مصّ دنور (2386) بمنقار ازان خستگى خون مكيد، وزو هشت پيكان ببيرون كشيد،

٥٠ **مزيدن** بو دخى امّمك وصورمق معناسنه‌در (2387) كه مى خار پوشد بجاىِ حرير، مزد گوشت هنگامِ پستانِ شير،

٥١ **مكران** چين وماچينڭ اوته طرفنده[l] بر شهردر كه تختگاهِ پادشاهيدر واول ولايت[m] اسمى نيزدر كسرِ نون وزاء عربيله (2388) زمين كوه تا كوه لشكر گرفت، همه نيز ومكران سپه در گرفت،

مع الواو

٥٢ **مينو** كسرِ ميم وضمّ نونله ايكى معناسى واردر برى بهشت وجنّت‌در (2389) چو مينو بيارای شهر مرا، مپاى ومگو هيچ جون وچرا، — ثانى صِرچه معناسنه در[n] نظامى بيورر (2390) زبرجد بخروار ومينو بمن، ورقهاىِ زر درعهاىِ يمن، بوڭا مينا دخى دنور شاعر ديمشدر[o] (2391) ديدهٔ انصاف چو بينا شود، دُر شمرد گرچه كه مينا شود، مينا اول لاجوردى معناسنه ده كلور كه قويمجيلر كمش يوزنڭ نقش ايدرلر حالا سواد[p] ايله مشهوردر،

٥٣ **مشكو** فتح ميم وضمّ كافله پادشاهلرڭ خاص اوده‌سى وخلوتخانه‌سى معناسنه در[n] (2392) من اورا كنم از پدر خواستار، چو زيبد بمشكوىِ ما آن نگار، — وخسروِ پرويزڭ بر مشهور كوشكيدر اصلده بتخانه معناسنه‌در مسعودِ سعد بيورر (2393) بسته پيشت كمر دو پيكروار، بتِ مشكوى ولعبتِ كاشان،

٥٤ **ميلاو** بر سپهسالارِ ايرانيدر (2394) زخويشانِ ميلاو صد نامدار، دلير وسرافراز در كارزار، — اصل *شاگرد معناسنه‌در[q] ميلاوه شاگردانه ديمك[r] در ابو الخير[s] بيورر (2395) شيرِ گردون زهيبتش گاوست،[t] اوستادِ زمانش ميلاوست،

مع الهاء

٥٥ **ماه** اوچ معناسى واردر برى سبعهٔ سيّاره‌دن بر مشهور يلدزدر سماء دنياده‌در يديسى دخى بو بيتده مذكوردر (2396) كواكب مه وتير وناهيد[u] را دان، چو خورشيد وبهرام وبرجيس وكيوان، اسامئ عربيسى دخى بو ترتيب ايله بو بيتده مجموعدر (2397) قمرست وعطارد وزهره، شمس ومرّيخ ومشترى وزحل، ماه سماء دنيا فلكنڭ اولور عطارد ايكنجى سماء فلكنڭ اولور وبونجلين[x] تا زحله‌دك كه يدنجى سماء فلكنده اولور وزحل فلكنڭ مافوقى فلكِ ثوابتدر *كه يلدزلرى ثابتدر[y] حركت ايتمز واڭا فلكُ البروج ومنطقة البروج دخى دينور وفلكِ ثوابتڭ

i) V 153 — l) وه ولايتنك ا طرفندن V — m) ولايتك V! — n) om. L — o) L 147 — p) sic — q) معناسى ش در V; add. كه L — r) معناسنه V — s) الخطير L! — t) V 153 v. — u) addidi و — x) om. و V — y) om. V —

مافوقى فلك الافلاكدر فلكِ اعظم وفلكِ اطلس دخى دينور انده هيچ يلدز يوقدر انورى افلاكِ تسعه‌يه[z] ونجوم سبعه‌يه اشارت *ايدوب ديمشدر[a] (2398) پاسبانِ سراىِ قدرِ تو اند، نه فلك چار طبع وهفت اختر، فارسيده ماهك[b] بر اسمى دخى مانگ در وغيرِ[c] مشهوردر سكونِ نون[d] وآخرى كافِ فارسى ايله[e] نته كه شاعر بيورر[f] (2399) نتابد پيشِ مهرِ روىِ او مانگ، كه از شش دانگِ حسنِ اوست يك دانگ، — وبر سبيلِ استعاره سنجاغ باشنده يصّى دكرمى نسنه‌در *سيم وزر[g] يا باقردن اولور (2400) سرش ماهِ زرّين وتوغش بنفش، بزر بافته پرنيانى درفش، بوڭا ماهچه دينور كه خاقانى بيورر (2401) جامِ صدف ده چنانك گوهرِ مى زيرِ بحر،[h] ماهچهٔ زر كند بر تنِ ماهى درم، — ثانى عربيده شهر ديدكلرى معناسنه[i] در كه سنه‌نڭ اون ايكى حصّه‌سندن بر حصّه‌در وبو حصّه‌لرڭ هر بريسى اوتوز كوندر[k] ومخصوص اسملرى واردر اوّلِ كتابده اردى‌بهشت شرحنڭ ذكر اولندى، اول حصص كرك سنهٔ قمريّه اولسون نته كه عربيده محرّم[l] صفر ربيع ذى الحجه‌يه‌دك بويله‌در كرك سنهٔ شمسيّه اولسون حسابِ رومى كبى فصوله متعلّقدر وسنهٔ شمسيّه فرسده ايكى وجهله‌در[m] برى اصطلاحِ فرسِ جاهليّتدر كه تأريخِ قديمى ديمكله معروفدر ابتداسى جمشيد زماننددر سنهٔ شمسيّه‌يى ضبط ايتمك ايچون يلى اون ايكى حصّه طوتوب هر بريسى اوتوز كون طوتغله اوچيوز التمش كون اولدى وآبان اينڭ آخرنڭ بش كون مزيد ايدوب اوچيوز التمش بش كون اولدى *وهر ايده يوز يكرمى ييله‌دك[n] بر ربعِ يوم دخى اعتبار ايدوب بر اى زياده ايتديلر واول ايى بيهيزك ايله مسمّى ايدوب اوّلندن آخرينه‌دك بيرام ايتديلر اول سنه اون اوچ اى اولور ايدى عيدلرى وقانونلرى مختلّ اولمق ايچون كبيسهٔ اعتبار ايتميوب بو رسم مخصوص ايله وضع اولندى، وبرى اصطلاحِ فرسِ اسلاميدر كه سلطان جلال الدّوله[o] ملكشاهِ سلجوقى عصرنده مقوّمين ذكر اولنان ايلرى كبيسه اعتباريله فروردين اينڭ اوّلنى نوروز كوننده طوتوب دورت فصلڭ هر بريسنه اوچ اى تعيين ايتديلر وبو اصطلاحه تأريخِ جلالى وتأريخِ ملكى دينور، وتأريخِ رومى واضعى اسكندر بن فيلقوس‌در اڭا تأريخ سريانى دخى دنور فصلِ ربيع ايلرى آذار ونيسان واياردر وفصلِ صيف ايلرى حزيران وتموز وآب‌در وفصلِ خريف ايلرى[p] ايلول وتشرين الاوّل وتشرين الثّانى‌در وفصلِ شتا ايلرى[p] كانون الاوّل وكانون الثّانى وشباطدر مجموعى بو بيتده مذكوردر[q] (2402) آذر ونيسان ايارست وحزيران وتموز، آب وايلول ودو تشرين ودو كانون وشباط، — معناى ثالث هر ايڭ اون ايكنجى كونيدر مسعود سعد بيورر (2403) ماه روز اى بروى خوب چو ماه، بادهٔ لعلِ مشكبوى بخواه،

z) om. يه V — a) ايتمشدر L — b) L 147 v. — c) om. و V — d) om. L — e) add. در V — f) ديمشدر V — g) كمش‌دن ويا التوندن V — h) scripsi pro ريز et چنان LV, Šuʿ. et ed. lith. secutus, sed quid verba ista vellent non satis intellexi — i) معنايه V — k) V 154; cf. s. I § 17 — l) add. و V — m) quae abhinc sequitur argumentatio iisdem fere verbis exposita legitur supra I § 31 — n) ويديه ايلڭ V — o) L 148 — p) اسملرى L! — q) V 154 v. —

٥٦ **مبيژه** فتحِ ميم وكسرِ باء عربى وزاء فارسى ايله با يرينه نونله ده مرويدر افراسياب قزيدر كه بيژنه عاشق *ايدى افراسياب[r] بيژنى انك خلوتخانه‌سنده طوتوب يدى سنه[s] بر قوييده حبس *ايتدى آخر[t] رستم بازرگان اسلوبنك[u] توران زمينه واروب مبيژه اعانتى ايله بيژنى خلاص[x] ايدوب *مبيژه ايله ايران زمينه[y] قاچديلر (2404) مبيژه منم دختِ افراسياب، ندیك رخم را بخواب آفتاب،

٥٧ **مِه** كسرِ ميم وسكونِ هايله اولو ومحترم معناسنه‌در،

٥٨ **مه** فتحِ ميم وهاء رسمى ايله اداتِ نفى‌در نه معناسنه (2405) بتو برشمارم همه نامشان، كه مَه نامشان باد ونه كامشان،

٥٩ **مويه** ضمِّ ميم وهاء رسمى ايله اسم مصدردر بكاء وگريه معناسنه موييدن مصدردر (2406) بزارى همه مويه آغاز كرد، همى بر كشيد از جگر بادِ سرد،

٦٠ **مهره** معروف — و[z] اوكورغه كموكى معناسنه ده كلور كه بويوندن قويروغه وارنجه بِل اورتاسنده حلقه حلقه كموكلردر هر بريسنه فارسيده مهره[a] وعربيده فِقرة ومجموعنه فقار وهيئاتِ مجتمعه‌سنه صَلَب دنور (2407) ترا نيك دانم[b] بنام وگهر، زهم پشت واز مُهرهٔ يك پدر، ولَه (2408) بزد بر ميانِ بلاشانِ گُرد، همه مهرهٔ پشت بشكست خرد، — ونرد پوللرينه ده مهره دينور وزارك اسمى كعبتين در — وكوس چالجق بر آلته دخى[c] كه باشى مهره كبى يومريدر مهره[d] دنور (2409) بزد مهره در جام بر پشتِ پيل،[e] وزو برشد آواز تا چند ميل، وله (2410) بزد مهره بر پشتِ پيلان بجام، سپه تيغِ كين بر كشيد از نيام،

٦١ **ميژه** كسرِ ميم وزاء فارسى ايله مژه وكوز كرپكى معناسنه‌در (2411) سيه ميژه كردند هر دو پر آب، زبان بر گشادند بر آفتاب، وله (2412) سيه ميژه بر نرگسانِ دژم، فرو خوابنيد ونزد هيچ دم، وله (2413) گنهگار گر بود مهراب بود، پر از خون دل وميژه پر آب بود، وله (2314) ورا ديد نودر فرو ريخت آب، ازان ميژهٔ سير ناديده خواب، وله (2415) بشد ويسه تا پيشِ افراسياب، زدردِ پسر ميژه ورخ پر آب،

٦٢ **مره** فتحِ ميم وراء مهمله ايله[f] حساب وشمار معناسنه در[d] (2416) يكى ترك بد نامِ او گُرگسار، گذشته برو بى‌مره روزگار،

مع الياء

٦٣ **ميانجى** فارسى وتركيدن مركّب *بر لفظ[c] در واسطه معناسنه (2417) ترا از دو گيتى بر آورده اند، بچندين ميانجى بپرورده اند، — وحائل وفاصل معناسنه ده كلور (2418) زچينست تا ما ورا النّهر بر، كه جيحون ميانجيست اندر گذر،

r) اولوب V — s) بيل V — t) ايتديلر V — u) شكلنك V — x) قويودن اخراج V — y) ﺱ V —
z) L 148 v. — a) add. دينور V — b) داند V — c) om. V — d) om. L — e) V 155 — f) ميمله ورايله V —

٦٤ **ماى** هندستانده بر شهردر كه جمله اهلى جادو وساحردر (2419) همه كابل ودنبر وماى وهند، روان همچنين تا بدرياى سند،

٦٥ **مانى** بر مشهور نقّاش اسميدر كه ادّعاى نبوّت ايلدى وصنعتى معجزه ايدوب[g] خلقى زندقه‌يه[h] دعوت ايتدى[i] ملوكِ ساسانياندن بهرام ابن هرمز ابن شابور بن اردشيرِ بابكان حيله يوزندن اكا واتباعنه تعظيم وتكريم ايتدى تا كه اكا اعتماد قيلوب[i] جمله‌سى ظاهر اولديلر بر كون علمايى جمع ايدوب انك زندقه والحادنى ثابت ايتدكدنصكره[k] توبه تكليف[l] اولنوب قبول ايتمكله دريسنه صمان طولدرب صلب وجمله اتباعنى هلاك ايتديلر شويله كه[m] اصلا مذهبندن نام ونشان قالمدى بعضيلر[n] چين‌ده حالا[o] مذهبى موجوددر ديرلر[o]،

٦٦ **مى** افعالِ ثُلثه‌يه مخصوص بر اداتدر امر ونهيه داخل اولورسه تأكيد افاده ايدر وماضى‌يه داخل اولورسه حكايتِ حالِ ماضى اولور ومستقبله داخل اولورسه حاليت افاده ايدر بوندن غيرِ نفيله فصل اولنمز الاّ نادرًا نته كه بو بيتده مفعول ايله فصل اولنمشدر (2420) كه مى خار پوشد بجاىِ حرير، مزد گوشت هنگامِ پستانِ شير،

٦٧ **مرده‌رى** ضمِّ ميم وكسرِ راء اخير ايله ميراث وتركهٔ ميّت‌در (2421) برفت وجهان مُرْده‌رى ماند ازو، نگر تا كرا ماند ازو آبرو، — ومقامِ ذمده تركيك ارته قالەسى وارته قالجق معناسنه ده كلور (2422) برين مرده‌رى تختِ شاهنشهى، ترا شد سر از جنگ جستن تهى، وله (2423) چه اسبى تو اى بدرگِ مرده‌رى، كجا بردى آن شاهِ هركشورى، اكثر مرده‌ريگ دنور كه ملاّى روم بيورر (2424) از خراج ار جمع آرى زر چو ريگ، آخر آن از تو بماند مرده‌ريگ، وله (2425) ميلِ تو سوىِ مغيلانست وريگ، تا چه گل چينى زخار مرده‌ريگ، عربيك ابن الحجّاج[p] شعرنك چوق واقعدر جمله‌دن[q] دوستنه صراحى كونده‌رب باده طلب ايتدكده صراحى مكسور اولوب خدمتكار الى بوش كلدوكى حالده ديمشدر[r] (2426) سمعتم قطّ شُومى[s]، وكيف قد صار[t] فيه فَنّى، عاد رسولى بغير شئٍ، وانكسر المرديك منّى، وله (2427) فاذا شئتَ اَن تُناطِحَ فاَطْرَحْ،[u] رَهْنَكَ المرديك بين الرُّهون[ü]، وتَقَدِّمْ فمن تأخّرَ منّا، كَبْشُهُ قَدِّموه للسِّكّين،

٦٨ **مهرگانى** مهرگان لفظنه منسوبدر مهرگان فرسِ قديمك مهر ماهنك اون التنجى كونيدر معرّبى مهرجان‌در اول كونده فريدون ضحّاكِ ناپاكه ظفر بولوب كوهِ دماونده حبس ايتمكله اول كونى ومابعدنده اولان بش كونى دخى بيرام وعيد[o] ايتديلر التنجى كونى رام روز ايله

g) ايلدى و V — h) L 149 — i) ايدوب V — k) V 155 v. — l) عرض V — m) دريسن ص ا ط
L! p) الحاج om. V — o) وديرلر كه V — n) اصديلر واتباعنى من اوّلهم الى آخرهم ه ايلديلر V —
— q) add. بر V — r) كلدكك ديدى V — s) L 149 v. — t) صاره LV — u) V 156 — ü) الرّهونى L —

تسميه ايتديلر وعربيده مهرجانِ كبير دنور وفى المصباح المهرجان هو اليوم السّادس عشر من مهرماه وكان يوافق اوّل الشّتاء عند اهمال الكبيسة ثمّ تقدّم حتّى بقى فى الخريف وذلك عند نزول الشّمس اوّلَ الميزان [v]، عيد اولدوغنه بناء حكيم ازرقى ديمشدر (2428) مِهرگانِ نو در آمد بس مبارك مهرگان ، فالِ سعد آورد وروزِ فرّخ وبختِ جوان ، انورى دخى بيورر (2429) فرخنده ومبارك وميمون وسعد باد ، نوروز ومهرگان وبهار وخزانِ تو ، مهرگانى اول عيده منسوب اولان نسنه‌در (2430) بلند آتشِ مهرگانى بساخت ، كه تفّش زچرخ اختران را گداخت ، — وخسروِ پرويز مطربى اولان باربد اختراع ايتدوكى اوتوز لحنك بريسيدر لحنه حالا بسته دنور نظامى بيورر (2431) چو نو كردى نوائِ مهرگانى ، ببردى هوشِ خلق از مهربانى ، — وتأريخ جلاليده مهرگان مهر ماهك نصفى اولمغله مهر ماه كبى فصلِ خريف ابتداسنه مخصوصدر اصلا تخلّف ايتمز خريف فصلنه ده اطلاق اولنور انورى بيورر (2432) شاخِ عمرِ تو در بهارِ وجود ، سال ومه سبز ومهرگان معدوم ، ظهير فاريابى دخى بيورر (2433) اىِ با زمانه[w] حسنِ تو آن كرده ، كاسيبِ مهرگان به گل وگلشن ، [x] شعراى عربدن بريسى دخى ديمشدر (2434) اُحِبّ المهرجان لانّ فيه ، سرورًا للملوكِ ذوى السّناء[y] ، وبابًا للمصير الى اوانٍ ، تفتّح فيه ابواب السّماء ،

باب النّون ، مع الالف

١ **نوا** بش معناسى واردر برى سپاه وعسكر معناسنه‌در (2435) چنانچون ببايد بسازى نَوا ، مگر بيژن از بند گردد رها ، — ثانى رهن وطوتو[z] معناسنه‌در (2436) برِ من فرستى برسمِ نوا ، كه باشد زگفتار بر تو گوا ، وله (2437) اسيران وآن كس كه بود از نوا ، بياراست مر هر يكى را جدا ، — ثالث نعمت ورونق وانتظام حال معناسنه‌در (2438) ببايد فرستاد ايدر نوا ، وگر نه شود كارِ ما بينوا ، يعنى بى انتظام ونوَاى اوّل رهن معناسنه‌در وله ايضا (2439) كنون چون جهان گرم وروشن هوا ، بگيرد همى رزمِ لشكر نوا ، معروفى دخى بيورر (2440) آن رفتن وآمدن كجا شد ، كارى بنوا چه بينوا شد ، — رابع نغماتدن بر نغمه اسميدر نغمهٔ صفاهان كه اصولِ اربعه‌نك بريسيدر ايكى نوعى واردر برى نواَ وبرى[a] حسينى‌در ومطلق نغمه وآهنگ معناسنه ده كلور — خامس بر نوع ساز اسميدر حالا بو آلت متروكدر خواجه حافظ بيورر (2441) تا مطربان زشوقِ منت آگهى دهند ، قول وغزل بسازِ نوا مى فرستمت ،

٢ **نغوشا** فتحِ نون وضمّ غينِ معجمه ايله ايكى معناسى واردر برى مجوسده بر مذهبدر (2442) بايزد كه مارا نغوشا گزيد ، كه چشمم يلى همچو رستم نديد ، بونك اصلى نغوشاك‌در ابو

v) sic, cf. annotationes — w) L 150 — x) V 156 v.; scripsi ex coniectura pro ...بارنامهٔ... توان ...با... آسيب... LV — y) النسآء V — z) طوتق V! — a) om. و L —

شكور[b] بيورر (2443) سخنگوى گشتى سليمانت كرد ، نغوشاك بودى مسلمانت كرد ، — ثانى اوكوزك قورو تَزه‌كى[c] دركه اودون كبى يقرلر عربيده جَلّه دينور (2444) چو هيزم بجُست ونشانى نديد ، زسرما نغوشا وخارا گزيد ، [d]

٣ **نيا** فتحِ نونله جَدّ ودده معناسنه‌در والد طرفندن ووالده طرفندن (2445) نبيره كه جنگ آورد با نيا ، هم از ابلهى باشد وكيميا ،

٤ **نيوشا** ضمّ نونله نيوشيدن‌دن كه[e] استماع وايشتمك معناسنه‌در صيغهٔ مبالغه‌در (2446) بهر كار كوشا ببايد شدن ، بدانش نيوشا ببايد شدن ،

مع الباء

٥ **ناب** صِرف وخالص معناسنه‌در (2447) همه شب مَى ناب خوردند شاد ، ستايش كنان بر شه كيقباد ،

٦ **نشيب** هبوط واِنش معناسنه مقابلِ فرازدر ،

٧ **نهيب** قورقو[f] وخوف معناسنه‌در ،

مع التّاء

٨ **نخست** اوّل وابتدا معناسنه‌در ،

٩ **نشاخت** فعلِ ماضى‌در قوندردى واوتورتدى ودِكدى معناسنه‌در (2448) همى شاه را تختِ فيروزه ساخت ، همى تاج را گوهر اندر نِشاخت ،

١٠ **نشست** نشستن‌دن ماضى واسم مصدردر اوتورمق معناسنه — ودوشمه معناسنه ده كلور قاليچه وگليم كبى نشستى ياء نسبت ايله ده كلور (2449) نِشَستى نو آورد بر پيشِ آب ، يكى جامِ مى خواست اندر شتاب[g] ، مى آورد با ميگسارانِ نو ، نشستِ نوآيين ويارانِ نو ، — واقامت معناسنه ده كلور (2450) نشست اندران مرز ازان كرده بود ، كه كندز فريدون بر آورده بود ،

١١ **نهفت** نهفتن‌دن ماضى واسم مصدردر[h] گزلمك وپنهان ايتمك معناسنه[i] — گزلو وپوشيده معناسنه ده كلور (2451) برِ مادر آمد بپرسيد وگفت ، كه بگشاى بر من نهان از نهفت ، — وحرم وسراى معناسنه ده كلور علاقه ظاهردر (2452) كنون دختران تو جفتِ ويند ، بآرام اندر نهفتِ ويند ،

مع الجيم

١٢ **نشكنج** كسرِ نونله چدك معناسنه‌در كه طرنق ايله بر كمسه‌نك اتن[k] طوتمقدر نشكنجيدن‌دن

b) V 157 — c) بوقى V — d) L 150 v. — e) om. V — f) قورخو L — g) شباب L — h) V 157 v. — i) add. در V — k) كمسه‌يى V —

اسمِ مصدردر بو بیتده صقمق معناسنه‌در (2453) ببر چون گرفتش یلِ نامدار ، بنِشْکَنْج اندامِ او شد فگار ، [l]

مع الخاء المعجمة

۱۳ **ناجخ** فتحِ جیمله معروف بالته وبجقدر — ونیزهٔ کوچك معناسنه ده کلور وزوپین کبی اوجی چتال بر حربه‌در (2454) زتیر وکمان وزبرگستوان ، زکوپال واز ناجخ هندوان ،

۱۴ **نخ** فتحله بش معناسی واردر بری صِره وصفّ معناسنه‌در (2455) کشیدند بر هفت فرسنگ نَخ ، فزون بود مردم زمور وملخ ، — ثانی زیلوچه وقالیچه‌در که *اَو یوزینه دوشرلر[m] (2456) خرامیدنِ کپك بینی بشخ ، تو گویی زدیبا فگندست نخ ، وله (2457) کشید از برِ کوه بر برف نخ ، سراپردهٔ خیمها گشت یخ ، — ثالث عَلَم وسنجق بزی[n] در اصلده بویاجی ورنگرز ایپی‌در که رنگارنگ بزلری اوزرینه سررلر وباد تحریك ایتدکچه الوانِ مختلفه کورینور (2458) بجنبید لشکر چو مور وملخ ، زکُه تا بکه بر کشیدند نخ ، یعنی طاغدن طاغه الوانِ مختلفه[o] سنجقلر اچدیلر[p] بویاجی ایپنه بگزر که[q] درلو درلو بز اوزرینه سرلمش[r] اوله — رابع تارِ ریسمان وحریر وکتّان تیلی معناسنه‌در — خامس دیو وشیطان معناسنه در[r] نته که شاعر دیمشدر (2459) از نخشبی مدار طمع در جهان کرم ، نخ نامِ دیو باشد وشب تیرگی وغم ،

مع الدّال

۱۵ **نوند** یورغه طوار معناسنه‌در اته مخصوص دکلدر (2460) سمندِ نوندش همی راند گرم ، برو برهمی آفرین خواند گرم ، وله (2461) نخستین گرفتم همه دشت وکوه ، که از تاختن شد نوندم ستوه ، وله (2462) چو اورا ببینی میان را ببند ، ابا او بیا بر ستورِ نوند ، مجازا اولاق وقاصد معناسنه ده کلور (2463) نوندی فرستاد نزدیكِ زال ، بدو گفت رو همچو بادِ شمال ، — وایران زمینده بر طاغدر که آتشکدهٔ برزین اوزرنده ایدی (2464) بجایی کجا نامِ او بد نوند ، بدو اندرون کاخهایِ بلند ، کجا آذرِ تیزِ برزین کنون ، بدانجا فروزد همی رهنمون ، نونده تیز فهم وادراك معناسنه‌در[s] نته که یوسف عروضی[t] بیورر (2465) بشناس که مردیست او بدانش ، فرهنگ وخرد دارد ونونده ،

۱۶ **نبرد** جنگ وحرب معناسنه‌در (2466) فرامرز پیشِ پدر شد چو گرد ، بپیروزئ روزگارِ نبرد ،

۱۷ **نورد** التی معناسی واردر بری جنگ معناسنه در[r] اصلی نبرددر — ثانی جولهه‌نك[u] بزی طوقودقچه اوزرینه صاردوغی اغجدر که عربیده منوال دنور اوحدی بیورر (2467) از نَوَرْدِ سخن نسیجی چند ، وز رصدگاهِ فضل زیجی چند ، — ثالث قماش طویی معناسنه‌در[v] که طوقندقدنصکره بوکلمش وطی اولنمش[x] اوله نته که نظامی بیورر (2468) نوردِ ملوکانه بیش از

l) L 151 — m) دوشنور L — n) وسنجاغ V — o) V 158 — p) add. که V — q) om. V — r) om. L —
s) L 151 v. — t) عروسی L! — u) om. نك V — v) V 158 v. — x) اولمش L —

شمار ، شتربار زرّینه بیش از هزار ، قماشه مخصوص دکلدر هر نسنه که بوکلمش اوله[y] اکا نورد دینور طومارِ مکتوب کبی نظامی بیورر (2469) اثرهایِ آن شاهِ آفاق‌گرد ، ندیدم نگاریده در یك نورد ، وله (2470) در انبار آگنده خوردی نماند ، همان در خزینه نوردی نماند ، میر خسرو دخی بیورر (2471) زان ولوله چون دمی بیاسود ، بگشاد نوردِ نامه را زود ، — رابع طرز واسلوب معناسنه‌در معنای ثانیدن مأخوذدر نته که عربیده منوال لفظی بویله‌در نظامی بیورر (2472) سخن می رفتشان از هر نوردی ، چنان کاید زهر گرمی وسردی ، وله (2473) هر شیفتگی کزان نوردست ، زنجیرِ برصلاحِ مردست ، — خامس لایق ومناسب معناسنه‌در بو دخی اندن مأخوذدر نظامی بیورر (2474) اوّلم خوان نهاد وخورد آورد ، خدمتی خوب در نورد آورد ، بو معانی الّا معنای اوّل جمله‌سی نوردیدن‌دن مأخوذدر نوردیدن دورمك وطیّ ایتمك معناسنه‌در کرك حسّی اولسون نته[z] که ذکر اولندی کرك معنوی اولسون طیِّ مکان کبی که قطعِ مسافه‌دن عبارتدر ابو الفرجك بو بیتنده امردر (2475) جهان گشای وبرو داغ کامگاری نه ، زمین نورد ودرو تخمِ نیکنامی نه ،[a] وسعدینك بو بیتنده وصفدر (2476) من وچند سیّاحِ صحرانورد ، برفتند قاصد بدرگاهِ مرد ،

۱۸ **ناورد** بو دخی جنگ وحرب معناسنه‌در الفی حذف ایدوب نورد دخی دینور نته که ذکر اولندی ،

۱۹ **نرد** معروف[b] بر اویوندر — واغج اوزده‌کی معناسنه ده کلور که فارسیده تنهٔ درخت دخی دنور[c] (2477) برادر زتیرش بترسید سخت ، بباید سپر کرد نردِ درخت ، وله[c] (2478) زخاکی که خونِ سیاوش بخورد ، بابر اندر آمد یکی سبز نرد ، نگاریده بر برگها چهرِ اوی ، همی بویِ مشك آمد از مهرِ اوی ، بدَی مه بسانِ بهاران بدی ، پرستشگرِ سوگواران بدی ، یعنی سیاوش قانی ریخته اولان یرده بر[y] تازه ویشل بلند درخت پیدا اولدی *یپراقلری چهرهٔ سیاوش کبی[d] مصوّر ایدی ومشك رایحه‌سی وار ایدی قش فصلنده یپراقلری صولمیوب بهار فصلنده اولدوغی کبی سبز وشاداب ایدی مصیبت‌زده‌لر عبادتگاهی ایدی ،

۲۰ **نژند** پریشان ومتغیّر الحال معناسنه‌در کرك حزن واندوه ایله اولسون نته که بو بیتده در[y] (2479) بگویش که دل را بِمِن در مبند ، مشو جاودانه زمرگم نژَنْد ، کرك غضب واوپکه‌لنمك[y] ایله اولسون نته که بو بیتده در[y] (2480) فرودش چنین پاسخ آورد باز ، که تندی ندیدی نژندی مساز ، کرك الچقلق وپستلك ایله اولسون نته که بو بیتده در[y] (2481) چه جویی ازین تیره خاكِ نژند ، که هم باز گرداندت مستمند ،

مع الذّال المعجمة

۲۱ **نژاد** زاءِ فارسی ایله اصلِ نسب معناسنه‌در (2482) زتخمِ فریدون واز کیقباد ، فروزنده‌تر

y) om. L — z) om. V — a) L 152 — b) V 159 — c-c) om. V — d) چهره‌سی ـــ که یپراقلرنده V —

زین نباشد نژاد ، نژاده هاء نسبت ایله اصیل معناسنه‌در *نته که شاعر دیمشدر[e] (2483) فسیلهایِ نژاده که هریکی گهِ تگ ، کند بسختیٔ سم[f] سنگِ خاره را شذیار ،

٢٢ **ناهید** اناهید دخی دینور[g] سبعهٔ سیّاره‌دن بر یلدزدر *عربیده زهره دنور[h] سماء ثالثه‌ده[i] اولور[k] (2484) زبهرام وناهید وکیوان وتخت ، چه چاره کنم چون مرا نیست بخت ، — وقیصرِ روم قزینڭ اسمیدر که کشتاسب منکوحه‌سی واسفندیار والده‌سی *در و[h] لقبی کتایون‌در (2485) پس آن نامور دخترِ قیصرا ، که ناهید بد نامِ آن دخترا ، — زهره‌نڭ فارسیده ایکی اسمی دخی واردر بری بیدخت‌در علی وزن می‌بخت وبری بیلفت‌در کسرِ باء عربی وضمِّ لامله ،

٢٣ **نوید** مژده وبشارت معناسنه در[l] (2486) بچیزی که دادی دلم را نوید ، همی باز خواهد نویدم امید ، — ونویدن‌دن اسمِ مصدر وفعلِ ماضی دخی کلور نویدن یکی اولمق جدّت معناسنه ونواله ویرمك معناسنه در[l] واضطراب ونوحه ایتمك ولرزیدن وحرکت ایتمك معناسنه دخی کلور اضطراب ونوحه ایتمك معناسنه لبیبی بیورر (2487) زدرد دل آن شب بدان سان نوید ، که از ناله‌اش هیچ کس نغنوید ، حرکت[m] ولرزیدن معناسنه شاه ناصر خسرو بیورر (2488) همان سرو کز بس گشی می نوید ، کنون باز چون می خوشی می نود[n] ، تاجِ بها دخی بیورر (2489) چو در دشتِ هیجا بهر سو دود ، دلِ شیر از هیبتِ او نود ، — نوید صیغهٔ مشبّهه دخی کلور مضطرب ولرزان معناسنه شمس فخری بیورر (2490) لبِ ولیِّ تو بادا زخرّمی خندان ، تنِ عدویِ تو باد از عنا چو نال نوید ، — ونواله معناسنه ده اسم کلور امیر معزّی بیورر (2491) زو ضعیفان را امید و زو فقیران را نوید ، زو اسیران را عطا و زو یتیمان را منال ،

٢٤ **نفرید** نفریدن‌دن فعلِ ماضی‌در لعن وطعن ایلدی معناسنه نفرین بوندن مأخوذدر[o] (2492) بباریدِ خون زنگهٔ شاوران ، بنفْرید بر بومِ هاماوران ، وله (2493) هر آنکس که بد پیشِ درگاهِ تو ، بنفرید بر جانِ[p] بدخواهِ تو ،

٢٥ **نهاد** اصل وبنیادِ بدندر که ترکیب وبِنْیه دینور جبلّی وخُلقی معناسنه — ونهادن‌دن فعلِ ماضی واسمِ مصدر ده کلور وضع معناسنه ،

٢٦ **نامزد** مسمّی ومعیّن ونشانلو معناسنه در[l] ،

٢٧ **نمید** نومیددن مخفّفدر ،

e) شاعر کوید L — f) هم L — g) L 152 v. — h) om. V — i) V 159 v. — k) add. زهره معناسنه V — l) om. L — m) praef. و V — n) مینمود LV! — o) V 160 — p) L 153 —

مع الرّاء

٢٨ **ناهار** اچ وگرسنه معناسنه‌در (2494) چو شیرانِ ناهار وما چون رمه ، چو از کرگسان اندر آید دمه ، وناشتا معناسنه ده کلور که صباحدن ییجك[q] یمامش اوله (2495) نهادند خوان وبخندید شاه ، که ناهار بودی همانا براه ، وله (2496) چنین کرد هر چند سالار بود ، که بد گرسنه سخت وناهار بود ، نهاری صفرالق دیدکلری از طعامدر که انکله افطار اولنور ناهار لفظنه منسوبدر حذفِ الفله شمس فخری بیورر (2497) بعالم آز عهدی بود ناهار ، زخوانِ شاه برد[r] اکنون نَهاری ، —نهار لفظنه منسوب دکلدر زیرا نهار نقصان واکسلمك معناسنه اسم مصدردر نته که شمس فخری بیورر (2498) خدایگانا هر چند ماهِ دانش وفضل[s] ، چو شخصِ عالَم وفاضل[s] گرفته است نَهار ، — ونهاریدن‌دن امر واسمِ مصدر دخی کلور نهاریدن قورقمق وترسیدن معناسنه‌در نته که شمس فخری بیورر (2499) رخِ مرّیخ زرد از چیست گویی ، مگر از انتقامِ شه نهارید ،

٢٩ **نستور** کشتاسب برادری اولان زریرڭ اوغلیدر (2500) پس آزاده نستور پورِ زریر ، بپیش افگند اسب چون نرّه شیر[t] ،

٣٠ **نبیر** اوغل اوغلیدر نبیره معناسنه (2501) نبیر وپسر داشتم لشکری ، شَهِ نامبردارِ هر کشوری ،

٣١ **نهمار** فتحِ نونله بسیار معناسنه‌در (2502) چو ابلیس دانست کو دل بداد ، بر افسانه‌اش گشت نهمار شاد ، وبیوك[u] وعظیم معناسنه ده کلور رودکی بیورر (2503) گنبدی نهمار بر برده بلند ، نه ستونش از بر ونه زیر بند ،

٣٢ **نخچیر** شکار واَو معناسنه‌در (2504) چو سیراب شد سازِ نخچیر کرد ، کمر بست وترکش پر از تیر کرد ،

٣٣ **نودر** ضمّ[v] نونله ثامنِ سلاطینِ پیشدادیاندر وطوسِ سپهسالار پدریدر ابن منوچهر ابن میشخور ابنِ فریدون‌در پدرندنصکره یدی سنه[x] پادشاه اولوب[y] افراسیاب ایله چوق محاربه ایلدی آخر الامر افراسیاب انی قتل ایلدی[z] (2505) ورا دید نودر فرو ریخت آب ، ازان میژهٔ سیر نادیده خواب ،

٣٤ **نامبردار** نامدار ومشهور معناسنه‌در (2506) که آمد سواری سویِ هیرمند ، بگرد اندرش نامبردار چند ،

٣٥ **نگونسار** باشی اشاغه سرنگون معناسنه در[a] (2507) نگونسار گشتی بچاهِ دراز ، که هرگز ازو بر نیایی فراز ،

٣٦ **نوبهار** بلخده بر آتشکده اسمیدر که انواعِ زیب وآرایش ایله مزیّن ومجوس قبله‌گاهی

q) یمک L — r) بود L — s) om. و V — t) V 160 v. — u) om. و L — v) L 153 v. — x) بیل V — y) اولدی V — z) ایتدی V — a) om. L —

ایدی (2508) بباغ گزین شد بدان نَوْبَهار ، که اتش‌پرستان بدان روزگار ، مر آن خانه را داشتندی چنان ، که مر مکّه را تازیان این زمان ، بهار دخی دنور نته که نظامی بیورر

(2509) بهارِ دلفروز در بلخ بود ، کزان سرخ گل را دهان تلخ بود
پری‌پیکرانی درو چون نگار ، صنمخانهایی چو خرّم بهار[b]
درو بیش از اندازه دینار وگنج ، نهاده بهر گوشه بی دست‌رنج
زده موبدش نعلِ زرّین بر اسب ، شده نامِ آن آذر آذرگشسب

— بهارک[c] دورت معناسی دخی واردر بری فصلِ ربیع معناسنه — و[d]بری بر بتخانه اسیدر نته که خوارزمی مفاتیح العلومده دیمشدر البهار بیت اصنام الهند والفرخار بیت اصنام الصّین والبدّ هو الصّنم الاکبر الّذی یحجّبونه ویسمّون کلّ صنم بُدّا ، شمس فخری ایکی معنا ایله دیمشدر (2510) رسید موسمِ نوروز کز نسیم بهار ، شود بساتین[e] آراسته بسانِ بهار ، — ثالث بر جزیره اسیدر — رابع برصاری چچگدر که اکا گاوچشم دخی دنور وعربیده مشهوردر ،

٣٧ **نوش‌آذر** بو دخی بر آتشکده اسیدر (2511) بدادارِ زردشت ودینِ بهی ، بنوش‌آذر وآذرِ فرّهی ، — واسفندیار[f] اوغلی اسیدر رستم برادری زواره انی قتل ایلدی (2512) زنوش‌آذرِ گرد واز مهرنوش ، بشوتن بیامد برش با خروش ،

مع الزّاء

٣٨ **نماز** معروف وتعظیم معناسنه ده کلور (2513) چو نزدیکِ رستم فراز آمدند ، پیاده برسمِ نماز آمدند ، اصلده ایکی قات بوکلوب تعظیم ایتمکدر (2514) چو نزدیکِ کیخسرو آمد فراز ، برو آفرین کرد وبردش نماز ، نمازی پاك وطاهر معناسنه‌در نته که کمال اسمعیل بیورر (2515) ابر از آبِ دیده وقتِ سحر ، جامهٔ شاخ را نمازی کرد ،

٣٩ **نیمروز** رستمِ زالک ابًا عن جدّ مملکتیدر که زاولستان دخی دینور (2516) چو آگاه شد لشکرِ نیمروز ، که آمد سپهدارِ گیتی‌فروز ،[g] یاقوت حموی معجم البلدانده دیمشدر که نیمروز سجستان ولایتنک ونواحیسنک اسیدر وجهِ تسمیه بودر که فرس علی سبیل المبالغه زعم ایدرلر که اول ولایت نصفِ دنیا مقداریدر ودرآمدی ومدخلی روی زمینده اولان نعمِ متنوّعه‌نک نصفنه مقاوم وبرابردر بو مبالغه‌یه بناءً شیخ سعدی *بو بیتده[d] بیورر (2517) ور بخرابی فتد از مملکت ، گرسنه خسبد ملكِ نیمروز ، پادشاهِ نیمروزی *سایر ملوکدن[h] تخصیص بالذّکر ایتدوکی[i] نکته‌سی ظاهر اولور یعنی بویله مملکته پادشاه اولان کمسه صنعتی اولیوب مملکتندن جدا اولوب غربته دوشرسه بیسر وسامان وزار وپریشان اولمسی مقرّردر — واویله وظهر وقتنه دخی نیمروز دنور نته که سعدی بیورر (2518) ظالمی را خفته دیدم نیمروز ، گفتم این فتنه‌ست خوابش برده به ،

b) V 161 — c) om. ک V — d) om. L — e) بساطین L — f) L 154 — g) V 161 v. — h) om. V — i) ایتدوکنک V —

٤٠ **نخیز** فتحِ نون وکسرِ خاء معجمه ایله پوصو وکمین معناسنه در[j] (2519) چو رستم ورا دید زینگونه تیز ، بر آشفت زان سان که بور از نخیز ، بور بونده اسب معناسنه‌در ،

٤١ **نوز** ضمّ نونله هنوزدن مختصردر (2520) سپهری[k] که پشتِ مرا کرد کوز ، نشد پست وگردان بجایست نوز ،

٤٢ **ناژ** زاء فارسی ایله چام اغاجیدر که عربیده صنوبر دنور (2521) دران مرز بینی درختانِ ناژ ، زمینش همه لاله‌زارست وژاژ ، نوژ واو ایله دخی لغتدر شمس فخری بیورر (2522) زآبِ دولتِ او سرفراز همچون سرو ، بباغِ فطرت سرسبز باد همچون نوژ ،

مع السّین

٤٣ **نس** ضمّ ایله اغز چوره‌سیدر ،

مع الشّین

٤٤ **ناغوش** ضمّ غینِ معجمه[l] ایله صویه طالمق غوطه معناسنه در[l] (2523) دران آب ناغوش گردن رواست ،[m] که یك مرد بالا بود آب راست ،

٤٥ **نیایش** کسرِ نون ویای حطّی ایله حمد وثناء جمیل معناسنه‌در (2524) تهمتن بیزدان ستایش گرفت ، جهان‌آفرین را نیایش گرفت ، وله (2525) بپیروزی اندر نیایش کنیم ، جهان‌آفرین را ستایش کنیم ، عبادت وپرستش[n] معناسنه ده کلور (2526) نیایش کنان بُد بدان کوهسار ، بپیشِ جهاندارِ پروردگار ، تضرّع[o] ویلوارمق معناسنه ده کلور (2527) نیایش نمودند چون بندگان ، بپیشِ گزینِ شاهِ فرخندگان ،

٤٦ **نکوهش** فتحِ نون وضمّ کافِ عربیله نکوهیدن‌دن اسمِ مصدردر ذمّ وعیب ایلمك معناسنه (2528) ازان پس نکوهش نیابم زکس ، مکافاتِ بد جز بدی نیست بس ،

٤٧ **نیوش** ضمّ نون ویاء حطّی ایله فعلِ امردر ایشت ودکله دیمکدر نیوشیدن مصدردر (2529) فرستاده را گفت نیکو نیوش ، بگو آنچه بشنیدی ای تیزهوش ،

٤٨ **نوش** بال وعسلدر (2530) مرا چون تو اندرزم[ö] آمد بگوش ، همه زهرِ گیتیم شد پاك نوش ، ولذیذ معناسنه ده کلور (2531) سه روز اندرین خانِ من شاد باش ، مَی نوش خور وز غم آزاد باش ، اصل معناسی بودر کرك شربت اوله کرك عسل وشکر اوله سائر طتلولره ده[p] اطلاق اولنور — ونوشیدن‌دن امر واسمِ[q] مصدر *دخی کلور[r] ایچمك معناسنه نته که وزیر گیلانی بیورر (2532) علمست چون حیاتِ ابد ای پسر بکوش ، از چشمهٔ حیاتِ خود آبِ حیات نوش ،

مع الغین المعجمة

٤٩ **نوغ** ضمّ نونله دشتِ قبچاغه قریب بر موضعدر ،

j) om. L — k) L 154 v. — l) om. V — m) V 162 — n) و س V — o) praefixo و V — ö) sic — p) دخی V — q) L 155 — r) در L —

مع الفاء

٥٠ **نوف** ضمِّ نونله[s] ينقودر كه طاغده وحمّامده عكسِ آوازدر عربيده صدا دنور[t] نوفيدن مصدردر (2533) زَزحمِ تبرزين وبانگِ يلان ، زكُه نوف باز آمدی در زمان ،

مع الكاف

٥١ **ناك** اداتِ تكثيف واتّصافدر غمناك كبی — وجگرِ سوخته ايله مسكِ مغشوش معناسنه ده كلور نته كه عبد الرّزّاق بيورر (2534) چه ژاژِ طيّان نزديكِ تو چه اين سخنان ، چه مشكِ خالص پيشِ دماغِ خشك چه ناك ،

٥٢ **ناوك** اوق معناسنه مستعملدر ايكی مرتبه مجاز ايلهدر زيرا ناوك اصلده[u] اول اولوقِ كبی نسنهدركه ايچندن اوق اتيلور ناو ايله كافِ تصغيردن مركّبدر ناو ناويدندن مأخوذدر ناويدن بر نسنهئی قُوق وبوش ومجوّف ايلمكدر تجوّز ايدوب ايچندهكی اوقه اطلاق اولندی بعده مطلقا اوق معناسنه استعمال اولندی ،

٥٣ **نوك** فتحِ نون ايله وضمّله ده لغتدر هر نسنهنگ سِوری اوجنه دنور (2535) كنونِ خوردنت نُوكِ زوپين بود ، تنت را كفن چنگِ شاهين بود ،

مع الكاف الفارسی

٥٤ **نارنگ** نارنج وترنج در (2536) چو نارنگ شد رويِ شه زان سخن ، بدو گفت رايی زدی اهرمن ،

٥٥ **نيملنگ** كسرِ نون وفتحِ لامله قِربان وكماندان معناسنهدر كه يای ظرفيدر (2537) كمان را بزه كرد وآمد بجنگ ، بيفگند از خويشتن نيملَنْگ ، فرّخی دخی بيورر (2538) بروزِ كارِ زارِ خصم وروزِ نام وننگِ تو ، فلك در گردن آويزد شغا ونيملنگِ تو ، وشغا[v] وشگا دخی تيركش وتيردان معناسنه لغتدر ، شمس فخری بو كلمهده غلط[w] ايدوب كمان معناسنه[x] بو *بيتده ايراد[y] ايلدی (2539) بيك تير پایِ فلك شل كند ، اگر بر گشايد كمين نيملنگ ،

٥٦ **نيرنگ** حيله ومكر معناسنهدر نيرنج دخی دنور (2540) تو مردِ بزرگی وزورآزمای ، بسی چاره دانی ونيرنگ ورای ، سحر وافسون معناسنه ده كلور علمِ نيرنجات كه علم سحر وسيميادر بوندن مأخوذدر (2541) بدو گفت نيرنگ سازی هنوز ، نگردد همی پشتِ شوخيت كوز ، حكيم ازرقی دخی بيورر (2542) چو ابر فندقِ سيمين در آبدان ريزد ، بر آرد از دلِ فيروزه شكلِ سيمين رنگ ، مشعبدست كه بر خرده مُهرهایِ رخام ، بحقّهایِ بلورين همی كند نيرنگ ،

مع اللّام

٥٧ **نال** ناليدندن فعلِ امردر — ايكی معناسی دخی واردر بری قلم ايچنده اولان[z] تيلدر

s) V 162 v. — t) معناسنه V — u) اصلی L — v) om. L — w) L 155 v. V 163. — x) در ديوب V — y) بيتی نظم V — z) ايچندهكی V —

انوری بيورر (2543) حملهٔ تو تنگ كرد عرصهٔ موقف چنانك[a] ، پهلویِ خصمان چو نال يك بدگر در شكست ، — ثانی بر نوع صاری واينجه قامشدر كه ايچی طولو اوله فرّخی بيورر (2544) از لبِ جوی عدویِ تو بر آمد زنخست ، زان سبب كاسته وزرد ونوان آمد نال ،

٥٨ **نهال** فتحِ نونله يكی ويكلمش تازه فدانادر — آرام واستراحت معناسنه ده كلور نهالی ونهاليچه اكثا منسوبدر پستر ودوشك وسائر دوشنجك نسنه معناسنه كه اوزرنده استراحت اولنور نهاله دخی كه[b] كمينگاهِ صيّاددر اكثا منسوبدر صيّاد استراحت ايچون ايچنده *كيزلنور تا صيد انی كوروب اوركميه[c] (2545) منم رستمِ زابلی پورِ زال ، نه هنگام خوابست وجایِ نهال ، وله (2546) تنِ مرده را خاك باشد نهال ، تو از كشتنِ من بدينسان مَنال ،[d] وله (2547) مرا چون كشيدند از تن نهال ، زدُورم تو گويی كه چندين منال ،

٥٩ **نيال** كسرِ نون وياء حطّی ايله حالِ حياتده اولان ولیعهد معناسنهدر تركك جمله رئيسلرنده اولور كرك پادشاه[e] كرك دهقان كذا فی شرح النّجاتی علی تأريخ العتبی ،

مع الجيم

٦٠ **نشيم** نشيمن وآشيانهٔ مرغ معناسنه در[b] (2548) پس آنگه چنين گفت با پورِ سام ، كه ای ديده رنج نشيم وكُنام ، وله (2549) يكی مرغ دارد پريشان كنام ، نشيمش ببام اين بود آن بشام ، وله (2550) نشيمِ تو فرخنده گاهِ منست ، دو پرِّ تو فرِّ كلاهِ منست ، وله (2551) برو بر نشيمی چو چرخِ بلند ، زهر سو برو بسته راهِ گزند ،

٦١ **نيرم** رستم[f] پدرينگ جدّيدر نريمان معناسنه (2552) چنين داد پاسخ كه من رستمم ، زدستان واز سام واز نيرمم ،

مع النّون

٦٢ **نهيدن** كسرِ نونله نهادن وقومق[g] معناسنهدر — انديشه كردن وغم خوردن معناسنه ده كلور نته كه سعدی بيورر (2553) آنرا كه بجایِ تست هر دم كرمی ، عذرش بِنِه ار كند بعمری ستمی ،

٦٣ **ناسودن** اصلی نياسودندر قرار واستراحت[h] ايتمكدر يا حذف اولنمشدر (2554) بآموی لشكرگهی ساختن ، شب وروز ناسودن از تاختن ،

٦٤ **ناويدن** واو ايله يغمور وچه ياغمقدر — وبر نسنهيی مجوّف وقوق ايتمكدر — رفتن وخراميدن معناسنه ده كلور نته كه سوزنی بيورر (2555) خمخانه چو ساخت با قلم كاويدن ، از بس هوسِ شعر بسر ناويدن ،[i]

a) چنانكه L چنان V — b) om. L — c) اوتوروب صيدی كوزهدر V — d) V 163 v. — e) L 156 — f) رستمك V — g) ی V — h) وراحت V — i) sic —

٦٥ **ناو ناوان** خرامان معناسنه ناویدن[k] متعدّیسیدر ،

٦٦ **نویدن** دورت معناسی واردر بری یکی وجدید اولمق[l] — وبری نالیدن وزاری کردن — وبری جنبیدن وحرکت کردن ولرزیدن — وبری اکلمك وانحنا[m] معناسنه‌در ،

٦٧ **نوان** بو مصدردن صیغهٔ مبالغه‌در نالان معناسنه (2556) بمادر چنین گفت مرد جوان ، که از غم چنین چند باشی نَوان ، وله (2557) زتیمارِ بیژن همه مهتران ، زدرگاه با گیو رفته نوان ، وله (2558) همه بیشه وآبهایِ روان ، بهرجای درّاج وقمری نوان ، — وجنبان ولرزان معناسنه (2559) سوارانِ توران بکردارِ بید ، نوان گشته وز بوم وبر ناامید ، — وخیده و[n] منحنی[m] معناسنه (2560) شب وروز در پیشِ یزدانِ پاك ، نوان بودم ودل شده چاك چاك ، وله (2561) یکی بنده بوده مر اورا نوان ، نه جنگی سواری ونه پهلوان ،

٦٨ **نون** شمدی معناسنه کنون‌دن مختصردر (2562) ولی ای پسر گاهِ آنست نون ، که سازی یکی چارهٔ پر فسون ،

٦٩ **نازیدن** نازلنمق و[k] فخر ایلمکدر *(2563) چه بندی دل اندر سرایِ سپنج ، چه نازی بتاج وچه نازی بگنج ،[k] — رشك ایلمك معناسنه ده کلور که ترکیده کونیلَمك وعربیده غبطة دنور (2564) یکی جشن کردند کز چرخ وماه ، ستاره بنازید بر جشنگاه ،

٧٠ **نفریدن** نفرین *یعنی لعن[o] وسبّ ایتمك در[p] (2565) چو آمد بدیدار آن شارسان ، بنفرید برجانِ آن کین‌ستان ،

٧١ **نوآیین** نو ایله آیین‌دن مرکّبدر آیین طرز واسلوبدر یعنی بدیع وطرزِ جدید معناسنه (2566) زبانی دگرگون بهر گوشهٔ ، درفشی نَوآیین برو نوشهٔ ،

٧٢ **نشیمن** آشیان ومطلق اوتوراجق مکاندر (2567) نشیمنگهِ شاه آمد سزد ، وزانجا سوی جنگ لشکر بزد ،[q]

٧٣ **نیسان** کسرِ نونله تأریخِ رومیده ثانئ شهورِ فصلِ ربیعدر — وفارسیده یلان ومخالف سوز معناسنه‌در ابو شکور بیورر (2568) من آنگاه سوگندِ نیسان خورم ، کزین مملکت رخت بیرون برم ، بونڭ اصلی انیسان‌در نته که شمس فخری بیورر (2569) نه در جودش بود هرگز تدنّق ، نه در قولش بود هرگز انیسان ،

٧٤ **نکوهیدن** فتحِ نون وضمِّ کافِ عربیله مذمّت وعیب ایتمك[r] معناسنه‌در ،

٧٥ **نیوشیدن** ضمّتین ایله دڭلمك یعنی اصغاء معناسنه‌در ؛

---

k) om. V — l) V 164 — m) ∽ V — n) L 156 v. — o) ایلمک یعنی لعنت V — p) addidi — q) V 164 v. — r) ایلمک V —

٧٦ **نوفیدن** ضمّله ینغولنمق[s] یعنی طاغدن صدا کلمك وچِڭلَمك واوتمك معناسنه‌در (2570) بنوفید گیتی چو لشکر براند ، بروز اندرون روشنایی نماند ،

٧٧ **نشاختن** نشاندن واغج دِکمك ومثله معناسنه در[t] ،

٧٨ **نواختن** اوخشامق وساز چالمق *معناسنه‌در[u] ،

٧٩ **نیاگان** کافِ فارسی ایله جمعِ نیَا[v] در دده وجدّ معناسنه[x] بر کلمه که آخری الف اوله یا هاء رسمی اوله حالتِ جمعده وتصغیرده والحاقِ یاده برکافِ فارسی مزید اولنور وبوڭا کافِ توصّل دینور نیاگان وبندگان وبندگی ودلبستگی کبی (2571) زشهرِ نیَاگان واز شهرِ خویش ، یکی تازه اندیشه افگند پیش ،

٨٠ **نوشتن** ضمِّ نون وکسرِ واو ایله یازمق وکتابت معناسنه‌در — امّا[y] فتحِ نون وواو ایله بوکمك ودورمك وپیچیدن وطی ایلمك معناسنه‌در راهده وغیرِ راهده استعمال اولنور (2572) یکی مرغِ بریان بفرمود گرم ، نَوَشته بدو اندرون نانِ گرم ، وله (2573) سه اسبِ گرانمایه کردند زین ،[z] که می بر نوشتند رویِ زمین ، نظامی دخی بیورر (2574) وهم تهی‌پایِ بسی ره نوشت ، هم زدرش دست‌تهی باز گشت ، ضمِّ واو دخی لغتدر نته که بو بیتده[x] (2575) ولیکن سرانجام کشته شود ، نکو نامش اندر نوشته شود ، کسرِ واو دخی لغتدر نته که سعدی بیورر (2576) اگر خشم گیرد بکردارِ زشت ، چو باز آمدی ماجرا در نوِشت ، وله (2577) کسی را که درجِ طمع در نوَشت ، نباید[a] بکس عبد وخادم نوِشت ،

مع الواو

٨١ **ناو** قطره وطمله‌در ناودان اولوقدر که یغمور صویی اندن اقر ناویدن‌دن مأخوذدر (2578) همان بد که تنگی بد اندر جهان ، شده خشك خاك وگیا را دهان ، نیامد همی زاسمان ناو ونم ، همی بر کشیدند نان با درم ، — برقچ معناسی دخی واردر بری چوبكِ پشت یعنی اوگورغه که عربیده صُلب دینور — وبری دکرمن صندوغی‌در که ایچنده بغدای اولوب اندن یاب یاب دکرمنه اینر که سنایی بیورر (2579) هست بسیارخواره همچون گاو ، معده چون آسیا گلو چون ناو ، — وبری صو دکرمنی‌نڭ اولوغیدر که اندن صو اینوب دکرمن دونر نته که عطّار بیورر[b] (2580) در تحیّر طفل میزد دست وپا ، آب میبردش بناوِ آسیا ،

٨٢ **نو** فتحله قطره معناسنه ناودن مخفّفدر (2581) سخنهات چون در گلستان نَوَست ، ترا هوش بر دستِ کیخسروست ، — ونویدن‌دن فعلِ امر دخی کلور بونده نالیدن معناسنه‌در (2582) کنون زود پیرایه بگشا ورو ، بپیشِ پدر پس بزاری بنو ،[c] — وجدید ویکی معناسنه ده کلور بونده

---

s) ینقو... V — t) om. L — u) om. L 157 — v) sic,' cf. s. § 3 — x) add. در V — y) نوشتن V — z) V 165 — a) بیاید L — b) L 157 v. — c) V 165 v. —

ضمّ نون دخی لغتدر نته که ملّایِ جام[d] بیورر (2583) ززیرِ ناف تا بالایِ زانو ، نگویم هیچ حرفی کهنه یا نُو ،

۸۳ **نیرو** فتحِ نون وضمِ رایله قوّت وزور معناسنه در[e] (2584) بفرزند گفت این جوانی چراست ، نه[f] نیروِی خویش ایـن گمانی چراست ،

۸۴ **نیو** کسر ایله بهادر وشجیع معناسنه در[g] (2585) مهینِ زنان بانوِی گیو بود ، که دختِ گزین رستمِ نیو بود ،

مع الهاء

۸۵ **ناوه** ناو لفظنه منسوبدر ناودان معناسنه‌در — وهر اغجه که ایچی اویولمش ومجوّف اوله اطلاق اولنور اولق وتکنه کبی بالچق طاشیه‌جق تکنه‌یه دخی اطلاق اولنور کمال اسمعیل بیورر (2586) زحل زبهرِ شرف ناوهٔ زشکلِ هلال ، بساخت تا که بروِ گل بنردبان آرد ، وله[e] (2587) بوده از شکلِ هلالش دوش گردون ناوه‌کش ، وافتابش روز وشب اندر گل‌اندایئ بام ، — بش معناسی دخی واردر بری اوکورغه وصُلب معناسنه‌در — ثانی دکرمن صندوغیدر که اندن بغدای یاب یاب دکرمنه اینر — ثالث ناوك معناسنه‌در که ایچندن اوق آتیلور — رابع کهنه چارشاف معناسنه در[g] — خامس برمکان اسمیدر ،

۸۶ **نبرده** فتحِ نون وبایله نبرد لفظنه منسوب اولان نسنه‌در نبرد جنگ‌در نتکه ذکر اولندی[h] کرك بهادر وشجیع اولسون نته که بو ابیاتده‌در (2588) نبرده چو او در جهان سر بسر ، بایران وتوران نبندد کمر ، وله (2589) وز ایران نبرده[i] سران را بخواند ، مَی آورد ورامشگران را بخواند ، وله (2590) بشیده که بودش نبرده پسر ،[k] زشیرانِ جنگی بر آورده سر ، کرك جنگ لباسی وثیابی اوله *نته که بو بیتده‌در[g] (2591) بیارید گفتا سیاهِ مرا ، نبرده قبا وکلاهِ مرا ، یعنی خفتانِ جنگ وخودِ آهنین ،

۸۷ **نایژه** زاء فارسی ایله اکن بالدریدر که بوغملری اولوب اوزرنده[l] پپراق بتر واکا مشابه اولنه دخی اطلاق اولنور وچولهه ماسوره‌سی وابرق[m] لوله‌سی وصو لوله‌سی کبی که حالا مُصلق دینور ،

۸۸ **نبهره** فتحِ نون وباء عربیله هر نسنه‌نك مغشوشی که حالتِ اصلیّه‌سی[n] اوزرینه اولمیه بَهرَج معرّبیدر مغشوش التون وکمش[o] کبی (2592) چنانم ترا نیك اندیشه‌خواه ، که سیم نَبَهره بر آید زگاه ،

۸۹ **ناسره** مثله سره خالص وجیّد معناسنه‌در ونا نفی ایچوندر ،

d) ملّا جامی V — e) addidi — f) annon به legendum? — g) om. L — h) cf. s. § 16 — i) L 158 — k) V 166 — l) اوزرینه V — m) چولها ہ کبی وابریق V — n) om. سی V — o) ں V —

۹۰ **نواده** فتحله بر سپهسالارِ ایرانیدر (2593) زتخمِ نَواده چو هفتاد وپنج ، سوارانِ جنگ ونگهبانِ گنج ، — معنای لغویسی اوغل وقز اولادیدر ،

۹۱ **نبیره** بو دخی اوغل وقز اولادیدر بو بیتده قز اوغلی مراد[p] در (2594) نبیره که جنگ آورد با نیا ، هم از ابلهی باشد وکیمیا ،

۹۲ **نهاله** فتحله پوسو وکمینگاه‌در که ایچنده دشمن یا صیّاد کیزلنور (2595) بدشمن کنون روی نتوان نمود ، نهاله بسازیم شبگیر زود ، امیر معزّی دخی بیورر (2596) غزالِ آسمان آید بدامش ، اگر نیروش باشد در نهاله ،

۹۳ **نستوه** قوی وگربز وجنگده ومخاصمه‌ده عاجز اولمین کمسه[q] در ستوه[r] ایله نونِ نافیه‌دن مرکّبدر ستوه عاجز معناسنه‌در (2597) کجا جایِ پازورِ نَستوه بود ، بافسون وتنبل بران کوه بود ، پازور بر سحّار وجادو اسمیدر ،

۹۴ **نوشته** فتحِ نون وواوله دورلمش ومَطْوی معناسنه‌در ضمِّ واو ایله ده لغتدر *نته که[s] مصدرده شرح اولندی (2598) ولیکن سرانجام کشته شود ، نکو نامش اندر نوُشته شود ،

۹۵ **نوشه** ضمّ نونله شاد وخرّم وخوشحال[t] معناسنه‌در[u] انوشه دخی دنور نته که ذکر اولندی (2599) همی آفرین خواند بر شهریار ، که نوشه بزی تا بود روزگار ، وله (2600) که نوشه زی ای شاه تا جاودان ، بهر کشوری دست کش بر بدان ، — وایچمه معناسنه نوشیدن‌دن اسم مصدر *دخی کلور[v] گریه وخنده کبی (2601) بجایی که زهر آگند روزگار ، ازو خیره نوشه مکن خواستار ، — ومقامِ دعاده مأکولات ومشروباتده *نوش معناسنه[x] کلور که عربیده هَنِیئًا مَرِیئًا دینور (2602) مَی وهرچه خوردی ترا نوشه باد ، روانِ ترا راستی توشه باد ، وله (2603) هر آن می که با تو خورم نوشه گشت ، روانِ خردمند را[y] توشه گشت ، — وقوس[z] قزح معناسنه ده کلور (2604) زبانی دگرگون بهر گوشهٔ ، درفشی نوآیین برو نوشهٔ ،

۹۶ **نوسه** سینِ مهمله ایله بو[x] دخی قوس قزح *در که یغمور لونلرنده اولور[a] (2605) زباران واز برف واز نوسه شاه ،[b] یکی جرگه[c] زد در میانِ دو راه ، شمس فخری دخی بیورر (2606) بدرگاهی که کیوان با همه قدر ، ندارد بر درش امکانِ بوسه ، کرا یارایِ آن باشد که روزی کند تشبیهِ درگاهش بنوسه ،

۹۷ **نمونه** معروف — زشت وپلشت معناسنه ده کلور نته که شمس فخری بیورر (2607) ای خسروی که بزمت شد خلد را نمونه ، با حسنِ نورِ رایت خورشید شد نمونه ، امیر معزّی دخی بیورر (2608) کتاب وکلكِ همه کاتبان نمونه شود ، چو کلكِ او بنگارد صحیفهایِ کتاب ،

p) om. V — q) کمسنه V — r) V 166 v. — s) om. L; cf. s. § 80 — t) L 158 v. — u) add. که V; cf. s. I § 123 — v) در V — x) om. L — y) خردمندی L! — z) om. و V — a) معناسنه مستعملدر V — b) V 167 — c) چرکه V —

٩٨ **نشکرده** کسرِ نون وسکونِ شینِ معجمه وفتحِ کافِ عربیله بشمقچی وسرّاج بچقیسی‌در که انکله دری کسرلر[d] (2609) بنِشْکَرْده ببرید اوِرا گلو ، تفو بر چنین کار بادا تفو ،

مع الیاء

٩٩ **نای** دورت معناسی واردر بری بوریدر که جنگده چالرلر (2610) بغرّید کوس وبنالید نای ، تو گویی که عالم بر آمد زجای ، توجدن اولمق ایله نایِ رویین دخی دینور *نته که بو بیتده‌در[e] (2611) بفرمود تا رخش را زین کنند ، دَم اندر دمِ نایِ رویین کنند ،[f] وگاه رویینه نای دنور نته که هاتفی بیورر (2612) خروشیدنِ کوس ورویینه نای ، در آورد بغدادیان را زجای ، کرّه‌نای تشدیدِ را وهاء تخصیصیّه ایله عجمه وترکه مخصوص بر ایری بوریدر *ایشیدن صاغر اولور[e] مخترعی اسفندیاردر (2613) بر آمد خروشیدنِ کَرّه‌نای ، دمِ نایِ سرغین وهندی درای ، تسکینِ را دخی لغتدر میر خسرو بیورر[g] (2614) آنکه کند گوش کر آوایِ او ، نائبِ گَرْنای بود نایِ او ، نایِ ترکی خطا رختن ترکلرینه منسوب بر بچق ارشون مقداری بر نوع بوریدر دودك کبی دلکلری واردر وبر قاتدر بوری کبی ایکی[h] قات دکلدر باشی دوه باشی کبی منحنی‌در آوازی دنیایی ولوله‌یه[i] ویرر نظامی بیورر (2615) چنان آمد از نایِ ترکی خروش ، که از نایِ ترکان بر آورد جوش ، نای ثانی بوغاز وحُلقوم معناسنه در[j] وله (2616) همان نایِ ترکی بر آورده شور ، ببازوی ترکانِ بر آورده زور ، — معنای ثانی دودکدر که عربیده مزمار دنور بونگ الفن حذف ایدوب نَی دیرلر معنای اوّلك الفی حذف اولنماز (2617) می وبربط ونای ونی ساختند ، دل از بودنیها بپرداختند ، یاسی حذف اولنوب نا دخی دنور نته که کمال اسمعیل بیورر (2618) یکی بر کشیده رگ از تن چو چنگ ، یکی کعب سوراخ کرده چو نا ، نای نرم ایله وصف اولنوب نایِ نرم دینور که آوازِ حزین ایله اوله شعرِ عربِ جاهلیّتده توصیف ایله استعمال اولنمشدر نته که اعشی دیمشدر (2619) وَآلنَّای نَرْم وَبَرْبَطٌ ذو بُحَّةٍ ، وَآلصَّنج یَبْکِی شَجْوَه أَن یُوضَعَا ، ومولّدین لغتِ عربه قیاسًا یاسینی همزه‌یه قلب ایدوب ناء دیمشلر در[e] نته که ابن المعتزّ بیورر (2620) این التورّع من قلبٍ یهیم الی ، ساقٍ بهیجٍ وحسنِ العودِ والنّاء ، بعض[k] دخی دیمشدر (2621) اما تری الصّبح یَخفی فی دُجُنّته ،[l] کانمّا هو سِقط بین اَحْشَآءِ ،[m] والطّیرُ فی عذبات الدّوح ساجعة ، تطابق اللّحن بین العود والنّاءِ ، سرنای ترکیده تحریف ایدوب[e] صورنه ددکلری سازدر سر ایله نای‌دن مرکّبدر سُر فرح ودوکون وعیش وعشرت معناسنه اولان سوردن مخفّفدر الفی حذف ایدوب سُرْنَی دنور ، نی انبان طولم بوروسیدر *که طولومی اوفورب دودك ایله چالرلر[e] حکیم شفایی بیورر (2622) جالوت[n] که کیك وپشه در کوچه وبازار ، می باخت بآهنگِ نَی اَنْبان بکجا رفت ، کیك وپشّه تقلید

d) om. لر V — e) om. L — f) L 159 — g) V 167 v. — h) add. اوج V — i) دنیایه ولوله V — j) om. V — k) بعضیلر V — l) V 168 — m) L 159 v. — n) خالوت LV! —

صاحبی معرکه‌گیرلرك بر اویونیدر که بر سازك آهنگنه اصول طوتوب پیره وبِت ارایرق جمله اسبابن صویَر وبِتن پیره‌سن اولدورن کمسیه تقلید ایدر ، ددوك اگرچه لفظ ترکیدر شعرِ فارسیده واقعدر نته که پیره[o] دیمشدر (2623) دلم از عشق همچو دوك شده ، ناله ام از غمش ددوك شده — معنای ثالث *کرتلیك معناسنه در که[p] بوغازك ایچ یوزی‌در که عربیده حلقوم دینور *که موضعِ تنفّس ومَنفذِ شراب وطعامدر[p] سنایی بیورر (2624) نای وچنگی که گربگان دارند ، موش‌را خود برقص نگذارند ، وصراحی بوغزینه ده بطریق المشابهة اطلاق اولنور نته که عمر خیّام بیورر (2625) در نایِ قنینه غلغلِ می چه خوشست ، وان زاریٔ عود ونالهٔ نی چه خوشست ، تنگنای طار بوغازدر تجوّز ایدوب هر طار منفذه وتنگ موضعه اطلاق اولنور نته که کمال اسمعیل بیورر (2626) بتنگنایِ دو چشمش درون دو جادویِ مست ، همیشه بر دلِ هشیارِ من کمین دارد ، عرفیٔ شیرازی دخی بیورر (2627) بحیرتم که چه صنعت بکار برد که کرد ،[q] بتنگنایِ جهان وضعِ این بنا معمار ، — معنای رابع هند اطرافنده بر قلعه اسمیدر مسعود سعد انده محبوس ایدی نته که دیمشدر (2628) نالم زدل چو نایِ من اندر حصارِ نای ، پستی گرفت همّتِ من زین بلند جای ،

١٠٠ **نرسی** ملوكِ فرسك طبقهٔ ثالثه‌سندن[r] که اشکانیان‌در دورت پادشاه اسمیدر بری نرسی ابن بلاس ابن بهرام ابن شاپور ابن اشك ابن اشکان ابن داراددر اون دورت ییل پادشاه اولدی — ثانی نرسی ابن گودرز ابن بلاس ابن اشغ‌در که فریبرز ابن کیکاوس نسلندندر یکرمی سنه[s] پادشاه اولدی — ثالث نرسی ابن نرسیٔ مذکوردر اون سنه[s] پادشاه اولدی — رابع نرسی ابن اردوان ابن نرسیٔ مذکوردر وآخرِ ملوكِ طوایفدر اردشیرِ بابکان جنگنده قتل اولندی اوتوز ییل پادشاه اولدی — وطبقهٔ رابعه‌سندن که ساسانیان‌در بر پادشاه اسمیدر نرسی ابن بهرام ابن بهرام ابن هرمز ابن شاپور ابن اردشیرِ بابکان‌در طقوز ییل پادشاه اولدی ،

١٠١ **نویی** ضمّ نونله تازه‌لك وجدّت معناسنه‌در نو *ضمّ نونله جدید معناسنه اولدوغی[t] ذکر اولندی وآخرنده‌کی یا مصدریّه‌در (2629) دلِ رستم از دردِ ایشان بخست ، میان را زکینه بنویی ببست ،

١٠٢ **نمیدی** نومیدی لفظندن مخفّفدر یأس معناسنه (2630) زتنشان نُمیدی ببرّد روان ، بگیرد بدانم خدایِ جهان ،

١٠٣ **نهالی** فتح نونله دوشنجك نسنه پستر ودوشك[u] کبی نهالیچه مصغّریدر نهال لفظنه منسوبدر نهال راحت وآرام معناسنه‌در نته که ذکر اولندی[v] (2631) همه کینه را چشم روشن کنید ، نهالی

o) sic, an بیره? — p) om. L — q) V 168 v. — r) L 160 — s) بیل V — t) ضم نون جدیددر ایله لغت اولدیغی V; cf. s. § 82 — u) س V — v) cf s. § 58 —

زخفتان وجوشن كنيد ، وله (2632) اگر شاه يابى وگر زردهشت ، نهالى زخاكست وبالين زخشت ،[w] ملّاى روم دخى بيورر (2633) جامهٔ ما روزِ تابِ آفتاب ، شب نهالى ولحاف از ماهتاب ،

باب الواو ، مع الالف

١ والا بلند معناسنه‌در كرك مقدارده اوله[x] نته كه بو بيتده‌در (2634) سرِ كوهِ والا گزيدى دوان ، بزير آرمت من بگرزِ گران ، كرك همّده اوله نته كه بو بيتده‌در[y] (2635) اسيرند كُشتن نه والا بود ، نشستنست جايى كه بالا بود ،

٢ وا افعال ومصادر اوّلنده تحسينِ لفظ ايچون مزيد اولنور وا كرد ووا خورد كبى فا دخى دنور *فا ايله[x] ملّاى روم بيورر (2636) اعتماد زن برانكو هيچ بار ، اين زمان فا خانه نامد او زكار ، — اچق[z] وگشاده معناسنه ده كلور *بونڭ اصلى بازدر واو بادن بدلدر[a] نته كه آصفى بيورر (2637) مغان گشاده درِ فيض وبسته در فيّاض ، كه باد وا همه درهاىِ فيض بر فيّاض ، — وجيع الطعمه‌يه دخى اطلاق اولنور اسم جنسدر غوره‌وا كبى *با وابا دخى دنور معرّبى باج‌در سنايى بيورر (2638) گرت نزهت همى آيد بصحراى قناعت شو ، كه آنجا باغ در باغست وخوان در خوان ووا در وا ،

٣ ورا اڭا وانى ديمكدر ويرادن مخفّفدر وى اشارتِ غايب ايله ضميرِ غايب بيننده مشتركدر (2639) تو كردى وَرا رستمِ داستان ، وگرنه خرى بود در سيستان ،

مع الباء

٤ وريب اكرى ومحرّف معناسنه‌در (2640) توانى برو كار بستن فريب ، كه نادان همه راست بيند وريب ،

مع الجيم

٥ ورتاج فتحِ واو وسكونِ راءِ مهمله وتاء قرشت ايله آفتاب‌پرست بر گياه‌در كه صوده بتر *ويپراقلرى كنش سمتنه دونر[x] نيلوفر دخى دينور *مصرده بشنين ديرلر[b] (2641) چو ورتاج گردش در آييد زود ، بهر سو بر آريد از كاه دود ،

٦ ورج قدر وقيمت وعزّت وحرمت معناسنه‌در ارج دخى دنور نته كه ذكر اولندى[c] (2642) ازو يافتن لا جرم ورج وفر ، نبد ورج ويرا ازان حدّ وفر ،

مع الذّال المعجمة

٧ ورازاد راء اوّل مهمله‌در پادشاهِ اسفيجاب‌در كه[a] افراسيابه امداده[d] كلوب رستم اوغلى

w) V 169 — x) om. L — y) om. L 160 v. — z) praefixo و V — a) om. V — b) V 169 v. — c) cf. s. I § 19 — d) امداد ايچون V —

فرامرز انى قتل ايلدى اسفيجاب حدودِ تركستانده بر عظيم شهرِ دلگشادر (2643) وَرازاد شاهِ سپيجاب بود ، كه با لشكر[e] وگنج وبا آب بود ،

٨ ورزرود ما وراء النّهر اقليميدر كه توران زمين دينور (2644) اگر پهلوانى ندانى زبان ، وَرَزْرود را ما ورا النّهر دان ، ازارود دخى دينور شمس فخرى بيورر (2645) يكموى مباد از سرِ او كم كه جهان را ، آن موى به از جملهٔ سمرقند وازارود ،

مع الرّاء

٩ وير كسرِ واو ايله خاطر وقوّتِ حافظه معناسنه‌در[f] (2646) بپرسيد نامش زفرّخ هجير ، بدو گفت نامش ندارم بوير ، تيزوير كوزل قوّتِ حافظه‌سى اولان كمسنه[g] در نته كه ذكر اولندى ، ويرا شديد الحفظ معناسنه وصفِ تركيبى‌در وير ايله اى‌دن مركّبدر ابو العبّاس بيورر (2647) يكى مردِ ويرا ببايد نخست ، كه گويد نيوشيده‌ها را درست ،

١٠ وهر فتحِ واو وسكونِ ها ايله توران زمينده بر[h] ولايتدر (2648) كشانى وچينى ووهرى سپاه ، دگرگونه جوشن دگرگون كلاه ،

مع الزّاء المعجمة

١١ ورز اصلى برزدر كشت وزرع معناسنه (2649) درختانِ بسيار با كشت وورز ، نديدست مردم ازان گونه مرز ،

١٢ ويژ كسرِ واو وزاء فارسى ايله محض[i] وخالص معناسنه‌در كه غير نسنه ايله مخلوط اولميه (2650) سرش ويژ گفتى كه سندان شدست ، برو بازويش پيل‌دندان شدست ، يعنى باشى محضِ[l] سندانْدر ،

مع السّين

١٣ واس بسيار وكثير معناسنه‌در[f] (2651) مرا رنج پيوسته واس آمدست ، مرا راىِ رفتن بكاس آمدست ، وبعضلر[m] اتباعدر ديمش چقل مقل واوفق[n] تفك قبيلندندر ،[o]

مع الشّين المعجمة

١٤ ورشيش سلاطينِ هنددن بر پادشاه اسميدر (2652) بجستند تاراج ورشيش را ، بآكج گرفتند كشتيش را ،

١٥ وش حرفِ تشبيه‌در مشبّه به آخرينه لاحق اولور — وتركستانده بر شهر اسميدر ،

مع الكاف

١٦ ويك كسر ايله اى نيكبخت معناسنه‌در (2653) سخن گفتنِ نغز وكردارِ نيك ، نگردد كهن[p]

e) L 161 — f) om. L — g) كمسه V; cf. s. IV § 20 — h) om. V — i) V 170 — l) add. وصرف V — m) بعضيلر V — n) om. و L — o) sic, vox واس in caeteris lexicis deest — p) L 161 v. —

تا جهانست ویك ، اسدی دخی بیورر (2654) پشیمان نگردد کس از کارِ نیك ، نکوتر زنیکی چه چیزست ویك ، امّا شمس فخری وای معناسنه‌در دیوب بو بیتی نظم ایتدی[q] (2655) گر زی فلك شکایتی آرد بنزدِ شاه ، پاسخ زچرخ نشنود الّا که ویك ویك ، — وفتحِ واو ایله وای سنی دیمکدر عربیده وَیْلَك[r] معناسنه در[s] لطیفی بیورر (2656) ایا در پِی دیزه پویان چو پیك ، اگروا نگردی ترا وَیْك وویْك[r] ،

مع اللّام

۱۷ ویل فتحله لفظِ عربیدر وای معناسنه — وکسر ایله فارسیدر فرصت بولمق ومراد اوزره مظفّر اولمق معناسنه اسمِ مصدردر شمس فخری بیورر(2657) او چو خورشید وخصم چون ذرّه‌ست ، ذرّه بر مهر چون بیابد وِیل ،

مع المیم

۱۸ وام بورج وقرض معناسنه‌در[t] — ورنگ معناسنه ده کلور انجق مرکّب استعمال اولنور فام کبی گُلفام و گلوام دینور ،

مع النّون

۱۹ ورستان فتحِ واو وکسرِ رایله امّت واَتباع معناسنه در[v] (2658) فرستش بسوی شبستانِ خویش ، برِ خواهرانَ ووَرِسْتانِ خویش ، وبر روایتده فغستانِ خویش نته که ذکر اولندی[x] ،

۲۰ وارون نحس وبر گشته حال معناسنه‌در (2659) چه خیزد زسیحون وجیحونِ تو ، وزین لشکرِ دیوِ وارونِ تو ،

۲۱ ویژگان جمعِ ویژه‌در محض وصرف معناسنه که کلور (2660) سپه را چنین صف کشیده بمان ، تو با ویژگانَ سویِ دریا بران ، وله (2661) بطوسِ سپهبد سپارد سپاه ، خود وویژگان باز گردد زراه ، وله (2662) بفرمود تا نودر آمد بپیش ، ابا ویژگان وبزرگانِ خویش ، بو اوج بیتده خواصّ ومقرّبین معناسنه‌در ،

مع الهاء

۲۲ ویژه محض وصرف معناسنه‌در که بر شئ آخر ایله قارشمش اولمیه[y] ومختلط اولان[z] نسنه‌یی اَیروب جنسِ واحد[z] ایتمکه دنور ومخصوصچه وعلی الخصوص معناسنه ده کلور(2663) کنون گر همه ویژه یارِ منید ، بدل سر بسر دوستدارِ منید ، وله (2664) تو دانی که من دوستدارِ تو ام ، بهر نیك وبد ویژه یارِ تو ام ، وله (2665) جهان ویژه کردم زتیمارها ، بسی شهر کردم بسی بارها ، وله (2666) مرا زین سخن ویژه اندوه نِست ، که بیداردل باشی وتندرُست ، — وزاء عربیله

q) ایلدی V — r) ویل وویك V — s) om. V — t) V 170 v. — v) om. L — x) cf. s. XIX § 33 vs. 1830) — y) قارشمامش اوله V — z) L 162 —

اولمق لغتِ قلیله‌در نته که بو بیتده (2667) جهان از بدی ویزه او داشتی ، برزم اندرون نیزه او داشتی ،

۲۳ ویسه سپهسالارِ افراسیاب اولان پیران پدریدر[a] (2668) زگرد اندر آمد درفشِ سیاه ، سپهدار ویسه بپیشِ سپاه ،

۲۴ ویشه اصلی بیشه‌در اورمان معناسنه (2669) بچاره زترکان چنان بر گذشت ، که بومه[b] زشیرانِ ویشه بدشت ،

۲۵ وارونه منحوس وشوم وبدبخت معناسنه‌در(2670) چو رستم بگفتارِ او بنگرید ، تن اندر کفِ دیوِ وارونه دید ، وله (2671) بابر اندر آمد زهر سو غریو ، بسانِ شبِ تار ووارونه دیو ، — ترس ومقلوب معناسنه ده کلور(2672) بنزدیكِ خواهر خرامید زود ، که آن جایگه کار وارونه بود ، وله (2673) دگر گفت گر[c] پرسد از تو سخن ، سخنهایِ وارونه را درس کن ،

۲۶ ویله فتحله ویل ووای دیمکدر(2674) فرود آمد از تخت وَیْله کُنان ، زنان بر سر وگوش وابرو کنان ، وله (2675) ببالا بر آمد جهانجوی مرد ، چو رعدِ خروشان یکی ویله کرد ،

۲۷ ورنامه اصلی برنامه‌در عنوان[d] معناسنه که مکتوب ظهرنده[e] یازیلور (2676) چو زان نامه ورنامه بر خوانِدند ، سخنهایِ نغزش بر افشاندند ،

مع الیاء

۲۸ وشّی تشدیدِ شین ایله منقّش بزدر ترکستانده وش شهرینه منسوبدر (2677) ززر کرده قبضه دو صد تیغِ هند ، چو وشّی بزرّآب داده پرِند ، وله (2678) جهان بستد از بت‌پرستانِ هند ، بتیغی که باشد چو وشّی پرند ، اصل تخفیفله‌در نظامی بیورر (2679) زرنگین علمهایِ[f] دیبایِ روم ، وشی‌پوش گشته همه مرز وبوم ،

باب الهاء ، مع الالف

۱ همانا بگزر معناسنه‌در مقام ظنّ‌ده استعمال اولنور مانستن‌دن مأخوذدر[g] (2680) نهادند خوان وبخندید شاه ، که ناهار بودی همانا براه ،

۲ هرّا فتحِ ها وتشدیدِ راء مهمله ایله ایکی معناسی واردر بری سَس وآواز[h] معناسنه در[i] (2681) نه آوایِ مرغ ونه هَرّایِ دد ، زمانه زبان بسته از نیك وبد ، وله (2682) زهرّایِ اسبان وآوازِ کوس ، همی آسمان بر زمین داد بوس ، وله (2683) زهرّایِ درّندگان چنگِ دیو ، شده

a) V 171 — b) sic — c) کو L — d) add. مکتوب V — e) ارقه‌سنده V — f) L 162 v. — g) V 171 v. — h) س V — i) om. V —

سست بر چشمِ کیهان خدیو ، — وبری اتگ مرصّع ایری ورختی معناسنه‌در سینه‌بند ولجام کبی[l] (2684) نوندی بزیرش بهرّایِ زر ، فروزان بدیدارِ او زیب وفر ،

٣ **هلا** فتحِ هایله کلمهٔ حَثّ وتحریض‌در ترکیده هاَ دنور (2685) هلا تیغ وکوپالها بر کشید ، سپرهایِ چینی بسر بر کشید ،

مع الباء

٤ **هزارسب**[m] معروف — وخوارزمگ[n] قربنده طرفِ غربیدن بر کوچك شهردر تأریخِ دولتشاهی‌ده مذکوردر که سلطان سنجر کندی طرفندن خوارزمده حاکم اولان اتسز *سلطانِ سنجره[o] عاصی اولیجق عساکرِ بیشمار ایله توجّه ایدوب هزارسب قلعه‌سنی محاصره ایتدکده انوری بو رباعی‌یی نظم ایدوب بعضلر[p] اوق اوزرینه یازوب قلعیه اتدی (2686) ای شاهِ جهان ملكِ جهان حسب تراست ، وز دولت واقبالِ جهان کسب تراست ، امروز بیكِ حمله هزاراسب بگیر ، فردا خوارزم وصد هزار اسب تراست ، رشید وطواط دخی قلعه ایچندن بو بیتی روانه ایلدی (2687) گر خصمِ تو ای شاه بود رستمِ گرد ، یك خر زهزاراْسب نتواند برد ،

مع التّاء

٥ **هرهفت**[q] دوزن وآرایش[r] وزیور معناسنه‌در اصلده جاعتِ نسا بزندکاری نسنه‌در مجموعی بودر حنّا وسمه گلگونه سفیداج زَرَك غالیه سرمه امّا زرك التون ورقیدر[s] ، هفت درهفت دخی دنور خاقانی بیورر (2688) شش بانویِ پیر کرده هرهفت ، عالم زتو دیك هفت درهفت ، بوکا نه‌ده دخی دنور ضمِ نون وفتحِ داللہ کذا فی مجمع الفرس هفت‌ده دخی دینور هفت ونه دخی دینور میر خسرو بیورر (2689) هفت ونهش کرده چو ماهِ تمام ، جلوه دهم در نظرِ خاص وعام ،

مع الجیم

٦ **هیچ** لا شئ معناسنه در[t] — واندك معناسنه ده کلور (2690) اگر هیچ شایسته بیند بگنج ، بیارد همانا ندارد برنج ، خاقانی دخی بیورر (2691) گر هیچ سپه کشی سوِی شام ، آنجا سفر وجنان ببینم ،

مع الدّال

٧ **همانند** اصلی هم‌مانند مشابه معناسنه‌در مانستن‌دن مأخوذدر (2692) زکارآزموده گزیده مهان ، همانندِ تو نیست اندر جهان ،

٨ **هرمزد** سماء سادسه‌ده اولان مشتری یلدزیدر — وهر ایگ اوّلکی یومیدر (2693) بباشم درین رزمگه پنج روز ، ششم روزِ هرمزدِ گیتی‌فروز ،

l) add. وله V — m) هزاراسب V — n) om. ک V — o) اوزرینه V — p) om. V — q) L 163 — r) V 172 — s) ورغیدر L — t) om. L —

٩ **هیرمند** کسرِ ها وفتحِ میمله سرحدِّ ولایتِ نیمروزده که رستم ولایتیدر بر چای اسمیدر (2694) جهانجوی بگذشت بر هیرمَنْد ، جوانِ سرافراز سروِ بلند ،

١٠ **هند** فتحِ ها وسکونِ نون ایله هستند معناسنه یعنی وارلردر (2695) گشاده بر ایشانِ شود رازِ من ، بهر نیك وبد هَنْد انبازِ من ، هَیَم دخی دینور فتحتین ایله هستم معناسنه هَیِی دخی دنور فتحِ ها وکسرِ یایله هستی معناسنه نته که سوزنی بیورر[u] (2696) خانمان ساز اگر هیی مردم ، رو چو مرغی بکن نشیمنِ خویش ، وهست هایله است‌دن مرکّبدر ،

١١ **هشومند** هوشمند مقلوبیدر (2697) زتخمی که کشتی درین روزگار ، ترا داد ای ناهُشومند بار ،

١٢ **هماورد** جنگده عدِل وهمتا[v] اولان کمسه‌در که عربیده قِرْن دینور کسرِ قافله هماَ ایله آوردن مرکّبدر آورد جنگ معناسنه‌در نته که شرح اولندی[x] (2698) خروشی بر آورد کای شیرمرد ، هَماوَرْدت آمد بدشتِ نبرد ،

مع الذّال المعجمة

١٣ **هیربذ** کسرِ ها وفتحِ باء عربیله مجوسك پیشوا معناسنه‌در که آتشکده خدمتنده اولوب مابینلرنده قاضیلق وفصل حکومت ایدر (2699) ورا هیربد بود هشتاد مرد ، زبانشان زیزدان پر از یادکرد ، هربد حذفِ یایله دخی لغتدر نته که بو بیتده در[y] (2700) همان روزهٔ پاكِ یکشنبدی ، زهِرْبَد پرستیدنِ ایزدی ،

مع الرّاء

١٤ **هشیوار** ضمِّ ها وکسرِ شین ایله هشیار وعاقل معناسنه‌در (2701) هشیوار واز تخمهٔ گیوگان ، که از درد وسختی نَگردد ژکان ،

١٥ **هژیر** فتحِ ها وکسرِ زاء فارسی ایله پسندیده ونیکو معناسنه‌در (2702) بشاهِ جهان گفت زردشتِ پیر ، که در دینِ ما این نباشد هژیر ، وله (2703) ترا پندِ من هیچ نامد هژیر ، برو خیز ورایِ سرِ خویش گیر ،

١٦ **هجیر** گودرزِ صفاهانی اوغلیدر وگیو برادریدر اصلی هژیردر زاء فارسی[z] جیمه تبدیل اولندی[a] (2704) نگه کرد گودرز تا پشتِ اوی ، که دارد زگردانِ پرخاش‌جوی ، گرامی پسر شیرِ شرزه هَجیر ، بپشتِ پدر بود با تیغ وتیر ،[b]

١٧ **هور** لغتِ پهلویده آفتاب معناسنه‌در (2705) چو از باختر بر زند تیغ هور ، زکانِ شبه سر بر آرد بلور ، شبه قره بونجقدر کیجه‌یه استعاره اولنمشدر نته که بلور کوندزه مستعاردر — هور

u) V 172 v. — v) L 163 v. — x) cf. s. I § 26 — y) om. V — z) add. ایله L — a) اولنمشدر V — b) V 173 —

ستاره اولمق اعتباریله بخت وطالع معناسنه ده کلور نته که ستاره واختر بو معنایه کلور (2706) زبیژن فزون بود هومان بزور ، هنر عیب گردد چو بر گشت هور ،

مع الزّاء المعجمة

۱۸ **هرمز** ایکی معناسی واردر بری مشتری یلدزیدر اصلی هرمزددر نته که ذکر اولندی[c] (2707) بهرمز بود پاك فرمانِ ما ، [d] پرستش بفرمانِ دادارِ ما ، وله (2708) همه با سنانِ سرافشان شدند ، چو ناهید وهرمز درفشان[e] شدند ، — ثانی هر ایك یوم اوّلی اسمیدر (2709) سرِ سالِ نو هرمزِ فوردین ، که بفروزد از کِشته روی زمین ، وله (2710) بهرِ سالِ نو هرمزِ فوردین ، بر آسودش از رنج تن دل زکین ، — وملوكِ ساسانیّه‌دن دورت پادشاه اسمیدر بری هرمز ابن شاپور ابن اردشیرِ بابکان‌در ایکی سنه[f] پادشاه اولدی — ثانی هرمز بن نرسی ابن بهرام ابن بهرام ابن بهرام ابن هرمزِ مذکوردر طقوز ییل پادشاه اولدی — ثالث هرمز ابن یزدکرد ابن بهرام گوردر بر ییل پادشاه اولدی — رابع هرمز ابن نوشیروان‌در وبونلرك اشهری بودر اون ایکی ییل پادشاه اولدی ،

۱۹ **هنز** هنوزدن مختصردر (2711) خبر دارد از این بآیین هَنُز ، بر آن شه نهفته نماندست جز[g] ،

۲۰ **هنباز** اصلی انبازدر ها همزه‌دن بدلدر شریك واورتق معناسنه ،

۲۱ **هاژ** زاء فارسی ایله سرگشته ودنگ دبنگ معناسنه‌در[h] (2712) چه می ترسی از رستمِ نامدار ، چرا هاژ باشی تو در کارزار ،

مع السّین

۲۲ **هراس** بَلِك معناسنه‌در هراسیدن‌دن اسمدر بلکلمك معناسنه (2713) بیزدان هر آن کس که شد ناسپاس ، بدلش اندر آید زهر سو هراس ،

مع الشّین المعجمة[i]

۲۳ **هوش** اوچ معناسی واردر بری اوّل‌در که عقلِ خلقی‌در عربیده اندن تمیز[l] ایله تعبیر اولنور انکله خیر شرّدن ونفع ضرّدن فرق اولنور هوشمند وهوشیار بوندن مرکّبدر واو حذف اولنوب هش دخی دنور (2714) بر آمد ده وگیر ودار وبکُش ، نه با اسب تاب ونه با مرد هُش ، — ثانی روح وجان معناسنه‌در (2715) بساری بزاری[l] بر آرند هوش ، تو از خون بکش دست وچندین مکوش ، وله (2716) گر ایدر زرستم بر آرند هوش ، نه آواز یارد شنیدن نه گوش ، — ثالث[m] لغتِ پهلویده موت وهلاك معناسنه در[n] (2717) بدین گز بود[o] هوشِ اسفندیار ، تو این چوب را خوارمایه مدار ، وله (2718) ورا هوش در زابلستان بود ، بدستِ تهم پورِ دستان بود ،

c) cf. s. § 8 — d) L 164; sed قافیه?! — e) درخشان LV — f) نیل V — g) sic LV; annon هنیز et چیز legendum? — h) V 173 v. — i) addidi — l) تمیز L — m) L 164 v. — n) om. L — o) س L! —

مع الکاف

۲۴ **هباك** فتحِ ها وباء عربیله میان‌سر وباش دپه‌سیدر (2719) یکی گرز زد مرد را بر هَباك ، کز اسب اندر آمد[p] هماندم بخاك ،

۲۵ **هژاك** فتحِ ها وزاء فارسی ایله کیکاوسك بر باغچه‌سیدر که طول ایله عرضی برر[q] فرسنگ ایدی هر گوشه‌سنده بر سرایی اولوب[r] اوچیوز باغبان خدمت ایدردی گاه اولوردی که اعیانِ دولتی ایله اول باغچه‌ده بر ییل اقامت ایدردی (2720) نشستِ تو با زیرکان در مغاك ، بهستِ از بهشت ونشستِ هژاك ، — [s]وزاء عربی ایله ابله وزبون معناسنه‌در دقیقی بیورر[t] (2721) ببایدِ داشت دائم خویش را راست ، نباید بود مردم را هزاکا ، وبیتِ شهنامه ابله واحق معناسنه دخی مناسبدر ،[s]

مع الکاف الفارسی

۲۶ **هفتورنگ** بنات النّعشِ کُبْرٰی معناسنه‌در ،[v]

۲۷ **هنگ** دورت معناسی واردر بری مغاره[x] معناسنه در[y] که طاغده اولور افراسیاب کیخسرودن گریزان اولوب بردع طاغنده بر غارده پنهان اولدی هوم زاهد اول غارده انی طوتوب کیخسرو تسلیم ایلدی (2722) همی بود چندی بهَنْگ اندرون ، زکرده پشیمان ودل پر زخون ، وله[t] (2723) زگیتی یکی غار بگزید راست ، چه دانست کان هنگ جایِ بلاست ، — ثانی اغرلق ولنگر معناسنه‌در بعضلر[z] زور وقوّت ایله تعبیر ایلدی عبد الرزّاق بیورر (2724) ثباتِ حزمِ او هنگ از قضا یافت ، نفاذِ عزمِ او رنگ از قدر برد ، وله (2725) حزمِ رایش قوّتِ هنگِ زمینی می دهد ، عزمِ تیرش سرعتِ طَبعِ زمانی می دهد ، مجازًا وقار و[a]تمکین معناسنه ده[b] کلور نته که ملّای روم بیورر (2726) نك منم سرهنگ هنگت بشکنم ، نك بنامش نام وننگت بشکنم ، — ثالث هوش واوّل معناسنه در[y] نته که شمس فخری بیورر (2727) اگر بخواهد تدبیرِ او بخاصیّت ، ازین سپس نکند باده هیچ ازالتِ هنگ ، — رابع ادب معناسنه‌در نته که لطیفی بیورر (2728) تعظیمِ پدر کن ار فرنگست ، کاهنگِ خلافِ ترکِ هنگست ،

۲۸ **هوشنگ** ثانئ ملوكِ پیشدادیان‌در ابن سیامك ابن کیومرث‌در هوشمند وعادل اولمغله هوشنگ ایله تسمیه اولندی وغایتِ معدلتندن پیشداد ایله ملقّب اولدی وما بعدنده اولان سلاطین اکا نسبت، اولنوب پیشدادیان دینلدی وعلم حکمتده جاودانِ خرد انك تالیفی‌در قرق ییل پادشاهلق ایلدی شهرِ سوس وشهرِ بابل انك بناسیدر وابتدا سلاح[c] ودمری پیدا ایدن[d] وباشنه تاجِ شاهی وضع ایدن بودر وحضرتِ ادریس *علیه السّلام انك[e] عصرنده ارسال اولندی ،

p) آید L — q) بر L — r) وار ایدی و V — s-s) om. V — t) addidi — v) V 174 — x) lacuna V — y) om. L — z) بعضیلر V — a) L 165 — b) om. V — c) سلاحی V — d) V 174 v. — e) بونك L —

مع اللّام

٢٩ **هال** قرار وراحت معناسنه‌در اصلی نهال‌در نته که ذکر اولندی[f] (2729) دلش گشت پر آتشِ مهرِ زال ، وزو دور شد خورد وآرام وهال ، [g]وله (2730) همان گیوِ بیداردل هفت سال ، بتوران زمین بود بی خواب وهال ،[g]

٣٠ **هول** فتحِ هایله قورقنج نسنه‌در هائل معناسنه مبالغةً مصدر فاعله اطلاق اولندی لفظِ عربیدر بونك مصدردر (2731) زچنگ وپر وبازو وبالِ او ، بگردن بر آن هَوْل کوپالِ او ،

٣١ **هامال** نظیر وهمتا معناسنه‌در (2732) ازو بستدی نیز هر سال باژ ، چرا داد باید بهامال باژ ،

٣٢ **همال** اصلی هامال‌در الف حذف اولنمشدر (2733) چنین رای بیند همی پورِ زال ، که باشی فریبرزِ یل را همال ، اصلده شریك وانباز معناسنه‌در خسروی دیمشدر (2734) این آتش واین باد دگر خاك ودگر آب ، هرچار موافق نه بیك جای ونه هامال ،[h]

مع الميم

٣٣ **هوم** ضمّله نسلِ فریدون‌دن بر پارسادر که افراسیابی بردع طاغنك طوتدی (2735) کجا نامِ آن نامور هوم بود ، بسی سال دور از بر وبوم بود ،

مع النّون

٣٤ **هان** حرفِ تنبیه وتأکیددر البتّه معناسنه ،

٣٥ **هین** مثله واداتِ تحریك وتحریضدر (2736) چو نشنید زاول شه این گفتگوی ، بجم گفت هین چارهٔ خویش جوی ،

٣٦ **هومان** بر مبارزِ تورانیدر پیرانِ سپهسالار برادریدر گیو اوغلی بیژن انی قتل ایلدی [i](2737) زبیژن فزون بود هومان بزور ، هنر عیب گردد چو برگشت هور ،[i]

٣٧ **هزمان** هر زمان‌دن مختصردر (2738) نبودی بگیتی چنین کهترم ، که هزمان بدو پیل وشیر اشکرم ،[l]

٣٨ **هاماوران** بربر زمین‌در که کیکاوس انك اسیر اولدی[m] رستم کلوب خلاص ایلدی (2739) بپیش اندرون شاهِ هاماوران ، بهر کشوری در سپاهی گران ،

٣٩ **هفتخوان** بلخدن رویین دز شهرینه اولان یدی منزلدر اصلی بودر که کشتاسب اصطخرده آتشکده‌لر بنا ایدوب زندخوانلغه مشغول ایکن پادشاهِ توران زمین ارجاسب اطرافِ خراسانی[n] خالی اولدوغن غنیمت عدّ ایدوب ایلغار ایله بلخه کلوب لهراسبی قتل ایلدی وکشتاسب قزلرین اسیر ایدوب رویین دزده حبس ایلدی اسفندیار همشیره‌لرین خلاص

f) cf. s. XXV § 58 — g-g) om. L — h) L 165 v. — i-i) om. V — l) V 175 — m) اولوب V — n) خراسان V —

ایتمك[o] ایچون بلخه کلدکده جنگده اسیر ایتدوکی گرگسارِ تورانیدن سؤال ایلدی که بلخدن رویین دزه ندکلو مسافه‌در اوچ یولی واردر دیو[p] جواب ویردی بری ایکی اَیلقدر وبری اوچ ایلق وبری یدی مرحله‌در امّا بونگ هر مرحله‌سنده بر محذور واردر که سلوكِ طریق ممکن دکلدر بری قورت وبری ارسلان[q] وبری[r] اژدها وبری[r] جادو عورت وبری سیمرغ قوشی[o] وبری بر نیزه قدر برف‌در[s] وبری اوتوز فرسنگ قومسالدر که انده اصلا صو بولنماز اسفندیار بو طریقی اختیار ایدوب وبو آفتلری هلاك ایدوب تاجر قیافتنده اول شهره یدی کونده واروب[t] وارجاسب شاهی قتل ایدوب همشیره‌لرین خلاص ایلدی وبوگا[r] هفتخوان دیدکلرینگ وجهِ تسمیه‌سی بودر که اسفندیار بو یدی مرحله‌نگ هر بریسن قطع ایدوب قوندقده خوانِ عیش وعشرت دوشیوب بادهٔ خوشگوار نوش ایدردی وگرگساردن احوالِ طریقی سؤال ایدردی وبو یدی مرحله‌یه مخوف ومحلِّ خطر[u] اولمغله ترسخوان دخی دینور (2740) دگر گفت وگو از درِ ترسخوان ، سپه برد وشد بر رهِ هفتخوان ،

٤٠ **همداستان** موافق ومتابع معناسنه‌در (2741) گر ایدون که باشید همداستان ، برستم فرستم یکی داستان ، همدست[v] دخی دنور نته که حافظ بیورر (2742) کی دهد دست این غرض یا رب که همدستان شوند ، خاطرِ مجموعِ من زلفِ پریشانِ شما ،

٤١ **همیدون** همچنین وبونجلین معناسنه‌در (2743) سخن هر چه داری بدیشان بگوی ، وزیشان همیدون سخن باز جوی ، اصلی هم‌ایدون‌در یالکز ایدون دخی دنور نته که ذکر اولندی ،[x]

٤٢ **همگنان** فتحِ ها وسکونِ میم ایله همه وجمیع معناسنه‌در ،

٤٣ **هیون** فتحِ ها و ضمّ[o] یاء حطّی ایله بیوك دوه‌در که بَسَرَكْ دخی[o] دنور (2744) بدستور فرمود تا ساروان ، هیون آرد از دشت صد کاروان ، هیونان بهیزم کشیدن شدند ، همه نامداران بدیدن شدند ، بصد کاروان اشترِ سرخ‌موی ، همی هیزم آورد پرخاشجوی ، ویوکرك[r] ودونده دوه‌یه دخی اطلاق اولنور که قاصد اکا[*]سوار اولوب[y] سرعتله خبر کوتوره (2745) سخنها زهر گونه برساختند ، هیونِ تگاور برون تاختند ، — مجازا قاصده دخی هیون دینور نته که الاغ و[z] نوند اصلده قاصد بندوکی اتدر مجازا قاصده دخی[a] اطلاق اولنمشدر (2746) هیونی دلاور برِ زالِ سام ، ببابد فرستاد ودادن پیام ،

٤٤ **همشیرگان** بری بریله سود ایچنلردر عرفده دیشیلره اطلاق اولنور اخوات معناسنه اصلده ذکوره دخی شاملدر اخوات واخوه‌یه[b] صادقدر نته که بو بیتده اخوه معناسنه‌در[c] (2747) که ایننَد همشیرگانِ پدر ، سزد گر بخواهی ازیشان گذر ،

o) om. L — p) دیبوب V — q) اصلان V — r) om. و V — s) L 166 — t) واردی V — u) V 175 v. — v) sic LV! — x) cf. s. I § 96 — y) بنوب V — z) L 166 v. — a) om. V — b) واِخوته V — c) V 176 —

مع الهاء

٤٥ **هامراه** يولداش ورفيق معناسنه‌در اصلی همراه‌در الف مزید اولنمشدر (2748) سگ وگرگ وهمسایه وهامراه ، بدندش همه ساله پویان براه ،

٤٦ **همانند** نظیر وهمتا معناسنه‌در مانند وهمانند کبی (2749) ورا گفت همزورِ تو گیل نیست ، همانندهٔ دستِ تو پیل نیست ،

٤٧ **هخته** ضمِّ ها وسکونِ خاء معجمه ایله هوختن‌دن اسمِ مفعول ومخفّفدر هوختن هوخیدن دخی دینور کشیدن وبیرون آوردن معناسنه در [d] هخته‌زهار مُخَصَی واینمش [e] حیواندن کنایت [f] در (2750) ستوران چو شیرانِ هُخته‌زهار ، که باشند پرخشم روزِ شکار ، وله (2751) بکردارِ شیران بروزِ شکار ، بران بادپایانِ هخته‌زهار ، کشیك‌زهار دخی دنور نته که ذکر اولندی ، [g]

٤٨ **هروانه** عقوبت واشکنجه در [h] شکنجه ایتدکاری یره هروانه‌گاه دینور [h] (2752) بفرمود کین را بهروانه‌گه ، برند وکنندش هم آنجا تبه ، — اصلده هروانه بیمارستان ودار الشّفا معناسنه‌در نته که شمس فخری بیورر (2753) هست دیوانه حکم کن شاها ، تا برندش بسوی هروانه ،

٤٩ **هزینه** فتحِ ها و کسرِ [i] زاء عربیله خرج ومصرف ونفقه معناسنه در [d] (2754) هَزینه باندازهٔ گنج کن ، دل از بیشیٔ گنج بی‌رنج کن ، واندازه [l] ومقدار معناسنه ده کلور (2755) بیجربی زره باز گرداندش ، سخن با هزینه بر افشانمش ،

مع الیاء

٥٠ **همای** طیرِ معروفدر — واسفندیار همشیره‌سی اسمیدر (2756) هُمای [m] خردمند وبه‌آفرید ، [n] که باد هوا رویِ ایشان ندید ، — وسابعِ ملوكِ کیانیان همای بنتِ بهمن ابن اسفندیاردر بهمن ساسان اوغلندن رنجیك ویحضور اولوب وهمای کندندن دارابه حامل اولمغله سلطنتی همایه وصیّت ایلدی حکم وصیّت ایله پدرندنصکره پادشاه اولدی وضع حمل ایدیجك حبّ سلطنت کندویه غالب اولوب اوغلنی بر صندوقه قیوب دریایه براقدی بر گازرك النه کیروب [o] گازر اول صندوقی الوب [o] اوغلانك اسمنی داراب قودی همای اوتوز ایکی ییلدنصکره دارابی بولوب پادشاهلغی اکا تسلیم ایلدی نته که شرح اولندی ، [p]

باب الیاء ، مع الالف

١ **یغما** تاراج وغارتدر — وترکستانده بر شهر اسمیدر نته که امیر معزّی بیورر (2757) زهی ستارهٔ خوبانِ خلّخ ویغما ، بدلبری دلِ ما را همی کند یغما ،

d) om. L — e) وطشاغی چقارلمش V — f) V, L marg. ص; عبارت L pr. — g) cf. s. XXI § 40 — h-h) هروانه‌گاه اشکنجه ایتدکاری یردر V — i) om. V — l) om. و L — m) L 167 — n) V 176 v. — o-o) om. L — p) cf. s. VIII § 2 —

مع الباء

٢ **یوب** ضمّله نفیس وگرانبها دوشه‌مه‌در قالی وکچه کبی باء عربیله دخی [q] مرویدر که ذکر اولندی ،

مع التّاء

٣ **یکدست** بر کرّه وبر دفعه دیمکدر دست بو معنایه کلدوکی شرح اولندی [r] (2758) چو میدان سر آمد بتابید روی ، بدیشان سپارید یکدست گوی ، بونده گوی چوگان طوپیدر ،

مع الجیم

٤ **یرخفج** اغر باصمقدر که عربیده کابوس دنور باء عربیله دخی مرویدر نته که شرح اولندی ، [s]

مع الدّال

٥ **یزدگرد** ضمِّ کافِ فارسی ایله ملوكِ ساسانیّه‌دن دورت پادشاه اسمیدر بری یزدگُرد ابن بهرام ابن شاپورِ ذو الاکتاف‌در که [t] بر ییل پادشاه اولدی — ثانی یزدگردِ بزه‌گاردر که ابن شاپورِ ذو الاکتاف‌در یکرمی بر بچق ییل پادشاه اولدی ظالم وستمگار [u] اولمغله فرس اکا بزه‌گار وعرب یزدجرد الاثیم دیدیلر — ثالث یزدگرد ابن بهرام گوردر اون سکز ییل پادشاه اولدی — رابع آخرِ سلاطینِ فرس‌در یزدگرد ابن [v] شهریار ابن پرویز ابن هرمز ابن نوشیروان‌در یکرمی ییل پادشاه اولدی [x] عساکرِ اسلام انی قتل ایتدیلر ،

مع الذّال المعجمة

٦ **یارد** یارستن‌دن فعلِ مستقبلدر یارستن قدرت وکوج یتمك معناسنه‌در (2759) نشاید نگه کرد آسان بدوی ، که یارد شدن پیشِ او جنگجوی ،

٧ **یازد** یازیدن‌دن فعلِ مستقبلدر یازیدن کشیدن ودراز گردن معناسنه‌در (2760) بچیز کسان دست یازد کسی ، که فرهنگ بهره‌ش نباشد بسی ، — واولچمك ومیل ایلمك معناسنه دخی کلور ،

مع الرّاء

٨ **یکسر** بر اوغوردن ودفعةً دیمکدر ،

مع الزّاء المعجمة

٩ **یاز** یازیدن‌دن فعلِ امردر میل آیله دیمکدر (2761) کنون از گذشته مکن هیچ یاد ، سوی آشتی یاز با کیقباد ، وله [t] (2762) بیاسای چندی همه بد مکوش ، سوی مردمی یاز وباز آ

q) ده V; cf. s. II § 6 — r) cf. s. VIII § 5 — s) cf. s. II § 9 — t) om. V — u) V 177 — v) L 167 v. — x) اولوب V —

بهوش ، يازيدن اياغله اولچمك واَدِملَمق معناسنه ده كلور ياز بوندن مأخوذ اسمدر اَدِم معناسنه كه فارسيده گام عربيده خطوة دنور سريع الخطوه وبطئ الخطوه‌يه تندياز وديرياز دنور (2763) نشست از برِ بارهٔ تندياز ، همی رفت با وی بسی رزمساز ، وله (2764) بايوانِ شاهی شبِ ديرياز ، بخواب اندرون بود با ارنواز ،

١٠ يوز معروف پارس ديدكلری يرتجی حيواندر كه عربيده فهد دينور — ويوزيدن‌دن فعلِ امر ووصف دخی كلور يوزيدن طلب ايتمك واستمك معناسنه‌در (2765) زبهرِ طلايه يكی كينه‌توز ، [y] فرستاده با لشكرِ رزم‌يوز ،

مع الغين المعجمة

١١ يالغ اوكوز بوينوزندن قدحدر كه *شراب ايچيلور[z] باء عربيله دخی مرويدر نته كه ذكر اولندی ،

١٢ يوغ بويندرقدر كه *اوكوزك بويننه قوشوب[a] چفت سوررلر *وقگلی‌يه وعربه‌يه دخی قوشرلر[a] (2766) ور ايدون كه پيشِ تو گويم دروغ ، دروغ اندر آرد سرِ من بيوغ ، [b]

مع اللّام

١٣ يال بويون وگردن معناسنه‌در جله حيواناتك بويننه اطلاق اولنور (2767) سپهبد چو بشنيد گفتارِ زال ، بر افراخت گوش وفرو برد يال ، وله (2768) عنان پاك بر يالِ اسبان نهيد ، بر آن سان كه آيد خوريد ودهيد ، — وبيون دبنه دخی اطلاق اولنور كه اوموزه ملاصقدر (2769) خود وگيو وگودرز وچندی سران ، نهادند بر يال گرزِ گران ، — واتك بويننده اولان قللّره دخی اطلاق اولنور *نته كه شاعر ديمشدر[c] (2770) سرانِ خيل پيراهن دريدند ، دُم ويالِ[d] ستوران را بريدند ، — وآل وحيله معناسنه ده كلور (2771) وگر جنگِ اورا نداری تو پای ، بسازيم يال ويكی خوب رای ، بچربی زره باز گردانمش ، سخن با هزينه بر افشانمش ، — وقول وبازو معناسنه ده كلور بو معنی باء عربيله دخی مرويدر نته كه ذكر اولندی[e] (2272) بده سال كودك بر افراخت يال ، برِ شاهِ كابل فرستاد زال ، وله (2773) بپروردمش تا بر آورد يال ، شد اندر جهان سر بسر بی‌همال ، يعنی قول قنات صاحبی اولدی ،

١٤ يل فتحله پهلوان وشجاع معناسنه‌در (2774) سپهبد شد آشفته[f] از گفتِ او ، [g] نبد پندِ بهرامِ يل جفتِ او ، — ورها كرده ومطلق العنان معناسنه ده كلور ،

مع النّون

١٥ يزدان خالق ويراديجی[h] معناسنه‌در وايزدِ واجب الوجود وعبادته سزاوار اولان معبود

y) V 177 v. — z) انكه شراب ايچرلر V; cf. s. II § 56 — — *a) om. L — b) L 168 — c) om. V — d) om. و V — e) cf. s. II § 69 — f) بر آشفت V — g) V 178 — h) ىں V —

حضرتنه عَلَمدر لفظة الله كبی (2775) ترا پاك يزدان چنان آفريد ، كه مهر آورد هر كه رويِ تو ديد ، مانئ نقّاش مذهبنده يزدان خالقِ خيره مخصوص واهرمن خالقِ شرّه منصوصدر شاعر مذهبنه تصريح ايتمشدر (2776) گر آن دو عارضِ مشكين زفعلِ يزدانست ، زفعلِ اهرمنست آن دو زلفِ چوگان‌زن ، بدين دليل همی مانوی[i] درست كند ، كه خير هست زيزدان وشر زآهرمن ،

مع الهاء

١٦ ياره درت معناسی واردر بری ايارج ديدكلری دوادر اياره دخی دينور — ثانی قاريلره بلازك معناسنه‌در ورجاله قول باغی وقولچاقدر (2777) همان طوقِ كيخسرو وگوشوار ، همان يارهٔ گيو گوهرنگار ، — ثالث جرأت معناسنه‌در يارا دخی دينور نته كه مهستی ديمشدر (2778) جز زُهره كرا زَهره كه بوسد پايش ، جز ياره[l] كرا ياره كه بوسد دستش ، — رابع رشوت معناسنه‌در بو معنی باء فارسی ايله دخی مرويدر عنصری بيورر (2779) هر انجا كه ياره شد از در درون ، شود استواری زروزن برون ،

١٧ يافه وياوه ايكی معناسی واردر بری هذيان وبيمعنی سوزدر (2780) كنون آمد ای شاه گرگين زراه ، زبان پر زيافه روان پر گناه ، — ثانی گُم شده وضايع اولمش معناسنه‌در (2781) زمانی همی بود با يافه هوش ، بران خاك بنشست وبگشاد گوش ، خواجه حافظ دخی بيورر (2782) زبانِ مور بر آصف دراز گشت ورواست ، [m] كه خواجه خاتمِ جم ياوه كرد وباز نجست ،

١٨ يخچه مصغّرِ يخ در بوز معناسنه *وكوكدن يغان[n] طولو معناسنه ده[n] كلور (2783) زباران واز يخچه وبادِ سرد ، جهان گشت چون ديو در رويِ مرد ،

١٩ يكه وحيد ومنفرد معناسنه‌در (2784) شكارش يَكه در گوزنان بدی ، برِ شير با گرز پنهان بدی ،

٢٠ يوبه ضمّ يا وفتح باء عربيله وبر عكسِ حرفين دخی مرويدر نته كه ذكر اولندی[o] آرزومندلق[p] واَشتياق معناسنه‌در (2785) زبس يوبه كاندر دلِ شاه بود ، دبيرِ فرامرز را خواند زود ،

٢١ يله فتحله صالمه ورها كرده ومطلق العنان معناسنه‌در (2786) بياورد چوبان بميدان گله ، نماند ايچ بر دشت اسبِ يَله ، وله (2787) كه كينِ سياوش باسب وگله ، [q] نشايد چنين خوار كردن يله ، وله (2788) گزينم زگيتی يكی پيغله ، كنم هرچه دارم بر ايشان يله ،

i) L 168 v. — l) باره L! — m) V 178 v. — n) om. L — o) cf. s. II § 120 — p) لك.... V — q) L 169 —

مع الياء

۲۲ یاری معروف — وایکی قردش قاریلری معناسنه ده کلور که قاریلر[r] بری برینه یاری سویلر رودکی بیورر (2789) چه نیکو سخن گفت یاری بیاری ، که تا کی کشم از زبان ذلّ وخواری ، شمس فخری دخی بیورر (2790) اگرچه خصم بودند از وفاقش ، دم یاری زند یاری بیاری ، امّا[r] بر کمسنگ قاریلری اولسه[s] بری برینه وسنی سویلر فتح واو وسکونِ سینِ مهمله وکسرِ نونله *نته که[r] عربیده اول قاریلر بری برینه ضَرّه سویلر نته که عسجدی بیورر (2791) دوستانم همه ماننده‌ٔ وَسْنی شده اند ، همه زانست که با من نه درم ماند ونه زر ، بنانج دخی بو معنایه‌در فتحِ باء عربی وسکونِ نونِ ثانی وجیم عربی ایله نته که شمس فخری بیورر[t] (2792) بقا نسازد با خصمِ شیخ ابو اسحاق ، بدان صفت که نسازد بَنانْج پیشِ بَنانج ،

۲۳ یك‌خدای معبود بالحقّ[v] وخدای بی‌شریك وبی‌نظیر معناسنه‌در وبو[x] لفظ شهنامه‌ده چوقدر (2793) بپیروزیٔ دادگر یك‌خدای ، سرِ جادوان[y] اندر آرم زپای ، [z]

تم

r) om. V — s) که V — t) V 179 — v) بحق L — x) om. و V — y) جاودان L! — z) in L sequitur postscriptum librarii:

اسْتنسخه العبدُ آلضّعیف المحتاج الی رحْمة الله الملك | آلصمّد ابرهیْم بن احْمد اللّهمّ اغفر لهُ ولاٰبائه | ولأسْلافه وامنْهمْ من الاْفات الدّارین بحُرْمة سیّد | الخافقین واتفق الفراغ من کتابته یوْم السّبت ثالث | شهر ذی الحجّة الشریفه بمدینة ادرنه سنه ۱۰۸۲ | فرحم الله امراءً نظر فیه وترحمّ لمصنّفه وکاتبه | ولجمیع المُسْلمین والحمد لله ربّ الْعَالمینْ; V subscriptione caret.

CORRIGENDA.

5, 13. 21 . . . . کشتاسب
15 . . . . . . آذرگشَسب
7, 2 . . . . (41) وله[b]
9, 11 . . . . احتراق
11, 22 . . . . آژیر
k-k) . . . . المعجمه
14, 5 . . . . ملقّب
17, 17 . . . . واورنگ
18, 18 . . . . توقیر
20, 21. 23 . . . . همزه
21, 27 . . . . خورَد
22, 1 . . . . ایرانیدر
27, 6 . . . . سپید
29, 16 . . . . . . مازندران
30, 13 . . . . جوانِ
l) . . . . بیتندن
35, 0 . . . . المیم
27 . . . . آورَید
38, 21 . . . . روزِ
39, 22 . . . . یختنه
43, 27 . . . . زپیکار
44, 19 . . . . پیشکار
23 . . . . لِلاُمّ
52, 22 . . . . پوشیده
55, 21 . . . . شهورِ

57, 18 . . . . روشنایی
59, 24 . . . . تبدیل
26 . . . . بایران
61, 9 . . . linearum notatio permutetur in 10…
63, 26 . . . . مرکّبدر
65, 7 . . . . صوفیّه
67, 10 . . . . پیکان
70, 1 . . . . گلّاب
15 . . . . بحری
16 . . . . فرنگیس
71, 11 . . . . کیهان
72, 12. 13 . . . . خوچ
13 . . . . بلوچ
t) . . . . بلوچ L
73, 0. 112, 4 . . . الذال
75, 10 . . . . بخویش
76, 14 . . . . نقطه‌لری
21 . . . . بیتْ
77, 15 . . . . مرا
78, 2 . . . . الاحباب
17 . . . . عربیده
79, 24 . . . . یعنی
80, 2 . . . . بوجکیدر
4 . . . . فتح

83, 2 . . . . عربیده
7 . . . . قمار با
85, 17 . . . . بآواز
88, 14 . . . . گوِ
89, 25 . . . . از
28 . . . . نهادی
92, 2 . . . . تصغیر
18 . . . . صولش
96, 6 . . . . ظاهردر
97, 8 . . . . فرسِ
103, 17 . . . . تیغ
104, 27 . . . . فائده
107, 15 . . . . وصفّ
16 . . . . میل ،
108, 10 . . . . . . ار (از L)
116, 25-6 . . . . کروی
118, 21 . . . . ملّای
119, 11 . . . . زا
122 h) . . . . سایغ
125, 14 . . . تیر dele iz.
132, 7 . . . . دَم
142, 15 . . . . ننــگ
150, 1 . . برادرزاده‌سیدر
157 u) . . . . غنچال
206, 0 . . . . *2314*

249

CORRIGENDA.

5, 13. 21 [illegible]	57, 18 [illegible]	83, 3 [illegible]
15 [illegible]	59, 24 [illegible]	[illegible]
7, 12 [illegible]	[illegible]	85, 17 [illegible]
9, 11 [illegible]	61, 9 lineárum nota-tio permutetur in 10...	88, 14 [illegible]
11, 22 [illegible]	[illegible]	89, 25 [illegible]
[illegible]	63, 20 [illegible]	[illegible]
14, 5 . . . . . . [illegible]	65, 7 . . . . . . [illegible]	92, 2 . . . . . . [illegible]
17, 17 . . . . . . [illegible]	67, 10 . . . . . . [illegible]	18 . . . . . . [illegible]
18, 18 . . . . . . [illegible]	70, 1 . . . . . . [illegible]	96, 6 . . . . . . [illegible]
20, 21. 23 . . . . . . [illegible]	15 . . . . . . [illegible]	97, 8 . . . . . . [illegible]
21, 27 . . . . . . [illegible]	16 . . . . . . [illegible]	103, 17 . . . . . . [illegible]
22, 1 . . . . . . [illegible]	71, 11 . . . . . . [illegible]	104, 27 . . . . . . [illegible]
27, 6 . . . . . . [illegible]	72, 12. 13 . . . . . . [illegible]	107, 15 . . . . . . [illegible]
29, 16 . . . . . . [illegible]	13 . . . . . . [illegible]	16 . . . . . . [illegible]
30, 13 . . . . . . [illegible]	4) . . . . . . [illegible] L	108, 10 . . . . . . [illegible] (L [illegible])
[illegible]	73, [illegible]	112, [illegible] 116, 25-6 [illegible]
35, 9 . . . . . . [illegible]	75, 10 . . . . . . [illegible]	118, 21 . . . . . . [illegible]
27 . . . . . . [illegible]	76, 14 . . . . . . [illegible]	119, 11 . . . . . . [illegible]
38, 21 . . . . . . [illegible]	21 . . . . . . [illegible]	122, 8) [illegible]
39, 22 . . . . . . [illegible]	77, 15 . . . . . . [illegible]	125, 11 [illegible] delle iz.
43, 27 . . . . . . [illegible]	78, 2 . . . . . . [illegible]	132, 7 [illegible]
44, 19 . . . . . . [illegible]	17 . . . . . . [illegible]	142, 15 . . . . . . [illegible]
23 . . . . . . [illegible]	79, 21 . . . . . . [illegible]	150, 1 . . . . . . [illegible]
52, 22 . . . . . . [illegible]	80, 2 . . . . . . [illegible]	157 n) . . . . . . [illegible]
55, 21 . . . . . . [illegible]	4 . . . . . . [illegible]	206, 6 2314

248

2368) *810,684
9)
2370) 1029,1171
3) *253,162
4)
5) *146,322
6) *21,19
8)
9)
2380)
3) = 1055)
4)
5) *229,1779
6) *1704,3671
7) *143,258
8) *1370,1923
9)
2392) = 811)
4) (775,168?)
2400)
4) *1121,991
5)
6) *515,1368
7)
8) 829,1007
9) = 719)
2410) = 720)
1) *167,690
2) *184,996
3) *202,1308
4) *256,224
5) *267,397
6) *1576,1388
7) 4,66
8) *310,151
9) = 953)
2420) = 2387)
1) *17,72
2) *580,1049
3)
2430)
5) 1103,652
6)
7) *1364,1802
8)
9) 1160,373
2442)

2444)
5) = 1902)
6) = 1895)
7)
8) *91,545
9)
2450) = 1978)
1) *43,160
2)
3) = 153)
4)
5) *1321,962
6) = 2026)
7) *830,1028
8)
2460)
1)
2)
3)
4) *416,546-7
6)
2477)
8) 679,2751-3
9) *496,1036
2480)
1) = 2317)
2) 611,1603
4) = 2043)
5) = 2056)
6) 355,642
2492) 584,1118
3)
4) *916,803?
5) 1047,1480
6)
2500) 1517,356
1) 923,930
2) 28,103
4) = 631)
5) = 2414)
6) *1103,660
7)
8) *1496,15
u. 659)
2511) *1709,3748
2) = 2343)
3) *1110,774

2514) *1109,756
6) *239,1967
9)
2520) 83,393
1) = 1317)
3)
4) *343,436
5)
6)
7)
8) *639,2079
9)
2530)
1) = 858)
3) = 662)
5)
6)
7)
2540)
1)
5) *1130,1152
6)
7)
8) *138,163
9) = 1612)
2550) *138,175
1) *142,248
2)
4) = 219)
6) 820,865
7) 1097,555
8)
9) *1340,1333
2560) 1015,936
1)
2)
3) = 1363)
4) = 723)
5)
6)
7)
2570) *380,20^{a}
1) *1027,1125
2)
3)
5) 1517,354^{a}
8) 280,21-2

2581)
2)
4) 1070,62
5) = 390)
8)
9) *1363,1791
2590) 1144,52
1)
2)
3)
4) = 2445)
5)
7) = 477)
8) = 2575)
9) *874,77
2600)
1)
2)
3)
4) = 2566)
5)
9)
2610) *257,243
1)
3)
7)
2629) *940,1239
2630)
1) 694,218
2) = 1221)
4)
5) *273,504
9)
2640)
1)
2)
3) *686,93?
4)
6) *480,762
8) *946,1342
9) = 2336)
2650)
1) = 1985)
2) = 47)
3)
8) = *1830)
9)

251

2660) *1044,1428
1) 578,1022
2) 185,1016
3) 774,139
4)
5) *241,2008
6) 643,2161
7)
8) *265,381
9)
2670)
1)
2) *535,230
3)
4) *15,40
5) 1597,1748
6)
7)
8)
2680) = 2495)
1) *1065,13
2) *888,301
3) 17,66
4)
5) 905,598
2690)
2)
3)

2694) *1648,2671
5) *67,105
7)
8)
9)
2700)
1) = 688)
2)
3)
4) 1217,1499-0
5)
6) 1182,809
7)
8) *429,721
9)
2710) *25,54
1)
2)
3) 27,82
4) = 956)
5) *273,507
6)
7) = 2159)
8)
9)
2720)
2) 1387,2246
3) *1389,2277

2729) *153,447
2730)
1)
2) 1497,38
3) 913,748
5) *1387,2253
6)
7) = 2706)
8) = 187)
9) *382,40
2740)
1) 568,834
3) *1150,170
4) *550,507-9
5) *319,68
6) *319,63
7)
8)
9) = 2186)
2750)
1)
2)
4)
5)
6) = 268)
8) = *2248)
9) *486,863
2760)

2761) 308,133
2)
3)
4) = 119)
5)
6)
7) 193,1148
8)
9)
2771)
u. 2755)
2)
3)
4)
5) *532,174
7) 1075,179
2780) *1096,537
1)
3)
4)
5)
6) *689,135
7)
8) = *556)
2793) *1595,1711

250

1770) = *1021)
1) 135,108
2)
4) Jûs. Z.
5)
6)
1780)
1)
3) 1316,870
4) *1464,358
6)
7)
8) *335,305
9)
1790)
2)
3) = 728)
4)
8)
9) *1598,1782
1800) *1376,2030
1)
2) = 983)
3) 1799,293
4) = 153)
5)
6)
7) = 647)
8)
9) *686,91?
1810) 751,1237
1)
7) *528,82?
8)
9)
1820) *1763,95
2)
5) *499,1081
8)
1830) 532,168
1)
3)
4)
8) = 664)
1840) 156,500
2) = 1035)
3)

1849) 562,728
1850) 1103,665
1) = 1070)
4) *797,466-7
7)
1860)
2)
1873) 529,107
4) *208,1420
5)
7)
8) 1763,92
9)
1882)
3) = 1488)
4) 719,678
7)
8)
9)
1890) 1286,280
1) 106,815
2) *291,172
3) *666, r. 8
4) *673,2642
5)
6)
7) = 1637)
8)
1902) *1293,421
3)
4) *798,485
5) *169,729
8)
1910) = 1350)
1) = 472)
2)
3) *610,1591
4) *233,1860
5)
8)
9)
1920)
1)
3)
5)
8) 433,3
9) = 1522)

1930) *558,650
1)
2)
3) *1280,157-8
5)
6) 832,1064
7) *839,1187
u. = 251)
8)
9)
1940)
5) 729,865
6) *1703,3642
7)
8)
9)
1950)
1) 1180,764
2) *196,1205
3)
5)
6)
9) 817,814
1961) V, 570,232
2)
5)
6) 588,1205
7) *810,685
9)
1971) *1499,62-86
4)
5)
6)
7)
8) *1283,218:21
9)
1980) 554,547
1)
2)
3)
5)
6) *701,346
7)
8) *727,845
9)
1990)
1) 449,257

1992)
3) = 886)
4) *198,1252
5) 875,101
6) = 1817)
8)
2002)
4)
5)
6) = *1952)
7)
8) *194,1175
2010)
1)
5)
6) = 644)
7) 1327,1083*
8)
9) = 867)
2020)
3) *1360,1726
4) *12,211
5) 526,55
6)
7)
8) *799,504
9) 894,410
2030)
1)
3)
4) *197,1221
5)
6) = 182)
7)
8)
9)
2040) *1704,3668
1)
2) = 759)
3)
4) *537,260
5)
6)
7) *1357,1667
2056) *1497,30-1
7)
8)

2059) = *1478)
2062)
3) *440,125
4)
5)
7)
8) 55,405
9) = 1037)
2070)
4)
8)
2080) 923,917
1) 1338,1292
4)
5) = *204)
7) = 906)
8)
2090) *1319,914
1) *270,462
7)
2101) = 392)
2)
5) *662,2479
6)
7) = 383)
8)
9) = 2047)
2110)
5)
6) VII,328,3908
7) *451,295
8)
9)
2121) *52,341-2
2)
3) *1643,2586
4) 1066,22
5)
6) = *2091)
7)
8)
2134)
5) 270,450
6) 1763,94
7)
9)
2141) 606,1523

2142) 197,1238
3)
4)
6) *400,325
7) *801,539
2152)
3) = *175)
4)
5) *1097,560
6) = 2147)
8) = 323)
9) 1706,3705
2160) = 1802)
2) = 1725)
4) *967,121
5)
6)
2170)
1)
2)
8) 37,48
9) 40,108
2180) = 324)
1)
5) 1280,162
6) *557,634
7) = *1930)
8) *945,1335
9) *1071,109
2190)
1) = 1065)
2) = 513)
3) = 1487)
4)
5) 1071,115
6)
7)
8)
9)
2200)
1) = 439)
2)
3) *1041,1383
4)
5)
6)
7) *478,719

2208) *582,1080
9)
2210)
1) 1006,783
2)
3) *734,942
4)
5) *734,938
6) = 544)
7)
9) *481,772-3
2220)
1)
3)
4) *57,451a
5) = *1988)
6) 815,777
8)
9) *1103,658
2231)
2)
3)
4) 294,224
5) *776,176
6) 957,1530
9)
2241)
2) *644,2176
3)
4)
5)
6)
7) *175,833
8) = 913)
9) 1432,2967
2250)
2)
3) *167,691?
4)
2260)
7) 190,1102
2273)
4)
6)
2284) 287,96
6)
7)

2288)
9)
2291) 1711,3777
2)
3)
2303)
7) = 1276)
8) *949,1395
9)
[2311) Niż. SN. 166]
2) *V, 344,153
3)
4)
5) = 234)
6)
7) 272,499
2320) = 1714)
1)
3)
4) *523,14
5)
6)
7)
2331) *629,1907
2)
3)
4) 959,1566
5)
6) = 1914)
9) = 122)
2340)
1) = 1820)
2) *929,1042
3) 1699,3590
4) *338,345
5) *1416,2677
2350) Rubâ;î
3)
7)
8)
9) = 1800)
2360)
1)
2)
4)
6) 939,1225
7) 795,447

1143)
6)
8)
9)
1150)
4) 523,2
5) 705,422
6) = 328)
7) *620,1742
8)
9)
1161) *2,23
3)
4) 1547,900
5) *157,516
6)
7)
8)
1176)
7) 653,2321
9) *1669,3064
1180)
1) *228,1769
2) = 385)
3) 1393,2346
4) 1171,582
5) *652,2313
6) = 663)
9) *562,722
1190)
1)
2) *438,88
3)
4) *346,485
6) *776,172
8) 298,8
u. 654,2349[d]
9) *787,334
1200)
1)
2)
3) *201,1294
4) 184,995
6)
7)
9) 568,837
1210) 1278,114

1211) *775,157
2)
3) 1414,2637
4)
5) *1397,2411
6)
1220)
1) *1399,2452
2) *1506, r. 14
6)
1231)
2) *992,550
4) *1290,360
5) *547,450
7) *1501,104-6
u. 12)
8)
9) 475,677
1241)
2)
4)
5) *1446,23-4
6) *1128,1129
7) 195,1199
8) *195,1196
9)
1250)
1)
2) 1284,238
5)
6) *1065,5
7) 963,56
8)
9)
1260)
1)
5)
8)
1276) = 777)
7)
8) *1298,514
9) *744,1124
1280) *400,317
1) *475,681
2) *1461,310
3)
4) 600,1403

1285)
6) *1385,2224
7) *1397,2409
8)
1290)
1) *212,1499
2) *146,321
3)
4) *280,15
5) 1793,195-6
6)
7) *487,887
8) 1359,1707
9)
1300) *950,1411
1)
9) *211,1478
1310) *559,678
1)
2)
3)
4)
5)
6)
7)
1327)
8) 637,2047
9)
1330)
1)
2)
3)
4)
5)
9)
1340)
5) = 433)
7)
8) *67,100
9)
1350)
1)
2)
3)
6) 435,32
8) = *1104)
9) *602,1451

1360)
2) = 467)
3) *623,1795
4)
5) *617,1693
6)
7)
8) *481,778
9) *487,872
1370)
1)
2) 473,644
3)
4) 336,324
5) *206,1384
7)
9) *815,767
1380)
1) 47,237
2)
3) 233,1856
4) = *70)
5) *569,846
6) *191,1113
7)
9)
1390) *831,1036
1) 200,1286
2) *448,245
3) 1110,784
4) = 955)
6)
7)
8)
9) = 419)
1401)
2) *953,1461
4)
5) *489,926
6)
7)
8) 230,1806
9)
1410)
1)
2) = *1384)
3)

1415) 621,1757
6)
1420)
3)
8) 1306,664
9) *407,401
1430)
1)
3)
4) *382,52
5) = 274)
6)
7)
8)
9)
1442) *527,76
3)
4)
6)
7) *661,2466
8)
9)
1450)
1)
2)
4)
5)
1460)
1) = *1166)
2)
5) *559,682
6)
7)
8) *1399,2444
9)
1470)
2) *26,60
3) 435,46
4)
5)
8) *1627,2316[a]
9) *734,940
1481) 1595,1722
2) 1653,2766
3)
4) 70,156
6)

1487) = 1216)
8) 255,207
9)
1490)
2)
3) *327,195
4) *1,10
5) *1095,510
6)
7)
1500) *689,142
1)
2)
3) VII,328,3909
5)
6) = 1482)
7) 19,32
8) *1803,377
9)
1510) 1179,745
3) *533,184
4)
8)
9)
1521)
2) = 785)
3)
1533) 273,509
4) 274,541
6)
8)
9) *475,671
1540) 1516,340
1)
2)
4) = 846)
5)
1550)
3)
6)
9)
1560)
2)
4) *1595,1709
5)
7)
8)

1571)
3)
4)
5)
6) *498,1065
8) = *1423)
1580)
1)
2)
3)
6) *612,1628
7)
8) *810,681-2
9) 229,1795
1593)
4)
5)
6)
8)
9)
1600)
1)
2)
3)
4) *438,82
6)
7)
1610)
2) = 353)
3) = 859)
4) *616,1689
5)
6)
1620)
1)
3) = 487)
4) = 1513)
5) 555,590
6) 532,162
7)
8)
9) *653,2330
1630)
2)
3) 65,58
7) = 761)
8) 918,834

1640)
5) *250,110
8) *465,497
1656)
9)
1660) *176,856
1)
1673) = 1542)
4)
5) *388,146
6) 1093,471
7)
1685) *555,602
7) *1290,361
1690)
1)
2)
3) = 786)
4)
1704)
7) *1319,917
9)
1714) *559,679?
6)
8)
9) *833,1073
1720)
3)
4) *1427,2865-6
5)
1730) *243,6
2) 1327,1079
3) 1327,1082
6) *613,1633
7)
9) = 1212)
1740)
1)
2) *476,691
4)
6)
9)
1752)
7)
8)
1762)
7)

653)
4) = 618)
5)
6) = 377)
7)
8)
9) 1496,16
660) *381,29
1) *1322,983
2)
3) 23,14
4) *1711, r. 5
5)
6) = 499)
7) *1723,3980
8) *1512,276[b]
9)
670) *1311,760
1)
2) *779,230
3) *48,267
8) *672,2641[c]
9) 1071,111
680)
3)
4)
5)
6) 857,1501
7)
8) *482,786
9)
690)
1) = 559)
2)
4)
5)
6)
8) *1507,189
9)
700)
2) *1390,2295
3)
4)
5)
6) *33,189
8)
9) 264,356

711) = 646)
2) *1131,1168
3)
4) = 331)
5) 286,74
6) *387,123
7) = 572)
8)
9) *289,138
720) 686,83
1)
2) *795,442
3)
4)
5)
6) 408,421
7) *1287,311
8) *797,472
9) 362,753 ?
730)
1) *65,63
3) *950,1407
4) *592,1276
5) *195,1195
6) *999,680
7)
8)
740)
1) 930,1051
2) = 399)
3)
3[a]) *809,672
5) *1777,43
6)
7) 489,922
8)
9) = 333)
751)
3)
4)
5) *1118,922
6) = 679)
7)
9)
760)
1) *946,1343
2)

763) *991,538
4) *833,1086
5)
6)
7)
8)
9)
770) *477,714
1)
2)
3) *668,2571
4) 1091,443
5)
6) *66,72
7) *151,398
8)
9)
780)
1) *473,635
2) *222,1676
3)
4)
5) *786,330
6) *1623,2239
7)
9) *344,452
790) *250,117
3) 275,548
4) *V, 272,82-3
5) *1111,789
6) *49,295
7) 188,1066
8) *83,394
9) 1118,923
800) = 291)
1)
2) *157,510
4) *923,923
5) 437,77
6) *803,567
7) 1206,1276
8)
9)
810)
1) 385,85
2)
3) = 326)

815)
6)
7)
8)
9)
820)
1)
2) *1090,433
3)
5) = 434)
6)
7)
8)
9) *530,133
830) 887,295
1)
7) = 716)
8) = 717)
9) *170,747
841)
2)
3)
5) = *797)
6) 477,716
7) = *733)
8)
9)
850)
3)
4)
5)
7) *151,405
8) *1107,728
9)
860) = 567)
1) *637,2041
2) = 573)
3)
4)
5)
6) *664,2514-5[a]
7) *490,934
8)
9)
870) 1017,973
1) *1556,1041
2)

257

874) *1,12
5)
6)
7)
8)
9)
882) *4,57
3)
4) *145,299
5)
6)
7) = *569)
8)
9)
890) *572,901
1)
2) = 611)
7) *210,1463
8)
901)
2)
3)
4)
6)
7)
8)
9)
910) *169,722[a]
1) 668,2567[a]
2)
3) *602,1446
4)
8) *1355,1629-0
9)
929) *1594,1701
930) 956,1513
1)
2)
3)
4)
5)
6) 138,165
7)
8) 604,1486
9)
940) 1143,46
1) *740,1051

942)
3) VII,316,3757
4) *1426,2852
5)
6)
8) = 426)
950) 1105,691
u. *1093,484[a]
3) *144,286
4)
5) *1090,431
6) *1355,1631
cf. 112,900[f]
7)
8) = 813)
9)
960) *357,681
1) *635,2008
2) *932,1100
u. *943,1297[a]
3)
4) *126,1119?
5)
6) 905,607
8)
9)
970) Jûs. Z.
2) = 914)
3) 758,1345
4) *1742,4314
6) *199,1255
7) 939,1222[a]
8) = 942)
980)
3)
6) *939,1219
8) *593,1291
9) *47,252-3
*48,262-9
u. 673)
990) *341,391
8)
1000) = 504)
1) *1307,687
2) *119,998
3)
5)

1006) *431,760-1
9) 105,795
1010)
1) *129,5
2) *325,170
3) *374,927
4) 341,397
5) 981,360
6) *528,101
7) *387,129
8)
9)
1020)
1) *340,386
3) = 386)
4) = 936)
8) *1123,1019
9) *695,236
1030)
2) = 156)
3) = 988)
4)
5) *1098,578
6) *1254,2194
7) = 773)
8) *3,45
1040)
1)
2) *503,1153
3) = 853)
5)
7)
8) 232,1846
9) *232,1840
1050) 1356,1655
1) *476,692
3) = 599)
4) *670,2596
5) *1083,309
9)
1060) *923,926
1) *1103,662
2)
3)
4) *735,956
5)
8) *979,308

1069) 138,164
1070)
1)
2) *252,144
3)
4)
1081) = 220)
4)
5) VII, 328,3907
6) *524,22
7) *638,2058
8) *661,2459
9) *47,253
u. 989)
1091) = 755)
7) *62,5
8)
1102)
4) *488,897
6)
7)
8)
1112) 1269,2478
3)
4) *627,1868
5)
6)
7) *684,51
cf. 754,1292
8) *1074,152
9) = 825)
1120)
1) 1149,148
2) 1763,108
5) 1383,2166
9) 1514,312
1130) *581,1059
1) = 802)
2)
3)
4)
5)
6)
9)
1140)
1)
2)

256

229)
230)
1)
2) 732,910
3)
4) *1029,1168
9) *145,287
240)
3)
4) *611,1600
7) *984,400
8) *1388, r. 1
9)
250)
1) *840,1190[a]
2)
3)
4) *499,1082
5) 1040,1359
6) *429,733-4 u.
oben *123)*
7)
8) *1790,140
9) *333,284
260)
2) *34,208
3)
4) *1019,999
5)
6)
7)
8) *1567,1234-4[a]
9) *803,570
270)
1)
2) *737,987[a]
3) *924,943
4) 721,723
6) 28,96
7) 1738,4260
9)
280)
1)
2)
3)
4)
5) *1535,693

287)
8)
290)
1)
2) *374,921
3)
4) *950,1410
5)
6) 1031,1199
7)
8) 1594,1703
9) 873,50
300)
1)
2)
3)
4)
5) *342,410[a]
8)
9) 771,109
310) 456,393
1) *684,52[a]
2) *977,277
3)
4) *1649,2687
5)
6) *740,1048
7) *783,274
8) VII, 328,3905
320)
2)
3)
4) 54,382
5) 1523,475
cf. 501,1124
6)
7) *194,1162
8) *1078,226
9) *317,28
330)
1)
2) *843,1244
3)
7) 1381,2141
8)
9)
340) = 179)

341)
2)
3) *1283,212
4) *421,612
5) *926,991
6)
7)
8) *209,1442
9) 1027,1127
350) *1107,736
2)
3) *208,1431
4)
5)
6) 584,1113
7) 697,270
8)
9)
360)
1)
2) *1140,1321
cf. 777,194
3)
4) 812,713
5) *1285,270[b]
6) *1497,33
8) = 74)
9) *758,1339
370)
1)
3)
4) *106,820
5) *433,9
6) 827,974
7) 497,1050
8) *953,1464-5
9) *956,1514
380) 489,920
1) *1147,111
2) 777,200
3) 1383,2179
4) 1172,608
5) 1237,1898
6) *1098,568
7) *618,1714
8) *1397, r. 6
9) 453,346

390) *712,547
1) *1741,4305?
2)
3) 977,281
4) *1375,2023
5) 1395,2388
8)
9) *174,822
400)
1) 709,495
2) = 164)
3) 1008,827
4)
6) *766,18
7) *196,1207
8)
9)
410) *411,459
1)
2) = 31)
3) 374,933
4)
5)
6) *1359,1695
7) *809,666
9)
420)
1)
2)
3)
4)
5) *479,737
6)
7) *1073,138
8)
9) = *166)
430)
1) *599,1400
2)
3) *229,1796
4) *1364,1812
5) *1105,690?
6)
8) *636,2031
cf. *80,340
9) VII, 457,352
440) *1566,1220

259.

442)
3) *101,738
4)
5)
6) *200,1275[b]
7)
8)
450) *1283,217
1) 1295,454
2)
3) *527,79
4)
5)
6) *42,157
7)
8)
9) *958,1556
460)
1) 252,155
2)
3)
4)
5)
6)
7) 217,1579
8)
9)
470) Satire
1)
2)
3) 557,635
u. *768,56
4) *639,2069
5) *1296,479
6) *373,907
7) *893,377
8) *525,37
9) *595,1328[a]
480) *808,652
3)
4)
5) *1048,1505
6) *882,203
7) *1074,155
8)
9)
490) *563,747

491)
2)
3)
4)
5) *1722,3976
6) *581,1069
7) 738,1013
8) *338,342
9) *248,75
500) *1287,304:6
1) *1720,3930
2)
3)
4) *1759,29
5)
6)
7) *695,246
8) *154,458
9) *12,208
512)
3) 1160,364
4) Rubâ¦î
5) 1670,3084
6)
7)
8)
9)
520) 1026,1110
1) *559,671
2) 838,1165
3) *853,1425
4) 882,215
5)
6) 286,84[a]
7) 297,268
8) 913,747
9)
530) *410,448
1) *809,662
2) *105,804
3) 10,167
4) = 57)
5) *602,1444
6) 149,376
7) *1048,1492
8) 682,38
9)

540) *1510,249
1)
2) 154,464
4) *41,120
6) 1327,1084
9)
550)
1)
2) *32,171
3) 1697,3549
4)
5)
6)
7) 325,166
8) *184,999
9)
561)
2)
3) *21,26
4)
5)
6) 966,110
7) *607,1538
8) 533,176
9) *187,1051
570) *692,179
1) *1503,133
2) *390,179
3) 637,2053
4)
5) 988,477
580)
1)
2) *1499,67
4) 2,18
7)
8)
9) 465,498
593)
4) *707,472
5) = 391)
6)
7)
8)
9)
600)
1)

602)
3) *1132,1183
4)
5)
6) *1707,3718
7)
8) 1065,1
9)
610)
1) *1373,1984
2)
5)
6)
7)
8) *248,76
9) *248,73
622) *80,339
3) *240,1982
4) V, 526,417
5)
6) Satire
7) *1157,304
8) 562,718
9) *861,1561
630)
1) 339,356
2)
3)
4) *739,1020
5)
6)
7) = 279)
8)
9)
640)
1)
2)
3)
4) = 78)
5)
6) *1053,84
7)
8) *54,384
9) *1297,503
650) *1044,1438
1)
2)

258.

Aufforderung und Bitte.

Da es mir, troz der freundlichen mithilfe der herren proff. Dr. S. Landauer, baron Rosen und V. Žukovski, nicht gelungen ist die sämtlichen citate auß Firdausi's Šahnâmah auf zu finden, so laße ich hier eine liste der selben folgen, und wende mich vertrauensvol an die herren fachgenoßen mit der bitte die inen bekanten citate nach den zugänglichen außgaben (Vullers, Mohl, Turner Macan) nach tragen und disen registerbogen mir im laufe des jares zu gehn laßen zu wollen. Die auß dem I. bande der Vullers'schen außgabe citierten verse hat mir herr prof. Žukovski sämtlich nach gewisen, den II. band, so wie den III. biß p. 1400, habe ich cursorisch durch gelesen und hoffe nicht al zu vile citate übersehen zu haben. Der nach möglichkeit vervolständigte index sol der 2-ten liferung bei gegeben werden.

Ich citiere nach Vullers-Landauer, nur, wo dise außgabe stehn gebliben ist, nach Mohl; außerdem sind Vull. 1809 — 96 = Mohl V, 100 — 235. Ein sternchen bezeichnet unbedeutende varianten, die an der identität des verses keinen zweifel bestehn laßen; ein buchstabenexponent oder *r.* mit nach folgender ziffer weist auf von Vullers in den text nicht auf genommene, am rande an gefürte verse.

C. Salemann.

St. Petersburg,
K. Akademie der Wißenschaften.

261

1)
12) 1501,106
6) *45,207
9) *607,1534
20)
1) *VI, 612,822
2) *456,389
3) *1408,2518
4) 874,81
6) 634,1983
7) *172,780
8) 1053,78
9) 831,1041
31) *221,1644
2) 1497,36
3) *1438,3090
5) *249,102
6)
7)
9) *1058,171
40)
1) *1741,4306
4) *628,1885
7)
8) *146,312
9)
50)
1) 603,1462
2)
3)
4)
5) 817,802
6)
7) 51,325
8) *1670,3082
9)
60)
3) 1725,4025

70) *1380,2105
2) 231,1829
3) *1372,1953
4) 317,35
8) *1240,1944
9)
81) *1795,228
3) VI, 590,567
4) *853,1429
90) *338,339
1) *548,467
2) *316,5
4) *1310,749
5)
6) *1700,3609
7) 1139,1302
9) 662,2485
105) 656,2381
6)
7)
110) *1359,1705
1)
3) *575,955
4) 825,935
5)
6)
9) 37,44
120) 926,981
1) *1481,666
2) = *51)*
3) 430,734
4)
5) 314,227
7) *1280,161
8)
132)
3)
4) *579,1027

135)
6) 19,25
140)
1) *669,2582
2) *332,264
3) *835,1124
8) *1034,1258
9) *756,1321
150) *57,436
1)
2) *612,1617
3)
4) 1386,2237
5) 770,85
6) *65,68
8)
162)
3) *669,2584
4)
5) *806,614
6) 21,27
7) *985,417
8) *1028,1158
170)
1) = *56)*
2)
3) *532,173
4) *55,397
5)
6)
7)
8) 746,1146
9) *945,1332
180) *1147,116
1)
2) *1512,269
3) 1471,483
4) *1284,242

185)
6) *963,49
7) 1061,213
8) *2,16
9)
190)
1)
2)
3) *179,907
5)
6)
8) 537,266
9)
200)
1)
2)
3) *1283,219
4)
5)
7)
8) *1654,2788
9) 587,1175
210)
1) *83,389
2)
3)
4) 486,856
5)
6)
9) 1143,36
220)
1) *778,218
2) 527,69
3)
4) *40,102
5) *140,205
7)
8)

260

943,1297[a]. 962)
945,1332 . *340)
1335 . 2188)
946,1342 . 2648)
1343 .*1897)
949,1395 . 2308)
950,1407 . *847)
1410 . 294)
1411 . 1300)
953,1461 . 1402)
1464-5 378)
956,1513 . 930)
1514 . 379)
957,1530 . 2236)
958,1556 . 459)
959,1566 . 2334)
963, 49 . 186)
56 . 1257)
966, 110 . 566)
967, 121 . 2164)
977, 277 . 312)
281 . 393)
979, 308 . 1068)
981, 360 . 1015)
984, 400 . 247)
985, 417 . 167)
988, 477 . 575)
991, 538 . 763)
992, 550 . 1232)
999, 680 . 736)
1006, 783 . 2211)
1008, 827 . 403)
1015, 936 . 2560)
1017, 973 . 870)
1019, 999 . 264)
1026,1110 . 520)
1027,1125 . 2571)
1127 . 349)
1028,1158 . 168)
1029,1168 .*2315)
1171 . 2370)
1031,1199 . 296)
1034,1258 . 148)
1040,1359 . 255)
1041,1383 . 2203)
1044,1428 . 2660)
1438 . 650)

1047,1480. *2680)
1048,1492 . 537)
1505 . 485)
1053, 78 . 28)
84 . *711)
1058, 171 . 39)
1061, 213 .*2738)
1065, 1 . 608)
5 . 2584)
13 . 2681)
1066, 22 . 2124)
1070, 62 . 1256)
1071, 109 . 2189)
111 . *756)
115 . 2195)
1073, 138 . 427)
1074, 152 . 1118)
155 .*1623)
1075, 179 . 2777)
1078, 226 .*1156)
1083, 309 .*2383)
1090, 431 .*1394)
433 . 822)
1091, 443 . 774)
1093, 471 . 1676)
484[a]. 950)
1095, 510 . 1495)
1096, 537 . 2780)
1097, 555 . 2557)
560 . 2155)
1098, 568 .*1023)
578 .*1842)
1103, 652 . 2435)
658 . 2229)
660 . 2506)
662 . 1061)
665 . 1850)
1105, 690?. 435)
691 . 950)
1107, 736 . 350)
1109, 756 . 2514)
1110, 774 . 2513)
784 . 1393)
1111, 789 . 795)
1118, 922 .*1091)
923 . 799)
1121, 991 . 2404)

1123,1019 . 1028)
1128,1129 . 1246)
1130,1152 . 2545)
1131,1168 . 712)
1132,1183 . 603)
1139,1302 . 97)
1140,1321 . 362)
1143, 36 .*2554)
46 . 940)
1144, 52 . 2590)
1147, 111 . 381)
116 . 180)
1149, 148 . 1121)
1150, 170 . 2743)
1157, 304 . 627)
1160, 364 .*2192)
373 . 2439)
1171, 582 . 1184)
1172, 608 . 384)
1179, 745 . 1510)
1180, 764 . 1951)
1182, 809 . 2706)
1206,1276 . 807)
1217,1499-0.2704)
1237,1898 .*1182)
1240,1944 .*2016)
1254,2194 . 1036)
1269,2478 . 1112)
1278, 114 . 1210)
1280,157-8. 1933)
161 . 127)
162 . 2185)
1283, 212 . 343)
217 . 450)
218:21*2450)
219 . 203)
1284, 238 . 1252)
1285, 270[b]. 365)
1286, 280 . 1890)
1287, 304:6 500)
311 . 727)
1290, 360 . 1234)
361 . 1687)
1293, 421 . 1902)
1295, 454 . 451)
1296, 479 . 475)
1297, 503 . 649)

1298, 514 . 1278)
1306, 664 . 1428)
1307, 687 . 1001)
1310, 749 . 94)
1311, 760 . 670)
1316, 870 . 1783)
1319, 914 . 2090)
917 . 1707)
1321, 962 . 2455)
1322, 983 . 661)
1327,1079 . 1732)
1082 . 1733)
1083 . 2017)
1084 . 546)
1338,1292 . 2081)
1340,1333 . 2559)
1355,1629-0 918)
1631 .*2714)
1356,1655 . 1050)
1357,1667 .*2047)
1359,1695 . 416)
1705 . 110)
1707 . 1298)
1360,1726 . 2023)
1363,1791 . 2589)
1364,1802 . 2437)
1812 .*1119)
1370,1923 . 2388)
1372,1953 . 73)
1373,1984 . *892)
1375,2023 . 394)
1376,2030 . 1800)
1380,2105. *1412)
1381,2141 . 337)
1383,2166 . 1125)
1385,2224 . 1286)
1386,2237 . 154)
1387,2246 . 2722)
2253 . 2735)
1388, r. 1 . 248)
1389,2277 . 2723)
1390,2295 . 702)
1393,2346 . 1183)
1395,2388 . 395)
1397,2409 . 1287)
2411 . 1215)
r. 6 . 388)

263,

1399,2444 . 1468)
2452 .*2632)
1408,2518 . 23)
1414,2637 . 1213)
1416,2677 . 2345)
1426,2852 . 944)
1427,2865-6 1724)
1432,2967 . 2249)
1438,3090 . 33)
1446, 23-4 1245)
1461, 310 . 1282)
1464, 358 . 1784)
1471, 483 . 183)
1481, 666 . 121)
1496, 15-6 2508)
1496, 16 . 659)
1497, 30-1*2485)
33 . 366)
36 . 32)
38 . 2732)
1499, 62 ff.1971)
67 . 582)
1501,104-6. 1237)
106 . 12)
1503, 133 . 571)
1506,r.14 . 1222)

1507, 189 . 698)
1510, 249 . 540)
1512, 269 .*2036)
276[b]. 668)
1514, 312 . 1129)
1516, 340 . 1540)
1517, 354[a]. 2575)
356 . 2500)
1523, 475 . 325)
1535, 693 . 285)
1547, 900 . 1164)
1556,1041 . 871)
1566,1220 . 440)
1567,1234f.*2756)
1576,1388 . 2416)
1594,1701 . 929)
1703 298)
1595,1709 . 1564)
1711 . 2793)
1722 . 1481)
1597,1748 . 2675)
1598,1782 . 1799)
1623,2239 .*1693)
1627,2316[a].*2059)
1643,2586 . 2123)
1648,2671 . 2694)

1649,2687 . 314)
1653,2766. *1506)
1654,2788 . 208)
1669,3064 . 1179)
1670,3082 . 58)
3084 . 515)
1697,3549 . 553)
1699,3590 .*2512)
1700,3609 . 96)
1703,3642 . 1946)
1704,3668 . 2040)
3671 . 2386)
1706,3705 .*2717)
1707,3718 . 606)
1709,3748 . 2511)
1711,3777 . 2291)
r. 5 .*1838)
1720,3930 . 501)
1722,3976 . 495)
1723,3980 . 667)
1725,4025 . 63)
1738,4260 . 277)
1741,4305?. *595)
4306 41)
1742,4314 . 974)
1759, 29 .*1000)

1763, 92 . 1878)
94 . 2136)
95. *2341)
108 . 1122)
1777, 43 . 745)
1790, 140 . 258)
1793, 195-6 1295)
1795, 228 . 81)
1799, 293 . 1803)
1803, 377 . 1508)
V, 272,82-3 794)
344, 153 2312)
526, 417 624)
570, 232 1961)
VI, 590, 567 83)
612, 822 21)
VII,316,3757 943)
328,3905 318)
3907 1085)
3908 2116)
3909 1503)
457, 352*2201)

Nachtrag.

1107, 728.*2531)
1284, 242. 184)
1383,2179.*2107)

———⟡———

262

233,1860 . *2649)
239,1967 . . 2516)
240,1982 . . 623)
241,2008 . . 2665)
243, 6 . . 1730)
248, 73 . . 619)
75 . . *666)
76 . . *654)
249, 102 . . 35)
250, 110 . . 1645)
117 . . 790)
252, 144 . . 1072)
155 . . 461)
253, 162 . . 2373)
255, 207 . *1883)
256, 224 . *2505)
257, 243 . . 2610)
264, 356 . . 709)
265, 381 . . 2668)
267, 397 . . 2415)
270, 450 . . 2135)
462 . *2126)
272, 499 . *2481)
273, 504 . . 2635)
507 . . 2715)
509 . . 1533)
274, 541 . . 1534)
275, 548 . . 793)
280, 15 . . 1294)
21-2 . 2578)
286, 74 . . 715)
84[a] . . 526)
287, 96 . . 2284)
289, 138 . *2409)
291, 172 . . 1892)
294, 224 . . 2234)
297, 268 . . 527)
298, 8 . . 1198)
308, 133 . . 2761)
310, 151 . . 2418)
314, 227 . . 125)
316, 5 . . 92)
317, 28 . . 329)
35 . . 74)
319, 63 . . 2746)
68 . . 2745)
325, 166 . . 557)
325, 170 . . 1012)
327, 195 . . 1493)
332, 264 . . 142)
333, 284 . . 259)
335, 305 . . 1788)
336, 324 . . 1374)
338, 339 . . 90)
342 . . 498)
345 . . 2344)
339, 356 . . 631)
340, 386 *1770)
341, 391 . . 990)
397 . . 1014)
342, 410[a] . . 305)
343, 436 . . 2524)
344, 452 . . 789)
346, 485 . . 1194)
355, 642 . . 2486)
357, 681 . . 960)
362, 753?. . 729)
373, 907 . . 476)
374, 921 . . 292)
927 . . 1013)
933 . . 413)
380, 20[a] . . 2570)
381, 29 . . 660)
382, 40 . . 2739)
52 . 1434)
385, 85 . *2392)
387, 123 *837)
129 . . 1017)
388, 146 . . 1675)
390, 179 . . *838)
400, 317 . . 1280)
325 . . 2146)
407, 401 . . 1429)
408, 421 . . 726)
410, 448 . . 530)
411, 459 . . 410)
416, 546-7 . 2464)
421, 612 . . 344)
429, 721 . . 2708)
733-4 . 256)
430, 734 . . 123)
431, 760-1 . 1006)
433, 3 . . 1928)
9 . . 375)
435, 32 . . 1356)
46 . . 1473)
437, 77 . . 805)
438, 82 . . 1604)
88 . . 1192)
440, 125 . . 2063)
448, 245 . . 1392)
449, 257 . 1991)
451, 295 . 2117)
453, 346 . . 389)
456, 389 . . 22)
393 . . 310)
465, 497 . . 1648)
498 . . 589)
473, 635 . . 781)
644 . . 1372)
475, 671 . 1539)
677 . . 1239)
681 . . 1281)
476, 691 . . 1742)
692 . . 1051)
477, 714 . . 770)
716 *1544)
478, 719 . . 2207)
479, 737 . . 425)
480, 762 . . 2646)
481, 772-3 . 2219)
778 . . 1368)
482, 786 . *2701)
486, 856 . . 214)
863 . . 2759)
487, 872 . . 1369)
887 . . 1297)
488, 897 *1358)
489, 920 . . 380)
922 . . 747)
926 . 1405)
490, 934 . . 867)
496,1036 . . 2479)
497,1050 . . 377)
498,1065 . 1576)
499,1081 . 1825)
1082 . . 254)
501,1124?. . 325)
503,1153 . . 1042)
515,1368 . . 2406)
523, 2 . . 1154)
524, 14 . . 2324)
22 . . 1086)
525, 37 . . 478)
526, 55 . . 2025)
527, 69 . . 222)
76 . . 1442)
79 . . 453)
528, 82? . *1996)
101 . . 1016)
529, 107 . . 1873)
530, 133 . . 829)
532, 162 . . 1626)
168 . *2658)
173 . . 864)
174 . . 2775)
533, 176 . . 568)
184 . *1624)
535, 230 . . 2672)
537, 260 . . 2044)
266 . . 198)
547, 450 . . 1235)
548, 467 . . 91)
550, 507-9 . 2744)
554, 547 . . 1980)
555, 590 . . 1625)
602 . . 1685)
557, 634 . *2749)
635 . . 473)
558, 650 . *2187)
559, 671 . . 521)
678 . . 1310)
679? *2320)
682 . . 1465)
562, 718 . . 628)
722 . . 1189)
728 . . 1849)
563, 747 . . 490)
568, 834 . . 2741)
837 . 1209)
569, 846 . 1385)
572, 901 . . 890)
575, 955 . . 113)
578,1022 . . 2661)
579,1027 . . 134)
580,1049 . . 2422)
581,1059 . . 1130)
1069 . . 496)

265

582,1080 . . 2208)
584,1113 . . 356)
1118 . . 2492)
587,1175 . . 209)
588,1205 . . 1966)
592,1276 . . 734)
593,1291 . *1033)
595,1328[a]. . 479)
599,1400 . . 431)
600,1403 . . 1284)
602,1444 . . 535)
1446 . *2758)
1451 . . 1359)
603,1462 . *2339)
604,1486 . . 938)
606,1523 . 2141)
607,1534 . . 19)
1538 . *860)
610,1591 . . 1913)
611,1600 . . 244)
1603 . . 2482)
612,1617 . . 152)
1628 . 1586)
613,1633 . 1736)
616,1689 . 1614)
617,1693 . . 1365)
618,1714 . . 387)
620,1742 . . 1157)
621,1757 . . 1415)
623,1795 . *2563)
627,1868 . . 1114)
628,1885 . . 44)
629,1907 . 2331)
634,1983 . . 26)
635,2008 . . 961)
636,2031 . . 438)
637,2041 . . 861)
2047 . . 1328)
2053 . . *862)
638,2058 . . 1087)
639,2069 . . 474)
2079 . . 2528)
643,2161 . . 2666)
644,2176 . 2242)
652,2313 . . 1185)
653,2321 . . 1177)
2330 . . 1629)
654,2349[d] . . 1198)
656,2381 . . 105)
661,2459 . . 1088)
2466 . . 1447)
662,2479 . . 2105)
2485 . . 99)
664,2514 ff. 866)
666,r. 8 . . 1893)
668,2567[a]. . 911)
2571 . *2069)
669,2582 . . 141)
2584 . . 163)
670,2596 . . 1054)
672,2641[c]. . 678)
673,2642 . . 1894)
679,2751-3 . 2478)
682, 38 . . 538)
684, 51 . . 1117)
52[a]. . 311)
686, 83 . *2410)
91 . . 1809)
93?. . 2643)
689, 135 . . 2786)
142 . . 1500)
692, 179 . . 570)
694, 218 . . 2631)
695, 236 . 1029)
246 . . 507)
697, 270 . . 357)
701, 346 . . 1986)
705, 422 . . 1155)
707, 472 . . 594)
709, 495 . . 401)
712, 547 . *2585)
721, 723 . *1435)
727, 854 . *2225)
729, 865 . . 1945)
732, 910 . . 232)
734, 938 . . 2215)
940 . . 1479)
942 . . 2213)
735, 956 . . 1064)
737, 987[a]. . 272)
738,1013 . . 497)
739,1020 . . 634)
740,1048 . . 316)
1051 . . 941)
744,1124 . 1279)
746,1146 . . 178)
751,1237 . . 1810)
754,1292 . . 1117)
756,1321 . . 149)
758,1339 . . 369)
1345 . . 973)
766, 18 . . 406)
768, 56 . . 473)
770, 85 . . 155)
771, 109 . . 309)
774, 139 . . 2663)
775, 157 . . 1211)
168? . . 2394)
776, 172 . . 1196)
176 . . 2235)
777, 194 . . 362)
200 . . 382)
778, 218 . . 221)
779, 230 . . 672)
783, 274 . . 317)
786, 330 . *1929)
787, 334 . . 1199)
795, 442 . . 722)
447 . . 2367)
797, 466-7 . 1854)
472 . *1793)
798, 485 . . 1904)
799, 504 . . 2028)
801, 539 . *2156)
803, 567 . . 806)
570 . . 269)
806, 614 . . 165)
808, 652 . . 480)
809, 662 . . 531)
666 . . 417)
672 . . 743[a])
810, 681-2 . 1588)
684 . . 2368)
685 . . 1967)
812, 713 . . 364)
815, 767 . . 1379)
777 . . 2226)
817, 802 . . 55)
814 . . 1959)
820, 865 . . 2556)
825, 935 . . 114)
827, 974 . . 376)
829,1007 . . 2408)
830,1028 . . 2457)
831,1036 . . 1390)
1041 . . 29)
832,1064 . . 1936)
833,1073 . . 1719)
1086 . . 764)
835,1124 . . 143)
838,1165 . . 522)
839,1187 . . 1937)
840,1190[a] . *1937)
843,1244 . . 332)
853,1425 . . 523)
1429 . . 84)
857,1501 . . 686)
861,1561 . . 629)
873, 50 . . 299)
874, 77 . . 2599)
81 . . 24)
875, 101 . . 1995)
882, 203 . . 486)
215 . . 524)
887, 295 . . 830)
888, 301 . . 2682)
893, 377 . *2597)
894, 410 . . 2029)
905, 598 . . 2685)
607 . . 966)
913, 747 . . 528)
748 . . 2733)
916, 803 . 2494)
918, 834 . . 1638)
923, 917 . . 2080)
923 . . 804)
926 . . 1060)
930 . . 2501)
924, 943 . . 273)
926, 981 . . 120)
991 . . 355)
929,1042 . . 2342)
930,1051 . . 741)
932,1100 . . 962)
939,1219 . . 986)
1222[a]. . 977)
1225 . . 2366)
940,1239 . . 2629)

264.

zu machen, gebe ich hier ein verzeichnis der bißher identificierten verse nach Vullers und Mohl. Ein sternchen bezeichnet, daß der vers mermals citiert wird: es ist nur das lezte citat auf gefürt, da die übrigen sich auß dem andern verzeichnisse ersehen laßen.

Hätte ich alle citate gleich bei der hand haben können, so wären, wie ich jezt sehe, doch manche versehen vermiden worden, die bei der recension zusammenhangloser verse kaum zu um gehn sind. Die nötigen beßerungen muste ich mir jezt für die anmerkungen bei seite legen*).

Der zweite teil dises bandes wird die commentare zur تحفۀ شاهدی, der andere band die anmerkungen und register enthalten.

Der heraußgeber.

St. Petersburg,
im Juli 1895.

*) Folgende stellen bitte ich jedoch noch vor der benutzung corrigieren zu wollen: 60,3 (vs. 668) وروز كارش — 77,15 (845) مرا — 132,11 (1482) بد كام — 153,16 (1719) دام — 180,11 (2017) بُرجها — 219,19 (2478) پرستشگه.

267

از شهنامۀ فردوسی

Vull.

1, 10 . . . 1494)	47, 252 ff. 989)	138, 164 . . 1069)	190, 1102 . . 2267)
12 . . . 874)	253 . . 1089)	165 . *1024)	191, 1113 . . 1386)
2, 16 . . . 188)	48, 267 . . 673)	175 . . 2550)	193, 1148 . . 2767)
18 . . . 584)	49, 295 . . 796)	140, 205 . . 225)	194, 1162 . . 327)
23 . . . 1161)	51, 325 . *534)	142, 248 . . 2551)	1175 . . 2008)
3, 45 . . . 1038)	52, 341-2 . 2121)	143, 258 . *2420)	195, 1195 . . 735)
4, 57 . . . 882)	54, 382 . *2180)	144, 286 . *2419)	1196 . . 1248)
66 . . . 2417)	384 . . 648)	145, 287 . . 239)	1199 . . 1247)
10, 167 . . . 533)	55, 397 . . 174)	299 . . 884)	196, 1205 . *2006)
12, 208 . . . 509)	405 . . 2068)	146, 312 . . 48)	1207 . . 407)
211 . . . 2024)	57, 436 . . 150)	321 . . 1292)	197, 1221 . . 2034)
15, 40 . . . 2674)	451[a] . . 2224)	322 . . 2375)	1238 . . 2142)
17, 66 . . . 2683)	62, 5 . . 1097)	149, 376 . . 536)	198, 1252 . . 1994)
72 . . . 2421)	65, 58 . . 1633)	151, 398 . *2307)	199, 1255 . . 976)
19, 25 . . . 136)	63 . . 731)	405 . . 857)	200, 1275[b] . . 446)
32 . . . 1507)	68 . *1032)	153, 447 . . 2729)	1286 . . 1391)
21, 19 . . . 2376)	66, 72 . . 776)	154, 458 . . 508)	201, 1294 . . 1203)
26 . . . 563)	67, 100 . . 1348)	464 . . 542)	202, 1308 . . 2413)
27 . . . *429)	105 . . 2695)	156, 500 . . 1840)	206, 1384 . . 1375)
23, 14 . . *1186)	70, 156 . . 1484)	157, 510 . *1131)	208, 1420 . . 1874)
25, 54 . . . 2710)	80, 339 . . 622)	516 . . 1165)	1431 . *2549)
26, 60 . . . 1472)	340? . . 438)	167, 690 . . 2411)	209, 1442 . . 348)
27, 82 . . . 2713)	83, 389 . . 211)	691 . . 2253)	210, 1463 . . 897)
28, 96 . . . 276)	393 . . 2520)	169, 722[a] . . 910)	211, 1478 . . 1309)
103 . . . 2502)	394 . . 798)	729 . . 1905)	212, 1499 . . 1291)
32, 171 . . . 552)	91, 545 . . 2448)	170, 747 . . 839)	217, 1579 . *1362)
33, 189 . . . 706)	101, 738 . . 443)	172, 780 . . 27)	221, 1644 . . *412)
34, 208 . . . 262)	105, 795 . . 1009)	174, 822 . . 742)	222, 1676 . . 782)
37, 44 . . *2764)	804 . . 532)	175, 833 . . 2247)	228, 1769 . . 1181)
48 . . . 2178)	106, 815 . . 1891)	176, 856 . . 1660)	229, 1779 . . 2385)
40, 102 . . . 224)	820 . . 374)	179, 907 . . 193)	1795 . . 1589)
108 . . . 2179)	112, 900[f]? . *2714)	184, 995 . . 1204)	1796 . *1345)
41, 120 . . *2216)	119, 998 . . 1002)	996 . . 2412)	230, 1806 . . 1408)
42, 157 . . . 456)	126, 1119 . . 964)	999 . . 558)	231, 1829 . . 72)
43, 160 . . . 2451)	129, 5 . . 1011)	185, 1016 . . 2662)	232, 1840 . . 1049)
45, 207 . . . 16)	135, 108 . . 1771)	187, 1051 . . *887)	1846 . . 1048)
47, 237 . . . 1381)	138, 163 . . 2548)	188, 1066 . . *845)	233, 1856 . . 1383)

266

Wilhelm Günther Berg Heinrich

Dr. phil.

bei Julius Bohne(Waldemar Freytag

19. November 1901 ~~abgeholt~~. bestellt.

26 November 1901 abgeholt

und zugleich bezahlt mit 5 Mark 40 Pf

Lederumschlag 6 Mark

Conventus academici iussu.

Iulio m. 1895. *N. Dubrovin*, Academiae perpetuo a secretis.

EX TYPOGRAPHIA IMPERIALIS ACADEMIAE SCIENTIARUM.

VORBEMERKUNG.

Die mit vor ligender liferung beginnende bearbeitung einiger wichtigen quellenschriften der persischen lexicographie schließt sich in den äußerlichkeiten des druckes an meine außgabe des Šams i Faḫrî an. Zu grunde lagen ir zwei handschriften, von denen eine (**L**) der Universitätsbibliothek zu St. Petersburg gehört, die andere (**V**) mir i. j. 1892/3 von der verwaltung der K. K. Hofbibliothek zu Wien gütigst zur benutzung übersant wurde*), wofür ich hier nochmals meinen aufrichtigen dank ab zu statten mich verpflichtet füle. In der schreibung des Türkischen bin ich **L** gefolgt, welche allem anscheine nach älter ist, als die undatierte handschrift **V**, deren lesarten meist in die noten verwisen wurden.

Von besonderem werte sind die vilen citate auß dem Šahnâmah — habe ich richtig gezält 1761, dazu 2 auß Jûsuf Zalîḫâ, 2 auß den Rubâʿî und 2 auß der Satire —, da sie neben manchen felern, die ja keines wegs gebeßert werden durften, nicht selten gute alte lesarten auf weisen, welche in unserer vulgata durch schlechtere ersezt sind. Um wenigstens disen teil der arbeit schon jezt nuzbar

*) Zu (**L**) sihe: Literatur-Blatt f. orient. Philol. II, 78. Записки Вост. Отд. И. Р. Археол. Общ. II, 256 — Ms. or. № 461; zu (**V**) sihe: Flügel I, 141 n° 139 — Mxt. 394 b.

Über den verfaßer und seine anderen schriften vgl. noch Mél. Asiat. IX p. 546 n° 96, p. 552 n° 109, p. 553 n° 111 und X p. 291 n° 25.

ʿABDULQÂDIRI BAĠDÂDENSIS

LEXICON ŠAHNÂMIANUM

CUI ACCEDUNT

EIUSDEM AUCTORIS

IN

LEXICON ŠÂHIDIANUM COMMENTARIORUM

TURCICI PARTICULA PRIMA, ARABICI EXCERPTA.

AD FIDEM CODICUM MANUSCRIPTORUM

RECENSUIT ANNOTATIONIBUS INDICIBUS INSTRUXIT

EDIDIT

CAROLUS SALEMANN.

TOMI I PARS 1.

LEXICON ŠAHNÂMIANUM CONTINENS.

PETROPOLI.
CIƆIƆCCCVC.

Prostat Petropoli apud **Eggers & Co.**, **J. Glasunov** et **C. L. Ricker**, Rigae apud **N. Kymmel**,
Lipsiae apud **Voss' Sortiment (G. Haessel)**.
2 Rubl. 40 cop. = 6 Marc. germ.